

Rerengaudum fuisse appellatum. Etenim hoc ipsum nomen in codicibus omnibus, Gemeticensi tantum excepto, aut in fronte præscriptum legitur; aut saltem in conclusione, quæ in edictionibus prætermissa est, his verbis indicatur: *Quisquis nomen auctoris scire desideras, litteras Expositionum in capitibus VII Visionum primas attende. Numerus quatuor vocalium quæ desunt, si Græcas posueris, est LXXXI.* Verum quoniam forte obscura et ænigmatica videri possunt hæc ipsa verba, eorum expositionem in Regio ac Sagiensi codice ante 600 annos et eadem manu qua ipsemet Commentarius scriptam hic subijcimus.

Auctor hujus libri Berengaudus appellatur, si diligenter, quomodo inveniendum nomen suum ipse doceat, attendatur. Primæ enim litteræ Expositionum in capitibus septem Visionum, quas attendere jubet, istæ sunt, B. R. N. G. V. D. S. Quatuor autem Græcæ vocales, quæ his adjungendæ sunt, exprimentes numerum LXXXI, istæ sunt: E brevis, 5; item E brevis, 5; A, 1; et O, 70. Junge ergo simul numerum, quem singulæ vocales istæ continent, et habebis sine dubio LXXXI, nisi vero, E, ut prænotatum est, bis assumpseris, in aliis omnino diversis vocalibus numerus iste tibi non occurret. Confer itaque has quatuor vocales superioribus septem consonantibus, et syllabas ex his compone hoc modo *Berengaudos*. Habes igitur *Berengaudos*. Sed hæc Græca terminatio est: Latina autem terminatio est: *BeReNGaVDoS*. Quod enim apud Græcos in *os*, apud Latinos terminatur in *us*, ut *Petros Petrus, Paulos Paulus*. Quod si ordinem prædictarum vocalium in inveniando hoc nomine tenere malueris, et prius ponendo A, cæteras per consonantes ita disponere, ut dicas *Barenguedos*, non tibi quidem in hoc præscripta vocalium ratio adversatur: sed barbarum nimis, et omnimodo inusitatum hominis nomen inde formatur. Melius ergo est, et multo rectius ut, sicut præscriptum est, *Berengaudus*, non *Barenguedus*, vocetur, quia hoc usitatum et magis elegans; illud vero et inusitatum et minime elegans hominis nomen videtur.

Jam vero si quis aveat scire quodnam fuerit auctoris ejusdem institutum ac vitæ genus, tametsi nihil omnino exploratum de hoc suppetat, eum tamen monasticam Benedictinæ familiæ institutionem secutum esse hinc conjicimus, quod de vitiis quæ sibi aditum in monasteria tum temporis fecerant (capp. 9 et 21) tanquam ocularis testis subinde disserat (capp. 18 et 21), et locos plures passim inserat e Regula beati Benedicti ad verbum expressos. Quæ tamen ratio si non probetur, negari saltem minime poterit *viri ecclesiasticis litteris*, ut Regius codex in ipso capite præscriptum habet, *optime eruditi* hoc opus esse. Non aliud judicium jam olim de illo tulerat Dionysius Chartusianus, et recenti memoria id ipsum sensit eruditissimus ac de catholica religione optime meritus dominus Benignus Bossuet, Meldensium præsul, cujus suffragio hic non assentiri nefas ducimus.

EXPOSITIO

SUPER SEPTEM VISIONES LIBRI APOCALYPSIS.

499 DE PRIMA VISIONE.

Beatum Joannem (1) apostolum et evangelistam hunc librum Apocalypsin edidisse constat; quamvis extiterint aliqui, qui non ab eo, sed ab alio dixerint fuisse compositum: sed ejus fuisse sequentia manifestant.

CAPUT PRIMUM. — (Vers. 1.) *Apocalypsis Jesu Christi, quam dedit illi Deus.* Apocalypsis, revelatio vel manifestatio interpretatur. Quod revelationis donum et Pater Filio dedit, secundum quod homo erat et ipse filius sibimetipsi, divinitas scilicet homini quem assumpsit. *Palam facere servis suis quæ oportet fieri cito.* Cum hic liber non solum futura, sed et præsentia et præterita narret, cur hic sola futura Dominum nostrum Jesum Christum servis suis manifestare dixit? Quia videlicet præsentia visu, præterita auditu facile cognoscuntur: futura autem, non nisi aut per doctrinam divinarum Scripturarum, aut

A per revelationem agnosci queunt. *Et significavit, mittens per angelum suum servo suo Joanni.* In hoc loco talis mihi sensus esse videtur: Dominus Jesus angelum suum misit, et per eundem angelum servo suo Joanni manifestavit, quæ oportet fieri cito.

(Vers. 2.) *Qui testimonium perhibuit Verbo Dei.* Hic locus aperte demonstrat non ab alio Joanne, sed ab illo qui Evangelium scripsit, hunc librum esse compositum. Qui et in cæna supra pectus Domini (Joan. XIII, 25), in quo erant omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi (Coloss. II 3), retribuit, de quo immensum fontem sapientiæ haurire meruit. Perhibuit ergo testimonium Verbo Dei, quando dixit: « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (Joan. I, 1). » Sed et in hoc quod sequitur, quæstio oritur: *Et testimonium Jesu Christi quæcunque vidit.* Quomodo ergo testimonium perhibuit

(1) *Beatum Joannem* usque ad sequentia manifestant, Rom. edit. jugulaverat, cum tamen hoc fragmentum et in edit. Gill. et omnibus mss. repe-

riatur: cui etiam in cod. Gem. præmittuntur duo primi versus ejusdem libri Apocalypsis, in Reg. autem primus versus.

Jesu Christi, quæcunque vidit, cum ipse dicat in eodem Evangelio: « Multa quidem et alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc (Joan. xx, 30)? » Sed testimonium perhibuit Jesu Christo, quæcunque vidit, prædicando videlicet gentibus omnia quæ a Christo didicerat, et miracula quæ viderat narrando, ea tantummodo scribens quæ posteris amplius profutura esse præviderat.

(Vers. 3.) *Beati qui legunt, et qui audiunt verba prophetiæ hujus, et servant ea, quæ in ea scripta sunt.* Tres species beatitudinis posuit, sed duæ nihil sunt, si tertia defuerit; nam nihil proficit eis qui legunt aut audiunt mandata Dei, si non servant ea, quæ legunt vel audiunt. Multi namque sunt, qui mandata Dei audiunt aut legunt, sed nihil eos juvat, quia cum corpore præsentibus sint, mente sunt absentes; aut enim in acquirendis rebus mens eorum dedita est, aut libidine exagitur, aut proximum dijudicat, aut contra prælatum superbit, aut fingit se potentem futurum, aut cæteris vanissimis rebus distenditur. Potest talibus convenire, quod ait propheta: « Aure audietis, et non intelligetis; et videntes videbitis, et non perspicietis (Isa. vi, 9). » Nonnulli vero sunt, qui divinas Scripturas legunt et audiunt, id est, mentem ad earum intelligentiam accommodant; sed ideo divinas Scripturas discunt, ut sapientes et egregii apud homines habeantur, et in sæculi prosperitatem floreat, non ut vitam reprobam corrigant. Sed beati non sunt, quia Scripturam divinam non pro amore Dei, sed pro amore sæculi didicerunt. De talibus dicit propheta: « Sapientes ut faciant mala, bene autem facere nescierunt (Jerem. iv, 22). » Et Dominus in Evangelio in parabola seminantis loquitur, dicens: « Quod autem in spinis cecidit, ii sunt qui audierunt, et a sollicitudinibus et voluptatibus vitæ euntes suffocantur, et non referunt fructum (Luc. viii, 14). » Illi ergo soli beati sunt, qui ideo mandata Dei student discere, ut audiant, id est, in mente recondant: ideo in mente recondunt, ut opere impleant: ideo opere implent, ut æternam beatitudinem assequantur: *Tempus enim prope est.* Tempus videlicet judicii: nam si tempus ab adventu Domini usque ad finem mundi ante oculos ponas, longum invenies; sed in comparatione priorum temporum, breve est.

(Vers. 4.) *Joannes septem Ecclesiis quæ sunt in Asia. Gratia vobis et pax ab eo, qui est, qui erat, et qui venturus est.* Per septem Ecclesias, una Ecclesia catholica designatur: propter septem videlicet dona Spiritus sancti, quibus illustrata in mundo refulget. Asia elata interpretatur; quia inter elatos hujus sæculi Christus multitudinem fidelium invenit, ex quibus Ecclesiam suam fabricavit. Et perpende quia totus hic liber in septenario numero consistit, sicut

(2) Rom. edit. hinc expunxerat, *Gratia vobis.... qui venturus est*: quod nos ex mss. ac Gill. restitimus. Cum autem non infrequenter similia sibi permiserit in testibus Scripturæ, eadem a nobis ad

sunt septem Ecclesiæ, ad quas hæc scripta diriguntur, sicut sunt septem candelabra, septem stellæ, septem lampades, septem cornua agni, septem oculi, septem sigilla, septem angeli tubis canentes, septem tonitrua, septem itidem angeli phialas habentes. Nam et draco qui diabolum, et bestia quæ Antichristum designat, uterque septem capita habuisse visus est: similiter et bestia, super quam mulier meretrix 500 sedisse visa est; et si diligenter advertas, totus hic liber in septem visiones distinctus est. Prima est, quæ septem epistolas ad septem Ecclesias destinatas continet, et cætera quæ ibi continentur: secunda est, in qua sedem in figura Ecclesiæ in cælo positam vidit, et supra sedem Christum sedentem: in tertia Agnus librum et sigilla ejus aperuit: in quarta septem angeli sunt visi tubis canentes: in quinta septem iterum angeli visi sunt phialas habentes: in sexta resurrectio describitur: in septima gloria sanctorum in figura civitatis Jerusalem de cælo descendens demonstratur.

(Vers. 5.) (2) *Gratia vobis et pax ab eo, qui erat, et qui est, et qui venturus est, et a septem spiritibus, qui in conspectu throni ejus sunt, et a Jesu Christo, qui est testis fidelis.* Hic tota Trinitas demonstratur; per eum namque qui erat, et qui est, et qui venturus est, Pater designatur. Erat namque ante constitutionem mundi sine ullo initio; est modo post constitutionem mundi, regens omnia quæ creavit et gubernans; venturus est post finem mundi cum Filio et Spiritu sancto, ut regnet cum sanctis suis in sæcula sæculorum. Per septem autem spiritus sanctus Spiritus, eo quod sit septiformis, intelligitur. *Et ab Jesu Christo, qui est testis fidelis.* Ille veraciter testis fidelis dici potest, qui nescit mentiri: qui quod electis suis misericorditer repromisit sine dubio implebit: qui nec eum, qui calicem aquæ frigidæ egenti dederit, a mercede vacuum derelinquit (Matth. x, 42): cujus verba ita fixa permanent, ut facilius sit cælum et terram in nihilum redigi, quam aliquid immutari ex omnibus quæ se facturum esse prædixit. *Primogenitus mortuorum, et princeps regum terræ.* Quomodo Christus primogenitus mortuorum dicitur, cum ipse in fine temporum sit natus, adventumque ejus innumerabilis multitudo hominum præcesserit? Sed primogenitus pro primo ponitur (3), sicut primos in populo eos vocamus, qui non ætate, sed honore et dignitate cæteros antecellunt. Mortui autem ipsi sunt, de quibus Apostolus loquitur, dicens: « Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo (Coloss. iii, 3). » Primogenitus ergo mortuorum Christus est, quia ipse est primus, et caput omnium electorum suorum: *Princeps regum terræ.* Rex a regendo dicitur; per reges ergo apostoli et cæteri sancti designantur, qui et semetipsos et alios regere nove-

fidem mss. et edit. Gill. restituentur.

(3) Ita mss.; at edit. e contrario: *Sed primogenitus proprie mortuorum ponitur.*

runt : per terram autem Ecclesia designatur. Qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Ergo quia dilexit, lavit : et quid ista lavatio nobis contulit, sequentia manifestant.

(Vers. 6.) *Et fecit nos regnum et sacerdotes Deo et Patri.* Regnum Dei Ecclesia Dei dicitur : regnum ergo Dei ex hominibus Christus Deus fecit, quando eos tales constituit, in quibus ipse cum Patre et Spiritu sancto inhabitare et regnare dignaretur. Nam qui designantur per regnum, ipsi et per sacerdotes : sacerdotes ergo Dei electi dicuntur ; eo quod membra sint summi Sacerdotis, de quo Psalmista loquitur, dicens : « Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (Psal. cix, 4). » Possunt et aliter electi Dei sacerdotes Dei dicit ; eo quod semetipsos quotidie per compunctionem cordis et orationes, cæteraque bona opera offerant Deo, sicut dicit Psalmista : « Sacrificium Deo spiritus contribulatus (Psal. l, 19). » Est et sacrificium laudis, quod quotidie offerre Deo sancta Ecclesia consuevit, de quo idem Propheta loquitur dicens : « Immola Deo sacrificium laudis (Psal. xlix, 14). » Et iterum : « Sacrificium laudis honorificabit me (Ibid. 23). »

(Vers. 7.) *Ecce venit cum nubibus, et videbit eum omnis oculus, ei qui eum pupugerunt.* Veniet ad iudicium cum nubibus, sicut dicit ipse in Evangelio : « Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus cum potestate magna et majestate (Matth. xxiv, 30). » Sed quomodo eum omnis oculus videbit, cum Scriptura dicat : « Tollatur impius, ne videat gloriam Dei (Isa. xxvi, 10). » Videbunt eum impii ad sinistram in iudicio constituti in ea forma, qua in mundo constitutus ab hominibus videri potuit ; sed non in ea, qua Deus est : justi autem in ea claritate eum videbunt, qua modo in cælestibus positi eum vident, et visuri sunt post finem mundi in perpetuum. Sed et ipsi qui eum pupugerunt, velint, nolint, videre compellentur : impii videlicet Judæi, qui eum crucifixerunt ; ut sciant quem irriserunt, sicut scriptum est in Evangelio : « Videbunt in quem transfixerunt (Joan. xix, 37). »

Et plangent se super eum omnes tribus terræ. Per omnes tribus terræ soli reprobi intelliguntur. Plangent autem se, cur præcepta Dei contempserunt, cur propter breve gaudium perpetuam tristitiam acquisierunt. Aliter : *Ecce venit cum nubibus,* possunt per nubes apostoli cæterique prædicatores intelligi. Venit autem cum nubibus, quando nomen ejus per sanctos prædicatores universis gentibus innotuit. *Et videbit eum omnis oculus ;* quia omnes qui oculos habuerunt, eum viderunt, eos videlicet oculos de quibus dicit ipse apostolis : « Beati oculus, qui vident, quæ vos videtis (Luc. x, 23). » Habebant autem impii Judæi oculos, sed eos oculos non habebant, quibus Deus videtur. *Et qui eum pupugerunt :* id est qui eum persecuti sunt, et membra ejus, ad fidem illius maxima ex parte conversi sunt, ex qui-

bus fuit apostolus Paulus. *Et plangent se super eum omnes tribus terræ.* Per omnes tribus terræ omnis multitudo gentium potest intelligi, quæ ad Christum conversa est : quæ quotidie in Ecclesia Dei posita plangit peccata sua, ut veniam a Deo consequi mereatur. *Etiam atque amen,* confirmatio sermonis est.

(Vers. 8.) *Ego sum A et Q.* Quid sit alpha et omega, sequentia manifestant : id est, *principium et finis.* Sicut ipse dixit Judæis : « Ego principium, qui et loquor vobis (Joan. viii, 25). » Potest etiam Salvator noster principium ideo dici, eo quod ipse sit principium, id est creator generis humani, et auctor salutis : finis autem, quia ipse est finis legis, finis mortis, omnisque prævaricationis. *Qui est, et qui erat, et qui venturus est omnipotens.* Est modo in mundo Ecclesiam suam regens, erat ante constitutionem mundi æternaliter cum Patre permanens ; venturus est ad iudicium, et iudicet mundum in æquitate.

(Vers. 9.) *Ego Joannes frater vester, et socius in tribulatione, et regno, et patientia in Jesu.* Discipulos vocat fratres, quia uno Christi sanguine redempti, et una matre Ecclesia generati erant. Socium se eorum in persecutione etiam dicit, quia omnes Ecclesias Domitiani persecutio turbaverat : socium in regno, quia et se membrum Ecclesiæ, sicut et ipsi erant, quos Deo acquisierat, fatebatur : socium se eorum etiam in patientia testatus est ; quia et ipsi æquanimiter adversa tolerabant, sicut et ipse qui pro amore Christi in Pathmos insula relegatus tenebatur.

(Vers. 10.) *Fui autem in spiritu in Dominica die.* In spiritu se fuisse dicit, quia tanta mysteria, quæ sequuntur, non carnalibus, sed spiritualibus oculis videri poterant : « Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei (I Cor. ii, 14). » Dominica autem dies tempus Evangelii designat ; de quo tempore Apostolus loquitur dicens : « Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis (II Cor. vi, 2). » In quo tempore prophetæ mysteria divina gentibus esse pandenda prædixerunt. *Et audivi post me vocem tanquam tubæ dicentis.* Quasi post nos est, quod ignoramus. Aliter : Vox Domini post nos est (4), quia nos quasi servi fugitivi sumus : Dominus autem post tergum nostrum clamat, ut nos revocet. Post se ergo Joannes vocem audivit ; quia mysteria quæ tunc ei revelata sunt, nondum perfecte cognoverat. Quæ vox similis tubæ dicitur fuisse ; de hac tuba propheta loquitur dicens : « Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, et annuntia populo meo scelera eorum, et domui Jacob peccata eorum (Isa. lviii, 1). » Tuba ad pugnandum milites provocare solet, similiter et nos sermo Dei ad pugnandum contra diabolium atque vincendum incitare non desinit.

(4) Deest in cod. Reg. et Gem..... Aliter ; Vox Domini.... ut nos revocet.

(Vers. 11.) *Quod vides, scribe in libro, et mitte septem Ecclesiis, Ephesum et Smyrnam, Pergamum et Thyatiram, Sardis et Philadelphiam et Laodiceam.* Per has septem Ecclesias una Ecclesia catholica, sicut interpretatio nominum docet, designatur. Ephesus namque voluntas, sive consilium interpretatur; Smyrna, canticum eorum; Pergamus, divisio cornuum; Thyatira, illuminata; Sardis, principium pulchritudinis; Philadelphia salvans, hæreditatem Dei; Laodicea, tribus amabilis Domino. Ephesus igitur, quæ prima ponitur, initium conversionis uniuscujusque demonstrat; interpretatur namque voluntas sive consilium. Quod enim melius consilium, quam voluntas bona, quæ homini suadet abrenuntiare diabolo, et sequi Christum, relinquere vitia, et apprehendere virtutes? Et quia qui ad Deum converti volunt, necesse est ut Domini misericordiam implorent, ut perficere possint quod desiderant; Smyrna huic supponitur, quæ canticum eorum interpretatur. Ille enim bene cantat, qui misericordiam conditoris sui corde contrito et humiliato spiritu deprecatur: de quo cantu Apostolus loquitur dicens: « Cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino (*Ephes. v, 19*). » Et quia qui a Deo exaudiri vult, necesse est ut vitia derelinquat, et ad bona opera agenda, in quantum virtus suppetit, semetipsum convertat; Pergamus in ordine sequitur, quæ divisio cornuum interpretatur. Duo cornua in hoc loco malum et bonum significant. Cornua dividimus, quando, inter bonum et malum discernentes, malum a nobis repellimus, et bonum amplectimur. Et quia quandiu in peccatis jacemus, in tenebris sumus; cum autem mala a nobis rejicimus, et bona operari incipimus, quasi a tenebris ad lucem progredimur; non inconvenienter post Pergamum Thyatira sequitur, quæ illuminata interpretatur. Et quia ex operatione mandatorum Dei pulchritudo animæ accrescit, et quanto quis in operatione mandatorum Dei plus crescit, tanto ampliorem pulchritudinem animæ suæ confert; non incongrue post Thyatiram, Sardis sequitur, quæ principium pulchritudinis interpretatur. Principium pulchritudinis ideo dicitur, quia sanctorum pulchritudo in hac vita inchoatur, et in æterna beatitudine perficitur. Sequitur Philadelphia, quæ salvans hæreditatem Dei dicitur. Quid est autem hæreditas Dei, nisi omnis multitudo electorum, sicut dicit Dominus ad prophetam: « Hæreditas autem mea Israel (*Isa. xix, 25*)? » Et in quo salus electorum consistit, nisi in operatione mandatorum Dei? Nam ille qui venit quærere et salvare quod perierat (*Luc. xix, 10*), illis salutem animarum largitur, qui mandata ejus singuli secundum propriam virtutem custodiunt. Laodicea septima ponitur, quia tribus amabilis Domino interpretatur. Tribus autem amabilis Domino est omnis multitudo electorum, quæ est Ecclesia; quæ per abrenuntiationem vitiorum, et per virtutum operationem ad hoc pervenit, ut tribus amabilis Domino vocetur.

(Vers. 12.) *Et conversus sum ut viderem vocem quæ loquebatur mecum.* Cur tandiu aversus stetit? Cur non ad primum ictum sermonis aures ejus percutientis, ad eum conversus est, qui a tergo loquebatur? Sed nobis exemplum dedit; nam ad Dominum qui secum loquebatur, non prius conversus est, quam nomina Ecclesiarum, ad quas scribere præcipiebatur, audiret. Et superius breviter diximus per interpretationes nominum septem Ecclesiarum viam demonstrari, quæ ducit ad vitam. Quisquis igitur per hanc viam ire ad Deum desiderat, aut legendo, aut ab aliis audiendo, qualiter per hanc viam gradi **502** debeat, investigare debet; quia stultus viator est, qui ad locum optatum ire desiderat, et viam nescit; si non prius discere studuerit, quæ sit longitudo viæ, quæ asperitas, qui anfractus, quæ pericula: ut cum iter scandere cœperit, pericula præcognita facilius transeat. Multos enim vidimus sæculum reliquisse, ut per contemplationis viam vitam æternam acquirerent; sed quia nescierunt asperitatem viæ, subito cecidisse. Sed potest fieri ut contra hæc testimonium vobis de divina Scriptura aliquis objiciat, quæ dicit: « Ne tardes converti ad Deum (*Eccli. v, 8*). » Ad hæc ego respondeo, quia jam ad Deum convertor, cum viam quæ ad eum ducit, investigare non desino. Et quid est, quod dicit: *Et conversus sum ut viderem vocem*; cum vox non oculis, sed auribus percipiatur? Sed Joannes in spiritu positus, spiritalibus oculis ea quæ sequuntur, videre promeruit. Neque opus erat ibi voces verborum perstrepere, ubi intus erat Deus, qui docebat. Aliter: ille competenter verba Dei audit qui quod audierit, oculis mentis intueri non desinit, ut ea opere impleat.

(Vers. 13.) *Et conversus, vidi septem candelabra aurea, et in medio septem candelabrorum aureorum similem Filio hominis.* Septem candelabra aurea septem Ecclesias designant, sicut ipse exposuit, et septem Ecclesie unam Ecclesiam catholicam figurant. Quæ candelabra aurea dicuntur, sive propter persecutiones quas sancti in sæculo perferunt, sive propter sapientiam qua illuminantur. In quorum medio Christus stare visus est, sicut ipse dicit in Evangelio: « Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi (*Matth. xxviii, 20*). »

(Vers. 14, 15.) Sequitur: *Vestitum podere, et præcinctum ad mamillas zona aurea; caput vero ejus et capilli erant candidi tanquam lana alba, et tanquam nix: et oculi ejus tanquam flamma ignis; et pedes ejus similes aurichalco, sicut in camino ardenti; et vox ejus sicut vox aquarum multarum. Et habebat in dextera sua septem stellas; et de ore ejus gladius ex utraque parte acutus exibat; et facies ejus, sicut sol lucet in virtute sua.* Si septem candelabra et septem stellas pro duobus ornamentis accipere volueris, decem ornamenta invenies, ex quibus Domini corpus decoratum fuisse visum

est. Sed quid duo ornamenta, id est, septem candelabra, et septem stellæ significarent, ipse per semetipsum exposuit: quid autem octo quæ restant, significant, perscrutandum nobis est. Sanctam namque civitatem Dei, quæ ex omnibus electis constat, quæ ab initio usque ad finem tendit, si diligenter perspicias, in septem partes divisam invenies. Prima igitur pars ejus sunt electi, qui ab initio usque ad diluvium fuerunt: secunda, patriarchæ et cæteri justi usque ad legem datam: tertia, hi qui sub lege fuerunt: quarta, prophetæ: quinta, apostoli et qui ex Judæis crediderunt: sexta vero pars est gentium multitudo quæ ad fidem venit: septima, electi qui in fine mundi nascituri sunt, et contra Antichristum pugnaturi. Per has igitur septem partes, quod Dominus dederit, dicendo redeamus: de octava, in sequentibus dicemus. Poderis igitur, quæ est talaris tunica, justos qui ante diluvium fuerunt, designat. Quæ cujus coloris fuerit, non dicitur; eo quod nullam aliam legem, nisi naturalem, habuerint. Naturalis autem lex est creatorem suum diligere, et quod sibi quis non vult fieri, alteri non facere. Hanc legem nullus, qui ratione suffultus est, ignorare permittitur. Per zonam autem patriarchæ et cæteri justi, qui ante legem fuerunt, designantur. Quæ aurea dicitur, quia multis tribulationibus, sicut aurum in fornace, probati esse noscuntur: sicut Abraham, qui de igne Chaldæorum erutus est: sicut Loth, quem Sodomitæ afflixerunt: sicut Isaac, qui cæcitate pertulit: sicut Jacob, qui persecutione fratris atque soceri est afflictus: sicut Joseph, qui captivitate et carcerem sustinuit: sicut Job, qui amissionem rerum diramque passionem pertulit. Eodem modo et de cæteris, quos Scriptura non commemorat (5), debemus intelligere. Quæ zona mamillas constrinxisse legitur; per mamillas namque duo præcepta charitatis designantur, per quæ sanctos patres Deo placuisse certum est.

Caput vero ejus et capilli erant candidi tanquam lana alba et tanquam nix. Per caput lex, per capillos vero qui ex capite nascuntur, multitudines eorum designantur qui per legem salvi facti sunt. Qui capilli tanquam lana alba, et tanquam nix candidi esse dicuntur; quia videlicet ille populus a tenebris vitiorum per legem est emundatus. *Oculi autem ejus velut flamma ignis.* Oculi cuncta quæ circa se sunt, longe lateque perspiciunt: per oculos igitur prophetæ designantur, qui ea quæ ventura erant, longe ante prævidere meruerunt. Qui sicut flamma ignis esse dicuntur, quia Spiritu sancto illuminati mysteria cœlestia contemplati sunt.

Et pedes ejus similes aurichalco, sicut in camino ardenti. Per pedes apostoli designantur, et cæteri qui ex Judæis crediderunt. De istis pedibus propheta loquitur dicens: « Quam pulchri super mon-

(5) Edit. Gill. ac Rom., quos Scriptura commemorat; mss. vero, non commemorat.

(6) In hac etiam fornace... in tentationibus

tes pedes evangelizantis pacem, annuntiantis bonum, prædicantis salutem, dicentis: Sion, regnabit Deus tuus (Isa. LII, 7). » Qui similes aurichalco dicuntur; æs namque in fornace quibusdam medicaminibus admistis tandiu conflatur, usque dum colorem auri accipiat, et dicitur aurichalcum. Per æs igitur, quod sonorum est, et quod in nigredinem cito vertitur, Judæi designantur, qui legem quidem secundum litteram sonare videbantur; sed velamine nigredinis mente obtecti, spiritalem intelligentiam, quæ in ea latebat, intelligere nequiverunt. Æs igitur in aurichalcum est conversum, quando ex Judæis apostoli sunt electi. Per fornacem autem sive mundus, in quo aliquantum Christus conversatus est, sive tribulationes quas sustinuit, possunt designari. In hac etiam fornace apostoli ei conjuncti sunt, sicut ipse dicit: « Vos estis enim, qui permansistis mecum in tentationibus meis (6) (Luc. XXII, 28). » In hac ergo fornace per doctrinam Evangelii splendorem auri accipere meruerunt. *Et vox ejus, sicut vox aquarum multarum.* Per vocem aquarum multarum multitudo gentium, quæ ad fidem Christi cucurrit, designatur.

Et habebat in dextra sua stellas septem. Quid hoc significet, ipse in sequentibus exponit. *Et de ore ejus gladius ex utraque parte 503 acutus exibit.* Per gladium electi qui in fine mundi nascituri sunt, atque contra Antichristum pugnaturi, designantur. Et quia maxima multitudo gentium culturam Christi derelinquens, Antichristum hominem impiissimum pro Deo adorabunt, non incongrue illi qui ad errores eorum concidendos progressuri sunt, per gladium designantur. Qui duo acumina habere visus est; quia ipsi doctores, duorum Testamentorum doctrinis eruditi, facile hostes devincunt. Nam quod de ore Domini ipse gladius procedere visus est, illud significat, quod ipse dixit in Evangelio: « Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis (Matth. x, 20). » In iis ergo septem ornamentis omnis electorum Ecclesia, quæ a nobis in septem partes dividitur, comprehenditur. Sine iis ergo septem partibus non mihi videtur hunc librum quemquam ordinate posse intelligere: de octava autem quæ restat, aliquid dicendum est.

Et facies ejus, sicut sol lucet, in virtute sua. Per faciem Ecclesia, sicut post resurrectionem futura est, designatur; et ideo per faciem, quia tunc Deum, sicut dicit Apostolus, justis facie ad faciem videbunt (I Cor. XIII, 12). Quæ sicut sol lucere visa est, quia sicut dicit Dominus: « Tunc justis fulgebunt sicut sol in regno Patris sui (Matth. XIII, 43). » Inveniuntur in Scripturis quædam his septem partibus convenientia, ut est illud quod in Josue legitur, ubi præcepit Dominus ut circumiret arca Dei civitatem Jericho per septem dies

meis, aberant ab edit.; quæ nos e mss. omnibus reposuimus.

semel in die, sacerdotibus eam portantibus, tubisque canentibus, ac populis sequentibus (*Josue vi, 6-20*). Jericho namque omne corpus reproborum, quod est civitas diaboli, designat: per filios vero Israel, electi designantur: per sacerdotes, prædicatores: per tubas, doctrina prædicationis: per populum vero qui eos sequebatur, omnes justi designantur, qui eorum doctrinam sequebantur, et actus imitabantur: per arcam autem quam ferebant, Christus intelligitur, qui a sanctis in cordibus eorum habitans portatur. De prædicatoribus autem qui post Christi adventum fuerunt, nulli dubium quod Christum non solum lingua prædicando, verum etiam corde diligendo portaverunt. Illi autem qui adventum ejus præcesserunt, quomodo illum portaverunt? Portaverunt utique et illi; nam aliqui eorum eum verbis prædixerunt, aliqui factis præsignaverunt. Quærendum vero nobis est quid circuitus iste, qui per septem dies factus est, designet. Loci namque quem circumimus, ingressum devitamus; nam cum per viam pergimus, si foveam aut limum profundum, aut aliquod periculum invenimus, circumeundo si possumus, ingressum ejus devitamus, ut periculum evadamus. Jericho namque circumimus, si iter vitæ præsentis secundum voluntatem Dei perficimus; nam quamvis cum reprobis habitemus, Jericho circumimus, si ab eorum pravitatibus abstinemus. De hac circuitione mihi videtur dixisse Psalmista: «Circuivi et immolavi in tabernaculo ejus hostiam jubilationis (*Psal. xxvi, 6*).» Circuivit namque, et postea immolavit; quia facta reproborum prius sprevit, ut hostia jubilationis ejus acceptabilis Deo fieret. Multi enim sunt, qui assidue laudant Deum: sed quia vitia a se repellere nolunt, eorum laudationis hostia non est acceptabilis Deo. Prima igitur circuitio ad eos justos, qui ante diluvium fuerunt, pertinet, qui filii Dei dicti sunt. Civitatem igitur Jericho tandiu circuierunt, quandiu a societate reproborum se sequestraverunt. Postquam igitur arca Dei, et populus Jericho civitatem circuierunt, ad castra redierunt; quia unusquisque justus circuitione suæ tempore expleto, post mortem ad societatem electorum, quæ sunt castra sanctorum, dicitur. Secundæ diei circuitus ad eos, qui post diluvium usque ad Moysen fuerunt, pertinet: qui et ipsi civitatem Jericho circuierunt; quia ab iniquitatibus reproborum se separaverunt. Nam et Abraham, quamvis inter Amorrhæos habitaret, non solum vitia, sed etiam corporum societatem in tantum horruit, ut filio suo ex filiabus eorum nollet accipere uxorem. Et de Loth, qui apud Sodomitas habitabat, loquitur beatus Petrus, qui auditu et visu justus erat (*II Petr. ii, 7*), habitans apud eos, qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant. Eodem modo et cæteri. Tertius vero circuitus ad eos qui sub lege fuerunt, pertinet: qui quanta sollicitudine a societate iniquorum se se-

A cernere deberent, ipsa lex manifestat. Prophetæ vero, ad quos quartus circuitus pertinet, in tantum peccata principum hominumque impiorum spreverunt atque reprehenderunt, ut pro hoc quidam eorum lapidati, quidam secti, quidam vero in occisione gladii mortui sint. Apostoli vero, et hi qui ex Judæis crediderunt, ad quos quintus circuitus pertinet, quanto studio se ab infidelium Judæorum consilio atque operibus segregaverint, Lucas in Actibus apostolorum narrat. Gentes vero ad quas sextus circuitus pertinet, quanto ardore se a societate impiorum disjuxerint, martyres requisiti dicant. Septimus vero circuitus ad eos, qui temporibus Antichristi futuri sunt, pertinet: sed et illi quomodo Antichristi, ministrorumque ejus devitent perfidiam, hic liber manifestat. Septimo ergo die circumeuntibus sacerdotibus cum arca Jericho, atque vociferantibus, muri Jericho ceciderunt, omnisque populus cum rege suo interfectus est; quia prædicantibus in fine mundi prædicatoribus veritatis, finemque mundi annuntiantibus, subito finis mundi adveniet, omnisque civitas diaboli destruetur, atque cum ipso capite suo diabolus perpetua morte damnabitur.

Legimus etiam in libro Judicum Samson fortissimum habuisse septem crines (*Judic. xvi, 13*). Samson Christum significat: per capillos vero omnes electi designantur. Et sicut capilli adhærent capiti, ita et omnes justi adhærent Christo, qui caput est omnium electorum suorum: et sicut capilli Samson in septem partes divisi sunt, ita et omnis electorum numerus in septem partes pro temporum qualitatibus dividi potest, sicut superius demonstravimus.

Sed et hoc quod in Salomone scriptum est: «Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem (*Prov. ix, 1*);» potest huic nostro intellectui convenire. Sapientia namque ædificavit sibi domum, quando Dominus noster Jesus Christus ab initio mundi usque ad finem ejus ex numerositate electorum Ecclesiam sibi construxit et construet: excidit columnas septem, quando iis septem temporibus prædicatores, qui singulis temporibus convenirent, in Ecclesia sua statuit, qui et monitis salutaribus, 504 et bonorum operum exemplis eam sustentarent.

D Possumus et hoc quod idem Salomon in alio loco ponit, dicens: «Da partem septem, necnon et octo (*Eccle. xi, 2*),» huic nostræ expositioni coaptare. Primum igitur quærendum nobis est, quid sit unde partes facere præcipimur. Est namque quoddam bonum, et ipsum est summum bonum, charitas videlicet, quæ nisi patiatur, perfectum bonum non erit; partitur enim in dilectionem Dei, et dilectionem proximi: quæ cum una sit, habet tamen duo brachia, quæ circumquaque extendens, et Deum hominibus, et homines Deo conjungit. Sunt et duæ vitæ, una quæ activa, altera quæ contemplativa nuncupatur. Dilectio proximi ad acti-

vam, dilectio autem Dei proprie ad contemplativam pertinet. Possumus igitur per septem omnem electorum multitudinem, per octo vero Dominum nostrum Jesum Christum intelligere; eo quod octava die resurrexerit. Sancti itaque Dei partem amoris sui septem dant, cum in exercitiis vitæ activæ occupantur; videlicet cum curam proximo non solum carnalem, sed et spiritualem impendunt. Dant etiam partem octo, cum eos amor Dei ad contemplationem ejus iterum revocat. Aliter: Partem septem damus, cum sanctis Dei debitam venerationem exhibemus: partem octo damus, cum Deo creatori nostro debitum cultum impendimus.

(Vers. 17.) Sequitur: *Et cum vidissem eum, cecidi ad pedes ejus tanquam mortuus.* Ecce Joannes, qui sibi stare videbatur, viso Domino, cecidit tanquam mortuus; quia unusquisque vir sanctus quantum se ad contemplandam divinitatem Dei altius erexerit, tanto apud se introrsus inferius cadit; quia in comparatione Dei ejus magnitudo quam parva sit, facile perspicit. Unde et tanquam mortuus cecidit, quia in comparatione Dei se nihil esse perspexit. Ad pedes cecidit, quia incarnationis ejus mysterium, quod per pedes figuratur, se nullo modo comprehendere posse perspexit. *Et posuit manum suam super me dicens: Noli timere.* Sicut manus in corpore plurima habet officia, ita et manus Dei in divinis Scripturis plurimas significationes; Job namque flagellum Dei manum Dei vocat, cum dicit: «Manum tuam longe fac a me, et formido tua non me terreat (Job XIII, 21).» Et iterum amicis dicit: «Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei; quia manus Domini tetigit me (Job XIX, 21).» Nam et Jeremiam manu sapientiæ Dominus tetigit, sicut ipse dicit: «Et misit Dominus manum suam, et tetigit os meum, et dixit mihi: Ecce dedi verba mea in ore tuo (Jerem. I, 9).» Similiter et Daniel manu confortationis Dei tactus est, quando propter visionem angelicam in terra prostratus jacens, manum ad se missam vidit, quæ eum confortavit, cui et dixit: «Loquere, Domine, quoniam confortasti me (Dan. X, 19).» Hac ergo confortationis manu idem Joannes tactus est, quæ eum ne se ultra modum dejiceret confortando erexit.

(Vers. 18.) *Ego sum primus et novissimus.* Si primus, cur dixit Arius Filium Dei initium habuisse? Si enim initium habuit, non ipse primus, sed ipse a quo initium sumpsit, fuit. Primus ergo et novissimus ipse est, quia sicuti finem non habebit, sic nec initium habuit. *Et fui mortuus, et ecce sum vivens in sæcula sæculorum.* Hoc manifestum est. *Et habeo claves mortis et inferni.* Qui clavem alicujus domus habet, quem vult, intromittit; et quem vult, ab ingressu domus repellit. Per clavem ergo potestas Filii Dei intelligitur. Claves igitur mortis et inferni ipse possidet; quia quos vult, a damnatione mortis perpetuæ misericorditer liberat; et

A quos vult, in eodem damnationis periculo justo judicio remanere sinit.

(Vers. 19.) «*Scribe ergo quæ vidisti, et quæ sunt, et quæ oportet fieri post hæc.* Hic demonstrat non se de præsentibus et futuris tantummodo, sed et de præteritis prophetiam texuisse. *Scribe ergo quæ vidisti, id est, quæ de præteritis tibi ostensa sunt: quæ sunt, et quæ oportet fieri post hæc, id est, præsentia et futura.*

(Vers. 20.) *Mysterium septem stellarum quas vidisti in dextera mea, et septem candelabra aurea.* Subauditur quid significant. Quid autem significant, subdendo manifestat: *Septem, inquit, stellæ angeli sunt septem Ecclesiarum, et septem candelabra aurea septem Ecclesiæ sunt.* Septem igitur angelos rectores septem Ecclesiarum debemus intelligere, eo quod angelus nuntius interpretatur: et qui verbum Dei populis annuntiant, non inconvenienter angeli, id est nuntii, vocantur. Et sicut per septem Ecclesias una Ecclesia catholica, ita et per septem rectores septem Ecclesiarum, omnes rectores Ecclesiæ catholice designantur.

CAPUT II. — (Vers. 1.) *Et angelo Ecclesiæ Ephesi scribe: Hæc dicit qui tenet septem stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum.* Per dexteram Dei potestas Dei in hoc loco potest designari; per stellas, sancti prædicatores. Sancti igitur prædicatores manu Dei tenentur; quia ab ipso gubernantur et reguntur, et ipsi sunt copulati, sicut ipse in Evangelio loquitur dicens: «Sicut palmes non potest ferre fructum, nisi manserit in vite; sic et vos, nisi in me manseritis (Joan. XV, 4).» In medio vero septem candelabrorum aureorum Christus ambulat, sicut ipse dicit propheta: «Inhabitabo inter illos, et inambulabo: et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus (Levit. XXVI, 12).»

(Vers. 2.) *Scio opera tua.* Ea videlicet quæ operabaris prius, antequam refrigeret in te charitas. *Et laborem et patientiam tuam, id est persecutiones, quas pro nomine meo patienter toleras. Et non potes sustinere malos (Matth. XIII, 29).* Cum Scriptura divina nobis præcipiat ut toleremus malos; cur hic laudatur, quod non potuerit sustinere malos? Sed de hæreticis mihi dictum videtur; nam proximorum mala aliquando reprehendendo corrigere debemus, tempore videlicet opportuno: aliquando patienter tolerare; ut quos correctio non emendat, patientia ad emendationem provocet. Sunt namque nonnulli, qui reprehendere proximos nesciunt, nisi ira inflammati. Horum aliquis si non solum pro magna, verum etiam pro parva aliqua re contra proximum commotus fuerit, tandiu iram in corde gestat, usque dum in actibus proximi aliquid videat, quod reprehendere possit: et tunc lætus efficitur, cum reprehensionis vindictam proximo intulerit. Quod si alicui viderit displicuisse, dicit se zelo Dei hoc fecisse. Ad te ergo loquor, qui talis es. Cur quæris fallere eum qui

occulta cordium considerat? Si zelus Dei in te est, cur oculi tui per diversa 505 vagantur more diabolico, desiderans malum potius videre quam bonum, desiderans in proximo videre malum, quod reprehendas, non bonum, unde ædificeris? Sunt etiam multi, qui eos a quibus aliquam injuriam pertulerunt, etiam pro minimis delictis impatienter insectantur: eos vero quos diligunt, non solum non reprehendunt, quamvis graviter deliquerint; sed etiam tota virtute defendunt. O infelix amicitia, quæ illum quem diligit tacendo et defendendo diabolo tradit: illum vero cui iratus est, reprehendendo a diabolo abstrahit! Correctio ergo illa justa est, quæ ex Dei zelo et amore fraterno descendit: quæ non propter iram vindicandam, sed propter animam proximi salvandam profertur. Verum quia hæc paucis diximus, ad ea quæ cœpimus, redeamus. Igitur hoc quod præsul Ecclesiæ Ephesi a Domino dicitur: *Quia non potes sustinere malos*, de hæreticis debemus intelligere; omnis enim qui pastor est Ecclesiæ, societatem hæreticorum, quantum potest, vitare debet; ne per occasionem familiaritatis eorum corda simplicium veneno suæ malitiæ corrumpant. Sicut enim lupo quietus inter oves sine laceratione earumdem ovium versari non potest, sic nec hæreticus inter simplices. Sequitur: *Et tentasti eos, qui se dicunt apostolos esse, et non sunt; et invenisti eos mendaces*. Quidam prava docentes temporibus apostolorum, apostolos se esse dicebant; ut per reverentiam nominis facilius pravam doctrinam in cordibus audientium plantarent. Hos et apostolus Paulus damnat (*II Cor. x, 12*): et Dominus in Evangelio cavendos insinuat, cum dicit: *Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces* (*Matth. vii, 15*). Hos ergo iste falsos eorumque doctrinam falsam esse comprobavit.

(Vers. 3, 4.) *Et patientiam habes, et sustinuisti propter nomen meum, et non defecisti*; id est, in hoc apparuit patientia tua, quia in laboribus, quos pro nomine meo sustinuisti, non defecisti. *Sed habeo adversum te, quod charitatem tuam primam reliquisti*. Multi sunt qui in initio conversionis suæ in servitio Dei ferventes existunt, sed processu temporis tepescunt: quod huic præsul Ecclesiæ Ephesi contigisse manifestum est.

(Vers. 5.) *Memento ergo unde excideris*. Unde excisus es? De charitate: si de charitate excisus es, de Deo excisus es; quia Deus charitas est (*I Joan. iv, 16*). *Et age pœnitentiam*. Videlicet eo quod per torporem et ignaviam tuam a charitate disjunctus es. *Et prima tua opera fac: sin autem veniam tibi cito, et movebo candelabrum tuum de loco suo; nisi pœnitentiam egeris*. Si per candelabrum Ecclesia Ephesi designatur, cur propter peccatum pastoris

A Ecclesia locum suum perdet, cum Scriptura dicat: *Non morientur patres pro filiis, neque filii pro patribus suis: sed unusquisque in peccato suo morietur* (*Jerem. xxxi, 29, 30*)? Sed per locum videtur mihi merces, quæ illi pro pastorali cura debebatur, designari, ut sit sensus: Nisi pœnitentiam egeris pro eo quod charitatem tuam primam reliquisti, et ad prima opera non redieris; ut quod ore prædicas, opere impleas: mercedem, quæ tibi pro pastorali cura debebatur, subtraham.

(Vers. 6.) *Sed hoc habes* (videlicet ut candelabrum non moveatur) quia odisti facta Nicolaitarum, quæ et ego odi (7). Et est sensus: Pro eo quod odisti facta Nicolaitarum, quæ et ego odi, merces quæ tibi pro pastorali cura debebatur, adhuc tibi manet. Nicolaitæ vero erant hæretici, quos superius dixit non posse eum sustinere.

(Vers. 7.) *Qui habet aures audiendi, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis*. Quia cunctis aures habentibus dicit: *Qui habet aures audiendi, audiat*; aures procul dubio cordis requirit. *Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei*. Duo ligna fuerunt in medio paradisi, e quibus unum lignum vitæ, alterum vero lignum scientiæ boni et mali vocabatur. Quorum virtus talis erat, ut si quis ex ligno vitæ comedisset, non moreretur in æternum: si quis vero ex ligno scientiæ boni et mali comederet, quamvis esset immortalis, mortalis statim fieret (*Gen. ii, 27*). Paradisus igitur Ecclesiam significat: lignum vero vitæ in medio paradisi Christus est in medio Ecclesiæ suæ. Lignum autem scientiæ boni et mali, quod et ipsum in medio paradisi fuisse dicitur, diabolum significat, qui inter fideles discurrere non cessat; ut quoscunque potest, decipiat. Lignum igitur vitæ ad electos, lignum vero scientiæ boni et mali ad reprobos pertinet. Fructus ergo ligni vitæ electi comedunt, ut in æternum vivant (8); quia præcepta Evangelii custodiunt, ut in æternum vivant cum Domino: fructus vero ligni scientiæ boni et mali reprobi comedunt, et moriuntur; quia suggestionibus diaboli, omnibusque vitiis et voluptatibus pascuntur; unde æternam damnationem sibi acquirunt. Et sicut mulieri delectabiliores fuerunt fructus ligni scientiæ boni et mali, quam fructus ligni vitæ; ita et reprobis delectabilior est gloria hujus sæculi, quam oculis corporis vident, quam gloria cœlestis patriæ, quæ non nisi oculis spiritualibus videtur. Sed oritur quæstio, cur lignum scientiæ boni et mali dicatur, cum primo homini scientiam mali ministraverit, non scientiam boni. Quæ mihi ita solvenda videtur, primus namque angelus, quando creatus est, scientiam boni habuit, non scientiam mali: scientiam vero mali per semetipsum invenit, ob quam causam de illa cœlesti gloria dejectus est. De ligno ergo scientiæ boni et mali primus homo comedit, quando illius

(7) Ita mss.; at edit, ego odi. Pro eo quod illorum facta odisti, quæ et ego odivi.

(8) Edit. tantum, vivent cum Domino; cætera adjecta sunt ex mss.

suggestiones secutus est, qui scientiam boni et mali habebat; neque enim lignum scientiam mali docere potuit, sed diabolus qui præceptum Dei homini transgredi suasit. Dicit ergo: *Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei.* Ille vincit, qui in bonis operibus usque ad finem vitæ suæ perseverat. Vincenti ergo Christus edere de ligno vitæ dabit; quia præcepta sua usque ad finem vitæ servantibus immortalitatis suæ gloriam in cælesti beatitudine secum dabit; ut cum eo æternaliter vivant, cujus præcepta in sæculo positi servare studuerunt. Quod autem patrem Deum suum vocat, ad humanitatem pertinet.

(Vers. 8, 9.) *Et angelo Smyrnæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit primus et novissimus, qui fuit mortuus et vivit: Scio tribulationem tuam, et paupertatem tuam.* Potest fieri ut Smyrnæorum Ecclesia eandem persecutionem a contribulibus suis in rapina honorum suorum pertulerit, quam et illa quæ apud Hierosolimam erat. Ideoque tribulatio et paupertas ejus **506** a Domino, quam pro ipso sustinuit, laudatur. Potest et per hoc voluntaria paupertas intelligi, de qua Dominus dicit in Evangelio: « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum (Matth. v, 3). »

Sed dives es: pauper videlicet rebus, dives virtutibus. Et blasphemaris ab iis, qui se dicunt Judæos esse, et non sunt; sed sunt synagoga Satanæ. Judæi confitentes interpretantur: Judæi qui Christum blasphemantes negant, non Judæi, id est, confitentes, sed synagoga Satanæ non inconvenienter vocantur.

(Vers. 10, 11.) *Nihil horum timeas, quæ passurus es. Prædicantur ei adversa, ut venientia facilius tolerare posset. Ecce missurus est diabolus ex vobis in carcerem, ut tentemini (9), id est, quosdam ex vobis diabolus, id est ministri diaboli, in carcerem missuri sunt; ut tentemini utrum in timore pœnarum a fide recedere, an pro amore Christi mori deliberetis. Et habebitis tribulationem diebus decem.* Tempus quo hæc persecutio crudelius sævitura esset, demonstravit. *Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitæ.* Corona vitæ gloriam sempiternam demonstrat.

Qui habet aures, audiat quid Spiritus dicaſ Ecclesiis. Qui vicerit, non lædetur a morte secunda. Quid sit mors secunda, in sequentibus dicemus.

(Vers. 12.) *Et angelo Pergami Ecclesiæ scribe: Hæc dicit qui habet romphæam utraque parte acutam.* Per romphæam judiciaria Domini potestas potest intelligi: quæ utraque parte acuta dicitur, propter duo judicia, unum quod factum est per aquam, alterum quod fiet per ignem. Sed excludimur ab hoc intellectu, eo quod illud iudicium jam peractum, atque per misericordiam Dei abolitum sit. Tunc namque iudicii illius acumen deletum est, quando

A Deus dixit ad Noe: « Per memetipsum juravi, quia non adjiciam ultra aquas diluvii super terram (Gen. ix, 11). » Videtur ergo mihi per romphæam divinam Scripturam debere intelligi, quæ propter rescanda vitia acuta esse dicitur, et propter duo Testamenta utraque parte acuta demonstratur. Nam et Vetus et Novum Testamentum hoc nobis indesinenter admonent, ut vitia relinquamus et in bonis operibus nosmetipsos exerceamus; quatenus salutem animarum nostrarum invenire possimus.

(Vers. 13.) *Scio ubi habitas, ubi sedes est Satanæ: id est, inter illos habitas, qui sessorem habent diabolum. Et tenes nomen meum, et non negasti fidem meam: id est, quamvis ab eis, inter quos habitas, pro nomine meo assidue persecutiones perferas; tamen nomen meum tenes, et fidem meam non negasti. Et in diebus illis Antipas testis meus, qui occisus est apud eos, ubi Satanæ habitat. Et in diebus illis, id est, in diebus quibus persecutio apud vos amplius fervebat, Antipas testis meus, subauditur, exstitit, qui occisus est apud vos, ubi Satanæ habitat. Apud vos occisus est, et non a vobis: sed ab illis inter quos vos habitatis, in quibus habitat diabolus.*

(Vers. 14, 15.) *Sed habeo adversum te pauca, quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israel: ita habes et tu tenentes doctrinam Nicolaitarum.* Legimus in libro Numeri quod Balac rex Moabitarum ad suggestionem Balaam posuerit speciosas mulieres in conspectu filiorum Israel diis suis sacrificantes, quarum pulchritudo non solum ad perpetrandam libidinem eos accendit; sed etiam ut de sacrificiis eorum comederent, perduxit (Num. xxv, 1, 2). Nicolaitæ vero erant hæretici nuptias detestantes, docentesque fideles, ut quibuscunque vellent, miscerentur more bestiarum. Sicut ergo per doctrinam Balaam, filii Israel in fornicationis malum delapsi sunt, propter quod multi eorum perierunt, ita et Nicolaitæ quosdam ex fidelibus, qui apud Pergamum erant, sua prava doctrina in fornicationis malum dejecerunt, docentes eos ut nullo modo se vinculo conjugali irretirent, sed quibuscunque vellent, passim miscerentur. Quod autem dicit: *Habeo adversum te pauca*, significat paucos ex fidelibus ab hæreticis esse deceptos.

D (Vers. 16.) *Similiter pœnitentiam age.* Hoc quod dicit, *similiter*, videtur mihi ad angelum Ephesi Ecclesiæ respicere, cui dicitur: *Pœnitentiam age, eo quod charitatem tuam primam reliqueris.* Quasi diceret: Sicut præcepi angelo Ephesi, ut pœnitentiam ageret, eo quod charitatem primam reliquisset, similiter et tu pœnitentiam age, eo quod a charitate deviaveris; ut aliquos tuorum per taciturnitatem amitteres. *Si quominus, veniam tibi cito.* Solet per adventum Domini mors intelligi; unicui-

(9) Hic textus in edit. rejectus fuerat post verba, *tolerare posset*: sed contra auctoritatem mss.

que enim Dominus tunc venit, quando per mortem animam a corpore separat. *Cito*, id est improvise, sicut de servo negligente Dominus in Evangelio loquitur: «Veniet autem Dominus servi illius in die quo nescit, et hora qua ignorat; et dividet eum, partemque ejus cum hypocritis ponet (*Matth.* xxiv, 51). » Homo enim ex anima et corpore consistit: dividit Dominus hominem cum animam a corpore separat: partem ejus cum hypocritis ponit, quando animam, quæ secunda pars est in homine, pro iniquitatibus suis cum impiis cruciendam tradit. In hoc quod dicit: *Veniam tibi cito*, talis mihi sensus esse videtur: Si pœnitentiam non egeris, veniam tibi cito; ut te per mortem, quam prævidere negligis, dissolvam. Sequitur: *Et pugnabo cum illis in gladio oris mei*: id est, alium in loco tuo ponam, et ponam gladium verborum meorum in ore ejus, in quo dejiciat adversarios veritatis.

(Vers. 17.) *Qui habet aures, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.* Ubicumque hæc sententia ponitur, vel in Evangelio, vel in Apocalypsi, sciendum est mysticum esse quod dicitur, et ad intelligendum difficile. *Vincenti dabo manna absconditum.* Legimus in Veteri Testamento, quia populum Judæorum per deserta gradientem Dominus manna paverit (*Exod.* xvi, 14), usque dum venirent ad terram repromissionis. Per manna igitur sapientia quæ Christus est, intelligi potest: «Ipse est enim panis vivus qui de cœlo descendit (*Joan.* vi, 51). » Hoc pane aluntur omnes electi, in deserto atque in itinere hujus sæculi positi, usque dum veniant ad terram repromissionis, id est ad cœlestem beatitudinem quam repromisit Deus diligentibus se. Absconditum autem ideo dicitur, quia sapientia Dei superbis absconditur, et humilibus revelatur, sicut ipse dicit in Evangelio: «Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis (*Matth.* xi, 25). »

507 *Et dabo illi calculum candidum.* Per calculum, qui lapis parvus est, et a calculando sic vocatur, Evangelium possumus accipere. Quia sicut antiqui horum lapidum multitudinem magnam sibi congregabant ad partiendos et dividendos numeros; ita doctores Ecclesiæ multa verba Evangelii in cordibus suis congregant, quorum cum obscuritates et spirituales intelligentias et utilitates auditoribus suis aperiunt, quasi numeros suos dividunt et partiuntur. *Et in calculo nomen novum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit.* Quod est hoc nomen Christi, quod in calculo Evangelii scriptum esse dicitur? «In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (*Joan.* i, 1); » et iterum: «Ego et Pater unum sumus (*Joan.* x, 30); » et idem evangelista in alio loco dicit: Quia non solum solvebat Sabbatum, sed et

A Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo (*Joan.* v, 18). » Si Christus æqualem se faciebat Deo, cur dicit Arius minorem esse Filium Patre? Hoc ergo nomen quod in calculo scriptum est, nullus scit, nisi qui accipit; quia omnipotentiam, divinitatem, æqualitatem Filii cum Patre nullus scire prævalet, nisi cui doctrina Evangelii data fuerit. Sed est aliud quod nos movet; nam paulo superius dixit: *Vincenti dabo manna absconditum, et dabo illi calculum candidum, et in calculo nomen tuum, quod nemo scit, nisi qui accipit.* Si igitur solis illis qui diabolum vincunt, et manna, et calculus, et nominis Christi datur scientia; ergo impii qui diabolum non vincunt, sed ab eo vincuntur, quamvis baptisma, quamvis fidem Christi videantur suscepisse, ab hoc tamen munere alieni existunt. Sed dicit aliquis: Quomodo litteratus quisque, et in divinis Scripturis eruditus, mysterium nominis Christi nescit; quamvis et sæculum diligat, et voluptuose vivat? Huic ego duorum hominum similitudinem mel multum possidentium opponam, ex quibus unus ex eo edere solitus erat, alter vero ab ejus esu, quadam necessitate cogente, omnibus modis abstinebat. Quis horum tibi videtur saporem mellis satius cognovisse? Utique respondit mihi quia his, qui ejus dulcedine perfrui solitus erat. Et tamen si interrogasses utrumque de melle. cujus esset saporis, uterque dulcissimum esse fateretur: sed diceret ille, quod audivit; iste, quod expertus erat: illius lingua loqueretur, quod fauces ignorabant, istius autem quod delectatio docuerat. Ille igitur qui mel non ad utendum, sed ad lucra exaggeranda possidebat, eos significat, qui ex scientia divinarum Scripturarum gloriam temporalem plus quam æternam capessunt (9*): ille vero qui mel ad hoc possidebat, ut ejus dulcedine assidue frueretur, eos significat, qui mandata Dei non pro gloria temporali, sed pro amore Dei discere student; ut per eorum operationem ad gloriam æternam pervenire mereantur. Illis mandata Dei, quamvis ea prædicent, dulcia non sunt; quia non dulcedinem cœlestis patriæ, sed dulcedinem terrenam, quæ amaritudinem generat, diligunt: istis autem mandata Dei spes cœlestis patriæ dulcia facit, sicut dicit Psalmista: «Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, Domine, super mel et favum ori meo (*Psal.* cxviii, 103)! » Illi ergo soli sciunt nomen Dei, qui custodiunt mandata Dei: qui vero sæculum diligunt, qui in quibusdam vitiis semetipsos dejiciunt, qui desideria carnis suæ perficiunt, nesciunt nomen Dei; quia timorem et amorem ejus a mente sua abjiciunt. Aliter: Potest per calculum nomenque in eo scriptum beatitudo cœlestis patriæ designari; ut per calculum cœlestis patriæ, per nomen vero in eo scriptum beatitudo cœlestis patriæ figuretur. Hoc ergo nomen nullus scit, nisi qui accipit calculum; quia quanta sit illa cœlestis

(9*) Codex Gem., *gloriæ temporalis plus quam æternæ capaces sunt.*

beatitudo nullus scire praevallet, nisi qui ad hanc A pervenire meruerit, sicut dicit Isaias propheta : « Oculus non vidit, Deus, absque te, quæ præparasti exspectantibus te (Isa. LXIV, 4). »

(Vers. 18, 19.) *Et angelo Thyatiræ Ecclesie scribe : Hæc dicit Filius Dei, qui habet oculos ut flammam ignis, et pedes ejus similes aurichalco. Quid ista significant, superius dictum est. Scio opera tua, et charitatem, et fidem, et ministerium, et patientiam tuam, et opera tua novissima plura prioribus. Hic per omnia laudatur, sed sicut sequentia manifestant, sola taciturnitatis culpa in eo re-dargitur.*

(Vers. 20.) *Sed habeo adversum te, quia permittis mulierem Jezabel, quæ se dicit propheten, docere et seducere servos meos, fornicari et manducare de idolothytis. Hæc mulier, quæ Jezabel impiissimæ comparatur, ideo se propheten mendaciter affimabat, ut facilius sub religionis nomine falsam doctrinam in populum Dei introduceret : et sicut Jezabel cogebat populum Dei culturam Dei deserere, et idola venerari : ita et hæc populum Dei a cultura Dei, id est a fide recta, conabatur per pravam doctrinam separare. Fornicatur enim anima quæcunque a Deo creatore suo recedit. Idolothytum vocat illud quod idolis erat consecratum. Docebat enim hæc mulier nihil nocere fidelibus, si comederent carnes quæ idolis immolabantur.*

(Vers. 21.) *Et dedi illi tempus, ut pœnitentiam ageret, et non vult pœnitere a fornicationibus suis. Sicut et beatus Job de impio dicit : « Dedit illi Deus locum pœnitentiæ, et ille abusus eo est in superbiam (Job XXIV, 23). »*

(Vers. 22, 23.) *Ecce mitto eam in lectum, et qui mœchantur cum ea, in tribulatione maxima, nisi pœnitentiam egerint, et filios ejus interficiam morte. Ecce mulieri, et filiis ejus pœnitentiæ locus nullus promittitur, eo quod pœnitentiæ tempus a Deo sibi indultum spreverint : iis autem qui mœchabantur cum ea, adhuc locus pœnitentiæ repromittitur. Videntur ergo mihi ii qui mœchabantur cum ea, eos designare, qui, pravis ejus assertionibus faventes, nec dum autem ex toto in foveam malitiæ ejus demersi fuerant : per filios autem D ejus eos designari, qui jam ex toto ab ea decepti medicamentum correctionis nullo modo recipere volebant. Per lectum autem in quo mulier mittenda erat, infernus designatur, in quo sepultus est et dives, de quo dicit Dominus in Evangelio : « Mortuus est autem et dives, et sepultus est in inferno (Luc. XVI, 22). » Per tribulationem vero maximam, in qua ponendi erant qui mœchabantur cum ea, nisi pœnitentiam agerent ; et per mortem in qua filii ejus interficiendi erant, eadem inferni pœna designatur. Et*

scient omnes Ecclesie quia ego sum scrutans renes et corda. Per renes qui infra corpus continentur, et ex quibus libido procedere dicitur, peccata abscondita : per corda autem cogitationes occultæ designantur. Et est sensus : Et scient, videlicet in die judicii, quando et ipsa mulier, et omnes qui decepti sunt ab ea, damnabuntur ; omnes Ecclesie, id est, omnes Christiano nomine censentur, non solum electi, sed etiam 508 reprobi, quia ego sum scrutans renes et corda, id est, non solum peccata quæ patent, verumtiam et quæ latent : sed et ipsas cogitationes intueor, et in illa die dabo unicuique vestrum secundum opera vestra.

(Vers. 24.) *Vobis autem dico cæteris, qui (10) Thyatiræ estis, quicumque non habent doctrinam hanc, qui non cognoverunt altitudinem Satanæ, quemadmodum illi dicunt, non mittam super vos aliud pondus. Hoc quod dicit, videtur mihi non ad doctrinam mulieris tantum, sed ad falsos apostolos pertinere, qui docebant eos, qui ex gentibus crediderant, ut in legem et circumcisionem verterentur. Et quia Judæi de legis observantia superbiebant, et post Evangelium datum custodia legis secundum litteram nihil est aliud quam servitus diaboli ; possumus per altitudinem Satanæ, ipsam legem, si carnaliter impletur, intelligere. Quod igitur dicit, tale est : Vobis dico cæteris, qui Thyatiræ estis : videlicet qui in fide perstitistis : quicumque non habent doctrinam hanc, id est, qui non receperunt doctrinam illius pessimæ mulieris : qui non cognoverunt altitudinem Satanæ, quemadmodum illi dicunt, id est, qui legem non susceperunt, quemadmodum falsi apostoli dicunt, ut eam carnaliter impleant : receperunt quidem eam, ut spiritualiter impleant ; non receperunt autem eam, ut carnaliter custodiant. Verbi gratia : illi dicebant, quia nisi circumcidatis carnem præputii vestri, non potestis salvi fieri (Act. xv, 1) : isti autem circumcisionem non carnaliter, sed spiritualiter intelligentes, circumcidebant a cordibus et a carne sua omnia vitia. Illi dicebant, ut servarent Sabbatum, nihil in eo facientes operis : isti vero omne tempus vitæ suæ pro Sabbato accipientes, ab omni opere servili, id est, a peccatis, in quantum poterant, abstinere curabant. Non mittam super vos aliud pondus, id est, qui in fide perstitistis, qui falsos apostolos non recepistis. Non mittam super vos aliud pondus, nisi quod ab apostolis præceptum est vobis ; ut abstinatis vos ab escis quæ idolis immolantur, et a suffocato, et sanguine, et fornicatione (Ibid. 29).*

(Vers. 25.) *Verumtamen id quod habetis, tenete, donec veniam. Ac si diceret : Quia parvuli estis, et lac vobis opus est non solidus cibus, fidem quam didicistis, tenete, donec veniam ; ut per aspirationis meæ gratiam ad altiora opera virtutum agenda vos provocem.*

(Vers. 26, 27, 28.) *Et qui vicerit, et custodierit*

(10) Edit., dico, cæterisque qui Thyatiræ : mss., dico cæteris ; qui, etc.

usque in finem opera mea, dabo ei potestatem super gentes, et reget eas in virga ferrea, et tanquam vas figuli confringentur, sicut et ego accepi a Patre meo. Per finem in hoc loco mors intelligitur : qui ergo vicerit mundum et concupiscentias ejus, et perseveravit usque in finem ; dabitur ei potestas super gentes, et reget eas in virga ferrea. Sed et si per finem mors intelligitur, quomodo electi post mortem gentes dicuntur regere ; cum in illa beata vita nullus sit, qui regatur in virga ferrea ; ubi nihil distortum, nihilque pravum invenitur ? Nisi forte eo sensu intelligamus, quo illud : Qui fecit, quæ futura sunt. Omnia enim quæ secundum dispositionem Dei fienda sunt, in prædestinatione ejus jam quasi facta existunt ; quia non potest fieri ut immutetur aliquid ex omnibus quæ statuit Deus ut fiant. Similiter et sanctis, quos præcivit Deus futuros justos, et in bonis operibus perseveraturos, ante ortum illorum hoc præstitit, ut habeant potestatem super gentes, et regant eas in virga ferrea, sicut ad Jeremiam loquitur dicens : « Priusquam te formarem in utero, novi te : et antequam exires de vulva, sanctificavi te ; et prophetam in gentibus dedi te (*Jerem. 1, 5*). » In secundo psalmo scriptum est quia dixit Pater ad Filium : « Postula a me, et dabo gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea, tanquam vas figuli confringes eos (*Psal. 11, 8, 9*). » Dedit Pater Filio potestatem, ut regat gentes in virga ferrea : dedit et Filius potestatem apostolis et cæteris prædicatoribus, ut regant et ipsi gentes in virga ferrea, et tanquam vas figuli conterant eas. Per virgam igitur ferream Evangelium designatur, sicut et per virgam ligneam lex. Nam virga lignea, qua utebatur Moyses, ipsam legem, quæ ab eo data est prætendebat ; ipsa namque virga, sicut in Exodo legimus (*Exod. xvii, 6* ; imo, *Num. xx, 11*), percussit bis silicem, et egressæ sunt aquæ largissimæ, ita ut populus biberet et jumenta. Virga igitur est Vetus Testamentum : bina percussio legem et prophetas : petra autem Christum figurabat. Virga ergo bis silicem percussit, quando Vetus Testamentum per legem et prophetas Christum ad redemptionem generis humani venturum esse prædixit. Et quia impossibile erat ut ea quæ per legem et prophetas prædicabantur, non implerentur, sicut Dominus dicit in Evangelio : « Facilius est cælum et terram transire, qua unum iota aut unus apex prætereatur a lege, qui non impleatur (*Luc. xvi, 17*). » Virga bis silicem percussit, quando vaticinia prophetarum atque legis quodammodo compulerunt, ut homo fieri Deus dignaretur. Percussa est igitur petra, et egressæ sunt aquæ largissimæ ; quia Christus secundum hoc quod dictum erat, veniens, fluente doctrinæ cœlestis, id est Evangelium, de se produxit. Bibit populus et jumenta, id est Judæi et gentes. Ipsa etiam virga in

tabernaculo floruit, nucesque produxit (*Num. xvii, 8*) ; quia in tabernaculo Ecclesiæ postea Vetus Testamentum flores spiritualium sensuum protulit, ipsique flores fructus bonorum operum ediderunt. Hoc totum ideo diximus, ut demonstrarem per ligneam virgam designatam fuisse legem.

Et quia austeriora sunt præcepta Novi Testamenti quam Veteris, non incongrue per virgam ferream Evangelium, per ligneam autem lex figuratur. In illa dicitur : « Comeditis, et saturabimini ; bibetis, et inebriabimini ; dormietis, et non erit qui exterreat (*Lev. xxvi, 5, 6*) ; et iterum : « Comeditis vetustissima veterum, et vetera novis supervenientibus projicietis (*Ibid. 10*) ; » et multa alia quæ ad delectationes carnales pertinent. Hic autem dicitur ; « Videte ne graventur corda vestra in crapula et ebrietate, et curis ejus sæculi (*Luc. xxi, 34*) ; et iterum : « Arcta et angusta via est quæ ducit ad vitam (*Matth. vii, 14*) ; » et Paulus apostolus dicit : « In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in vigiliis, in jejuniis (*II Cor. vi, 4*) ; » et alia innumerabilia, quæ in Novo Testamento de maceratione carnis inveniuntur. Nam et Dominus in Evangelio quam austeriora sint sua præcepta præceptis legis, manifestat cum dicit : « Audistis quia dictum est antiquis : Non occides ; qui autem occiderit, reus erit judicio : ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit judicio : qui autem dixerit fratri suo, Raca, reus erit concilio : qui autem dixerit, Fatue, reus erit gehennæ ignis (*Matth. v, 21, 22*) ; » et iterum : « Dictum est antiquis : Non 509 mœchaberis : ego autem dico vobis quia qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, statim mœchatus est eam in corde suo (*Ibid. 27, 28*) ; » et iterum : « Dictum est antiquis : Quicumque dimiserit uxorem suam, det illi libellum repudii ; ego autem dico vobis : Quicumque dimiserit uxorem suam, excepta causa fornicationis, mœchatur ; et qui dimissam duxerit, mœchatur (*Ibid. 31, 32*) ; » et iterum (11) : « Dictum est antiquis : Oculum pro oculo, dentem pro dente ; ego autem dico vobis non resistere malo : sed si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe illi et alteram : et qui voluerit tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium (*Ibid. 38-40*) ; » et iterum : « Dictum est antiquis : Diliges amicum tuum, et odio habebis inimicum tuum ; ego autem dico vobis : Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos ; ut sitis filii Patris vestri, qui in cœlis est (*Ibid. 43-45*). » Hæc igitur verba Domini quæ protulimus, aperte demonstrant per virgam ferream Evangelium, per ligneam autem fragilem et mollem legem figurari ; per vasa autem figuli corda gentilium omnibus erroribus dæmonum repleta designantur, quæ a tactu virgæ ferreæ con-

(11) Deerant in ed. *Et iterum, usque ad dimitte ei et pallium* : quem locum supplevimus e mss.

fracta sunt; quia veniente Evangelii gratia, omnis error gentilium destructus est, et quæ erant antea vasa fictilia, facta sunt vasa ferrea, contra omnia testamenta dæmonum, et contra persecutiones hominum malorum fortissima.

Et dabo illi stellam matutinam: id est, meipsum dabo illi; ipse est enim stella matutina, de quo dicit Scriptura: « Orietur stella ex Jacob, et exurgit homo de Israel, et percutiet duces Moab (Num. xxiv, 17). » Moab dicitur ex patre (12): et Dominus Judæis dixit: « Vos ex patre diabolo estis (Joan. viii, 44). » Duces ergo Moab Dominus percussit, quando omnes fabricatores errorum exinanivit.

CAPUT III. — (Vers. 1.) *Et angelo Sardis Ecclesie scribe: Hæc dicit, qui habet septem spiritus Dei, et septem stellas.* Septem spiritus Dei septem sunt dona Spiritus sancti, quæ in Dominum descendisse propheta Isaias ostendit dicens: « Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis: et replebit eum spiritus timoris Domini (Isa. xi, 2, 3). » De his septem spiritibus, quos Dominus dederit, in sequentibus dicemus: quid sint autem septem stellæ, superius dictum est. Sequitur, *Scio opera tua, quia nomen habes quod vivas, et mortuus es.* Nomen habebat quod viveret, id est, nomen Christianum: sed mortuus erat; quia fidei opera, quæ est charitas, non habebat.

(Vers. 2.) *Esto vigilans, et confirma cætera, quæ moritura erant.* Vigilat qui semper bona opera exercet: præcipitur ergo huic ut vigilet, id est, ut in charitatis operibus semetipsum exercent; ne parva bona quæ adhuc videbatur habere, deperirent. Quia sicut corpus mortuum est sine anima, ita et nos quælibet bona videamur habere, mortua sunt, si charitas defuerit: *Non enim invenio opera tua plena coram Deo meo.* Non erant plena, sed vacua, quia charitate non replebantur: unde et quinque virgines fatuæ a contubernio Sponsi cœlestis repulsæ sunt, quia oleum charitatis in vasis suis habere noluerunt (Matth. xxv, 10-12).

(Vers. 3.) *In mente ergo habe qualiter acceperis et audieris, et serva, et pœnitentiam age*: id est, recordare qualiter fidem Christi in baptismo perceperis, ubi promisisti renuntiaturum te diabolo et omnibus operibus ejus: recordare etiam quid a doctoribus fidei Christianæ, qui te fidem Christi docuerunt, qualiter te vivere oporteret, audisti: *Et serva quod audisti, et pœnitentiam age*; eo quod a bonis operibus tandiu torpuisti. Si ergo non vigilveris; id est, ad bona opera agenda temetipsum non excitaveris: *Veniam tanquam fur, et nescies qua hora veniam ad te.* Illi Dominus tanquam fur supervenit, ut eum per mortem ab hac mundana

habitatione subtrahat; qui in pravitatibus suis requiescens, neque a vitiis vult abstinere, neque ipsam mortem ante oculos ponere, sicut Dominus dicit in Evangelio: « Quia si sciret paterfamilias qua hora fur venturus esset, vigilaret utique, et non sineret perfodi domum suam (Matth. xxiv, 43). » Per paterfamilias mentem possumus intelligere; quia sicut paterfamilias omnibus qui in domo sunt, principatur; ita et mens omnibus actibus corporis et cogitationibus præfertur. Pater igitur familias dormit, furque veniens domum ejus perfodit, quando mens in delectationibus carnalibus requiescens, mors dum non prævidetur, supervenit, atque domum corporis perfodiens, animam abstrahit. Si autem vigilaverit, id est, in bonis operibus perseveraverit, mortem non ut furem, sed ut liberatricem perferet.

(Vers. 4.) *Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinaverunt vestimenta sua.* Ecce discipuli pastori negligenti præponuntur, ut saltem in eorum imitatione proficeret. Sed mirum cur pauca nomina habere dicatur, et non paucos homines. Sed hoc ad excellentiam magnam alicujus sancti pertinet, cum eum Deus nominatim scire dicitur, sicut Moysi perfecto viro dicitur: « Novi te ex nomine (Exod. xxxiii, 17); » et Dominus dicit in Evangelio: « Et proprias oves vocat nominatim, et educit eas (Joan. x, 3). » Isti ergo pauci, qui voce Dei laudari merentur, non inquinaverunt vestimenta sua, id est, munditiam quam in baptismo perceperunt, sordibus vitiorum non inquinaverunt. *Et ambulaverunt mecum in albis, quia digni sunt*; id est, in bonis operibus.

(Vers. 5, 6.) *Qui vicerit, sic vestiatur vestimentis albis*; id est, qui per pœnitentiam et lacrymas diabolus vicerit, et vitia omnia a se expulerit, eandem munditiam quam baptizatus possidet, et ipse consequetur. Hæc ideo dicit, ut et pastorem Sardis Ecclesie, et omnes etiam peccatores ad pœnitentiam provocet. *Et non delebo nomen ejus de libro vitæ.* Si librum vitæ prædestinationem vocat, quomodo de libro vitæ aliquis deleri potest, cum Apostolus dicat: « Quos autem prædestinavit, hos et vocavit: et quos vocavit, hos et justificavit: et quos justificavit, ipsos et glorificavit (Rom. viii, 30). » Nisi forte ita intelligamus: Sunt multi qui ab hominibus justus putantur, sed in conspectu Dei injusti existunt. Ergo homines qui eos justos æstimant, jam in libro Dei eos scriptos esse putant: sed in die judicii, cum facta reproborum atque justorum omnibus patebunt, hæc inscriptio atque falsa suspicio a mentibus 510 eorum delebitur, cum eorum damnationem pro impietatibus suis conspexerint. *Et confitebor nomen ejus coram Patre meo, et coram angelis Dei.* Confessio ista tunc fiet

(12) Ita mss.; ed. vero, quæ inter voces *ex patre*, ac istas, *Duces ergo Moab*, interponuntur, prætermittunt.

nominum justorum, quando secundum qualitatem A meritorum unusquisque mercedem recipiet.

(Vers. 7.) *Et angelo Philadelphie Ecclesie scribe: Hec dicit sanctus et versus, qui habet clavem David.* Legimus in libro Regum, quod dixerit Dominus ad David: « Et erit, cum dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum, quod egredietur ex te, et firmabo regnum ejus in sempiternum. Ego ero illi in patrem, et ipse erit mihi in filium (II Reg. VII, 12-14). » Hoc de Christo esse dictum nullus est, nisi perfidus Judæus, qui ambigat. Et in domum obseratam nullus nisi per clavem potest introire. Filius ergo Dei habet clavem David, quia ipse hominem assumpsit ex genere David, quem clavem David vocat, per quem reserata sunt omnia, et quæ Deus ad David, et quæ David de eo locutus est. B *Qui aperit, et nemo claudit: claudit, et nemo aperit.* Aperuit Dominus Jesus Christus Vetus Testamentum ad intelligenda divina mysteria quæ in eo latebant, quod nullus claudere poterit: clausit vero observantiam litteræ legalis superfluum, quam nullus aperire poterit. Aperuit etiam corda gentilium ad percipiendam doctrinam fidei, quæ nullus persecutor claudere potuit: clausit vero atque destruxit culturam idolorum, quam nullus persecutorum aperire potuit. Aperuit etiam aditum regni cælestis suis electis, quod nulla vis dæmonum claudere potest: clausit vero eundem aditum reprobis, quod nullus eis aperire poterit.

(Vers. 8.) *Scio opera tua: ecce dedi coram te ostium apertum quod nemo potest claudere, quia C modicam habes virtutem, et servasti verbum meum, et non negasti nomen meum.* Videtur mihi quod iste angelus Ecclesie Philadelphie non satis in divinis Scripturis fuerit eruditus, et ideo dixerit eum modicam habuisse virtutem ad revincendos videlicet inimicos fidei veritatis. Et est sensus: Quia in persecutione constans fuisti, et servasti verbum meum, id est, a prædicatione verbi mei non cessasti, et nomen meum non negasti; ideo quia modicam habes virtutem, dedi coram te ostium apertum in divinis Scripturis, ut intelligas mysteria divinarum Scripturarum: quod nemo poterit claudere, id est, sapientiæ quæ tibi dabitur, nullus poterit resistere inimicorum.

(Vers. 9.) *Ecce dabo de synagoga Satanæ, qui dicunt se Judæos esse, et non sunt, sed mentiuntur. D Ecce dabo de synagoga Satanæ, subauditur quosdam, id est, ex Judæis, qui sunt synagoga Satanæ, qui tibi adversabantur (13-19), et quorum infestationem assidue tolerabas, ut credant per verba tua in me.*

(Vers. 10.) *Ecce faciam illos ut veniant, et adorent ante pedes tuos, et scient quia dilexi te, quoniam servasti verbum patientiæ meæ; id est, cum*

(13-19) Edit., *Satanæ, qui tibi adversabantur: mss. autem, ut in contextu.*

(20) Sic omnes mss.; edit. vero, *quia singulorum facta omnibus manifestabuntur. A qua hora tenta-*

crediderint per verba tua in me, adorabunt ante pedes tuos, deprecantes ut per te vitam æternam consequantur. Et ego te servabo ab hora tentationis, quæ ventura est in universum orbem, tentare omnes qui inhabitant terram. Hora tentationis diem judicii significat: tentationem autem pro manifestatione posuit, quia singulorum causæ tunc manifestabuntur (20). Et in Exodo legimus: « Tentat vos Deus, ut sciat si diligatis eum (Deut. XIII, 3), » id est, ut manifestum fiat et appareat omnibus, si diligitis eum. Secundum hunc igitur sensum hora tentationis hora manifestationis designatur, quando singulorum facta omnibus manifestabuntur. A qua hora tentationis nos et omnes electos suos Dominus salvabit.

(Vers. 11.) *Ecce venio cito: tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam. Tene quod habes, id est, bonum quod habes, usque in finem vitæ tuæ tene. Ut nemo accipiat coronam tuam, id est, ut gloriam quæ tibi debetur, nullus sine te possideat.*

(Vers. 12, 13.) *Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, et foras non egredietur amplius.* Potest per templum Ecclesia designari: per columnas autem, quæ sustentant templum, prædicatores. Nam et Paulus apostolus Petrum et Jacobum columnas Ecclesie vocat (Galat. II, 9); eo quod super ipsos ædificata sit Ecclesia, sicut Dominus dixit Petro: « Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam (Matth. XVI, 18). » Sed videtur propter hoc, quod sequitur: *Et foras non egredietur amplius;* non ad præsentem Ecclesiam, sed ad cælestem pertinere hanc sententiam. Nam multi fuerunt, qui columnæ Ecclesie dicebantur: sed propter pravam doctrinam eorum, ab ea exierunt, sicut fuit Origenes, et alii multi. Per templum ergo cælestis habitatio, per columnam vero unusquisque electus potest designari. Ergo qui vicerit omnia tentamenta diabolica omnesque carnales voluptates, columna in templo Dei efficitur, id est, in cælesti beatitudine: et sicut columna in loco, in quo statuitur, firmissima stabilitate (21) perseverat, ita et unusquisque electus in cælesti beatitudine tam firmissimam stabilitatem a creatore suo consequitur, ut nunquam ab ea divellatur; quemadmodum avulsus est diabolus, qui de cælesti beatitudine superbiendo cecidit. *Et scribam super eum nomen Dei mei.* Nomen hoc Dei est æternum; nomen ergo Dei, quod est æternum, super unumquemque justum scribitur, quando æternitas ei cum Domino permanendi largitur. *Et nomen civitatis Dei mei novæ Jerusalem, quæ descendit de cælo a Deo meo.* Nova Jerusalem illa est cælestis, quæ non ex lapidibus, sicut vetus, sed ex sanctis hominibus quotidie ædificatur. Jerusalem autem interpretatur *tionis, etc.*

(21) Voces, *firmissima stabilitate, usque ad tam firmissimam stabilitatem, e mss. restituuntur.*

visio pacis, id est visio Dei. Nomen ergo Jerusalem super unumquemque electum scribitur, dum hoc unicuique conceditur, ut Deum sine fine videre mereatur. Aliter: Nomen Jerusalem super unumquemque electum scribitur, eo quod ipse Jerusalem, in quem Deus regnare dignetur, in societate videlicet angelorum omniumque electorum, qui Jerusalem cœlestis vocantur. Sed mirum, cur Jerusalem de cœlis descendisse dicitur, cum sciamus electos omnes a terris ad cœlos conscendere quotidie, non de cœlestibus ad terrena relabi. Sed Domino de cœlis ad redemptionem generis humani descendente, simul etiam sancti descenderunt; quia jam per prædestinationis gratiam illi conjuncti erant, quos per misericordiam suam redimere 511 veniebat. *Et nomen meum novum*; videlicet ut vocetur filius Dei, sicut et ego sum Filius Dei.

(Vers. 14.) *Et angelo Laodiceæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit: Amen, testis fidelis et verus.* Amen, vere sive fideliter interpretatur: quod est amen, hoc est testis fidelis et verus. *Qui est principium creaturæ Dei.* Non ideo se principium creaturæ Dei dicit, quod ipse sit creatus, sed quod ab ipso omnia sint creata, ut puta architectus fecit domum: si interrogaveris quis fuerit principium domus, dicitur tibi: Artifex, qui eam prius mente concepit, et postea ædificavit; quia domus sibimet ipsi principium dare non potuit.

(Vers. 15.) *Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus.* Frigidus non erat; quia, quamvis opera fidei non haberet, sola fide se justum existimabat: calidus non erat, quia charitas illi deerat. *Utinam frigidus esses, aut calidus:* id est, utinam aut charitate ferveres, aut te peccatorem, sicut es, aestimares; ut per timorem ignis æterni et pœnitentiam ad bona opera agenda impellereris.

(Vers. 16.) *Sed quia tepidus es, incipiam te evomere ex ore meo.* Aqua tepida si hausta fuerit, fastidium generat: ideoque facile rejicitur. In os vero Domini tunc ingredimur, quando per baptismum a vitiis omnibus emundati, membra ejus effimur. Igitur si fidem quæ per charitatem operatur, et quam in baptismo promisimus, a charitate tepescentes operari neglexerimus, ab ore Domini, veluti quoddam nocivum ac fastidiosum fetidumque rejicimur, sicut ipse dixit de se ipso discipulis suis: *• Ego sum vitis, et vos palmites; et Pater meus agricola est. Omnem palmitem non ferentem in me fructum, præcidet eum, et omnem qui fert fructum, purgabit eum (22), ut fructus plus afferat (Joan. xv, 1, 2, 5). •*

(Vers. 17.) *Quia dicis quod dives sum, et locupletatus, et nullius ego.* Dives et locupletatus recte dicitur qui omnibus virtutibus plenus, usque ad

(22) Edit., in me fructum purgabit eum, sed hiatum hunc mss. omnes suppleverunt.

(23) Codex Gem., persecutionis excrevit. Non satis recte.

culmen perfectionis excrevit (23). Iste autem præsul Ecclesiæ Laodiceæ propter solam fidem omnibus virtutibus divitem se et locupletem aestimabat, et nihil se ad salutem æternam acquirendam aliud egere, non recogitans illud quod dicit apostolus: quia *• fides sine operibus otiosa est (Jacob. ii, 26). •*

Et nescis quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et cæcus, et nudus. Miserum eum dicimus, qui cum paupertate et nuditate etiam aliqua infirmitate premitur. Similiter et iste miser et miserabilis ideo dicitur, quod pauper erat virtutibus, mente cæcus (24), operibus bonis nudus.

(Vers. 18.) *Suadeo tibi emere a me aurum probatum, ignitum.* Per aurum sapientia intelligitur, sicut scriptum est: *• Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis (Prov. xxi, 20). •* Quod probatum dicitur, quia probatos et perfectos reddit omnes quos possidet. Ignitum vero ideo dicitur, quia eorum mentes in quibus habitat, in amorem Dei atque proximi accendit. Et quia vera sapientia ex divinis Scripturis a crescit, Psalmista manifestat, cum dicit: *• Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum (Psal. xi, 7). •* Eloquia Domini eloquia casta sunt; quia castas mentes a vitiis reddunt. Sed cum nihil purgari possit, nisi quod sordidum est, quærendum nobis est quomodo eloquia Domini purgari dicantur, in quibus nihil sordidum esse potest. Eloquia ergo Domini sicut argentum igne examinata esse dicuntur; quia mentes fidelium aliquando igne pœnitentiæ, aliquando igne charitatis ab omnibus sordibus vitiorum examinant (25). Quod autem ait: *Probatum terræ,* in Hebræo habet: *Separatum a terra.* Quod etiam septuplum purgatum dicitur, propter septem purgationes quas divina Scriptura in se continet, septem videlicet virtutes, quibus omnia vitia purgantur: quemadmodum gulæ vitium purgatur per abstinentiam, superbia per humilitatem, libido per pudicitiam; odium, avaritia, invidia, et multa alia, per charitatem. Similiter et cætera vitia habent hostes suos, a quibus aut vincuntur, aut vincunt. Et quia superius Dominus dicit, ut aurum, id est sapientia, a se ematur; quærendum nobis est, quo pretio sapientia ematur, cum Job dicat: *• Non dabitur aurum obrizum pro ea (Job xxviii, 15); •* nec aliud quid, quod inter homines pretiosius habetur. Sed quo pretio ematur, ipse beatus Job manifestat, cum dicit: *• Timor Domini ipsa est sapientia, et recedere a malo intelligentia (Ibid. 28). •* Non quod ille, qui timet, perfectus sit in sapientia, cum apostolus dicat: *• Qui autem timet, non est perfectus in charitate (I Joan. iv, 18): •* sed quod sapientiam jam possidere incipit, qui pro

(24) Desiderabatur in edit. mente cæcus.

(25) Edit. Fidelium aliquando igne charitatis ab omnibus sordibus examinant; mss. vero nobiscum faciunt.

ea pretium dare inchoat. Pretium autem ejus est A timor Domini, abrenuntiatio vitiorum, pœnitentia, lacrymæ, opera misericordiæ. Et ideo non inconvenienter sequitur : *Ut locuples fias*. Quia sine hoc pretio ad locupletationem virtutum, quod est sapientia, nemo pervenire potest. *Et vestimentis albis induaris*. Vestimenta alba sunt opera bona. *Et non appareat confusio nuditatis tuæ*. Confusio nuditatis illa est, de qua dicit Psalmista : « Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis peperit me mater mea (*Psal. l, 7*). » Hanc autem confusionem nuditatis bonis operibus operire debemus ; nam quamvis iste episcopus fidem haberet, nudus tamen dicitur ; eo quod ab operibus fidei vacaret. *Et collyrio inunge oculos tuos, ut videas*. Per collyrium, quod caliginem ab oculis detergit, lacrymasque educit, pœnitentia atque compunctio cordis potest intelligi ; ipsa est namque quæ ab oculis mentis caliginem cæcitatatis detergit, atque ad videndum quæ sit retributio justorum et pœna peccatorum acuit.

(Vers. 19.) *Ego quos amo, arguo et castigo*. Sicut dicit Scriptura : « Quem enim diligit, Dominus corripit : flagellat autem omnem filium quem recipit (*Hebr. xii, 6*). »

(Vers. 20.) *Æmulare ergo, et pœnitentiam age* : id est, æmulare bonos, et pœnitentiam age ; eo quod a bonis operibus usque modo torpueris. *Ecce sto ad ostium, et pulso : si quis audierit vocem meam, et aperuerit januam, intrabo ad illum, et cœnabo cum illo, et ipse mecum*. Pulsat Dominus ad ostium nostrum, cum per Scripturam divinam quotidie nos admonet, ut vitia reiinquentes, ad bona opera agenda convertamur. Vocem ejus audimus, et januam aperimus, cum mandata 512 ejus tota mentis intentione suscipimus. Ad nos vero ipse intrat, cum charitatem suam in cordibus nostris plantat. Cœnat vero nobiscum, cum de nostris profectibus gaudet (25). Cœnamus nos cum illo, cum de spe cœlestis gloriæ exultamus.

(Vers. 21.) *Qui vicerit, dabo et potestatem sedere mecum in throno meo ; sicut et ego vici, et sedi cum Patre meo in throno ejus*. Vicit Christus diabolum, vincunt et sancti ejus : sed Christus per semetipsum, sancti vero ejus non per semetipsos, sed per ipsum. Dedit Pater Filio potestatem secundum quod homo est, ut sedeat in throno ejus : dedit et Filius potestatem sanctis suis, ut sedeant et ipsi in throno ejus. Sed Christus ad dexteram Patris sedet, sicut dicit Psalmista : « Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis (*Psal. cix, 1*) ; » quia æqualis est Patri : sancti autem non ad dexteram Filii sedere dicuntur, sed in sedibus suis, sicut dixit Dominus in Evangelio : « Sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel (*Matth. xix, 28*). » Ipsi enim non naturaliter ut Christus,

(25) Ita mss. ; edit. autem : *Ad nos vero intrat, cum nostris profectibus gaudet*.

(26) *Ratio deposcit... manifestius describatur,*

PATROL. XVII.

sed per adoptionem sunt filii ; ideo diversas sedes sortiuntur secundum meritorum diversitatem. Præstet hoc nobis, de quo loquimur ; ut in earum sedium distributione nos miseri partem habere mereamur, Jesus Christus Dominus noster, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum, amen.

DE VISIONE SECUNDA.

Ratio deposcit (26) ut post septem epistolas, quas ad septem Ecclesias, quæ unam catholicam designant, Joannes direxit, in quibus fideles instituuntur, qualiter ad virtutum celsitudinem conscendere debeant, ejusdem Ecclesiæ status atque sublimitas manifestius describatur.

CAPUT IV. — (Vers. 1.) *Post hæc vidi ostium apertum in cœlo*. Per ostium, Christus intelligitur, qui dicit : « Ego sum ostium : per me si quis introierit, salvabitur (*Joan. x, 9*). » Quod ostium apertum esse dicitur ; quia omnibus ad se venire desiderantibus, quamvis multis sceleribus deprimantur, ostium misericordiæ suæ aperire non dignatur, sicut ipse dicit in Evangelio : « Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos (*Matth. xi, 28*). » Per cœlum autem Ecclesia designatur. Sed si omnis qui per ostium in ovile ovium, id est, in sanctam Ecclesiam introierit, salvabitur : reprobi, quorum innumerabiles intra sanctam Ecclesiam continentur, quo aditu introierunt ? De hoc Dominum interrogemus ; ait enim : « Qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro (*Joan. x, 1*). » Quicumque ergo hoc quod in baptismo promiserunt, observare nolunt, non per ostium in ovile ovium, sed aliunde ascenderunt. *Et vox prima, quam audivi, tanquam tubæ loquentis mecum, dicens*. Vocem primam Vetus Testamentum accipere possumus : sed melius mihi videtur, ut per vocem primam Joannem Baptistam intelligamus, de quo scriptum est : « Et tu, puer, propheta Altissimi vocaberis ; præbis enim ante Dominum parare vias ejus ad dandam scientiam salutis plebi ejus in remissionem peccatorum eorum (*Luc. i, 76, 77*). » Sed et ipse Joannes se vocem vocat, dicens : « Ego vox clamantis in deserto : Dirigite viam Domini, sicut dixit Isaias propheta (*Joan. i, 23 ; Isa. xl, 3*). » Et quia prædicatio ejus circumquaque percurrebat, vox prædicationis ejus tubæ similis dicitur. Sed quid vox ista dicat, audiamus : *Ascende huc, et ostendam tibi quæ oportet fieri posthæc* ; id est, terrena desere (27), et ad cœlestia animum erige. Aliter : Joannes evangelista personam eorum in hoc loco gerit, qui per Joannem Baptistam in Christum crediderunt, et multi eo tempore exstiterunt, qui Joannem Christum æstimabant : Joannes vero sursum auditores suos mentes erigere suadebat, cum se non Christum esse dicebat, sed alterum qui post edit. Rom. e medio tulerat.

(27) Rom. edit., *Ascende huc, id est, terrena desere*.

se venturus erat, dicens : Non sum ego Christus : A
veniet vero fortior me post me, « cuius non sum
dignus ut solvam corrigiam calceamenti. Ipse vos
baptizabit in Spiritu sancto et igne (Joan. 1, 27,
33) ; » et iterum : « Illum oportet crescere, me au-
tem minui (Joan. III, 30). » Sed et discipulos suos
conscendere sursum monebat, cum se deserendum,
et Christum esse sequendum manifesta ratione per-
docebat. Deinde sequitur : *Et ostendam tibi, quæ
oportet fieri post hæc* ; ac si diceret : Si sursum cor
erexeris, id est, si Christum fide secutus fueris, ea
quæ doceo, et quæ ventura sunt, etiam ipso docente,
facile cognoscere poteris.

(Vers. 2.) *Et statim fui in spiritu* ; id est, cum
in Christum credere cœpi, ex carnali spiritalis ef-
fectus sum. *Et ecce sedes posita erat in cœlo, et su-
pra sedens.* Per cœlum, ut supra diximus, Ecclesia
designatur : sedes vero posita in cœlo, corda san-
ctorum in Ecclesia commorantium designat. Qui
vero supra sedem visus est sedere, Deus est, qui
in cordibus sanctorum suorum inhabitat atque se-
det, sicut Apostolus dicit : « Templum enim Dei
sanctum est, quod estis vos (I Cor. III, 17). »

(Vers. 3.) *Et qui sedebat, similis erat aspectui la-
pidis jaspidis et sardii.* Jaspis viridis coloris est,
sardius autem rubei : per viriditatem ergo jaspidis
divinitas nostri Salvatoris : per ruborem autem
sardii ejus humanitas designatur. Salvator igitur
noster et viriditatem jaspidis in se continet ; quia
secundum divinitatem per omnia æqualis est Patri :
et ruborem sardii, quia secundum humanitatem
homo perfectus existit, sicut scriptum est : « Per-
fectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali et
humana carne subsistens (Symbol. sub Athanasii
nomine). »

*Et iris erat in circuitu sedis, similis visioni sma-
ragdinæ.* In Genesi legimus, quia dixit Deus ad Noe :
« Arcum meum ponam in nubibus cœli, et recordabor
fœderis mei sempiterni, quod pactum est inter Deum
et omnem animam viventem (Gen. ix, 13, 15). » Per
arcum igitur, qui in signum clementiæ Dei homi-
nibus in terra consistentibus apparet, misericordia
Dei non inconvenienter accipitur. Iris ergo, id est
arcus, sedem Dei, id est Ecclesiam, circumdabat ;
quia ejus misericordia nos circumdando, protegit
et gubernat, atque ab invisibilibus hostibus (28)
defendit : « In ipso enim, sicut dicit Apostolus,
vivimus, movemur et sumus (Act. xvii, 28). » Qui
arcus similitudinem smaragdi habuisse dictus est,
qui nimis atque gratissimæ viriditatis est : jaspis
vero, de quo superius diximus, viridis coloris 513
est, sicut smaragdus. Sed ejus viriditas obtusa est :
viriditas vero smaragdi perspicua est, cujus pulchri-
tudo oculos intuentium ad se mirandam pertrahit.
Per viriditatem ergo jaspidis, sicut diximus, divi-
nitas nostri Salvatoris accipitur ; quæ obscura et
quibusdam nebulis oblecta est ; quia divinitatem

Redemptoris nostri nulla mens, sicut est, compre-
hendere potest : et quanto altius se mens ad per-
scrutandum erexerit, tanto amplior caligo ei objici-
tur. Per viriditatem vero smaragdi, quæ perspicua
est, misericordia Domini recte designatur ; miseri-
cordia namque Domini tam perspicua est, ut nullus
homo sanam mentem possidens, hanc ignorare va-
leat. Quis enim immensam misericordiam Dei,
quam erga humanum genus exhibuit, et exhibet
quotidie, ignorare potest, quamvis verbis perfecte,
explicari non possit ? Sed et hoc quod viriditas
hujus lapidis hebetatos oculos, si inspicitur, ad vi-
dendum acuit, potest misericordiæ Dei convenire :
quando enim in peccatis jacemus, et scelera nostra
nos deprimunt, hebetatos oculos mentis habemus.
B Cum vero consideramus misericordiam Dei, quali-
ter meretrices et latrones, omniumque scelerum
generibus depressos, etiam et persecutores suos per
pœnitentiam ad salutem reduxit, ad spem veniæ
reformatur. Et quia jam in perditionis fovea deti-
nebamur, misericordiam Domini intuentes, atque
de ea præsumentes, ad eum quem offenderamus,
confugimus, ut ejus misericordia a morte perpetua
liberemur. Quam misericordiam Dei Psalmista in-
tuens, nec eam verbis explicare valens, ipsum Deum
misericordiam suam vocavit, dicens : « Deus meus
misericordia mea (Psal. LVIII, 18). »

(Vers. 4.) *Et in circuitu sedis sedilia viginti qua-
tuor, et supra thronos viginti quatuor seniores seden-
tes, circumamicti vestimentis albis, et in capitibus
eorum coronæ aureæ.* Viginti quatuor seniores in
hoc libro aliquando Patres Veteris Testamenti, ali-
quando Novi, aliquando simul utrosque significant ;
sed in hoc loco Patres Veteris Testamenti desi-
gnant, qui viginti quatuor sêdilibus sedisse dicun-
tur ; quando enim sedemus, a labore quiescimus.
C Per sêdilia igitur viginti quatuor libri Veteris Testa-
menti designantur. Super viginti quatuor thronos
viginti quatuor seniores sedisse visi sunt ; quia Patres
Veteris Testamenti a laboribus et curis hujus sæculi,
in lectione et meditatione divinorum librorum quo-
dammodo quiescebant. Sed quærendum nobis est,
cum sedes Ecclesiam significet, cur in circuitu sedis
hæc sêdilia disposita esse dicantur. Nimirum quia
quisquis paterfamilias domum suam tutam a latro-
nibus et inimicis esse desiderat, hanc aut muro, aut
sepe, aut pariete circumdat. Similiter Ecclesia et
D contra hæreticos et contra paganos, qui fidem Chri-
sti in ea dejicere volunt, Veteris Testamenti libris
munitur ; quia quando ea quæ colit, longe ante adven-
tum Christi fuisse prædicta probat, jacula inimico-
rum fidem Christi evertere cupientium, longe a se
repellit. Qui senes circumamicti vestimentis albis
fuisse dicuntur, et in capitibus eorum coronæ aureæ :
per alba vestimenta vitæ puritas, per coronas autem
aureas opera bona designantur.

(Vers. 5.) *Et de throno* (id est de Ecclesia) *proct-*

(28) Ita mss. ; edit. vero, *atque a visibilibus et invisibilibus hostibus.*

dunt fulgura, et voces, et tonitrua. Per fulgura mi-
 racula, quæ per sanctos suos operatur Deus : per
 voces prædicatio : per tonitrua vero terror gehennæ
 ignis designatur ; quia sancti prædicatores eos, quos
 amore cœlestis patriæ a vitiis revocare nequeunt,
 eis tormenta æterna, quæ impiis præparata sunt,
 opponunt ; ut quos blanditiis nequeunt, saltem ter-
 roribus a vitiis compescant. *Et septem lampades ar-
 dentes ante thronum (29)*. Quid sint septem lampa-
 des, ipse exponit, cum dicit : *Quæ sunt septem spi-
 ritus Dei*. Per septem spiritus Dei septem dona Spi-
 ritus sancti debemus intelligere, quæ in Dominum
 requiescisse propheta Isaias manifestat dicens : « Et
 requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapi-
 entia et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis,
 spiritus scientia et pietatis : et replebit eum spiri-
 tus timoris Domini (*Isa. xi, 2, 3*). » Hæ igitur se-
 ptem lampades, id est septem dona Spiritus sancti,
 ante sedem, id est ante conspectum Ecclesiæ suæ,
 ardere dicuntur, quia sine lumine harum virtutum
 in nocte hujus sæculi positi, per vitæ vias ad cœ-
 lestem patriam gradi non possumus. Quod autem
 Christum hæc septem dona a Spiritu sancto acce-
 pisse dicit, ad humanitatis ejus mysterium pertinet ;
 nam secundum divinitatem in nullo augeri potuit,
 sine quo nihil esse potuit.

Verum quæri potest cur propheta, cum hæc se-
 ptem dona in Christum descensura esse diceret, a
 majoribus cœpit, et descendendo ad minora perve-
 nit. Sed non abs re esse factum videbitur, si dili-
 genter inspiciatur. Nam quia Dominus noster Jesus
 Christus de illa cœlesti beatitudine, in qua æqualis
 erat per omnia Patri, ad terras descendere et homo
 fieri dignatus est, et ab angelis minorari voluit, quos
 ipse creaverat ; non inconvenienter hæc septem
 dona descendendo accepit, quia voluntatem Patris
 descendendo et humiliando se usque ad mortem
 adimplevit, sicut dicit Apostolus : « Humiliauit se-
 metipsum usque ad mortem, mortem autem crucis
 (*Philipp. ii, 8*). » Nos autem qui ab ipsa perditionis fo-
 vea ad cœlestia sublevamur, a minoribus incipimus,
 ut ad majora crescendo perveniamus.

Quomodo autem hæc septem dona super Christum
 descenderint, prout Dominus dederit, breviter di-
 camus. Spiritus sapientia super hominem Christum
 requievit, quando Filius Dei secundum divinitatem,
 qui sapientia Patris dicitur, in eum descendit.

Spiritus intelligentia in eum requievit, quando
 omnibus virtutibus est, ditatus, sicut in Evangelio
 scriptum est : « Jesus proficiebat sapientia, et ætate,
 et gratia coram Deo et hominibus (*Luc. ii, 52*). »

Post intellectum consilium sequitur. Consilium
 a consulendo dicitur ; nam si aliquod periculum
 nobis imminet, consilium a sapiente perquirimus,
 qualiter periculum evadamus. Similiter et cum ad
 aliquam dignitatem sæculi conscendere cupimus,

A consilium quærimus, qualiter ad id quod desidera-
 mus, pervenire valeamus. Christus igitur est con-
 siliator noster, qui consilium dat qualiter pericula
 æterna evadamus ; et consilium quod dat, ipse per-
 ficit, cum a periculis æternis nos liberat. Similiter
 et consilium dat qualiter ad hæreditatem paradisi
 pervenire possimus, et ad ipsa gaudia ipse nos
 perducit. Spiritus itaque **514** consilii in homine
 Christo descendit, dum a Spiritu sancto percepit
 doctrinam Evangelii, in qua consilium consistit
 omnium hominum salvati cupientium.

Spiritus etiam fortitudinis super Christum re-
 quievit, quando ad debellandum hostem antiquum
 fortis inter homines apparuit. De hac sua fortitu-
 dine ipse dixit in Evangelio : « Dum fortis arma-
 tus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ
 possidet : si autem fortior illo superveniens vicerit
 eum, universa arma ejus auferet, in quibus confi-
 debat, et spolia ejus distribuet (*Luc. xi, 21, 22*). »

Post fortitudinem sequitur scientia. Apud ho-
 mines multæ scientia sunt ; sunt namque diversa-
 rum artium diversæ scientia. Est scientia litte-
 ris, est in mundanis legibus, est in augendis rebus
 temporalibus, est etiam scientia in præcavendis
 periculis ; sunt etiam multi, qui per subtilitatem
 sensus quædam futura prævident. Sed has scientias
 aliquando boni, aliquando mali possident : scien-
 tiam vero quæ in Christum descendit, nullus nisi
 bonus habere potest. Quæ tanta fuit, quantam nulla
 mens comprehendere potuit : « In ipso enim sunt
 omnes thesauri sapientia et scientia absconditi
 (*Coloss. ii, 3*). » Videtur itaque mihi per spiritum
 scientia aliquod factum ejus non debere intelli-
 gere ; prævidens namque Salvator noster, si acces-
 sum hominum peccatorum devitaret, multos sce-
 leratos in desperationis foveam esse decidendos,
 peccatoribus per societatem corporis se conformari
 voluit, manducans videlicet et bibens cum eis,
 tactus etiam meretricum non respiciens : qui etiam
 et latroni in initio confessionis ejus paradikum re-
 promisit (*Luc. xxiii, 43*), ut omnibus peccatoribus
 salvati cupientibus spem venia tribueret. Pharisæi
 vero, spiritum scientia non habentes, reprehende-
 bant eum ; eo quod cum publicanis et peccatoribus
 manducaret. Sed ipse, spiritum scientia possidens,
 dixit eis : « Non est opus sanis medicus, sed male
 habentibus : non veni vocare justos, sed peccatores
 ad pœnitentiam (*Matth. ix, 12, 13*). »

De spiritu vero pietatis non est necesse nobis
 quidquam dicere. Quid enim tam pium, quam ille
 qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in
 ore ejus (*I Petr. ii, 22*) ; et cum posset a morte
 potestate sua liberari, se pro salute generis humani
 et teneri, et ligari, et éonspui, et alapis cædi, et
 flagellari, et crucifigi permisit ?

Spiritus vero timoris Domini, qui ultimus poni-

(29) Fragmentum cod. S. Audoeni : *Beatus Joannes apostolus et evangelista in Apocalypsi vidit septem lampades, etc.*

tur, ad passionem pertinet; non quod timore co- actus sit ut pro salute generis humani moreretur : sed timorem pro obedientia accipere debemus, de qua ipse dicit : « Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me, Patris (Joan. vi, 36). » Nam et filium, qui patri carnali est per omnia obediens, patrem timere dicimus, cum illa obedientia non sit timoris, sed amoris. De quo timore Psalmista dicit : « Timor Domini sanctus permanens in sæculum sæculi (Psal. xviii, 40); » non autem timor, sed charitas Dei in sæculum sæculi permanebit.

Nunc qualiter hæc septem dona Spiritus sancti unicuique fidelium convenient, breviter dicendum est. Et quia nos qui per primæ prævaricationis culpam in perditionis laqueo jacebamus, misericordia Dei ad superna reducimur ab inferioribus, id est, a timore Dei incipimus, ut ad superiora, id est ad sapientiam, proficiendo crescamus. Et quibus gradibus Christus humiliando se ad nos descendit, salutemque nostram moriendo perfecit, eisdem gradibus et nos ad eum conscendere debemus : faciendū videlicet præcepta ejus, quæ in donis septem Spiritus sancti continentur. Spiritus igitur timoris Domini super unumquemque peccatorem requiescit, cum considerans peccata sua, justumque judicium Dei pertimescens, pœnasque ignis æterni, quæ impiis præparatæ sunt, ad pœnitentiam lacrymasque convertitur, et amarissime flere incipit, quod delectabiliter gessit.

Spiritus vero pietatis super quemlibet peccatorum requiescit, dum audiens Scripturam dicentem : « Sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit peccatum (Eccli, iii, 33); » et Dominum dicentem : « Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis (Luc. xi, 41), » alere egentes, vestire nudos, et cætera pietatis opera incipit exercere; ut Deum alios miserando propitium sibi faciat, quem peccando offenderat. Unde et Daniel propheta regem impiissimum, ut peccata sua eleemosynis redimeret et misericordiis pauperum admonere studuit.

A pietate ad scientiæ spiritum conscenditur; nam, quamvis videatur aliquis scientiam possidere, stultus est, si male vivit. Quid enim stultius, quam timorem Dei a mente abjicere, vitiis deservire (30), rapidoque cursu ad interitum properare? Si igitur stultitia est vitiis deservire, et scientia optima est vitia deserere, atque ad Deum tota mente converti; quicumque per timoris spiritum peccata sua plangere incipit, et per pietatis spiritum misericors erga indigentes esse studet, ut Deum alios miserando misericordem sibi faciat, necesse est ut per donum sancti Spiritus scientiæ spiritum possideat. Quicumque enim converti ad Deum desiderat, necesse est ut

(30) Edit., *vitiis deservire? Scientia vero maxima est, etc.*; mss. ut in contextu.

(31) *Ut vitia derelinquat..... necesse est, ex fide mss. omnium reposuimus.*

A vitia derelinquat : et quicumque vitia deserere cupit, necesse est (31) ut per doctrinam divinarum Scripturarum, sive per prædicationem sanctorum virorum, discat quæ sint genera vitiorum, qualiter homines illaqueent, et quibus modis exstingui possint; quæ sint etiam deceptiones dæmonum, et qualiter contra eos pugnandum sit : hoc est igitur scientiæ spiritum possidere.

Et quia Salomon dicit quia « qui addit scientiam, addit et laborem (Eccl. i, 18); » a scientia ad fortitudinis spiritum conscenditur. Nam sicut quilibet præliator non contra eum quem in vinculis tenet, pugnat, sed potius contra eum qui resistere ei vult : ita et diabolus non contra eum quem vinculis peccatorum constrictum tenet, dimicat; sed potius contra eum qui peccare desistit, et ad Deum tota mente revertitur. Quicumque ergo per pœnitentiam pietatisque opera a diaboli vinculis absolvi meretur, atque contra eum per scientiæ spiritum bellum cupit instruere; necesse habet ut a Spiritu sancto fortitudinis donum accipiat : quo instructus, et interiores hostes, id est vitia, funditus possit exstinguere, et exteriores, videlicet homines, per patientiam superare, omniaque jacula dæmonum scuto fidei a se repellere.

A fortitudine ad consilium conscenditur : consilium autem salutis nostræ in præceptis consistit evangelicis. Quisquis igitur vitia in se exstinguere per fortitudinis spiritum potuit, necesse est ut ad mandata 515 Evangelii (32) perscrutanda, atque in corde suo recondenda transeat; ubi consilium reperiet, qualiter ad perfectionis culmen conscendere valeat.

Et quia mandata Evangelii sine virtutibus custodi non possunt, a spiritu consilii ad intellectum conscenditur, in quo perfectio virtutum tota consistit. Intellectus vero donum a Spiritu sancto fideles accipiunt, cum omnibus virtutibus ditari merentur; ille enim verum intellectum possidet, qui fide illuminatur, qui pudicitia mundatur, patientia decoratur, qui humilitate munitur, qui charitate refulget, cæterisque virtutibus consummatur.

Et quia per operationem (33) virtutum ad culmen perfectionis conscenditur sapientia intellectui præponitur, in qua tota perfectio consistit. De hac perfectione Dominus dicit in Evangelio : « Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo; et veni, sequere me (Matth. xix, 21). » Sunt namque multi, qui ad perfectionis culmen subito conscendere conantur : sed quia per gradus virtutum non conscendunt, facile corruunt. Quid enim prodest substantiam relinquere, si iram, odium, ebrietatem, invidiam, superbiam, vanam gloriam, cæteraque vitia, quæ occidunt animam, a mente sua non ab-

(32) Fragmentum cod. Aud., *ut ad mandata legis vel Evangelii.*

(33) Gill. *per orationem virtutum; Rom., per orationum virtutem; mss. vero nobis congruunt.*

jiciat? Non enim prodest arborem conscendere, ut leonem evadat, si serpentem in sinu gestet, cujus veneno pereat. Nec dicit Dominus illum perfectum esse, qui substantiam tantummodo dimiserit; sed eum qui et substantiam dimiserit, et ipsum secutus fuerit. Sequimur autem illum, quando imitamur. Ad hoc igitur perfectionis culmen ille competenti gradu conscendit, qui prius vitiis abrenuntiatis, per actuale vitam quæ virtutibus perficitur (34), ad contemplativam conscendit, in qua soli Christo conjungitur, qui est sapientia Patris, Filiusque Dei, et civis Jerusalem cœlestis efficitur.

Nunc qualiter descensionis Christi per gradus septem donorum Spiritus sancti ascensio fidelium conveniat, breviter demonstramus. Ultimus descensionis Christi gradus est timor Dei, per quem passionem et mortem ejus diximus fuisse designatam, et primus ascensionis ad Deum convertentium. Congruit autem mors Domini iis, qui per spiritum timoris Domini peccata sua deflent; quia in morte Domini remissio consistit omnium peccatorum; nec perfecta remissio peccatorum esse posset, si ille pro nobis mortuus non fuisset.

Sextus descensionis Christi gradus est pietas, et secundus ascensionis pœnitentium. Congruit autem pietas fidelium cum pietate Domini; quia ille iis qui secundum animam erant miseri, misericordiam suam impendit, ab æterna morte sua morte eos liberans, et isti iis qui secundum corpus sunt miseri, misericordiam (35) impendunt, largiendo eis corporum necessaria, quibus in iudicio ipse dicturus est: *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis* (Matth. xxv, 40).

Quintus descensionis Christi gradus est scientia, et tertius ascensionis fidelium. Convenit autem spiritus scientiæ qui fidelibus datur, cum spiritu scientiæ, qui homini Christo oblatus est; quia ille ut peccatores salvos faceret, semetipsum illis conformare non est dedignatus: et isti, ut peccata evadant, ad eum per spiritum scientiæ confugiunt, qui potestatem habet dimittendi peccata.

Quartus descensionis Christi gradus est fortitudo, et quartus similiter ascensionis fidelium. Congruit autem fortitudo fidelium fortitudini Christi; quia ea fortitudine isti vincunt diabolum, qua et Christus vicit, fortitudine videlicet Christi, non sua; sicut ipse dicit: *Sine me nihil potestis facere* (Joan. xv, 5).

Tertius descensionis Christi gradus est spiritus consilii, et quintus ascensionis fidelium. Conjungitur autem consilium fidelium consilio Christi, cum ad præcepta Evangelii servanda se transferunt, in quibus perfectum consilium consistit omnium sanctorum.

Secundus descensionis Christi gradus est intellectus, et sextus ascensionis fidelium. Congruit au-

tem intellectus fidelium intellectui Christi, cum easdem virtutes quas ipse a Spiritu suo percepit, easdem et sancti ejus ab ipso percipere merentur.

Primus descensionis Christi gradus est sapientia, et septimus ascensionis fidelium; quia Christus est sapientia Patris, et ab ipso omnis sapientia oritur. Sancti igitur qui per operationem virtutum Domino copulantur, ab ipso sapientiam, in qua totius bonitatis summa consistit, percipiunt. Quibus ipse per Salomonem loquitur, dicens: Si quis diligit sapientiam, ad me declinet, et eam inveniet: et eam cum invenerit, beatus est, si tenuerit eam (Prov. iii, 13).

(Vers. 6.) Sequitur: *Et in conspectu sedis tanquam mare vitreum, simile crystallo*. In templo Salomonis mare æneum fuisse legimus, in quo lavabantur sacerdotes, antequam accederent ad altare, ad hostias offerendas (II Paral. iv, 6): æris vero splendor quadam nigredine cito obnubilatur. Per mare itaque æneum lex Moysi designatur, quæ fulgerem spiritalis intelligentiæ littero nigredine obscurat. Et sicut æs, si lima teratur, splendor ejus aperitur; ita et spiritalis intelligentia, quæ litteræ superficie obscuratur in lege, si a fidelibus viris diligenter discutiatur, per gratiam Dei manifestatur. In hoc igitur mari sacerdotes lavabantur; quia per sacrificia et per quasdam observationes legales quædam peccata veteris populi debebantur. Per mare ergo vitreum atque crystallum non inconvenienter Novum Testamentum intelligitur. In hoc autem mari tria invenimus, mare, vitrum, atque crystallum, per mare igitur historia, per vitrum moralis intelligentia, per crystallum autem spiritalis intelligentia designatur. Per vitrum ergo, ex quo specula fiunt, non incongrue moralis intelligentia accipitur; quia sicut homo quidquid turpe in facie gerit, in speculo deprehendere potest: ita et quidquid vitiosum in animabus hominum esse potest, moralis intelligentia patefacit. Per crystallum autem, quæ clarior est omnibus gemmis, et quæ flammam splendoris, sæpe etiam et ignem de se emittere solet, spiritalis intelligentia exprimitur, quæ obscura quæque in divinis Scripturis elucidat, mentes spiritalium sensuum flammis illuminat, quosdam etiam in amorem Dei amoremque cœlestis patriæ accendit.

Et in medio sedis et in circuitu sedis quatuor animalia plena oculis ante et retro. Hoc secundum historiam stare non potest; neque enim 516 tam parvus numerus et ambitum sedis, et medietatem obtinere poterat: sed spiritaliter intelligendum est. Quatuor igitur animalia non solum quatuor evangelistas, sed et omnes doctores Ecclesiæ, qui eorum doctrinam sequuntur, designant. In circuitu vero sedis quatuor animalia stant; quia doctores Ecclesiæ populum sibi commissum et a visibilibus et ab invisibilibus hostibus, quanta virtute possunt, de-

(34) Fragmentum Aud., quæ virtutibus proficit... Jerusalem cœlestis perficitur.

(35) Edit. et isti qui secundum corpus sunt, misericordiam; mss. ut nos in corpore.

fendunt. In medio sedis consistunt, quia unumquemque eorum ut in virtutibus omnibusque bonis operibus proficiant, admonere non desinunt. Quatuor ergo hæc animalia ante et retro oculos habuisse visa sunt, quia prædicatores sancti et futura et præterita inspiciunt. Ante oculos habent, quia diem iudicii, damnationemque impiorum, gloriamque justorum dum inspiciunt, auditoribus suis quid cavere et quid appetere debeant, ostendunt. Retro oculos habent, quia vitam præcedentiam Patrum dum intuentur, et ipsi in eorum imitatione proficiunt, eorumque vitam atque doctrinam auditoribus suis anteponunt; ut et ipsi in eorum imitatione proficiant (36).

(Vers. 7.) *Et animal primum simile leoni, et secundum animal simile vitulo, et tertium animal habens faciem quasi hominis, et quartum animal simile aquilæ volanti.* Figuras quatuor animalium non omnes auctores uno modo exposuerunt; sed ab antiquioribus nobis traditum est, ut per leonem Marcum intelligeremus, per vitulum Lucam, per hominem Matthæum, per aquilam volantem Joannem; eo quod Marcus a desertis incipiat, Lucas a sacerdotio Judæorum, Matthæus ab homine, id est, a Christi generatione, Joannes vero a divinitate Christi. Quidam vero alium ordinem sequentes, per leonem Matthæum, per vitulum Marcum, per hominem Lucam, per aquilam vero Joannem designatum fuisse putant. Nam per leonem, qui rex est bestiarum, ideo Matthæum designatum fuisse dicunt, eo quod ipse Christum secundum humanam naturam ex regia stirpe descendisse narraverit: ipse etiam tempore nativitatis ejus stellam apparuisse dicit (*Matth. II, 2*); quæ eum Regem cæli et terræ, angelorum, hominumque fuisse demonstravit: Magos etiam veluti Regem mundi ad adorandum eum ab Oriente perduxit: sed et regem terræ, id est Herodem, tempore nativitatis ejus cum omnibus ministris suis turbatum fuisse dicit; quia sicut quilibet rex qui parvæ potentiæ est, si alterum regem qui magnæ potentiæ est, contra se, ut regnum ejus invadat, venire cognoverit, contremiscit et conturbatur (*Ibid. 3*): ita et Christo in carne veniente, qui Rex futurus erat mundi, Herodes turbatus est, et omnis Hierosolyma cum illo; nam et munera quæ Magos Christo obtulisse narrat, eum Regem, Deum, et Dominum esse omnium creaturarum demonstrant. Marcum vero propter simplicitatem eloquii per vitulum signatum fuisse dicunt: Lucam per hominem, eo quod ipse generationem Christi secundum humanitatem plenius quam cæteri persecutus est; namque ab ipso qualiter ab angelo annuntiatum sit, didicimus, qualiter natus (37), qualiter sit in præsepio positus, qualiter circumciscus, qualiter in templo præsentatus, qualiter usque ad maturam ætatem crescendo pervenerit. Joannem per aquilam designatum fuisse nullus est, qui neget.

(36) Codex Gem., *imitatione atque doctrina proficiunt.*

(Vers. 8.) *Et quatuor animalia, singula eorum habebant alas senas, et in circuitu et intus plena sunt oculis.* Per senarium numerum qui perfectus est, perfectio sanctorum designatur, ad quam nullus nisi per doctrinam Evangelii valet assurgere: « Lex enim nullum ad perfectum adduxit (*Hebr. VII, 19*). » Senas vero alas quatuor animalium si simul junxeris, viginti quatuor invenies. Videntur ergo mihi eandem significationem habere, quam et viginti quatuor sedilia, quæ viginti quatuor libros Veteris Testamenti significasse diximus. Sedilia autem cum semper terræ hæreant, eos qui in eis requiescunt, ad terram aliquantulum incurvant: alæ vero eos quibus innexæ sunt, ad excelsa sublevant. Libri igitur veteris Testamenti antiquis patribus sedilia fuerunt; quia eos secundum litteram intelligentes, nequaquam ad eorum intelligentiam spiritalem se erigere perfecte potuerunt: sed hæc sedilia Patribus Novi Testamenti in alas conversa sunt; quia libros Veteris Testamenti spiritualiter intelligentes, per eorum doctrinam ad cælestia quotidie sublevantur.

Verum quia hic numerus, id est viginti quatuor, in hoc libro sæpe invenitur, placuit ut de sacramentis hujus numeri pauca dicamus. Partes namque hujus numeri sunt, unus, duo, tres, quatuor, sex, octo, duodecim. Unus qui in capite ponitur, unum Deum significat: duo vero qui sequuntur, duo testamenta indicant: tres ad Trinitatem pertinent: post tres non inconvenienter quatuor sequuntur, quia per doctrinam quatuor Evangeliorum fides nobis sanctæ Trinitatis manifestata est: post quatuor vero sex, qui perfectus est numerus, sequuntur; quia sine doctrina Evangelii nullus ad perfectionis culmen conscendere potuit; quia « Lex, » sicut dicit Apostolus, « nullum ad perfectum adduxit (*Ibid.*) »; post sex octo sequuntur, quia octo sunt virtutes, quæ dimicant contra vitia, sine quarum operatione nullus ad fastigium perfectionis valet conscendere: post octo sequuntur duodecim, quia per doctrinam apostolorum ad fidem pervenimus, quæ mater est omnium virtutum.

Quatuor ergo animalia in circuitu et intus plena esse oculis dicuntur. Per circuitum totum corpus intelligere debemus; nam Ezechiel cum de iis animalibus loqueretur, dicit totum corpus eorum plenum fuisse oculis (*Ezech. I, 18*). Sancti igitur retro oculos habent, quando audientes comminationem Domini dicentis: « Nemo mittens manum suam in aratrum, et aspiciens retro, aptus est regno Dei (*Luc. IX, 62*); » tota virtute laborant, ne in mala quæ se aliquando egisse meminerunt, relabantur: quamvis ea ante mentis oculos ad humilitatis suæ custodiam ponere non desistunt. Ante se oculos habent, quando audientes vocem Domini dicentis: « Beatus ille servus, quem cum venerit Dominus, invenerit vigilantem, (*Matth. XXIV, 46*; ») bona quæ-

(37) Deerrant in edit., *qualiter ab angelo... qualiter natus*; quæ in mss. non omittuntur.

cunquo possunt, operari non desinunt, ut tempore mortis suæ, Domino veniente, parati inveniantur. A sinistris oculos habent, cum omnia tentamenta dæmonum scuto fidei a mentibus suis repellunt: a dextris oculos habent, cum sollicite cavent ne pro bonis operibus extollantur. Sive a dextris et a sinistris oculos habent, cum eos nec prospera erigere, nec adversa possunt inclinare. Inferius 517 oculos habent, cum desideria carnalia extinguendo calcant: superius oculos habent, cum ad cœlestem patriam toto mentis desiderio anhelant: intus oculos habent, dum corda sua a sordidis cogitationibus custodiunt.

Et requiem non habebant die ac nocte dicentia: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, et qui est, et qui venturus est. Quia requies reproborum, vita præsens est; sequitur eos tribulatio, quæ finem non habet: justi autem in hoc sæculo tribulantur, ut requiem æternam possideant, dicente Paulo apostolo: « Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei (Act. xiv, 21). » Aliter: sancti requiem non habent, quia a laudibus Dei et orationibus non cessant, dicente Domino: « Oportet semper orare, et non deficere (Luc. xviii, 1); » et Paulus apostolus loquitur dicens: « Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite (I Thess. v, 17). » Sed quærendum nobis est, quomodo sine intermissione orare possimus. Multi enim sunt, qui cum sint assidui in orationibus, in psalmodiis, in missarum celebrationibus, et eleemosynas multas largiantur; tamen superbia inflantur, avaritiæ æstibus ardent, pecunias quacunque arte possunt congregant; in tantum ut etiam ipsos pauperes, quorum misereri debuerant, quibusdam argumentis insectentur, ut ex eorum parva substantia opes suas augeant, dicentes hoc se legaliter facere, cum ista lex non sit Dei, sed strophæ diaboli. Sed et in monasteriis multi inveniuntur, qui in vigiliis, in psalmis, in orationibus, et missarum celebrationibus sunt dediti, et tamen ira sæpissime et facile inflamman- tur: quidam vero ebrietati et gulæ deserviunt: quidam etiam odium in corde longo tempore portant: quidam in bonis, quæ agere videntur, favores et laudes hominum quærunt: quidam invidia, quidam detractionibus, aut cæteris vitiis deprimuntur. Et quid plura? Omnem sanctitatem quam sermonibus usurpant, indignis moribus deturpant atque devenustant.

Ad istorum ergo cæcitatem demonstrandam quamdam similitudinem proponam. Homo quidam usque ad collum defixus in limo tenebatur; cumque vidisset quemdam prætereuntem, extendens manum, clamabat dicens: Miserere mei, et extrahe me ab hoc luto. Cumque manum extendisset, ut eum extraheret, iste manum quam extenderat, sub luto demersit. Cumque ille qui ad extrahendum venerat, recedere vellet, iste iterum ut erueretur, postulabat.

A Cumque ille secundo ad eruendum manum extenderet, iste sicut prius manum sub luto demersit. Cumque crebrius hoc faceret, ille iratus dixit: Cur petis ut eruaris, cum in tuo periculo persistere velis? Et quia interitum tuum diligis, posside quod elegisti. Similiter et isti Deum deprecantur assidue, ut a vitiis eruantur; et tamen ipsa vitia ita amplectuntur, ut ab eis nullo modo divelli possint. Ponamus ergo ante oculos, duos: unum doctum assidue orantem, psallentem, missas celebrantem, et tamen quibusdam vitiis subditum: alterum vero indoctum, idiotam, attamen fidelem, Deum timentem atque amantem, proximum diligentem, patientem, humilem. Quis horum tibi videtur Apostoli sententiam servasse, qua dicit: « Sine intermissione orate (Ibid.); » ille qui assidue orat, et quibusdam vitiis subjacet: an iste qui nescit orare, et tamen mundus est a vitiis, et operibus bonis deditus? Omnibus claret istius innocentiam atque bona opera magis exaudire Deum, quam illius voces, cujus vita quibusdam vitiis sordescit. Ille igitur sine intermissione orat, qui congruis temporibus mente et lingua Deum deprecatur, et in bonis operibus assiduus est. Qui quando dormit, aut aliquibus operibus humanæ vitæ necessariis est occupatus, opera ejus refulgent in conspectu Dei, et ipsa sunt intercessores ejus apud Deum, sicut ad Cornelium loquitur angelus, dicens: « Orationes tuæ et eleemosynæ tuæ commemoratæ sunt in conspectu Dei (Act. x, 4). »

C Quid autem quatuor animalia indesinenter dicant, audiamus: *Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, et qui est, et qui venturus est.* Ter sanctum Deum vocantes (38), demonstrant Patrem et Filium et Spiritum sanctum. Quod autem dicunt: *Dominus Deus omnipotens*, a pluralitate transeuntes ad singularitatem, ostendunt Patrem et Filium et Spiritum sanctum unius esse dominationis, unius deitatis, unius omnipotentis. Sed quærendum nobis est, si quatuor animalia non solum quatuor evangelistas, sed et omnes doctores Ecclesiæ designant; cur sanctam Trinitatem indesinenter invocare dicantur, cum sancti Dei aliquando in orationibus, aliquando in lectione, aliquando in prædicatione, aut diversis necessitatibus occupentur. Prædicatores ergo sancti dum fidem sanctæ Trinitatis et mente retinent, et ore profitentur, dum opera fidei adimplent, dum eandem fidem et opera fidei quibuscunque possunt prædicant, dum etiam in orationibus et in gratiarum actionibus ipsum qui est trinus et unus Deus, exorant et laudant, dum secundum Apostolum, sive manducant; sive bibunt, omnia in nomine Domini Jesu Christi faciunt (I Cor. x, 31; Coloss. iii, 17), Trinitatem sanctam indesinenter invocant. Quod autem sequitur: *Qui erat, et qui est, et qui venturus est*; jam superius dictum est.

(Vers. 9, 10.) *Et cum darent illa animalia glo-*

(38) Edit., *Ter spiritum Domini vocantes*; mss., *Ter sanctum Deum vocantes.*

riam et honorem et benedictionem sedenti super thronum, viventi in sæcula sæculorum; procedebant viginti quatuor seniores ante sedentem in throno, et adorabant viventem in sæcula sæculorum. In hoc loco per quatuor animalia, quatuor libri Evangeliorum designantur: per viginti quatuor seniores, Patres Novi Testamenti accipi possunt. Quatuor ergo animalia gloriam et honorem et benedictionem sedenti super thronum, viventi in sæcula sæculorum dant; quia doctrina Evangelii in universo orbe legitur et prædicatur, per quam gloria et honor et benedictio Patri et Filio et Spiritui sancto datur. Ad vocem igitur quatuor animalium, viginti quatuor seniores ceciderunt ante sedentem in throno, et adoraverunt viventem in sæcula sæculorum, quia sancti Dei per universum orbem constituti, audientes doctrinam Evangelii, humiliant se in conspectu Dei, ut cum ipso vivant in sæcula sæculorum. *Et mittebant coronas 518 suas ante thronum, dicentes.* Per coronas opera bona fuisse designata superius (cap. iv, vers. 4) diximus: sancti ergo coronas suas ante thronum mittunt, dum quidquid boni agunt, Deo tribuunt, non sibi, secundum Apostoli præceptum: « Qui gloriatur, in Domino gloriatur (II Cor. x, 17). »

(Vers. 11.) Quid autem dicant, audiamus: *Dignus es, Domine Deus noster, accipere gloriam et honorem et virtutem.* Superius dixit quatuor animalia gloriam et honorem et benedictionem Deo dedisse: hic autem viginti quatuor seniores dicunt gloriam et honorem et virtutem Deo accepisse, virtutem pro benedictione commutantes (39). Quid vero aliquis Deo dare potest, aut quid Deus ab aliquo accipere potest; cum ipse creaverit omnia; et sine quo nihil esse potest et qui dicit in Evangelio: « Sine me nihil potestis facere (Joan. xv, 5)? » Si enim sancti sine Deo nihil possunt facere, quid possunt dare illi? Igitur quia hominum talis est natura, ut nihil boni a se habere possint, nisi ab ipso accipiant, qui est summe bonus; dat Deus sanctis suis, unde ipsi eum remunerent (40). Regnum namque cælorum Deus promisit sanctis suis, attamen si pretium bonorum operum pro eo dederint: et quia electi hoc pretium non habent, nisi ab ipso accipiant; ipse dat pretium, unde ab ipso emant vitam æternam. Dant itaque sancti gloriam Deo quando quidquid boni faciunt, eo studio faciunt ut glorificetur Deus per ipsos, sicut ipse dicit in Evangelio: « Videant (41) vestra bona opera, et glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est (Matth. v, 16). » Nam et Joannes Petrum dicit morte sua Deum clarificasse (Joan. xxi, 19). Dant honorem,

(39) Ita mss.; edit. vero, *et benedictionem a Deo accepisse, hic virtutem pro benedictione commutavit.*

(40) Edit., *unde ipse eos remuneret*: mss., *unde ipsi eum remunerent.*

(41) Sic omnes mss.; edit. vero, *ut glorificent Deum Patrem, sicut Filius Dei dicit... Ut videant, etc.*

(42) Edit., *virtute aut potestate fecerimus.* Et in-

A quando in omnibus quæ agunt, honorem Dei quaerunt. non suum. Superius benedictio tertio loco ponitur, hic autem virtus: et quia sancti, dum magna faciunt, benedicuntur ab hominibus, convenit virtus cum benedictione. Sed quantum sancti pro magnis operibus quæ faciunt, laudes hominum detestantur, liber Actuum apostolorum nobis indicat. Nam Petrus et Joannes cum claudum sanassent, et omnium oculi essent intendentes in eos, quasi sua virtute hoc fecerint, Petrus oculorum benedictiones devitans, dixit ad eos: « Viri fratres, quid nos intuemini, quasi in nostra virtute aut pietate fecerimus (42) hunc ambulare? Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob suscitavit Filium suum Jesum (Act. iii, 12, 13). » Et in sequentibus: « In cuius nomine astat hic coram vobis sanus. » Similiter Paulus et Barnabas cum ægrotum in Lystris sanassent, et populi vellent eis sacrificare, sciderunt vestimenta sua, dicentes: « Viri, quid hæc facitis? et nos homines sumus, similes vobis (Act. xiv, 14). » Possumus et hoc de Christo intelligere, quem secundum humanitatem, et gloriam, et honorem, et virtutem accepisse manifestum est.

Sequitur: *Quia tu creasti omnia, et propter voluntatem tuam erant, et creata sunt.* Si hoc eo sensu intelligendum est, quo et illud: *Qui fecit, quæ futura sunt*; omnes ergo (43) creaturæ erant in potestate et voluntate Dei, antequam crearentur: creata vero sunt eo tempore, quo disposuit Deus. Ipse igitur qui cuncta creavit ex nihilo, creare dignetur in nobis cor mundum, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum, amen.

DE VISIONE TERTIA.

(44) Non inconvenienter post descriptam Ecclesiæ formam apertio libri ponitur, per quam apertio divinarum Scripturarum designatur; quia postquam a sanctis apostolis cæterisque prædicatoribus Ecclesia in gentibus fundata est, libri Veteris ac Novi Testamenti secundum apostolicam fidem a sanctis doctoribus expositi sunt.

CAPUT V.—(Vers. 1.) *Et vidi in dextera sedentis super thronum librum scriptum intus et foris, signatum sigillis septem.* De dextera et sigillis quod Dominus dederit, in sequentibus dicemus: liber vero scriptus intus et foris non solum Vetus Testamentum, sed et Novum significat, qui intus scriptus est secundum allegoriam, foris secundum historiam. Hic igitur liber vetus et novum Testamentum in se continet; quia spiritalis intelligentia in Veteri Testamento nihil est aliud, quam Novum Testamentum.

fra, *Jesum, in cuius nomine hic stat coram vobis*; mss. autem ut in contextu.

(43) Eadem edit., *et creata sunt? Omnes ergo, etc.*; lacunam vero reparant omnes mss. excepto ubi legimus, *Si erant, quomodo creata sunt. Omnes ergo, etc.*

(44) Rom. edit. proprio Marte jugulaverat totum hunc prologum, usque ad *Et vidi, etc.*

(Vers. 2.) *Et vidi angelum fortem, prædicantem voce magna.* Angelus fortis Patres Veteris Testamenti significat, qui voce magna prædicaverunt; quia Christum ad redemptionem generis humani venturum esse prædixerunt. *Quis est dignus aperire librum et solvere signacula ejus?* Interrogatio angeli desiderium sanctorum significat; desiderabant enim sancti videre Christum in carne, et audire sermones ejus; eo quod scirent omnia mysteria Veteris Testamenti ab eo esse revelanda, sicut ipse dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia multi prophetæ et reges voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt; et audire quæ auditis, et non audierunt (*Luc. x, 24*).

(Vers. 3.) *Et nemo dignus inventus est neque in cælo, neque in terra, neque sub terra aperire librum et solvere signacula ejus.* Nullus namque angelus cælum inhabitans, nullus justus in terra consistens, nullus etiam ex iis qui mortis debitum solverant, in mundo unquam apparuit, qui genus humanum de potestate diaboli redimeret, quæ redemptio apertio est Veteris Testamenti.

(Vers. 4.) *Et ego flebam multum, quoniam nemo dignus inventus est aperire librum, nec videre eum.* Joannes in hoc loco personam gerit eorum de quibus modo diximus, id est patrum Veteris Testamenti; flebant enim sancti multum, eo quod mysteria Scripturarum sibi abscondita nullus esset qui eis manifestaret, nullusque esset qui genus humanum perditum de potestate diaboli erueret. Sed quærendum nobis est cur dicat, hunc librum a nullo posse videri, cum superius dicat quod eum in dextera sedentis super thronum viderit. Videbant namque antiqui Patres, quorum typum Joannes in hoc loco tenet, Veteris Testamenti librum, et non videbant: videbant secundum litteram, et non videbant secundum spiritalem intelligentiam (45).

(Vers. 5.) *Et unus de senioribus dixit mihi: Ne flevetis. Vicit leo de tribu Juda, radix David, aperire librum, et solvere septem signacula ejus.* Videtur mihi eandem significationem habere seniore, quam et Joannem, quam etiam angelum fortem; significat enim Patres Veteris Testamenti. Angelus namque fortis interrogat quis esset dignus aperire librum: Joannes flet, eo quod nullus dignus esset aperire librum: senior vero dicit, quod per leonem, id est per Christum, aperiendus esset liber. Per angelum igitur fortem hi designantur, qui, desiderantes adventum Christi, interrogabant quo tempore venturus esset: Joannes vero eos significat qui flebant, eo quod tanto tempore tardaret: senior autem prophetas designat, qui dixerunt quo modo et quo tempore venturus esset. Per leonem igitur de tribu Juda Christus intelligitur, qui ex tribu Juda et pro genie David ortus est. Leo

A autem propter fortitudinem vocatur; quia diabolum vicit, et electos suos ab ejus potestate eripuit. Vicit ergo leo de tribu Juda, radix David, diabolum; ut aperiret librum et septem signacula ejus; quia liber non posset aperiri, nisi prius vinceretur diabolus, quæ victoria apertio fuit Veteris Testamenti. Quomodo septem signacula aperuerit, in sequentibus dicemus.

(Vers. 6.) *Et vidi in medio throni, et quatuor animalium, et seniorum, agnum stantem quasi occisum, habentem cornua septem, et oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem terram.* Per thronum et quatuor animalia et seniores una Ecclesia cum cunctis suis ordinibus designatur. Agnus vero non occisus, sed tanquam occisus visus est; quia mortem in transitu gustavit, et paulo post resurgens, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur (*Rom. vi, 9*); qui cornua septem et oculos septem habuisse visus est. Quid sint autem septem oculi, ipse exponit cum subjungit: *Qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem terram.* Per cornua vero sæpe regna designantur. Videntur ergo mihi aliam significationem habere cornua, aliam oculi; per septem namque cornua omnes electi designantur, qui regnum Dei vocantur, quorum omnem multitudinem superius in septem partes divisimus. Ad primum igitur cornu electi qui ante diluvium fuerunt, pertinent: ad secundum vero ii qui post diluvium usque ad legem fuerunt: ad tertium autem ii qui sub lege fuerunt: ad quartum prophetæ: ad quintum ii qui ex Judæis crediderunt in Christum: ad sextum populus gentilis: ad septimum vero ii qui in fine mundi nascituri sunt, et cum Antichristo pugnaturi.

(Vers. 7.) *Et venit, et accepit librum de dextera sedentis super thronum.* Superius diximus (*cap. iv, vers. 2*) per sedentem in throno Christum designatum fuisse: sed quia ipse dixit: *Ego in Patre, et Pater in me est, et qui videt me, videt et Patrem* (*Joan. xiv, 10, 9*); in hoc loco sedens in throno Patrem designat: dextera vero Patris Filius est: agnus autem hominem, quem Christus assumpsit, designat. Agnus ergo librum de dextera sedentis super thronum accepit; quia homo Christus a sua divinitate accepit, ut sacramenta divinarum Scripturarum reseraret.

(Vers. 8.) *Et cum aperuisset librum, quatuor animalia et viginti quatuor seniores ceciderunt coram Agno habentes singuli citharas, et phialas aureas plenas odorem, quæ sunt orationes sanctorum.* Quærendum nobis est, quomodo ante reserationem sigillorum liber aperiri potuerit. Sed spiritualiter intelligendum est. Prophetæ namque adventum Christi, passionem et resurrectionem ejus, aliquando per quasdam figuras, aliquando apertis vocibus prædixerunt: sed et patriarchæ in suis actibus

(45) Ita mss.; edit. vero, *veteris Testamenti librum, et non videbant secundum spiritalem intelligentiam.*

hæc omnia præfiguraverunt. Christus vero quando ex Virgine natus est, quando passus est, et resurrexit, et in cælum ascendit, librum Veteris Testamenti aperuit; quia quæ ibi significabantur, opere implevit: postea vero ea quæ in Veteri Testamento obscura erant et in Novo, doctoribus Ecclesiæ per inspirationem Spiritus sancti aperuit. Quæ apertio reseratio est sigillorum. Quod autem sequitur, quod quatuor animalia et viginti quatuor seniores ceciderunt coram Agno, ad eosdem doctores Ecclesiæ pertinet; quoties enim nativitatem, passionem, et resurrectionem Domini ad memoriam reducunt, et quibuscunque modis hæc a sanctis patribus præfigurata, et a prophetis prædicta sunt, recolunt: quotiescunque hæc quæ in Evangelio obscure posita sunt, investigare non desinunt, toties eis liber signatus aperitur. Cadunt vero coram Agno, cum per meditationem divinarum Scripturarum considerantes immensam clementiam Dei, humiliant se in conspectu creatoris sui: et quanto se per humilitatem dejiciunt, tantôt amplius in amorem ejus exardescunt; quia humilitas quæ fit in conspectu Dei, nutrit amorem Dei. Per citharas autem quæ animalia et seniores habuisse dicuntur, mortificatio carnis designatur, sicut dicit Apostolus: «Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, avaritiam,» et cætera (Coloss. III, 5). Phialæ vero aureæ corda sunt sanctorum, spiritali sapientia repleta, quæ odoramentis plena fuisse dicuntur. Quid sint autem odoramenta, ipse exponit, cum subjungit, *quæ sunt orationes sanctorum*. Et ut hæc odoramenta ad Deum ascendant, Palmista precatur, cum dicit: «Dirigatur oratio mea, sicut incensum, in conspectu tuo (Psal. CXL, 2).»

(Vers. 9.) *Et cantabant canticum novum dicentes. Populus novus canticum novum cantat; canticum novum canticum est Evangelii, «Dignus es, Domine Deus, accipere librum, et aperire signacula ejus.»* Hoc quod dicit, ad humanitatem ejus pertinet; nam secundum divinitatem nihil accipere potuit, quia omnia semper habuit. Cur autem dignus fuerit accipere librum, et solvere signacula ejus, subdendo manifestat: *Quoniam occisus es, et redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, et populo, et natione.* Hic demonstrat ex omnibus gentibus Ecclesiam fuisse collectam; nam fuerunt quidam hæretici, qui hoc negaverunt.

(Vers. 10.) *Et fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes, et regnabunt super terram* (46). Si sancti Dei regnum Dei sunt, quomodo super terram, id est, sanctam Ecclesiam regnare dicuntur? Sancti ergo Dei regnum Dei sunt, quia in ipsis regnat Deus: et reges sunt, quia se et alios optime regere noverunt: qui etiam et sacerdotes dicuntur, quia semetipsos quotidie igne charitatis succensi, per compunctionem cordis et lacrymas Deo offerre con-

(46) Edit., *et regnabimus super terram. Sunt quidam qui se et alios, etc.*; mss. vero ad supplendum totum hiatum simul conspirant.

A sueverunt, sicut dicit Psalmista: «Sacrificium Deo spiritus contribulatus (Psal. L, 19).» Sive sacerdotes Dei dicuntur, eo quod membra sint summi Sacerdotis de quo dicit Psalmista: «Tu es Sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech (Psal. CIX, 4).»

(Vers. 11, 12.) *Et vidi et audivi vocem angelorum multorum in circuitu throni, et seniorum, et quatuor animalium: et erat numerus eorum millia millium, dicentium voce magna: Dignus est agnus, qui occisus est, accipere virtutem, et divinitatem, et sapientiam, et fortitudinem, et honorem, et gloriam, et benedictionem.* Per thronum, et quatuor animalia, et seniores universa Ecclesia cum suis doctoribus designatur: angeli vero, qui thronum, id est Ecclesiam, cinxisse visi sunt, angeli sunt qui ad custodiam Ecclesiæ a Deo destinati sunt, sicut Paulus apostolus loquitur, dicens: «Nonne omnes administratorii sunt spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis (Hebr. I, 14)?» Per maximum autem numerum eorum multitudo innumerabilis designatur qui Agnum magna voce benedicere dicuntur; quia ad quæcunque officia angeli explenda destinantur, a laudibus Dei nunquam cessant: et sicut hic liber in septenario numero totus consistit, utique septem dona Spiritus sancti propheta in Christum requievisse dicit; ita et septem benedictiones in hoc loco ponuntur, quibus assidue angeli Deum laudare dicuntur.

(Vers. 13.) *Et omnem creaturam quæ in cælo est, et quæ in terra, et quæ subtus terram, et quæ sunt in mari, et quæ in eo sunt, omnes audivi dicentes sedenti in throno et Agno.* Per creaturam quæ in cælo erat, angeli: per eam vero quæ erat in terra, homines: per eam autem quæ erat subtus terram, ii qui jam debitum mortis solverant, designantur. Quod vero dicit: *Et quæ sunt in mari*, aquas maris intelligere debemus: per mare autem locum in quo aquæ continentur. Quod vero subjungit: *Et quæ in eo sunt*, pisces qui in aquis morantur, intelligere possumus. Sed si per omnem creaturam, quæ in terra est, omnes homines intelligere possumus; quomodo omnes homines Deum laudant, cum pagani et Judæi blasphematores Dei potius dicendi sint, quam laudatores? Invenimus etiam et quosdam flagitiosos, qui Christiani vocantur, qui, quamvis Deum laudare videantur, Deum non laudant; quia sicut dicit Scriptura: «Non est speciosa laus in ore peccatoris (Eccli. xv, 9).» Et si per omnem creaturam quæ in terra est, omnes animas debemus intelligere quorum corpora in terra requiescunt, quomodo ii qui apud inferos cruciantur, Deum laudare credendi sunt? Sed per omnem creaturam quæ in terra et quæ subtus terram est, solos electos debemus intelligere: qui et in terra operibus et verbis Deum laudare non desistant, et in cælis cum Domino positi, a laudibus

ejus nunquam cessant. Per mare vero Ecclesiam, A per aquas maris multitudinem fidelium, per pisces qui in aquis commorantur doctores Ecclesie possumus intelligere. Sequitur benedictio, qua fideles Deum assidue benedicere dicuntur: *Benedictio, honor, gloria et potestas Deo nostro in secula seculorum*; benedicunt namque electi assidue Deum, cum verbis opera conjungunt.

(Vers. 14.) *Et quatuor animalia dicebant: Amen.* Amen confirmatio sermonis est: quatuor igitur animalia dicunt, amen, cum sancti predicatorum optant assidue, ut auditores eorum in bonis operibus magis ac magis proficiant. *Et viginti quatuor seniores ceciderunt et adoraverunt.* Viginti quatuor seniores in hoc loco eandem habent significationem quam et quatuor animalia: seniores ergo cadunt B et adorant, cum predicatorum sancti, quanto amplius auditores suos vident in bonis operibus profecisse, tanto magis se humiliant in conspectu Dei, sicut dicit Scriptura: «*Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et coram Deo invenies gratiam (Eccli. III, 20).*» Sequitur sigillorum apertio, qua non nisi ad apertionem divinarum Scripturarum (47) pertinere credenda est. Nam et ea qua sub sigillorum apertionibus facta esse dicuntur, ad apertionem Veteris ac Novi Testamenti pertinent: et sicut omne corpus electorum ex septem partibus consistit, ita sunt et septem sigilla, qua unicuique parti conveniunt, ad demonstranda ea qua in divinis Scripturis obscure posita sunt, vel quid sanctorum Patrum facta significant. Apertio igitur primi sigilli ad ea qua ante diluvium facta sunt, pertinet: secundum vero sigillum ad patriarchas: tertium ad eos qui sub lege fuerunt: quartum autem ad prophetas: tres vero apertiones, qua residua sunt, ad Novum Testamentum pertinent. Quinta apertio pertinet ad martyres: sexta ad Judaeorum dejectionem, et gentium vocationem: septima ad adventum Christi pertinet: et cur in septimo loco adventus Domini ponatur, in sequentibus dicemus. Sed quaerendum nobis est, cur per visionem quatuor equitum, apertio Veteris Testamenti figuretur; eques namque ex parte equi, irrationabilis: ex parte vero praesidentis, rationabilis esse dignoscitur. Similiter et quaedam praeccepta legalia ex parte litterae, irrationabilia: ex parte autem allegoriae, D valde rationabilia esse comprobantur.

CAPUT VI. — (Vers. 1.) *Et vidi cum aperuisset Agnus unum de septem signaculis.* Apertio primi signaculi, ut supra dictum est, ad ea qua ante diluvium facta sunt, pertinet. Agnus igitur primum sigillum aperuit, quando ea qua ante diluvium gesta sunt, doctoribus Ecclesie qualiter spiritualiter intelligerentur Spiritus sancti gratia patefecit. Et ut quid sit apertio sigillorum plenius manifestemus, de apertione singulorum sigillorum pauca di-

(47) Eadem edit., ad perfectionem divinarum Scripturarum. Et infra, ad perfectionem Veteris ac Novi Testamenti; mss. utrobique, ad apertionem.

camus. In Genesi scriptum est quod plantaverat Deus paradisum voluptatis, in quo posuit hominem quem formaverat (*Gen. II, 8*); qui vivens arboribus consitus esse describitur. Per paradisum igitur Ecclesia, per arbores vero paradisi doctores Ecclesie designantur. Et sicut arbores paradisi victum pomorum praebant primis hominibus, ita et doctores Ecclesie victum verborum divinarum animabus fidelium in Ecclesia constitutorum praebere non desistunt. De ligno autem vitae, et de ligno scientiae boni et mali superius diximus. Fons vero qui egrediebatur de medio paradisi, Evangelium significabat, qui in medio sanctae Ecclesie exoritur. Qui inde in quatuor capita dividebatur; quia doctrina Evangelii in quatuor libros dividitur, et circuit omnes terminos terrae.

Nam et Adam Christum figuravit, Eva vero Ecclesiam: et sicut Eva ex latere viri dormientis facta est, ita et Ecclesia ex latere Christi in cruce pendente fabricata est; quia ejus sanguine redempta et mundata est 521 a sordibus. Duo filii nati sunt Adae, Cain et Abel: Cain populum Judaeorum, Abel vero Christum significavit. Obtulit Cain de fructibus terrae munera Domino; quia populus Judaeorum qui terrenus erat, terrena munera (48) offerebat, id est, primitias, decimas, sacrificia, et caetera qua in lege jubebantur; Abel vero obtulit de primogenitis gregis sui, et de adipibus eorum. Primogeniti gregis sunt apostoli, quos primos genuit Ecclesia, et ex quibus Ecclesia nata est: C adeps vero fides est apostolorum. Obtulit igitur Abel de primogenitis gregis sui, et de adipibus eorum; quia Christus apostolos, quos de mundo elegerat, fidemque illorum Deo Patri obtulit. Cain invidia ductus, eo quod respexisset Dominus ad Abel et ad munera ejus, interfecit eum: similiter et Judaei, videntes signa qua sua et Patris virtute Christus operabatur, interfecerunt eum, qui frater illorum erat secundum carnem. Maledixit Deus Cain, eo quod interfecisset Abel fratrem suum: dixitque ei quod vagus et profugus esset super terram. Similiter et Judaei non solum a Deo, sed a semetipsis maledicti sunt, quando dixerunt de Christo: «*Sanguis ejus super nos, et super filios nostros (Matth. XXVII, 25).*» Suntque vagi et profugi super terram; quia propriam sedem nullam habentes, per universas gentes vagantur. De apertione igitur primi sigilli tantum dixisse sufficiat.

Audivi unum ex quatuor animalibus, dicens: Veni, et vide. Eandem significationem habet primum animal, quam et secundum, et tertium, et quartum; significant enim doctores Ecclesie. Quod autem dicit: *Veni et vide*, ad intelligentiam spiritualem nos provocat, ac si diceret: Veni non passibus corporis, sed passibus menti; et intellige spiritualiter ea qua primo tempore historialiter facta legisti.

(48) Ita mss.; edit. autem, terrae munera, id est primitias, decimas, etc.

(Vers. 2.) *Et ecce equus albus, et qui sedebat super eum, habebat arcum, et data est ei corona, et exivit vincens, ut vinceret.* Equus albus justos qui ante diluvium fuerunt, designat, qui propter innocentiam albi dicuntur. Sessor vero equi Dominus est, qui sanctis suis æternaliter præsidet. Per arcum autem, qui procul sagittas a se mittit et vulnerat, vindicta Domini potest designari; qua et primos homines propter inobedientiæ culpam damnavit, et Cain propter fratricidii reatum septuplum punivit. Per coronam nihilominus, sicut et per equum album, justis qui ante diluvium fuerunt, designantur. *Exivit (vero) vincens, ut vinceret* quando statuit ut per aquas diluvii omnis multitudo reproborum deleteretur.

(Vers. 3, 4.) *Et cum aperuisset sigillum secundum.* Secundi sigilli apertio ad arcæ fabricam, et ad justos qui ante legem fuerunt, pertinet. Ad demonstrandam ergo secundi sigilli apertionem pauca de his loquamur. In Genesi scriptum est quia dixit Deus ad Noe: « Fac tibi arcam de lignis lævigatis: mansiunculas in arca facies, et bitumine linies intrinsecus et extrinsecus, et sic facies eam. Trecentorum cubitorum erit longitudo arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo, et triginta cubitorum altitudo illius (Gen. vi, 14, 15). » Arca Ecclesiam: Noe vero fabricator arcæ Christum fabricatorem Ecclesiæ figurabat. Quæ arca ex lignis lævigatis facta fuisse describitur: per ligna lævigata, quæ et aquas prohibuerunt, et vitam omnibus animalibus intra se constitutis servaverunt, doctores Ecclesiæ designantur, qui et doctrina et scriptis suis aquas diversorum errorum ab ingressu Ecclesiæ prohibent, et vitam iis qui intra Ecclesiam sunt, sua doctrina et exemplis servant: quæ lævigata esse dicuntur, id est, ab omni asperitate vitiorum emundata. Per mansiunculas vero, quæ in arca fieri jussæ sunt, diversi ordines in Ecclesia designantur; alius enim in conjugali ordine, alius in continenti, alius in monachico, alius in sacerdotali, dum Deo servire student, quasi in diversis mansionibus habitant. Per bitumen autem, quo lita fuisse dicitur, divina Scriptura designatur. Tabulæ ergo ex quibus arca facta est, quas doctores Ecclesiæ significasse diximus, bitumine intrinsecus et extrinsecus litæ sunt; quia doctores Ecclesiæ intrinsecus liti sunt per sapientiam, doctrinamque divinarum Scripturarum, et extrinsecus per opera virtutum.

Trecentorum autem cubitorum longitudo arcæ fuisse describitur, quinquaginta cubitorum latitudo, et triginta cubitorum altitudo illius. Per longitudinem igitur arcæ fides, per latitudinem charitas, per altitudinem spes figuratur. Longitudo ergo arcæ in trecentos cubitos extenditur; quia fides nostra in confessione sanctæ Trinitatis consistit: centenarius vero perfectus est numerus. In trecentos ergo cubitos fides nostra præsignata est;

(49) Ita iidem mss.; edit. vero, *septenis.... extendit*; Rom. edit., *ostendit*.

A quia æquam perfectionem habet Pater et Filius et Spiritus sanctus, sicut scriptum est: « Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus sanctus (Athan. Symbol.). »

Latitudo nihilominus ejus in quinquaginta cubitos dilatatur; quia fides per dilectionem operatur. Sed non inconvenienter per quinquaginta cubitos latitudinis charitas figuratur; septies enim septem quadraginta novem faciunt: quod si unum huic numero addideris, quinquaginta invenies. Dilectio ergo proximi non inconvenienter in septenario numero comprehenditur; quia sine septem virtutibus perfici non potest. In septem vero septenos unusquisque fidelis dilectionem proximi extendit (49), dum quibuscunque modis necessitates aut adversitates proximis evenire possunt, eisdem modis et ipse ad superveniendum paratus existit: verbi gratia, dum esurienti, nudo, hospiti, egenti, in carcere posito, quæ sunt necessaria ministrat: dum dolentem consolatur, dum iracundum verbo temperat, dum odium in corde gerentem pacificat, discordantesque ad pacem reducit; dum eum qui in peccatis jacet, ad pœnitentiam provocat; dum ad vitam æternam quoscunque potest, secum trahere studet: et, ut breviter dicam, quibus modis vult ut ei salubriter ab alio subveniatur, eisdem et ipse quibuscunque potest subvenire paratus est. Ad septem autem septenos si unum adjungas, quinquaginta fiunt: similiter et ad dilectionem proximi, si unius Dei dilectionem adjungas, tota charitas integra atque perfecta in te efficitur.

C Altitudo vero arcæ in triginta cubitos exaltata est, quia ille utilem spem (50) possidet, qui a fide sanctæ Trinitatis, sicut nobis ab apostolis tradita est, atque cæteris documentis, neque opere, neque credulitate discordat. Qui enim spem sine recta fide de vita æterna possidenda sibi usurpat, sine dubio semetipsum decipit; quia « sine fide impossibile est placere Deo (Hebr. xi, 6) » Altitudo itaque arcæ a magna longitudine 522 et latitudine exoriebatur, et in cubito sursum consummabatur; quia charitas quæ ex fide nascitur, in magna latitudine erga proximorum curam semetipsam extendit. Sursum vero in cubito consummatur; quia omnis spes fidelium atque desiderium ad unius Dei visionem tendit.

D Quod autem Noe ad jussionem Domini ex omnibus animantibus mundis et immundis masculos et feminas introduxit in arcam (Gen. vii, 8, 9), significat quod mali et boni in Ecclesiam introducterentur. Sed de mundis septena et septena: de immundis vero bina et bina, masculus et femina in arcam introierunt; per munda namque animalia electi per immunda vero reprobis designantur. Munda itaque animalia in septimo numero ponuntur; quia illi soli electi sunt, qui per gratiam Spiritus sancti

(50) Edit., *quia ille venialem spem*; mss., *utilem spem*.

ab operatione domorum ejusdam Spiritus sancti alieni non sunt: reprobi vero in secundo numero ponuntur; quia solo corpora et anima in Ecclesia consistunt, mente vero extra Ecclesiam sunt.

In sequentibus quoque scriptum est: « Quia aperiens Noe fenestram arcæ quam fecerat, dimisit corvum, qui egrediebatur et non regrediebatur, donec sicarentur aquæ super terram (*Gen. viii, 6, 7*). » Per corvum avem nigerrimam Judæi infidelitate tenebrosi designantur. Noe igitur de arca corvum emisit; quia Dominus noster Jesus Christus a consortio sanctæ Ecclesiæ populum Judæorum separavit. Post corvum emisit columbam, quæ cum non invenisset, ubi requiesceret pes ejus, reversa est ad eum in arcam. Secundo emisit columbam ex arca, quæ venit ad eum ad vesperam, portans ramum olivæ virentibus foliis in ore suo. Tertio emisit columbam, quæ non est reversa ultra ad eum. Per columbam sæpe Spiritus sanctus figuratur, eo quod in columbæ specie super Dominum descenderit (*Luc. iii, 22*).

Sed quærendum nobis est quid significet trina emissio columbæ et bina reversio. Tres emissiones tria tempora significant: primum ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratia. In hoc vero loco Noe Deum, arca autem cœlestem Dei habitationem designat. Noe primo columbam ex arca emisit; quia Deus omnipotens sanctis viris, qui ante legem fuerunt, gratiam Spiritus sancti dedit: et qui legem non habebant, divina præcepta quæ postea data sunt, per donum Spiritus sancti impleverunt. Sed columba non invenit ubi pes ejus requiesceret; quia non solum cæteræ gentes, sed et ipsi Judæi in Ægypto positi in tantum culturam Dei reliquerunt, ut eo tempore quo Moyses natus est, pene nullus inveniretur in quem Spiritus sanctus habitare dignaretur: et quodammodo gratia Spiritus sancti ad eum rediit, a quo missa est, cum homines peccatores deseruit.

Secundo emisit Noe columbam ex arca; quia Deus gratiam Spiritus sancti hominibus legem puro corde servantibus dedit. Vespere autem quo columba ad Noe rediit, tempus quo Christus natus est, designat. De hoc tempore Dominus dicit in Evangelio: « Lex et prophetæ usque ad Joannem (*Luc. xvi, 16*); » quia postquam Evangelium cepit prædicari, circumcisio et multæ observationes legales nihil profuerunt. Quandiu legis observatio Deo placuit, tandiu homines legem servantes Spiritus sancti gratia comitavit: et sicut columba ad vesperam ad Noe rediit, ita et Spiritus sancti gratia, Judæos infideles deserens, quodammodo ad eum a quo fuerat missa, reversa est. Per ramum vero olivæ legem possumus intelligere vel accipere: per folia autem virentia eos qui per legem salvi facti sunt. Columba igitur ramum olivæ cum virentibus foliis in ore suo detulit,

A cum Spiritus sancti gratia eos, quos per legem salvaverat, quodammodo Deo obtulit.

Tertio Noe columbam ex arca emisit, quando fidem Evangelii servantibus gratiam Spiritus sancti dedit. Quæ non est reversa ultra ad eum; quia fides Evangelii tandiu cum electis manebit, usque dum veniente Domino ad judicium, electi qui in hoc mundo inveniuntur, rapiuntur coram Domino in aera, et sic semper cum Domino erunt (*I Thess. iv, 16*).

B Ad demonstrandam vero apertius secundi sigilli apertionem, de tribus patriarchis pauca dicamus. In Genesi scriptum est quia tentavit Deus Abraham, et dixit ad eum: « Tolle filium tuum, quem diligis, Isaac, et vade in terram visionis, et offeres eum ibi in holocaustum super unum montium, quem dixerō tibi (*Gen. xxii, 2*). » Abraham vero de nocte consurgens, stravit asinum suum, ducens secum duos juvenes, et Isaac filium suum. Abraham Christum secundum divinitatem: Isaac autem hominem, quem Christus assumpsit, designat: per asinum vero apostoli designantur. Abraham igitur de nocte surrexit; quia Filius Dei, mundo in tenebris ignorantiae posito, ex Maria Virgine nasci dignatus est: stravit asinum suum, quando apostolis suis mandata Evangelii tradidit: per duos vero juvenes (51) duo præcepta charitatis designantur. Duos juvenes secum duxit; quia duo præcepta charitatis discipulis suis arctius et frequentius tradidit: duxit et filium suum, quia hominem quem assumpsit, ad moriendum pro genere humano tradidit, sicut ipse dixit in Evangelio discipulis suis: « Ecce ascendimus Hierosolyman, et consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per prophetas de Filio hominis. Tradetur enim gentibus, et illudetur, et flagellabitur, et conspuetur: et postquam flagellaverint, occident eum, et die tertia resurget (*Luc. xviii, 31-33*). »

C Die autem tertia elevatis oculis, vidit locum procul. Tres diēs tres decades annorum, terque binas menses designant, quo spatio temporum Christus in mundo conversatus dicitur. Locus vero Jerusalem designabat, in qua passus est Christus. Sed cur locum se procul vidisse dixit, cum quotidie in templo prædicaret? Quia quamvis Judæi prope essent corpore, propter incredulitatem tamen longe ab illo recesserant.

D Dixitque Abraham pueris suis: « Expectate hic cum asino: ego et puer illuc usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos (*Gen. xxii, 5*). » Similiter et Christus expectare discipulos suos jussit, usque dum resurgens revertetur ad eos, cum diceret: « Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte; postquam autem resurrexero, præcedam vos in Galilæam (*Matth. xxvi, 31, 32*). » Et cum comprehenderetur, dixit

(51) Edit., tradidit. Duos vero juvenes secum duxit: mss. vero nobis consentiunt.

Judæis : « Si ergo me quæritis, sinite hos abire » (Joan. xviii, 8). »

Tulit igitur Abraham ligna holocausti, et imposuit super Isaac filium suum : ipse vero portabat in manibus ignem et gladium. Diximus superius per ligna peccata nostra fuisse designata : ligna ergo Isaac 523 portavit ; quia peccata nostra Christus pertulit in corpore suo super lignum ; ut peccatis mortui justitiæ vivamus. Per manus vere Abrahamæ potestas Domini nostri Jesu Christi intelligitur ; in ejus namque potestate fuit ut moreretur, et ut non moreretur, si vellet, sicut ipse ait : « Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam (Joan. x, 18). » Per ignem autem passio, per gladium ejus mors intelligitur.

Cum venisset ad locum, ædificavit altare, et de super ligna composuit. Cumque colligasset Isaac filium suum, posuit eum in altari super struem lignorum. Per altare crux intelligitur : crucem ergo Filius Dei ædificavit, in qua homo quem assumpsit, immolaretur ; quia ipso permittente factum est. Super altare vero ligna composuit, et super ligna posuit Isaac filium suum colligatum ; illud namque quod suffocare volumus, nobismet ipsis supponimus, ut pondere nostro suffocetur et pereat : similiter et Redemptor noster ligna, id est peccata nostra, in cruce pendens sibi supposuit ; ut pondere suo atque virtute suffocarentur ac delerentur. Vincula autem Isaac afflictionem Domini in cruce designaverunt. Ea vero quæ angelus ad Abraham locutus est, ad hanc expositionem non pertinent.

Levavit Abraham oculos, viditque arietem inter vepres hærentem cornibus, quem assumens obtulit holocaustum pro filio. Aries Christum signavit : per duo cornua duo præcepta charitatis designantur : per vepres Judæi. Christus igitur inter vepres hærebat cornibus ; quia Judæos ut fratres diligens, et sciens quia gentium vocatio Judæorum esset perditio, noluit primo fidem Evangelii gentibus tradere, sed mittens ad prædicandum discipulos suos, præcepit eis dicens : « In viam gentium ne abieritis, et in civitatis Samaritanorum ne intraveritis : sed ite potius ad oves perditas domus Israel (Matth. x, 5). » Et mulieri Chananææ dixit : « Non sum missus, nisi ad oves quæ perierunt domus Israel (Matth. xv, 24) ; » et iterum : « Non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus (Ibid. 26). »

Abraham autem a vepribus arietem abstraxit, atque in holocaustum pro filio obtulit : quia Pater Filium, et ipse Filius semetipsum ab amore impiorum Judæorum separavit, atque hominem quem assumpsit, pro salute humani generis in holocaustum obtulit.

De eodem vero Isaac scriptum est, quia habuit duos filios, Esau et Jacob. Esau venator fuit, et homo agricola : Jacob vero simplex habitabat in

tabernaculis. Per Esau populus Hebraicus, per Jacob vero populus gentium designatur. Isaac autem utriusque genitor typum Domini tenuit, qui utrumque populum, et illum per legem, et istum per fidem filios sibi fecit. Esau agricola erat ; quia Judæorum populus pro terrenis commodis Deo serviebat. Non enim dictum est ad illos : Si pauperes fueritis spiritu, si mites, si pacifici, si misericordes, si persecutiones pro nomine meo sustinueritis ; beati eritis, et merces vestra copiosa erit in cælis : sed dictum est ad illos : « Si custodieritis mandata mea, et judicia mea servaveritis, dabo vobis pluvias temporibus suis, et terra proferet germen suum, et pomis arbores replebuntur (Levit. xxvi, 3, 4), » et cætera quæ ad delicias sæculi pertinent. Fuit etiam Esau venator, quia per effusionem sanguinum arietum, hircorum atque vitulorum Deum placare consueverat : Jacob autem simplex habitabat in tabernaculis ; quia electi ex gentibus sola fide (52) bonaque voluntate Deo placere studuerunt. Per tabernacula vero sive diversas Ecclesias, in quibus per universum orbem una Ecclesia catholica divisa est, sive diversæ ordines possumus intelligere.

Isaac diligebat Esau, eo quod de venationibus illius vesceretur : sed Rebecca diligebat Jacob. Isaac, sicut diximus, in hoc loco typum Domini tenet : per Rebeccam autem præscientiam Dei possumus intelligere. Isaac igitur diligebat Esau, eo quod de venationibus illius vesceretur ; quia Deus diligebat populum Judæorum, eo quod assiduis eorum oblationibus placaretur : mater vero diligebat Jacob, quia sciens Deus populum gentium multo meliorem fore quam populum Judæorum, per præscientiæ suæ gratiam multo amplius eum diligebat. Esau cum in venatione moraretur, ut de agrestibus animalibus cibos patri exhiberet, quatenus ab illo benediceretur, mater Jacob ad percipiendam benedictionem patri applicuit ; quia cum populus Judæorum observationibus legalibus deditus esset, atque ad fidem Christi percipiendam tardius occurreret ; mater gratia populum gentium, eo quod fidem Christi cum aviditate suscepisset, ad percipiendam benedictionem, quæ Judæis debebatur, Deo obtulit. Qualiter autem ipse populus gentium hoc benedictionis donum promeruit, testantur opera Jacob per significationem, quæ pro benedictione percipiendâ egisse describitur.

Dixit igitur Rebecca filio suo Jacob : « Affer mihi duos hædos optimos, et faciam ex eis escas patri tuo, quibus libenter vescitur ; et benedicet tibi coram Domino, antequam moriatur (Gen. xxvii, 9). » Abiit et attulit, deditque matri. Paravit illa cibos, sicut noverat velle patrem illius, et vestibus Esau, quas apud se habebat domi, induit eum, pelliculasque hædorum circumdedit manibus, et colli nuda protexit, deditque pulmentum, et panes quos coxe-

(52) Sic mss.; at veroedit., ex gentibus soli fide, etc.

rat, tradidit. Per duos hædos confessionem peccatorum populi gentilis et pœnitentiam possumus intelligere. Duos ergo hædos optimos Jacob matri obtulit; quia per confessionem peccatorum et pœnitentiam, quæ via est ad fidem euntibus, populus gentilis ad eandem fidem percipiendam properavit. Qui hædi optimi dicuntur fuisse; quia valde acceptabilis Deo est pœnitentia peccatoris cum abrenuntiatione vitiorum, sicut ipse Dominus noster dicit in Evangelio: « Gaudium est in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentia (*Luc. xv, 7*); » per unum peccatorem populum gentium, per nonaginta vero novem justos Judæos intelligi volens. Qui justii ideo dicuntur, quia propter observationem legis justos se falso putabant; nam ad eosdem justos Dominus loquitur, decens: « Væ qui justificatis vos coram hominibus, Deus autem novit corda vestra (*Luc. xvi, 15*). » Qui in imperfecto numero ponuntur, quia nullum ad perfectum adduxit lex (*Hebr. vii, 19*).

Per escas autem delectabiles, quæ Isaac ad sumendum ex duobus 524 hædis præparatæ sunt, pœnitentiæ opera debemus intelligere. De iis escis loquitur Joannes Baptista, dicens: « Facite fructus dignos pœnitentiæ (*Matth. iii, 8*). » Per vestes vero valde bonas, quas Esau, id est Judæi, domi reliquerant, optima præcepta legis possumus accipere, ut est illud, « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo et ex tota anima tua, et proximum tuum sicut te ipsum (*Deut. vi, 5; Levit. xix, 19; Matth. xix, 37, 39*); » et multa alia, sine quibus nullus justus esse potest. Hæ sunt optimæ vestes, quas Judæi domi, id est in Veteri Testamento, reliquerant, eo quod ea observare nollent; iis populus gentilis indutus et ornatus, ad Deum Patrem cum cibus operum honorum perrexit. Cum cibus autem et panes detulit. Per panem sæpe verbum Dei designatur, quia ille congruenter ad Deum Patrem cum cibus operum honorum pergit, qui et alios, quoscunque potest, ad bona opera agenda admonere non desinit.

Sed et illud nobis quærendum est, cur mater pellibus hædinis manus Jacob et colli nuda protegerit. Pellis namque cum ab hædo subtrahitur, caro apparet; unde delectabiles cibi confici possunt; similiter et ab unoquoque peccatore cum vitia detrahuntur, bona naturæ cum ratione apparent, quæ si fide decoquantur (52*), delectabiles cibi ex bono naturæ Deo præparantur. Per collum igitur, eo quod in collo sæpe superbia appareat, possumus elationem mentis intelligere; per manus vero opera designantur. Collum ergo unusquisque fidelis pellibus hædinis circumdat, cum ad mentis elationem deponendam, et humilitatis suæ custodiam peccata præterita ante oculos mentis revocare

(52*) Edit., quæ si fide Deo coquantur; mss., decoquantur.

(53) Ita mss., edit. vero; Christus intelligitur:

non desinit. Manus circumdat, cum ne in bonis operibus extollatur, peccata præterita ante oculos mentis sæpe reducit.

Postquam Isaac cibum sumpsit, obtulit ei Jacob etiam vinum. Si per cibum activæ vitæ opera designantur, possumus per vinum, quod mentes hominum alienat, contemplativam vitam accipere, quæ ab amore sæculi mentes quorundam electorum insensibiles reddit. Cibo igitur potuque sumpto, Isaac Jacob benedixit; quia illi benedictionem cœlestis patriæ a Deo percipiunt, qui eum usque ad finem vitæ suæ bonis operibus placare student.

Idem vero Jacob cum fugeret Esau fratrem suum, venit ad quemdam locum: cumque supposuisset capiti suo lapidem, dormivit illic; viditque in somnis scalam ad caput suum a terra usque ad cœlum erectam, et Dominum innixum scalæ, angelos quoque Dei ascendentes et descendentes per eam (*Gen. xxviii, 12*). Per lapidem Christus intelligitur (53): fundamentum vero nostrum Christus est, de quo Apostolus dicit: « Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus (*I Cor. iii, 11*) » Caput igitur super lapidem ponimus, si ex bonis operibus parietem nostrum super Christum ædificamus.

Concordat huic sensui visio scalæ; duo namque ligna scalæ majora, quæ sunt ex utraque parte, atque ab inferioribus ad superiora eriguntur, duo præcepta charitatis designant. Per gradus vero qui in transversum ex utraque parte illis duobus lignis inseruntur, cæteræ virtutes designantur. Et sicut duo ligna nisi a gradibus, et gradus nisi a duobus lignis contineri non possunt: ita et charitas sine cæteris virtutibus, et cæteræ virtutes sine charitate esse non possunt. Et quemadmodum diversi gradus, nisi in duobus lignis majoribus et utraque parte inserantur, ascensum hominibus præbere non possunt: ita et cæteræ virtutes, nisi ex dilectione Dei et dilectione proximi nascantur, ad cœlum ire volentibus ascensum præbere non possunt (54), sicut dicit Joannes apostolus: « Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere (*I Joan. iv, 20*)? » Et sicut scala ex una parte terram, ex altera cœlum tangere visa est: ita et charitas ab inferioribus proximis, a superioribus vero Deo conjungitur. Unde et angeli Dei per eam ascendentes et descendentes monstrati sunt; quia sanctos Dei, qui per angelos designantur, aliquando amor Dei per contemplationis gratiam ad excelsa sublevat, aliquando amor et cura proximorum ad inferiora reducit. Dominum autem innixum scalæ vidit; quia quicumque per iter virtutum ad Dominum conscendere satagunt, postquam viam sui itineris finierunt, Dominum omnium honorum auctorem præmiorumque largitorem inveniunt, cum quo sine fine gaudebunt.

Fundamentum enim aliud, etc.

(54) Ita et cæteræ virtutes... præbere non possunt, hoc totum e mss. restitutum est.

Cum vero idem Jacob reverteretur de Mesopotamia Syriæ, venissetque ad Jordanem, transductis omnibus quæ ad se pertinebant, remansit solus. Et ecce vir luctabatur cum eo usque mane. Cumque videret quod eum superare non posset, tetigit nervum femori ejus, et statim emarcuit, dixitque ei: « Dimitte me, jam enim ascendit aurora. At ille respondit: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Et ait illi: Quo vocaris nomine? Respondit ei: Jacob. At ille dixit: Non vocaberis ultra Jacob, sed Israel erit nomen tuum (*Gen. xxxii, 26-28*). » Per Jacob hoc in loco quilibet peccator et pœnitens designatur. Quod vero angelus cum Jacob in figura Domini luctabatur, et ille cum angelo, illud significat (55) quod Dominus dicit in Evangelio: « Regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud (*Matth. xi, 12*). » Qui sunt autem violenti, nisi peccatores et pœnitentes? Qui cum se vident pro sceleribus suis mortis perpetuæ esse reos, tandiu januam paradisi precibus pulsant, usque dum eis aditus regni cœlestis aperiatur. Jacob ergo cum Domino luctatur quando quilibet peccator pertimescens pœnas ignis æterni, tandiu in precibus persistit, usque dum ei misericordia divina succurrat, sicut sequentia manifestant.

Qui cum videret quod eum superare non posset, tetigit nervum femoris ejus, et statim emarcuit. Et quia libido ex femore nascitur, per nervum femoris voluptates carnales intelligi possunt. Nervum igitur femoris peccatoris Dominus tetigit, cum omnia desideria carnalia, ex quibus peccata oriuntur, exstinxit; quia fieri non potest ut a peccatis abstinenceamus, quandiu in voluptatibus carnalibus resoluti jacemus. Dixit igitur angelus ei, videlicet ille qui in persona Domini cum eo luctabatur: « Dimitte me, jam enim ascendit aurora (*Gen. xxxii, 26*); » ac si dixisset: Desine jam pro timore ignis æterni flere; quia jam tranquillitas, vitiis extinctis, rediit, quæ te in perditionis foveam demerserant.

Et quia non satis prodest mala deserere, nisi bona agere studeamus, sequitur: *Dixitque Jacob: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi* 525, id est, a precibus non cessabo, nisi me virtutibus ditaveris; ut qui usque modo secundum carnem vixi, amodo secundum spiritum vivam. *Dixitque ei* (56): *Quod est nomen tuum? Respondit ei: Jacob; dixitque ei: Non vocaberis ultra Jacob, sed Israel erit nomen tuum*, id est: Non vocaberis ultra supplantator vitiorum, sed vocaberis vir videns Deum: et qui ante flebas ne in infernum demergereris, nunc flebis, eo quod aliquo tempore a visione omnipotentis Dei elongeris, dicens cum Psalmista:

(55) Edit., in figura luctabatur, illud significat; mss. ut in contextu.

(56) Eadem edit., *Dixitque ei: Non vocaberis*; mss. vero nobiscum faciunt.

A « Heu mihi, quia incolatus meus prolongatur est (*Psal. cxix, 5*)! »

Idem etiam Jacob post luctationem quam cum angelo gessit, uno pede claudicasse dicitur: qui vero claudicat, super sanum pedem totus innititur, altero paulisper terram tangens. Duo igitur pedes duorum alimentorum genera designant; sunt namque alimenta corporis, sunt et animæ. Alimenta corporis sunt cibi, potus, vestimenta: alimenta vero animæ sunt Dei verbum, opera bona. Unusquisque igitur fidelis, si uno pede paulisper terram tangit, super alterum totus innititur; quia iis quæ sunt mundi tantummodo ad necessitates corporis sublevandas utitur, sicut dicit Apostolus: « Habentes autem victum et vestitum, iis contenti simus (*I Tim. vi, 8*). » In ea vero quæ ad salutem animæ pertinent, totus incumbit; ne aliquando a via Dei, quæ salus animæ est, deviet. Ad apertionem secundi sigilli demonstrandam pauca de multis diximus, nunc ordinem persequamur.

Sequitur: *Audivi secundum animal dicens: Veni et vide*; id est, intellige spiritualiter, quæ a patriarchis facta cognovisti. *Et ecce equus rufus* (57): *et qui sedebat super illum, datum est ei ut sumeret pacem de terra, et ut invicem se interficiant. Et datus est illi gladius magnus*. Per equum rufum justi, qui post diluvium usque ad legem fuerunt, designantur. Et quia rufus color aureo colori parumper appropinquat, veluti si aureo colori sanguineum admisceas; non incongrue sancti viri, qui ante legem fuerunt, huic colori comparantur; eo quod et sapientia claruerint, quæ per aurum figuratur, et in persecutionibus et adversis constantes fuerint, quæ per sanguinem figurantur. Sessor vero hujus equi Dominus est, qui in sanctis suis habitat. Huic sessori datum est ut pacem sumeret de terra. Si pax bona est a Deo, de terra quomodo sumpta est? Sed est pax bona, et est pax mala. Pacem malam filii Dei ante diluvium cum filiis hominum habuerunt, quando filias eorum acceperunt, et suas eis dederunt (*Gen. vi, 2*); ideoque cum illis aquis diluvii deleti sunt. Sed et filiis Israel præcepit Dominus ut fœdus non inirent cum Chananeis, neque filias eorum acciperent, nec filias suas illis darent (*Exod. xxiii, 32; xxxiv, 16*). Nam de pace bona et mala Psalmista loquitur, dicens: « Cum electo electus eris, et cum perverso perverteris (*Psal. xvii, 27*). » Hanc ergo pacem Deus de terra sumpsit, quando justos homines ab impiis separavit mente, non corpore. *Et ut invicem se interficiant*. A quibus pax ablata est, consequens est, ut alius ab alio interficiatur; nam sæpe justus injustos, et injusti justos interficiunt, sicut Aram

(57) Edit. Gill., *Et ecce equus rufus. Hic color aureo, etc.* Rom. post vocem *rufus* addidit et has consequentes, *et qui sedebat super illum: datum est ei ut sumeret pacem de terra*. Nos vero cætera ex mss. restituimus.

frater Abrahæ secundum traditionem Judæorum in igne Chaldæorum, eo quod ignem adorare noluerit, mortuus est: sicut Abraham quatuor reges pro suis impietatibus cum exercitibus interfecit: sicut filii Jacob qui pro stupro sororis omnes Sichimitas interfecerunt. Per gladium autem magnum aquas diluvii accipere possumus, quibus omnis mundus deletus est. Possumus etiam per gladium magnum exterminium quinque civitatum intelligere, quarum habitatores igne et sulphure perierunt, eorumque terram, quæ cum ipsis in abyssum demersa est.

Et cum aperuisset sigillum tertium. Sigilli tertii apertio ad legem et ad eos qui sub lege fuerunt pertinet. Ad demonstrandum ergo tertii sigilli apertionem, placuit ut pauca de Moyse, et de iis quæ in lege irrationabilia esse videntur, dicamus. In Exodo scriptum est quod cum natus esset **M**oyses, absconditus est mensibus tribus a parentibus suis; postea vero fecit ei mater fiscellam scirpeam, et livit eam bitumine ac pice, et posito intus infante, posuit eum in carecto ripæ fluminis (*Exod. II, 2, 3*). Moyses Christum figurabat: per menses autem tres quibus absconditus est Moyses, tria tempora designantur: unum ante diluvium: secundum post diluvium usque ad Moysen: tertium a Moyse usque ad adventum Domini. In his tribus temporibus homines adventus Christi secundum carnem latuit; a perfectis tamen prædictus est (58). Per fiscellam vero scirpeam beata virgo Maria designata est: mater ergo fiscellam scirpeam, in qua Moyses poneretur, præparavit; quia sapientia Dei, quæ est Filius Dei, beatam et gloriosam Mariam semper virginem elegit, in cujus intemerato utero hominem, cui per unitatem personæ conjungeretur, formaret. Per bitumen vero quod ab aquis solvi non potest, virginitatem beatæ Mariæ, quæ nullo æstu carnali violari potuit, intelligere possumus: per picem autem, quæ custos est vini (59), humilitatem custodem cæterarum virtutum. De qua ipsa loquitur dicens: « Quia respexit humilitatem ancillæ suæ; ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes (*Luc. I, 48*). » Per flumen vero mundus: per carectum in quo Moyses positus est, Judæi designantur; nam in sequentibus in papyrione a filia Pharaonis inventus fuisse legitur. Eandem significationem habet carectum in hoc loco, quam et papyrus; nam carectum manus attrahentium vulnerare solet, ex papyro autem antiquitus libri conficiebantur. Per carectum ergo Judæi designantur, qui prophetas, medicos videlicet spiritales, qui vulnera eorum sanare cupiebant, interfecerunt. Iidem etiam et per papyrum designantur, eo quod in scripturis sibi a Deo traditis gloriarentur, quas legebant, et non custodiebant. Filia vero Pharaonis (60) videlicet diaboli populum ex gentibus figuravit. Filia ergo

A Pharaonis Moysen a papyrione sustulit (*Exod. II, 5*); quia Ecclesia ex gentibus fidem Christi suscipiens, eundem Christum a Judæis credere nolentibus abstulit.

Postea cum idem Moyses oves Jethro cognati sui pasceret, apparuit ei Dominus in igne flammæ rubi, et videbat quod rubus arderet, et non comburerebatur (*Exod. III, 2*). Possumus per rubum qui flammam ex se producebat, et non comburebatur, beatam virginem Mariam intelligere, quæ Filium Dei ex suo utero protulit, et virginitatem non amisit; sed propter ea quæ sequuntur, per rubum Christum esse intelligendum **526** existimo, secundum quod homo est. Flamma vero rubi ejus divinitatem figuravit. Rubus ergo ardebat, et non comburebatur; quia Filius Dei hominem assumens, sicut ejus divinitas non est mutata in humanitatem, ut amitteret quod erat; sic nec ejus humanitas per divinitatem ardens, non est assumpta ita a divinitate, ut amitteret humanitatem: sed ex duabus substantiis humanitatis atque deitatis unus Christus permansit et permanet, sicut scriptum est: « Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali et humana carne subsistens (*Athanas. in Symb.*). »

Locutusque est Dominus ad Moysen de medio flammæ rabi: « Ne appropies huc, solve calceamentum de pedibus tuis; locus enim in quo stas, terra sancta est. Videns vidi afflictionem populi mei, qui est in Ægypto, et gemitum ejus audivi, et descendi liberare eum. Sed veni, mittam te ad Pharaonem, ut educas filios Israel de terra Ægypti (*Exod. III, 5, 7, 10*). » Et post pauca: « Dixitque Moyses ad Dominum: Quis ego sum, ut vadam ad Pharaonem, et educam filios Israel de Ægypto (*Ibid. 11*)? » Et in sequentibus de filiis Israel loquitur ad Dominum, dicens: « Non audient vocem meam, sed dicent: Non apparuit tibi Dominus (*Exod. IV, 1*); » et iterum: « Obsecro, Domine, mitte quem missurus es (*Ibid. 13*). » Hæc verba demonstrant Moysen invitum obedisse mandatis Domini; ut educeret filios Israel de terra Ægypti: sed quærendum nobis est, cur tantus vir Domini præceptum invitus exsecutus sit. Verum hanc ejus pertinaciam spiritaliter intelligere debemus; dicit enim Apostolus: « Hæc autem omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt (*I Cor. X, 11*). » Per Moysen igitur in hoc loco apostoli designantur; in initio namque prædicationis evangelicæ apostoli scientes electionem gentium reprobationem esse Judæorum, nolebant gentibus doctrinam Evangelii tradere, ut de potestate diaboli eruerentur. Unde et Dominus in visione quadrupedum atque reptilium Petrum, cur gentes despi-

(58) Ita mss.; edit. e contrario. In iis tribus temporibus quomodo homines adventus Christi..... prædictum est.

(59) Edit., custos est bituminis; mss., custos est vini.
(60) Filia vero Pharaonis. . . . figuravit, in edit. rejecta fuerant post verbum, abstulit.

ceret (61), reprehendit dicens : « Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris (Act. x, 15). » Ad hunc igitur sensum pertinet illud quod Dominus dixit ad Moysen : « Ne appropinques huc, solve calceamentum de pedibus tuis ; locus enim in quo stas, terra sancta est (Exod. iii, 5), » ac si alicui ex magnis apostolis Dominus dixisset : Quamvis mortuos suscites, quamvis umbra corporis tui ægrotos sanes ; in nullo tamen te mihi comparare audeas : quia magna quæ agis, non sunt de te, sed ego operor per te. Calceamenta autem pedes muniunt, ne terram tangant : per terram vero gentes designantur. « Solve, inquit, calceamentum de pedibus tuis ; » id est, aufer odium et despectionem gentium de corde tuo. « Locus enim in quo stas, terra sancta est ; » id est, mundus in quo habitas, meo sanguine redemptus est.

Et in sequentibus dixit Dominus ad Moysen : « Quid est quod tenes in manu tua ? At ille dixit : Virga. Ait illi : Projice eam in terram. Quam cum projecisset, versa est in colubrum, ita ut fugeret Moyses, dixitque ei Dominus : Apprehende caudam ejus ; quam cum apprehendisset, versa est in virgam (Exod. iv, 2-4). » Per virgam Judæi designantur. Moyses virgam in manu tenebat, quia apostoli populum Judæorum per amorem in corde tenebant, totaque virtute laborabant ut eos per doctrinam suæ prædicationis ad salutem perducerent. Projecit Moyses virgam de manu, quia apostoli videntes Judæos in Christum nullo modo velle credere, amorem eorum a cordibus suis projecerunt. Per colubrum vero diabolus designatur. Versa est igitur virga in colubrum, quia Judæi ex prædicatione apostolorum deteriores effecti, qui ante dicebantur populus Dei, facti sunt filii et membra diaboli. Fugit Moyses, quia apostoli, relictis Judæis, transierunt ad gentes. Per caudam vero, quæ finis est corporis, Judæi qui in fine mundi nascituri sunt, designantur. Moyses igitur caudam serpentis apprehendit, atque in virgam versa est ; quia prædicatores sancti in fine mundi Judæos quodammodo apprehendent ; cum per eorum doctrinam ad fidem Christi convertentur, atque ex filiis diaboli efficiantur filii Dei.

Nam et illud, quod præcipiente Domino, Moyses manum in sinum misit, et leprosam retraxit, et iterum misit, et sana effecta est ; eandem significationem habet : per manum namque Moysi Judæi designantur. Manum Moyses in sinum misit ; quia apostoli Judæorum salutem desiderantes, eis doctrinam fidei prædicare non cessabant. Moyses manum retraxit, et leprosam invenit ; quia Judæi ex prædicatione apostolorum multo pejores effecti, in pessimam lepram incredulitatis atque blasphemiarum delapsi sunt, Moyses iterum manum in sinum misit, et sanam retraxit ; quia prædicatores sancti in

(61) Ita mss. ; at edit., *ne gentes despiceret, docuit.*

A fine mundi Judæos in sinum recipient, cum eis fidem Christi prædicabunt, eosque ad sanitatem, quam amiserant, reducent.

In sequentibus quoque scriptum est, quod cum reverteretur Moyses in Ægyptum, occurrit ei Dominus, et volebat interficere eum. Tulit illico Sephora acutissimam petram, et circumcidit carnem præputii filii sui, tetigitque pedes ejus, et dixit : « Sponsus sanguinum tu mihi es (Exod. iv, 25). » Et dimisit eum, postquam dixerat : « Sponsus sanguinum tu mihi es, » ob circumcisionem. Si Dominus occidere voluit Moysen, quare non fecit quod voluit, cum Psalmista dicat : « Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit (Psal. cxxxiv, 6) ? » Sed voluntas sæpe pro comminatione ponitur : comminatus est igitur Dominus Moysi mortem, eo quod incircumcisum filium ferret, sicut ad Abraham loquitur, dicens : « Omnis anima ex vobis quæ circumcisa non fuerit, peribit de populis suis (Gen. xvii, 14). » Sed ista prætermittentes, ad spiritalem intelligentiam recurramus. Moyses in hoc loco eos qui ex gentibus crediderunt, designat ; in initio namque fidei apostoli et cæteri prædicatores considerantes imbecillitatem gentium fidem Christi suscipientium, noluerunt eis austeriora Christi præcepta primum tradere : ne forte territi non auderent ad fidem Christi suscipiendam accedere. Hæc ita esse apostolus Paulus demonstrat, qui eis qui ex gentibus crediderant, per epistolam loquitur, dicens : « Tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, et non escam ; nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis ; adhuc enim estis carnales (I Cor. iii, 2). » Sed et apostoli eis, qui apud Antiochiam in Christum crediderant, mandaverunt dicentes : « Placuit Spiritui sancto et nobis nihil imponere vobis oneris, nisi ut 527 abstineatis vos ab escis, quæ idolis immolantur, et a fornicatione, et suffocato, et sanguine (Act. xv, 28, 29). » Comminatus est igitur Dominus Moysi mortem, eo quod carnem præputii filii sui circumcidere dissimularet : quia credentibus ex gentibus, eo quod tepidi essent in charitate, Dominus mortem comminatus est ; cum eis præcepta Evangelii sui anteposuit, ubi scriptum est : « Arcta et angusta via est, quæ ducit ad vitam, et pauci sunt, qui vadunt per eam. Lata et spatiosa via est, quæ ducit ad mortem : et multi sunt, qui vadunt per eam (Matth. vii, 14, 13) ; » et iterum (62) : « Qui non bajulat crucem suam, et sequitur me, non est me dignus (Luc. xiv, 27) ; » et multa alia quæ de resecatione vitiorum in Evangelio et in dictis apostolicis inveniuntur.

Per petram vero Christus intelligitur, acumen autem petræ dura præcepta Evangelii. Tulit igitur Sephora acutissimam petram, et circumcidit carnem præputii filii sui ; quia Ecclesia cernens filios suos nullo modo posse perfectam consequi salutem, nisi

(62) Ita mss. ; edit. autem, *et pauci sunt, qui vadunt, vel qui intrant per eam. Et iterum, etc.*

omnia desideria carnalia ab eorum corporibus exstirparet, tulit austeriora præcepta Evangelii, et amputavit a corporibus filiorum suorum omnium nutrimenta vitiorum. In pedibus vero finis est corporis: Saphora igitur post circumcisionem pedes filii sui tetigit; quia ille circumcisionem salutiferam percipit, qui in bono quod cœpit, usque in finem vitæ perseverat. Postquam autem Saphora pedes filii sui tetigit, jam non filium, sed sponsum vocat: sponsus vero Ecclesiæ Christus est. Sed et ipsa ejus sponsa vocatur, sicut dicit Joannes Baptista: « Qui habet sponsam, sponsus est (*Joan. III, 29*). » Quem et sponsum sanguinum vocat; quia Christi sanguine est redempta. Filii ergo Ecclesiæ post circumcisionem vitiorum, et in bonis operibus vitæ consummationem (63), jam non filii, sed sponsi vocantur; quia illi conjuncti sunt in cœlis per copulationem membrorum, qui sponsus Ecclesiæ in terra vocatur, et est.

Et quoniam non possumus omnia quæ per Moysen in Ægypto gesta sunt, commemorare, pauca de iis quæ post egressionem Israelitici populi ex Ægypto ab eis gesta sunt, ponamus. Filii igitur Israel ut Pharaonem et Ægyptios evaderent, per medium sicci maris transierunt, et aquæ eis erant quasi pro muro a dextris et a sinistris (*Exod. XIV, 22*). Similiter et populus gentium, ut diabolum omnesque ejus satellites evaderent, per aquam baptismatis transierunt. Et qui antea erant filii diaboli, ex aqua et Spiritu sancto, qui per columnam ignis designabatur, renati effecti sunt filii Dei. Aqua ergo maris filios Israel salvavit, Pharaonem vero cum omnibus satellitibus suis necavit; quia aqua baptismatis imaginem Dei salvat, peccata quibus servierat, exstinguit (64); diabolum autem unicuique exstinguitur, qui eum fideliter cum omnibus pompis ejus abrenuntiat. Aquæ vero quæ pro muro eis erant a dextris et a sinistris, fidem designabant nostram, quam in baptisate percepimus, quæ murus est noster, ex utraque parte defendens nos et ab invisibilibus hostibus et a visibilibus.

Post transitum maris Rubri venerunt in Marath, ubi aquas amaras invenerunt, quas bibere non poterant. Et ostendit Dominus Moysi lignum, quod cum misisset in aquas, in dulcedinem versæ sunt (*Exod. XV, 23, 25*). Per aquas amaras lex Moysi designatur: per lignum autem passionem Christi, eo quod in ligno crucis completa fuerit, debemus intelligere. Populus igitur qui ex Ægypto egressus est, aquas amaras invenit; quia legem acceperunt quam implere non potuerunt: sed gentibus ad fidem Christi venientibus amaritudo legis per passionem et resurrectionem Christi in dulcedinem versa est, quia ab eis spiritaliter, non carnaliter intellecta

est. Illud etiam quod in Elim duodecim fontes repererunt, et castra metati sunt juxta aquas (*Ibid. 27*), eandem significationem habet; per aquas namque duodecim fontium doctrina novi Testamenti designatur, quæ a duodecim fontibus, id est, a duodecim apostolis per universum mundum emanavit: per septuaginta autem palmas vetus Testamentum designatur, eo quod per interpretationem (65) Septuaginta interpretum ad notitiam gentium usque pervenerit.

Iis nihilominus intermissis, pauca de iis quæ in lege irrationabilia esse videntur, dicamus. Præcepit Dominus filiis Israel: « Non coques hædum in lacte matris suæ (*Exod. XXIII, 19*); » et iterum: « Non arabis simul in bove et asino; et non indues vestem, quæ ex lana linoque contexta est (*Deut. XXII, 10*). » Quid enim peccat quis, si hædum in lacte matris coquat? aut quid agricola delinquit, si cum bobus et asinis terram vomere scindat? aut quid offendit aliquis, si vestem ex lana linoque contextam induat? Sed spiritaliter hæc omnia intelligenda sunt; per hædum namque unusquisque peccator designatur: mater autem nostra primi parentes fuerunt, ex quibus omnes procreati sumus: lac vero matris vitia sunt, quæ de originali peccato processerunt; nisi enim originale peccatum fuisset, vitium nullum esset. De hoc matris lacte Psalmista loquitur, dicens: « Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me mater mea (*Psal. I, 7*). » Hædus igitur in lacte matris coquitur, dum quilibet peccator igne vitiorum usque ad diem mortis suæ exurit. Præcepit ergo Dominus, ne coquatur hædus in lacte matris suæ, id est, ut peccator non sinatur usque in diem mortis suæ in peccatis permanere: sed ante diem mortis suæ ad bona opera agenda revocetur, ne pereat.

« Non arabis simul in bove et asino (*Deut. XXII, 10*). » Per bovem apostolos, cæterosque prædicatores: per asinum populum Judæorum possumus intelligere. Aramus vero, quando secundum traditionem sanctorum nosmetipsos in bonis operibus exercemus. In bove igitur et asino simul arat, quicumque doctrinam apostolorum, traditionesque Judæorum simul servare nititur. A qua doctrina Paulus apostolus Galatas revocare studuit, cum diceret: « O insensati Galatæ! quis vos fascinavit veritati non obedire? Dico enim vobis, quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil prodest (*Galat. III, 1*). » Possumus etiam per bovem quemlibet sapientiam prædicatorum, per asinum vero stultum intelligere. Præcipitur ergo ut non aretur simul in bove et asino, id est, ut non copuletur stultus sapienti in prædicationis officio. Hoc autem quod dicit: Non induas vestem ex lana linoque contextam (*Deut. XXII, 11*), secundum superiorem sensum

(63) Omnes edit., *operibus consummationem*; omnes mss., *operibus vitæ consummationem*.

(64) Gill. edit., *imaginem Dei salutaris, peccata quibus servierat, exstinguit*: Rom. sic emendaverat, *imaginem Dei Salvatoris gerens, peccata quibus po-*

pulus gentium servierat, exstinguit; nos vero consensum mss. secuti sumus.

(65) Omnes edit., *eo quod interpretatio*; omnes mss., *eo quod per interpretationem*.

possumus intelligere; 528 per lanam namque, quæ vestis est ovium, doctrinam apostolorum: per linum vero, quod ex terra oritur, doctrinam Judæorum possumus intelligere. Vestem ergo induimus, cum nosmetipsos bonis operibus circumdamus: ex lana autem linoque contexta utitur veste, qui cum traditionibus apostolorum etiam traditiones Judæorum vult observare.

Præcepit etiam Dominus Moysi, ut si quis leprosus mundatus esset, veniret ad sacerdotem, et offerret duos passerem sacerdoti (*Levit. xiv, 3, 4*). Ex quibus ille unum immolans, decurrere faceret sanguinem ejus in aquas viventes, et intingens passerem vivum in aquas, in quibus sanguinem immolati passeris decurrere fecerat cum ligno cedrino, lana coccinea, et hyssopo aspergeret septies leprosum, et tunc rite mundaretur. Per sacerdotem Christus intelligitur: duo vero passerem duorum Testamentorum doctores intelliguntur: per aquas autem viventes præcepta Evangelii designantur, de quibus Dominus dicit in Evangelio: « Qui credit in me, sicut Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ (*Joan. vii, 38*). » Aquas vivas vocat, eo quod vitam æternam præstent facientibus ea. Per passerem igitur immolatum, sicut diximus, doctores Judæorum, sacerdotes videlicet, Scribæ et Pharisei designantur. Sanguis vero, qui vitam passeris præstabat, spiritalis est intelligentia, quæ in observationibus Judæorum latebat. Et sicut passer sine sanguine mortuus efficitur, ita et multæ observationes Judæorum, si spiritalis intelligentia defuisset, vanæ esse viderentur. Postquam ergo sanguis passeris apparuit, atque in aquas vivas decurrit, passer mortuus est, quia postquam spiritali intelligentia, quæ in observationibus Judæorum latebat, per gratiam Domini nostri Jesu Christi manifestata est, quædam observationes legales nihil profuerunt: sed et ipsi qui propter custodiam legis fidem Christi spreverunt, secundum animam mortui sunt. Sanguis igitur passeris aquis viventibus admistus est; quia omnis Scriptura, quæ ad novum Testamentum pertinet, exemplis veteris Testamenti spiritaliter intellectis repleta est (66). Per lignum vero cedrinum Pater, per hyssopum Filius: per lanam autem coccineam, quæ fulgorem ignis habet, Spiritus sanctus designatur. Iis tribus qui rite mundari volebat, aspergebatur; quia nullus per aquam baptismatis a lepra peccatorum mundari potest, nisi sub invocatione Patris et Filii et Spiritus sancti.

Sed si per hæc tria Pater et Filius et Spiritus sanctus designantur, cur passer vivus quartus adjungitur? Per passerem namque vivum prædicatores novi Testamenti designatos fuisse diximus. Sacerdos ergo ligno cedrino, cocco, et hyssopo passerem vivum adjungebat; quia Dominus noster Jesus

Christus in invocatione sui nominis, et Patris et Spiritus sancti adjungit ministerium sacerdotum, nosque a peccatis nostris, qui per leprosum designamur, per eorum invocationem, et per aquam baptismatis abluit. Qui passer in aquis viventibus intingijubetur; quia qui alios docet, in divinis Scripturis doctum esse oportet: nam si cæcus cæcum ducere tentaverit, ambo in foveam cadunt (*Matth. xv, 14*). Qui leprosus septies aspergi præcipitur, quia nullius munditia sine donis septem Spiritus sancti perfecta esse potest. Quis enim sine timore Dei, sine pietate cæterisque virtutibus salvus esse potest? Sed cum unusquisque a prædicatoribus fidei qualiter vivere debeat secundum mandata Dei docetur, septies aqua viva aspergitur. Post emundationem vero leprosi passer vivus in agro avolare sinebatur; quia prædicatores sancti post expletum officium prædicationis suæ in agro patriæ cælestis avolare promerentur.

In alio quoque loco scriptum est; quia præcepit Dominus Moysi, ut offerrent filii Israel sacerdoti caprum emissarium, poneretque sacerdos manus super caput ejus, et confiteretur super eum peccata filiorum Israel, et mitteret eum per hominem paratum, in desertum; ut portaret peccata filiorum Israel in desertum. Ille autem qui caprum emissarium in desertum ducebat, non permittebatur in castra ingredi, nisi prius lavaret vestimenta sua (*Levit. xvi, 10, 24*). Eadem ergo significationem habet sacerdos, quam et caper emissarius; significant enim Dominum nostrum Jesum Christum. Sacerdos igitur super caprum emissarium peccata filiorum Israel confessus est; quia Filius Dei peccata generis humani super hominem quem assumpsit, posuit, ut pro eis ipse moreretur. Per desertum vero, cujus habitationem omnes delicosi perhorrescunt, crux designatur, cunctis reis valde horribilis. Duxit ergo homo paratus caprum emissarium in desertum, quia Judæi qui ad hoc scelus perpetrandum præsciti fuerant (67), Dominum nostrum Jesum Christum crucifixerunt. Illi autem qui caprum emissarium in desertum duxerat, præceptum est ut lavaret prius vestimenta sua, et sic ingrederetur in castra, quia Judæi interfectores Christi in castra Ecclesiæ ingredi non potuerunt, nisi prius aqua baptismatis abluerentur.

Et in Deuteronomio præcepit Moyses filiis Israel, dicens: « Si transieris per agrum, et inveneris avem incubantem super pullos suos; ne teneas avem cum pullis suis, sed dimitte avolare avem in campum, et captos tene filios; ut longo vivas tempore in terra, quam Dominus Deus tuus dedit tibi (*Deut. xxii, 6, 7*). » Numquid dimissio aviculæ dies alicujus augere poterat (68)? Non, sed spiritua-liter intelligendum est. Per avem unaquæque

(66) Ita mss.; edit. vero, *pertinet spiritalibus intellectibus repleta est.*

(67) Omnes edit., *præstiti fuerant*: omnes mss.

præpositi fuerant.

(68) Ita mss.; at edit., *dimissa avicula dies alios augere poterat.*

sancta anima designatur : per pullos autem ejus A bona opera intelliguntur. Nam sicut avis pullos suos sub alas congregat, ut eas fovendo nutriat ; ita unaquæque sancta anima opera sua intra cordis secreta recondit, et ea semper augendo multiplicat et nutrit, ut ex iis mercedem plenissimam recipiat. Avem itaque cum pullis suis invenimus, cum aliquem justum pro suis bonis operibus amando amplectimur. Avem in agro avolare permittimus, cum eum quem diligebamus, per mortem ad regna cœlestia conscendisse gaudemus : filios vero ejus captos tenemus, si ejus bona opera in mente retinemus, atque in eorum imitatione proficimus. Et in hoc longitudinem vitæ nobis acquirimus, quæ non nisi in cœlesti beatitudine constitutis datur. De apertione tertii sigilli pauca de multis diximus, nunc ordinem B prosequamur.

(Vers. 5.) *Audivi tertium animal dicens : Veni et vide ; id est, intellige spiritaliter* 529 *Scripturam legis (69). Et ecce equus niger, et qui sedebat super eum habebat stateram in manu sua.* Per equum nigrum doctores legis possumus intelligere ; nigredo enim equi sive obscuritatem legis, quam docuerunt, sive duritiam designat. Nam et Moyses velamen habebat super faciem suam, eo quod splendor vultus ejus, id est, spiritalis intelligentia in lege a lippientibus oculis non posset videri. Sessor autem equi Dominus est : statera vero æquitatem judicii legalis demonstrat, ut est istud : « Animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, pedem pro pede (Exod. xxi, 23, 24), » et qualem inflixerit C quis maculam (70), talem et sustinere cogatur.

(Vers. 6.) *Et audivi vocem in medio quatuor animalium dicentem.* Potest per vocem quæ facta est in medio quatuor animalium, vox Ecclesiæ accipi, Domini misericordiam implorantis. *Bilibris tritici denario, et tres bilibres hordei denario, et vinum et oleum ne læseris.* Magna sunt quæ protulit, et valde obscura. Per triticum ex quo panis optimus conficitur, divinam Scripturam possumus accipere, quæ est panis animarum : duæ vero libræ tritici duo Testamenta designant, quibus divina Scriptura dividitur. Ex iis duabus libris tritici magnam ciborum copiam nobis sancti Patres præparaverunt, qui eam multipliciter exposuerunt : denarius autem D Dominum designat. Binæ ergo libræ tritici denario copulantur ; quia quod sancta Scriptura loquitur, ad unius Dei omnipotentiam, magnitudinem, bonitatem, atque severitatem pertinet ; quidquid enim boni erga proximos agimus, de illo est, non de nobis. Per asperitatem vero hordei opera sanctorum designantur quæ aspera quidem videntur per operationem, sed spes ea suavia facit, sicut dicit Dominus : « Jugum enim meum suave est, et onus meum

leve (Matth. xi, 30). » Tres autem bilibres hordei sunt : non inconvenienter ergo per senarium numerum (71), qui perfectus est, opera sanctorum designantur, quia perfectio sanctorum ex bonis operibus accrescit. Tres bilibres ergo hordei denario conjunguntur ; quia quidquid boni electi in hoc sæculo operantur, quidquid adversi patiuntur, pro amore unius Dei omnipotentis agunt et patiuntur.

Aliter : per equum ii qui per legem salvi facti sunt designantur : per ascensorem ejus ipse dator legis : per stateram vero æquitas judicii ejus. Consequens est ut per binas libras tritici et per tres bilibres hordei vetus Testamentum intelligamus : per binas ergo libras tritici duo præcepta charitatis, quæ in lege et prophetis specialiter commendantur, designantur, sicut Dominus dicit in Evangelio : « In iis duobus mandatis tota lex pendet et prophetæ (Matth. xxii, 40). » Et per tres bilibres hordei vetus Testamentum possumus accipere ; eo quod in tres partes ab Hebræis dividatur, in Prophetas, in Legem, in Hagiographa. Nec inconvenienter per hordeum, quod asperum habet corticem, vetus Testamentum designatur, propter asperitatem videlicet præceptorum legalium (72). Nam sicut hordeum infra asperitatem corticis sui medullam continet, ex qua panis conficitur, ita et infra litteram veteris Testamenti spiritalis intelligentia continetur, ex qua a magistris Ecclesiæ panis doctrinæ spiritalis conficitur, ad nutrimenta fidelium proficiens ; scribit enim apostolus Paulus quia nullum ad perfectum adduxit lex, nullum scilicet eorum qui eam carnaliter intelligunt et operantur : eos vero qui eam spiritaliter intelligunt et operantur, ad perfectionis culmen sine dubio erigit (Heb. vii, 19). Tres ergo libræ hordei duplicantur, ut ad senarium, qui perfectus est numerus, perveniant ; cum vetus Testamentum a doctoribus Ecclesiæ primo historialiter, postea spiritaliter intelligitur, ejusque spiritalis intelligentia operibus impletur. Per denarium autem æterna vita designatur, sicut Dominus docet in Evangelio (Matth. xx, 2). Precatur igitur Dominum Ecclesia, et dicit : *Bilibris tritici denario, et tres bilibres hordei denario*, id est, ii qui duo præcepta charitatis secundum doctrinam Legis atque Prophetarum, Patribus videlicet veteris Testamenti : similiter et eis qui vetus Testamentum spiritaliter intelligunt et operantur, id est, fidelibus Ecclesiæ, denarium vitæ æternæ dignare largiri. Per austeritatem vero vini activam vitam, per pinguedinem olei contemplativam possumus accipere. Quod ergo dicit : *Vinum et oleum ne læseris*, tale est ac si diceret : Eos qui tibi per activæ vitæ opera sive contemplativæ servire studuerunt, ne læseris, cum ad iudicium veneris.

(69) Rom. edit. sola, qui Scripturam legis.

(70) Omnes edit., et quale inflixerit quis malum, tale, etc. : mss. autem ut in contextu.

(71) Edit., per binarium numerum. Et infra, et

per tres libras hordei ; mss. autem utroque loco nobis consonant.

(72) Ita mss. ; edit. vero, propter asperitatem corticis sui, Medullam continet, etc.

(Vers. 7.) Sequitur: *Et cum aperuisset sigillum quartum*. Apertio sigilli quarti ad prophetas pertinet, qui adventum Christi, passionem, et resurrectionem ejus, vocationemque gentium et aperto sermone, et per varias figuras prædixerunt: Salvator igitur noster quartum sigillum aperuit, quando intelligentiam prophetarum doctoribus Ecclesiæ præbuit. Sed deditis prophetarum non est nobis necesse quidquam dicere, eo quod ab eisdem doctoribus expositi sint. Et quia non solum quæ a prophetis scripta sunt, sed et quæ ab eis gesta sunt, spiritalem habent intelligentiam pauca de iis quæ per David, Eliam et Elisæum gesta sunt, dicamus.

In Regum volumine scriptum est, quia cum David vellet pergere ad pugnam contra Philistæum, dixit ad Saul: *• Pascebat servus tuus gregem patris sui, et veniebat leo vel ursus, tollebatque arietem de medio gregis, et insequer, percutiebamque eos, eruebamque eum de ore eorum. Et illi consurgebant adversum me, et apprehendebam mentum eorum, et suffocabam, interficiebamque eos; nam et leonem et ursum interfeci ego servus tuus (I Reg. xvii, 34-36).* David Christum significat; per leonem autem et ursum persecutores Ecclesiæ designantur: per leonem imperatores et cæteri principes terræ: per ursum Judæi designati sunt, qui Ecclesiam Dei persecuti sunt: per arietem vero martyres designantur. Leo igitur et ursus venit, atque arietem de medio gregis abstulit; quia persecutores quosdam de Ecclesia fideles tulerunt, atque pro Christi nomine interfecerunt. Et sicut David leonem et ursum insecutus percussit, atque arietem de ore eorum eruit: similiter et Redemptor noster quosdam ex persecutoribus persecutus est, quando eis pœnam quam merebantur, in præsentis sæculo irrogavit, sicut primo 530 Herodi, et iterum secundo, et tertio, et multis aliis. Percussit quippe, quando eos æterna morte damnavit: arietem de ore eorum eruit, quia populum fidelium ab eorum laceratione liberavit. Et iterum illi consurgebant adversum David, quia temporibus persecutorum cum alii punirentur, alii contra Christum insurgebant, ut ejus nomen atque culturam funditus exstinguerent. Sed David apprehendebat mentum eorum, et suffocabat, interficiebatque eos (I Reg. xvii, 35). Per mentum, quod ori est proximum, blasphemiam Judæorum atque paganorum designantur. Christus mentum persecutorum apprehendit, et suffocavit, interfecitque eos; quando Imperatoribus in Christum credentibus, omnis cultura et error gentilium ita suffocatus est, ut nullus persecutorum auderet os ad blasphemandum Christum aperire; omnesque exstincti sunt, credentibus in Christum gentibus (73).

Idem autem David cum ad bellum contra Philistæum iret, baculum suum tulit secum, quem sem-

(73) *Omnesque exstincti sunt, credentibus in Christum gentibus, ex mss. restituitur.*

(74) *Omnes edit., Philisthæi, et caput illius amputavit. Iste est, etc.*

A per habebat in manibus, elegitque sibi quinque limpidissimos lapides de torrente, et misit eos in peram, quam habebat secum, et fundam manu tulit, et processit contra Philistæum. Per baculum quo homo sustentatur, apostoli designantur, qui Christum quasi sustinuerunt, cum opus propter quod in mundum venerat, compleverunt, sicut dicit apostolus Paulus: *• Dei enim adjutores sumus (I Cor. iii, 9).* Per peram autem ejus humanitas designatur: per quinque lapides quinque libri Moy- si, quos in peram misit; quia scientiam quinque librorum homini, quem assumpserat, dedit: per fundam autem ejus linguam accipere possumus. Processio vero David contra Philistæum duobus modis secundum allegoriam intelligi potest; processit namque Salvator noster contra Philistæum, quando ductus est in desertum a Spiritu sancto, ut tentaretur a diabolo, vinceretque diabolus. Quinque lapides David in peram misit, sed ex uno Goliath prostravit; quia Salvator noster scientiam quinque librorum æqualiter possedit, sed ex uno, id est Deuteronomio, trina testimonia assumpsit, ex quibus tres tentationes diaboli devicit. Et sicut David fundam lapidem jecit, et Goliath interfecit; ita et Dominus noster Jesus Christus lingua sanctæ Scripturæ testimonia protulit, et diabolus superavit.

Aliter: perrexit David ad pugnam contra Philistæum: similiter et Christus, ut diabolus vinceret, ad passionem properavit. David lapide Goliath dejecit, similiter et Christus diabolus morte sua peremit. Cumque gladium non haberet in manu David, tulit gladium Philistæi, et interfecit eum gladio suo (74), præciditque caput ejus. Gladius diaboli mors est: *• Invidia enim diaboli mors intravit in orbem terrarum (Sap. ii, 24).* Iste est gladius, quo primum hominem, deinde genus humanum usque dum a Christo redimeretur, interfecit. Hunc gladium incurrimus, cum peccamus: sed hunc gladium Christus non habebat; quia peccatum non fecerat, nec inventus fuerat dolus in ore ejus (I Petr. ii, 22). Originali quoque peccato obnoxius non erat; quia ex concubitu viri, qui sine peccato esse non potest, ortus non fuerat. Christus itaque (75) qui mortem ex debito non habebat, a diabolo qui auctor ejus erat, mortem mutuavit, et per eam eundem principem mortis interfecit. Per caput autem Philistæi genus humanum in hoc loco designatur. Præcidit David caput Philistæi, quia Christus a corpore diaboli electorum multitudinem separavit. Detulit illud in Jerusalem, quia multitudinem electorum in cœlesti beatitudine, quæ Jerusalem vocatur, collocavit.

De Elia vero et Elisæo, quamvis eorum facta plena sint spiritalibus sensibus, ea tantummodo proferamus, quæ a Domino in Evangelio commemorata sunt. Nam cum venisset Dominus in Nazareth, di-

(75) *Ita omnes mss.; omnes vero edit., obnoxius erat, quia in peccato ortus non fuerat. Christus itaque, etc.*

xerunt ei concives ejus : « Quanta audivimus facta in Capharnaum, fac et hic in patria tua (*Luc. iv, 23*). » Dixitque eis : « Amen dico vobis, quia multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Israël, quando clausum est cœlum, et ad nullam illarum missus est Elias, nisi in Sareptam Sidoniæ ad mulierem viduam. Et multi leprosi erant in diebus Elisæi in Israël, et nemo eorum mundatus est, nisi Naaman Syrus (*Ibid. 25-27*). » In Regum volumine scriptum est quia, cum cœpisset Achab rex Israel Eliam persequi, præcipiente Domino, abiit in desertum, et sedit juxta torrentem Charib : corvi quoque deferebant ei panes et carnes mane, et panes et carnes vespere, et bibebat de torrente (*III Reg. xvii, 3-6*). Elias Christum figurabat : per torrentem autem Charib legem debemus intelligere. Charib interpretatur mendacium, non quod lex mendacium sit ; solent namque prudentes proponere auditoribus suis parabolas, ut apertius intelligantur ea, quæ dicere volunt, et introducunt bestias et aves loquentes. Quod si sola verba parabolæ attendas, mendacium esse prospicies : sin vero sensum, veritatem probabis. Similiter et quædam præcepta legalia, si litteram tantummodo attendas, inutilia tibi videbuntur : si spiritalem intelligentiam, veritas tibi magna in littera refulget. Quædam igitur præcepta legalia Judæis mendacium sunt, quia ea carnaliter intelligunt ; nobis autem veritas, quia ea spiritaliter intelligere curamus. Per corvos vero sacerdotes Judæorum designantur, velamine cordium suorum tenebrosi : per carnes jure sacrificium quod mane et vespere offerebatur. Panes autem panes propositionis demonstrant, qui assidue in conspectu Domini ponebantur : bibebat vero de torrente, quia in observationibus legalibus Christus delectabatur. Post dies autem multos siccatus est torrens ; quia veniente Christo in carne, et Evangelium prædicante, observatio legalis cessavit ; atque ab illo tempore nihil profuit, sicut dicit Dominus : « Lex et prophetæ usque ad Joannem, etc. (*Matth. xi, 13*). » Et iterum dicit ad Israel per prophetam : « Ne offeratis ultra sacrificium frustra. Incensum abominatio est mihi : neomenias et sabbata vestra non feram, iniqui sunt cœtus vestri (*Isa. i, 13*). »

« Et dixit Dominus ad Eliam : Vade in Sareptam Sidoniorum, et manebis ibi ; præcepi enim ibi mulieri viduæ ut pascat te (*III Reg. xvii, 9*). » Qui consurgens, abiit in Sareptam. Elias in Sareptam abiit ; quia Judæos perfidos Christus derelinquens, per apostolos suos transivit ad gentes : Sarepta vera succensa interpretatur, vel angustia panis ; gentiles quippe, **531** qui erant civitas diaboli, et qui per Sareptam designantur, igne vitiorum succensi erant. De hoc igne Scriptura dicit : « Omnes vos accendentes ignem, accincti flammis ambulate in lumine ignis vestri, et in flammis quas succendistis vobis (*Isa. l, 11*). » Illi namque flammis accincti sunt, qui igne vitiorum undique exuruntur,

A qui et angustia panis vocantur ; quia nullus prædicator unquam ad eos accesserat, qui pabulum verbi Dei eis impertiret. Cumque venisset ad portam civitatis, apparuit ei mulier vidua, colligens ligna. Eandem significationem habet mulier quam et civitas ; significat enim Ecclesiam ex gentibus congregatam : vidua vero erat, quia Deum virum suum, peccatis suis exigentibus, perdiderat. Et vocavit eam, dixitque ei : « Affer mihi paululum aquæ in vase, ut bibam (*III Reg. xvii, 10*). » Minora petiit, ut ad majora perveniret ; possumus namque per paululum aquæ, quod animum sitientis refrigerat, voluntatem audientium intelligere, quia sicut sitientis linguam aqua refrigerat, ita et prædicatorum mentes promptus animus auditorum. Cumque illa pergeret ut afferret, clamavit post tergum ejus, dicens : « Affer mihi et buccellam panis in manu tua (*Ibid. 11*). » Quasi post tergum nobis est, quod ignoramus : Elias ergo post tergum mulieris clamavit, quia prædicatores sancti gentibus Deum, quem ignorabant, prædicaverunt ; unde et per buccellam panis initia fidei possumus intelligere.

Et quia illi competenter ad fidem veniunt, qui student prius peccata sua confiteri, recte subditur : Dixitque ei mulier : « Vivit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, nisi quantum potest pugillus capere farinæ in hydria, et paululum olei in lecytho (*Ibid. 12*). » Lecythus vas erat, in quo oleum servabatur. Possumus vero per farinam rationem, per oleum autem opera misericordiæ intelligere. C Gentilis ergo populus cognoscens se graviter errasse, confitebatur nihil in se boni esse ; nisi tantummodo quod parum rationis, et parum ex operibus misericordiæ videretur habere. Gentiles namque parum rationis habebant ; quia ex parte rationabiles, ex maxima autem parte irrationabiles erant. Quid enim irrationabilius, quam dicere ligno aut lapidi : Deus meus es tu ? Habebant et parum misericordiæ ; quia ipsa natura sæpe eos ad hoc impellebat, ut miseris subvenirent. Per vasa vero in quibus farina et oleum continebatur, eorum corda designantur. « En colligo duo ligna, ut ingrediar, et faciam illud mihi et filio meo, ut comedamus et moriamur (*Ibid.*). » Ligna quæ in civitate colliguntur, nihil utilitatis habent, nisi ut igni comburantur. D Per ligna igitur errores gentilium diabolica fraude inventi designantur. Mulier ligna duo colligebat, quia gentilis populus ex doctrina philosophorum atque poetarum diversos errores colligebat, pro quibus perpetuo incendio traderetur. Sed quid est, quod dicit : « Ut comedamus et moriamur ? » Nos enim ideo comedimus, ut vitam in corpore servemus : hæc autem ideo se dicit comedere, ut moriatur ; quia doctrina gentilium mortem magis infert quam vitam.

Ad quam Elias : « Vade, et fac sicut dixisti, verumtamen mihi fac ex ipsa farinula subcinerium panem parvulum, et affer ad me ; tibi autem

et filio tuo facies postea (*Ibid.* 13). » Per panem fides, per cinerem vero sæpe pœnitentia designatur, sicut dicit beatus Job ad Dominum : « Idcirco ipse me reprehendo, et ago pœnitentiam in favilla et cinere (*Job XLII, 6*). » Panis igitur cinere cooperitur, cum quilibet infidelis ad fidem veniens, primum studet deflere mala quæ fecit; ut convenientius ad fidem Christi percipiendam, quæ in baptisate datur, accedat. Elias itaque præcepit mulieri ut ex farina panem faceret, sibi que deferret; quia prædicatores sancti gentes hortabantur, ut ex rationis bono quod a Deo perceperant, cibum fidei Deo præpararent, sibi que deferrent; fidem namque unusquisque ad baptismum veniens, prædicatori defert, cum ad interrogationem sacerdotis qualiter credat, confitetur; Elias panem quem mulieri facere præcepit, comedit, quia profectus filiorum merces est prædicatorum. Quapropter Elias mulieri præcepit ut sibi primum, postea sibi et filio suo panem præpararet; quia conversio peccatoris prædicatori primo imputatur: postea vero conversus panem sibi præparat, cum in bonis operibus semetipsum exercens, ut hæres cœlestis patriæ fiat obtinet. Quod autem ait Elias : « Hydria farinae non deficiet, nec lecythus olei minuetur usque in diem, in qua daturus est Dominus pluviam super terram (*III Reg. XVII, 14*); » illud significat, quod fides ab electorum cordibus bonaque opera non deficient, usque dum Dominus ad iudicium cum omnibus sanctis suis veniat.

Similiter et Elisæus Christum figurabat, Naaman vero populum gentium. Multi leprosi erant in Israel, et nemo eorum mundatus est, nisi Naaman Syrus; quia veniente Christo in carne, et Judæi et gentes lepra peccatorum suorum circumdati erant: sed Judæis in iniquitate sua permanentibus, gentes a lepra peccatorum suorum mundatæ sunt. Præcepit ergo Elisæus Naaman, dicens : « Vade et lavare septies in Jordane, et recipiet sanitatem caro tua, atque mundaberis (*IV Reg. v, 10*). » Abiit, et lavit in Jordane septies, et restituta est caro ejus sicut caro pueri parvuli, et mundatus est a lepra. Aqua Jordanis baptismum figurabant, eo quod in ea Christus baptizatus sit. Naaman aquis Jordanis ablutus est, et lepra mundatus; quia populus gentium aqua sacri baptismatis a lepra peccatorum suorum est expurgatus. Septena vero ejus lavatio septiformem Spiritum sanctum figurabat, per cujus operationem remissio peccatorum in baptismo datur; quia sicut corpus visibiliter aquis baptismatis, ita anima invisibiliter per operationem Spiritus sancti a peccatis omnibus emundatur. Giezi autem qui pretium sanitatis a Naaman percepit, lepramque ejus hæreditavit, eos designat, qui doctrinam suæ prædicationis hominibus vendunt: quos Dominus in Evangelio non pastores, sed

(76) Post vocem *novissima*, codex Gem. subjungit, et cætera; nec ulterius producit testimonium hujus cantici; edit. illud extendunt usque ad verbum

A mercenarios vocat (*Joan. x, 12*). Elisæus igitur sanitatem contulit, et Giezi pretium accepit; quia ab eis quos divina misericordia salvat, perversi doctores pretium sanitatis exigunt. Et ideo hæredes lepræ eorum efficiuntur, quia in malis quæ isti per gratiam Dei contempserunt, permanentes damnationem sibi perpetuam acquirunt. De apertionibus quatuor sigillorum quæ ad vetus Testamentum pertinere certum est, pauca de multis diximus; ut demonstrarem nihil aliud esse sigillorum apertionem, nisi demonstrationem spiritualium sensuum in veteri Testamento, quæ nobis per Christum facta est.

(Vers. 8.) Sequitur : *Et ecce equus pallidus, et qui sedebat super eum, nomen 532 illi mors et infernus sequebatur eum*. Videntur hæc quæ de equite quarto dicuntur, ad Antichristum pertinere: sed quia superiores tres equites in bonam partem interpretati sumus, ut convenirent cum apertionibus trium sigillorum; ordinis rectitudo cogit, ut et istum in bonam partem intelligamus, quatenus concordet cum apertione quarti sigilli, quam ad prophetas pertinere demonstravimus. Equus igitur pallidus prophetas significat: pallor vero diversis modis accidit hominibus; aliquando namque pavore, aliquando languore, aliquando morte totum corpus occupante, multisque modis aliis pallescunt homines. Prophetæ itaque, qui populo peccanti prædicebant quod in rapinam et gladium et perditionem darentur, non inconvenienter colorem pallidum habuisse dicuntur: sessor autem hujus equi Dominus est, qui in prophetis suis inhabitavit. Sed valde durum videtur, quod nomen mortis habuisse dicitur; ipse enim vita est omnium electorum suorum, sicut ipse dicit: « Ego sum vita (*Joan. xiv, 6*). » Sed si diligenter Scripturas divinas inspexerimus, inveniemus Dominum nostrum Jesum Christum etiam mortem vocari. Nam sicut vita est omnium electorum, quibus quotidie vitam æternam largitur; ita et mors dici potest reproborum, quos pro sceleribus suis quotidie morti tradit perpetuæ; ipse enim habet potestatem animam et corpus perdere in gehennam (*Matth. x, 28*). Nomen ergo mortis habuisse dicitur, quia Israelitico populo peccanti mortem intulit, sicut in cantico Deuteronomii ipse manifeste demonstrat, cum dicit: « Ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima (76): devorabitque terram cum germine suo, et montium fundamenta comburet. Congregabo super eos mala, et sagittas meas complebo in eis: consumentur fame; et devorabunt eos aves morsu amarissimo. Dentes bestiarum imittam in eos cum furore trahentium super terram atque serpentium. Foris vastabit eos gladius, et intus pavor, et reliqua (*Deut. xxxii, 22-25*). »

Hunc equitem infernus sequebatur, quia omnes comburet; nos vero cæterorum cod. auctoritati morem gessimus.

qui comminationes prophetarum quas ex ore Domini ad populum protulerant, contempserunt, infernus absorbuit. Unde et sequitur : *Et data est ei potestas in quatuor partes terræ occidere in gladio, et fame, et morte, et bestiis terræ.* Per quatuor partes terræ omnis terra Israel designatur (77). Qualiter autem in gladio, et fame, et morte, et bestiis terræ consumpti fuerint, libri Prophetarum atque Regum aperte demonstrant. Quærendum vero nobis est cur apertio quatuor sigillorum ad vetus Testamentum, trium vero ad novum pertineat. Quatuor namque sunt elementa, quibus secundum corpus subsistimus; vetus igitur Testamentum in quaternario numero non inconvenienter ponitur; quia lex Moysi nihil aliud populo Hebraico, nisi ea quæ ad quatuor elementa pertinent, repromittit. Novum vero Testamentum in ternario numero ponitur; quia fides sanctæ Trinitatis, sine qua salvi esse non possumus, in eo specialiter commendatur.

(Vers. 9.) *Et cum aperuisset sigillum quintum.* Quinti sigilli apertio, sexti et septimi, sicut jam diximus, ad apertionem novi Testamenti pertinet: et quamvis novum Testamentum apertio sit veteris Testamenti; tamen multa in eo obscure ponuntur, quæ necesse est ut exponantur. Igitur sigillum quintum, sextum et septimum Salvator aperuit, quando ea quæ per parabolas ipse locutus est, et figuraliter gessit, doctoribus Ecclesiæ patefecit. Sed de expositione novi Testamenti non est nobis necesse quidquam dicere, eo quod a sanctis Patribus mirabiliter et multipliciter sit expositum. Quinti igitur sigilli apertio ad martyres pertinet; quintum vero sigillum tunc Christus aperuit, quando ea quæ per parabolas et quasdam figuras de persecutione martyrum, et glorificatione eorum dixit, doctoribus Ecclesiæ manifestavit. Aperuit etiam quintum sigillum, quando eis cœlestem gloriam quam promiserat, contulit, eosque in mundo apud homines clarificavit. *Vidi sub altare Dei animas interfectorum propter verbum Dei, et testimonium Jesu, quod habebant.* Altare Dei Christus est: animæ igitur sanctorum sub altare quiescunt, quia sicut capiti supposita sunt membra, eique coherent, ita et animæ sanctorum in cœlesti gloria constitutæ, Christo salvatori subjectæ sunt, eique per conjunctionem membrorum nectuntur.

(Vers. 10, 11.) *Et clamabant voce magna, dicentes: Usquequo, Domine sanctus et verus, non iudicas et non vindicas sanguinem nostrum de iis, qui habitant in terra?* Cum Scriptura præcipiat malum pro malo non reddere (Rom. xii, 17), et Dominus dicat in Evangelio: « Diligite inimicos vestros, et benefacite iis qui oderunt vos (Matth. v, 44); » quid est quod sancti in cœlestibus constituti ultionem de inimicis suis expetunt? Sed scimus sanctos Dei diem ultimum desiderare, in quo et corpora

(77) Omnes edit., *omnis terra designatur*; omnes vero mss. addunt τὸ *Israel*, quod necessarium hic esse ostendunt sequentia.

(78) *Quicumque inebriari usque ad qui equum*

et mercedem plenam laborum suorum a Domino percipient. Nam hunc diem Dominus desiderandum esse discipulis suis manifestavit, cum signa diei iudicii prædiceret, dicens: « Cum autem videritis hæc fieri, respicite et levate capita vestra; quoniam appropinquavit redemptio vestra (Luc. xxi, 28). » Et in oratione Dominica assidue petimus, « ut adveniat regnum tuum (Matth. vi, 10). » Verum quia sanctorum resurrectio atque glorificatio in die iudicii fiet, et dies iudicii damnatio erit impiorum, sancti ultionem de inimicis suis postulant, quando petunt ut dies Domini veniat; quia eo die damnatione perpetua damnabuntur. Sed hic quæstio oritur, cur sancti diem Domini desiderent, cum propheta dicat: « Væ desiderantibus diem Domini (Amos v, 18)? » Scimus namque diem Domini damnationem esse impiorum, sicut jam diximus. Et quid necesse fuit prophætæ dicere: « Væ desiderantibus diem Domini! » cum nullus impius reperitur, qui aut mortem suam, aut diem Domini desideret; eo quod in eo damnari metuit? Et quia verum est quod propheta dixit, investigandum nobis est quid significet. Damnatio quippe impiorum sunt peccata: quicumque ergo cum scorto coire desiderat, damnationem suam desiderat: quicumque inebriari (78) desiderat, damnationem suam desiderat: qui equum aut bovem aut aliquid huic rei simile furari desiderat, damnationem suam desiderat: qui damnum aliquod proximo inferre desiderat, damnationem suam desiderat. Igitur quia damnatio impiorum erit dies iudicii, quicumque ea scelera committere desiderat pro quibus in die iudicii damnabitur, diem Domini, id est, damnationem suam desiderat.

Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ. Stolæ albæ gloria est sanctarum animarum, singulas stolas albas sancti Dei nunc possident; quia corporibus 533 in terra quiescentibus, solius animæ beatitudine æterna perfruuntur (79): binas stolas tunc percipient, cum post resurrectionem animæ, cum corporibus gloriam cœlestis patriæ sine fine possidebunt. *Et dictum est illis ut requiescerent adhuc tempus modicum, donec impleantur conservi eorum, et fratres eorum qui interficiendi sunt, sicut et illi.* Tempus modicum tempus est usque ad diem iudicii: quod modicum idcirco dicitur, quia in comparatione futuri temporis valde modicum est. Sancti ergo qui hoc desiderant, ut dies iudicii fiat, in qua et corpora et mercedem plenam laborum suorum recipiant, tempus modicum expectare jubentur, donec impleatur numerus fratrum eorum; quia dies iudicii non veniet, usque dum impleatur omnis numerus electorum. Sed quærendum nobis est, cur solæ animæ pro Christi nomine interfectorum sub altare Dei quievisse, et stolas singulas accepisse legantur: cum omnes electorum animæ sub e mss. restituitur.

(79) Ita mss.; edit. autem, *stolis animæ beatitudinis æternæ perfruuntur.*

hoc altare quiescant, easdemque stolas et ipsæ possideant? Per animas igitur interfectorum non solum martyres, sed et omnes animas justorum debemus accipere; eo quod et ipsi mundo sint mortui, ut Deo viverent, sicut dicit Apostolus: « Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo (Coloss. III, 3). » Et de semetipso dicit: « Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo (Galat. VI, 14); » et: « Omnes qui volunt pie vivere in Christo Jesu, persecutionem patiuntur (II Tim. III, 12); » et: « Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei (Act. XIV, 21). » Sed et Joannes auctor hujus libri calicem Domini bibisse describitur, cum sine gladii peremptione quieverit.

(Vers. 12.) *Et cum aperuisset sigillum sextum.* Sigilli sexti apertio ad Judæorum dejectionem, sicut diximus, et ad gentium vocationem pertinet. Et quia Christus de Judæorum perditione et de gentium electione multa per parabolas est locutus, quædam etiam gessit, quæ hoc designaverunt; sextum sigillum aperuit, quando doctoribus Ecclesiæ ea quæ per figuras dixit et fecit, per inspirationis suæ gratiam patefecit. Aperuit etiam sextum sigillum, quando ea quæ prædixit, opere implevit. *Terræ motus factus est magnus.* Per terram in hoc loco Judæi designantur: terræ motus factus est magnus, quando a Romanis hæc gens est devastata. *Et sol factus est niger, sicut saccus cilicinus.* Per solem idem Judæorum populus designatur: sol igitur factus est niger, tanquam saccus cilicinus; quia populus Judæorum qui propter cognitionem unius Dei, et propter custodiam legis, velut sol in mundo, refulgebat inter cæteras gentes, factus est omnibus hominibus odiosus propter iniquitates suas; sacco namque pœnitentes vestiuntur, ut indicent se esse peccatores. Sol ergo nigredinem sacci habuit, quia omnibus gentibus facinora Judæorum patuerunt. *Et luna facta est sicut sanguis.* Eadem significationem habet luna quam sol; significat namque Synagogam. Luna ergo speciem sanguinis habuisse visa est, quia omnibus claruit Judæos propter effusionem sanguinis Christi sanctorumque ejus esse deletos.

(Vers. 13.) *Et stellæ ceciderunt super terram, sicut ficus mittit grossos suos, cum a vento magno movetur.* Per stellas principes sacerdotum designantur, Scribæ et Pharisei; per ficum autem terram Judæorum possumus intelligere: grossi vero ejusdem arboris fructus inutiles vocantur, qui cito labuntur, cum arbor eadem vento concutitur. Ficus igitur vento commota est, et inutiles fructus a se emisit; quia terra Judæorum a Romanis invasa est, et gentem inutilem et Deo odibilem a se expulit, ut habitatio fieret fidelium. Stellæ itaque grossorum more in terram ceciderunt; quia eos qui per doctrinam legis velut stellæ in populo refulgebant, eadem pœna conclusit, quæ et cæteram multitudinem.

(80) Omnes edit., *secundum humanitatem viride, hoc extu*

A (Vers. 14.) *Et cælum recessit, sicut liber involutus.* Per cælum vetus Testamentum designatur: liber vero quando involvitur, ejus scriptura ab oculis intuentium absconditur. Liber ergo Judæis involutus est, quia spiritalem intelligentiam in veteri Testamento, quæ Christum demonstrabat, intelligere noluerunt. Cælum itaque sicut liber involutus recessit, quia vetus Testamentum Judæos dereliquit, et ad gentes transivit. *Et omnis mons et insulæ de locis suis motæ sunt.* Et quia Judæorum terra monstruosa est, possumus per montes eos qui in civitatibus, per insulas autem eos qui in campestribus habitabant, intelligere. Qui de locis suis moti sunt, quia omnes aut exterminati, aut in captivitatem ducti sunt.

(Vers. 15, 16, 17.) *Et reges terræ, et principes, et tribuni, et divites, et fortes, et omnis servus et liber absconderunt se in speluncis, et in petris montium, et dicunt montibus: Cadite super nos, et abscondite nos a facie sedentis super thronum, et ab ira Agni, quoniam venit dies magnus iræ ipsorum, et quis poterit stare?* Per reges terræ, principes et tribunos, eos qui hanc gentem regere videbantur, possumus intelligere: per divites et fortes, servos et liberos, cæteram multitudinem. Qualiter autem se in speluncis et petris montium absconderunt, Josephus manifeste narrat, qui eversionem Jerusalem describit (Joseph. lib. VI *De bello Judaico*, c. 11 et seq.). Tanta enim fuit afflictio, ut cum fame diutina consumerentur, et ab hostibus exterius, et multo deterius a prædonibus intrinsecus affligerentur: absconderint se in puteis et cloacis, et in quibusdam terræ abditis locis, cupientes mori, ut prolixam miseriam mortis compendio terminarent. Qui etiam scientes se pro sceleribus suis ista pati, et post mortem se inferni pœnas esse passuros, cupiebant ut montibus, sub quibus delitescebant, opprimerentur et absconderentur a facie Dei et a facie Christi ejus, quem graviter noverant se offendisse. Nam et Dominus cum ad passionem duceretur, hoc eos esse passuros mulieribus se lamentantibus prædixit, dicens: « Filie Jerusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, et super filios vestros, quia ecce venient dies quando dicent: Beatæ steriles, quæ non genuerunt, et ubera quæ non lactaverunt! Tunc incipient dicere montibus: Cadite super nos; et collibus: Cooperite nos. Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet (Luc. XXIII, 28-31)? » Se viride lignum, illos vero lignum aridum vocat: ac si dixisset: Si in me qui lignum sum secundum humanitatem, viride autem secundum divinitatem (80), id est, qui Deus sum et homo, hæc faciunt; in illis qui lignum sunt aridum, 534 id est, qui viriditatem fidei non habent, quid fiet? Subauditur, pessime peribunt. Sed et arbor fici quam Dominus ante passionem maledicendo aridam fecit, eò quod in ea fructum non reperisset (Math. XXI, 19); eosdem Judæos designavit, quos maledi-

secundum divinitatem; rectius mss. ut in con-

ctione perpetua damnavit, eo quod in illis fructum A fidei nullum reperisset.

CAPUT VII. — (Vers. 1.) *Post hæc vidi quatuor angelos stantes super quatuor angulos terræ. Judæorum dejectione præmissa, nunc qualiter Ecclesia ex gentibus congregata fuerit, narrare inchoat. Per quatuor quippe angelos quatuor regna designantur, Assyriorum scilicet, Persarum, Macedonum atque Romanorum. Sed quia potestas quatuor regnorum ad solos Romanos transierat, per quatuor angelos soli Romani intelliguntur, qui potestatem sibi quatuor regnorum vindicaverant: per quatuor vero angulos universæ gentes, quæ intra quatuor mundi plagas continentur, designantur, quas sibi Romani subjecerant. Tenentes quatuor ventos terræ, ne flarent super terram, neque super mare, neque in ullam arborem. Per ventos qui nubes excitant, ut terram irrigantes faciem ejus hilarem reddant, ac fructiferam faciant, pax cunctis mortalibus optata designatur, quæ et mentes hominum lætificat, et ut propriis utilitatibus deserviant, facultatem tribuit: per terram et mare omnes gentes figurantur; per arbores autem, ii qui inter eos principatum tenebant. Quatuor ergo angeli quatuor ventos tenebant, ne flarent super terram; quia Romani, qui per quatuor angelos designantur, omnem terram cædibus, et rapinis, et mortibus hominum replentes, non sinebant genus humanum pacatum esse ac quietum.*

(Vers. 2.) *Et vidi alterum angelum descendantem ab ortu solis, habentem signum Dei vivi. Alter angelus Christus est, de quo scriptum est: « Et vocabitur nomen ejus magni consilii Angelus (Isa. ix, 6). » Ipse est sol, de quo scriptum est: « Vobis autem timentibus nomen meum orietur sol justitiæ, et sanitas in pennis ejus (Malach. iv, 2). » Ab ortu solis Christus descendit, id est, a semetipso: quoniam non ex concubitu viri carnem assumpsit, sed a semetipso, qui utique sibi carnem immaculatam ex carne Virginis creavit. Signum autem Dei vivi est divinitas: nam in carne positus, signum Dei vivi habuit; quia ea opera gessit quæ demonstrabant eum unicum esse Filium Dei, sicut ipse dicit: « Opera quæ ego facio, ipsa testimonium perhibent de me (Joan. x, 25). »*

(Vers. 3.) *Et clamavit voce magna quatuor angelis quibus datum est nocere terræ et mari, dicens: Nolite nocere terræ et mari neque arboribus, quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum. Clamasse Dei fecisse est, etenim adventu suo fecit ut Romani ab infestatione generis humani cessarent, fieretque pax per universum orbem, sicut dicit Psalmista: « Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis (Psal. lxxi, 7), » donec semina fidei per universas gentes spargerentur, ac signaculo fidei ii qui præordinati erant ad vitam æternam, signarentur.*

(81) Edit., *duodecim tribuum, omnes ad electos pertinet*; sed locum nobis mss. restituerunt.

(Vers. 4.) *Et audivi numerum signatorum, centum quadraginta quatuor millia signati ex omni tribu filiorum Israel. Per centum quadraginta quatuor millia præsentis Ecclesiæ electi designantur; duodecies namque duodeni fiunt centum quadraginta quatuor. Omnes igitur qui fidem duodecim apostolorum custodiunt, actusque imitantur, in hoc numero consistunt. Sed quærendum nobis est, cur ex omni tribu filiorum Israel congregati esse dicantur, cum multo plures ex gentibus quam ex Judæis crediderint. Verum si interpretationes nominum attendimus, in nominibus duodecim tribuum omnes electos reperiemus (81); nomina quippe duodecim tribuum ad omnes electos pertinent.*

(Vers. 5-8.) *Ex tribu Juda duodecim millia signati: ex tribu Ruben duodecim millia signati: ex tribu Gad duodecim millia signati: ex tribu Aser duodecim millia signati: ex tribu Nephthalim duodecim millia signati: ex tribu Manasse duodecim millia signati: ex tribu Simeon duodecim millia signati: ex tribu Levi duodecim millia signati: ex tribu Issachar duodecim millia signati: ex tribu Zabulon duodecim millia signati: ex tribu Joseph duodecim millia signati: ex tribu Benjamin duodecim millia signati. Juda prior ponitur, Benjamin vero ultimus: quod si interpretationes nominum inspicere voluerimus, Judam inferiorem, Benjamin vero superiorem reperimus (82); nam qui ad Deum conscendere desiderat, a minoribus incipit, ut gradatim crescendo ad majora perveniat, sicut dicit Psalmista: « Ibunt sancti de virtute in virtutem (Psal. lxxxiii, 8). » Et quia sancti ad Deum per iter virtutum conscendunt, subjungit: « Videbitur Deus deorum in Sion (Ibid.). » Juda confessio interpretatur. Juda ergo prior ponitur: quia quicumque post peccata ad Deum converti desiderat, necesse est ut prius confiteatur peccata sua, sicut dicit Jacobus apostolus: « Confitemini alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem, ut salvemini (Jac. v, 16), » videlicet ut per confessionem peccatorum et pœnitentiam Deum sibi placibilem faciat, quem offenderat. Et quia qui salubriter pœnitet, et deflet mala quæ fecit, gaudium in cœlo facit, oculos misericordiæ ad se convertit, sicut dicit Dominus: « Convertimini ad me, et ego revertar ad vos (Zach. i, 3). » Ruben secundus ponitur, qui visionis filius interpretatur; quia per pœnitentiam visionis factus est filius, qui erat antea filius perditionis. Post Ruben Gad sequitur, qui accinctus interpretatur; quia necesse est, ut qui pœnitet se mala gessisse, et petit ne in eadem relabatur, contra omnia vitia armetur voluptatesque carnales a se præcidat: quia non potest fieri ut a peccatis absteat, qui in voluptatibus carnalibus requiescit.*

Et quia qui contra vitia pugnat viriliter, jam beatus esse incipit; Aser in ordine ponitur, qui

(82) Ita mss.; edit. vero: *Judam inferiorem in pœnitentia: Benjamin vero superiorem reperimus in patria.*

beatus interpretatur. Post Aser Nephthalim ponitur, qui dilatatio (83) mea interpretatur. Omnis enim qui scit se Deum offendisse, et vult ut ei misericordia divina succurrat, debet et ipse misereri quibuscunque potest, et quomodo potest, sicut dicit Dominus : « Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur (*Matth.* v, 7). » Illius quippe mens circumquaque dilatatur, qui per dilectionem quam proximis exhibere debet, omnibus quibuscunque potest, miseretur. Post Nephthalim Manasses sequitur, qui oblitus interpretatur; quia expedit ut qui peccata sua deslet, qui eleemosynas pauperibus largitur, 535 ut peccata ejus dimittantur, eadem peccata ita deserat, quatenus ea penitus oblitus esse videatur.

Et ideo Simeon sequitur, qui exauditio interpretatur; ille enim pro malis quæ fecit, deprecans ut ei dimittantur, a Deo exauditur, qui omnia vitia ex toto deserit. Deinde Levi sequitur, qui additus sive assumptus interpretatur: quia qui de peccatis quæ fecit, jam poenitentiam exercuit, qui contra vitia pugnavit, eaque devicit, qui erga indigentes misericors exstitit, atque his operibus hoc promeruit, ut ejus peccata dimitterentur, de venia jam securus, timorem ignis æterni a mente abjicit, atque in amorem Dei ac cœlestis patriæ totus assumitur, iisque additur qui filii Dei nuncupantur et sunt. Sequitur Issachar, qui merces interpretatur; sed interpretationem hujus nominis clarius videbimus, si ea quæ mater Lia, eo nascente dixit, ponamus; ait enim: « Reddidit Deus mercedem mihi, quia dedi ancillam meam viro meo (*Gen.* xxx, 18). » Et idcirco appellavit nomen ejus Issachar, id est, merces. Caro nostra ancilla nostra debet esse: vir noster Deus noster est. Ancillam vero nostram viro nostro damus, si carnem nostram Dei servitio mancipamus, si eam vigilare, jejunare, et abstinere compellimus, atque voluptates ejus edomamus. Issachar igitur Liæ in mercedem datus est a Deo; quia iis qui carnem domant, qui vitia extinguunt, ea merces datur a Deo, ut virtutibus ditentur.

Et ideo post Issachar Zabulon ponitur, qui habitaculum fortitudinis interpretatur. Quis est autem fortis, nisi Deus? de quo Psalmista dicit: « Dominus fortis et potens, Dominus potens in prælio (*Psal.* xxiii, 8). » Et quod habitaculum fortitudinis, nisi habitatio Dei? In illo enim habitat Deus, in quo fides, patientia, castitas, humilitas, charitas cæteræque virtutes commorantur. Et quia per operationem virtutum augentur præmia meritorum, Joseph subsequitur, qui augmentum interpretatur. Benjamin ultimus, imo et superior ponitur, qui filius dexteræ interpretatur. Dextera namque Patris Filius dicitur: et Evangelium loquitur, quia sancti Dei ad dexteram

A Dei ponentur (*Matth.* xxv, 33). Electi itaque filii dexteræ efficiuntur, cum ab hac vita subtracti, in cœlestibus sedibus collocantur ubi nihil est sinistrum, sed totum dextera. Igitur quia interpretationes nominum duodecim tribuum usque ad eum finem perduximus, quo in cœlestibus sedibus collocantur, congruum est ut ea quæ sequuntur, ad glorificationem animarum sanctarum transferamus.

(Vers. 9, 10.) *Post hæc vidi turbam magnam quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, et eribus, et populis, et linguis, stantes ante thronum, et in conspectu Agni (84)... Et clamabant voce magna, dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, et Agno.* Per turbam superiorem, quæ numero comprehenditur, electi qui in Ecclesia Dei singulis temporibus laborant, designantur, sicut jam diximus. Et quia multi sunt vocati, pauci vero electi (*Matth.* xx, 16), et in comparatione reproborum exigua est turba electorum, non immerito numero centum quadraginta quatuor millium, electi qui singulis temporibus in Ecclesia Dei laborant, designantur: in cœlesti vero beatitudine, ubi singulis temporibus ex omnibus gentibus, tribus et linguis congregantur, tanta eorum efficitur multitudo, ut nullo numero comprehendi possit. Per stolas autem albas munditia animarum designatur: palmæ vero in signum victoriæ ponuntur. Palmas igitur non solum sancti martyres quibus victoria specialiter ascribitur, sed et omnes electi, qui in hoc sæculo positi contra visibiles et invisibiles hostes fortiter dimicarunt, in cœlesti beatitudine possident. Palmæ autem præmia sunt victoriæ sanctorum; qui et voce magna clamare dicuntur: *Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, et Agno*, sancti Dei nunquam cessant a laudibus Dei; nec tamen labor est in laudando Deum, quia sicut dulcis est sanctis visio Dei, sic et laus Dei.

(Vers. 11, 12.) *Et omnes angeli stabant in circuitu throni, et seniorum, et quatuor animalium, et ceciderunt in medio throni in facies suas, et adoraverunt Deum, dicentes: Amen, benedictio, et claritas, et sapientia, et gratiarum actio, honor, et virtus, et fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum, amen.* Superius millia millium angelorum in circuitu throni Deum laudare dicuntur: hic autem nullo numero comprehenduntur, sed omnes in circuitu throni stare dicuntur. Possumus per superiores angelos, qui numero comprehenduntur, eos intelligere qui ad diversa officia in mundo destinantur: eos autem qui sine numero ponuntur, illos qui in cœlestibus cum Domino conversantur. Sed et hic septem benedictiones ponuntur, sicut superius, ut demonstret eodem modo et istos benedicere Deum, qui mundum sua gubernatione tuentur, sicut et illos qui in cœlestibus cum Domino commorantur.

(83) Edit., qui beatitudo interpretatur. Sequitur Nephthali, qui dilatatio, etc.; mss. vero, ut nos in textu.

(84) Ita mss. ac Gill. edit.; at Rom. e contrario

post vocem Agni addidit: *amicti stolis albis, et palmæ in manibus eorum.* Post vocem vero dicentes resecauit, *Salus Deo nostro... et Agno.*

(Vers. 13, 14.) *Et respondens unus de senioribus dixit mihi: Ii qui amicti sunt stolis albis, qui sunt et unde venerunt? Et dixi illi: Domine mi, tu scis. Interrogat, ut doceat; per seniore[m] namque doctores Ecclesie: per Joannem vero auditores intelliguntur. Nam prædicatores sancti gloriam animarum sanctarum quibuscunque modis possunt, intimant auditoribus suis; ut mentes eorum ad amorem cœlestis patrie accendant. Et dixit mihi: Ii sunt qui venerunt ex magna tribulatione; et laverunt stolas suas, et dealbaverunt eas in sanguine Agni. Hic demonstrat non ad electos, qui in hac vita laborant, sed ad eos qui in cœlesti vita cum Domino requiescunt, hæc pertinere. Non enim sancti de magna tribulatione, sed ad magnas tribulationes perferendas in mundum veniunt, sicut dicit Salomon (85): «Homo ad laborem nascitur, et avis ad volatum (Job v, 7).» Et Dominus dicit in Evangelio: «Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam; quoniam ipsorum est regnum cœlorum (Matth. v, 10).» Et Paulus dicit: «Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum (Act. xiv, 21);» hic enim tempus est tribulationis, illic tempus pacis. Sancti itaque de magna tribulatione veniunt, quia ab hac vita subtracti, ubi tempus tribulationis est, in æterna quiete collocantur. Laverunt autem stolas suas, quia animas suas, in hac vita positi, ab omnibus sordibus peccatorum mundaverunt: primo quidem 536 per baptismum, postea vero per pœnitentiam et lacrymas, ac misericordie opera, et in cæteris bonis operibus. Quæ etiam in sanguine Agni dealbatæ fuisse dicuntur; quia animæ electorum, quæ antea erant nigredine peccatorum involutæ, per redemptionem sanguinis Christi candorem munditiæ assumpserunt.*

(Vers. 15.) *Ideo sunt ante thronum Dei, et serviunt ei die ac nocte in templo ejus. In conspectu namque Dei sancti Dei assistunt, ac visione ejus indesinenter perfruuntur. Templum vero Dei cœlestem patriam, servitium Dei amorem Dei vocat. Quod enim servitium tam acceptabile Deo, quam ut diligatur ex toto corde, totaque virtute? Et quis ita ardentem diligit Deum, sicut illi qui assidue contemplantur faciem ejus? Et qui sedet super thronum, habitat super illos. Thronus Dei sancti Dei sunt, sicut superius diximus. Qui ergo designantur per thronum Dei, ipsi sunt super quos habitat Deus: D habitat vero super sanctos suos Deus, cum eos suo lumine illuminat, circumdat et tuetur.*

(Vers. 16.) *Non esurient, neque sitient amplius. Cum Dominus dicat in Evangelio: «Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam; quoniam ipsi saturabuntur (Matth. v, 6),» cur hic sancti Dei nunquam esurire dicuntur? Sed sicut superius diximus, non ad electos, qui in hac vita commorantur: sed ad eos qui in cœlesti beatitudine cum Deo exsultant, hoc pertinere*

(85) Rom. edit., sicut dicit Job. Sed auctoris lapsus cum mss. ac Gill. malumus retinere.

(86) Edit., qui in hac vita sunt positi, loquitur: qui videntes: lacuna vero suppleta est ex mss.

credendum est. Justi namque in hac vita positi, videntes (86) hominum injustitias, esuriunt et sitiunt justitiam, cupientes omnes homines justos esse, sicut ipsi sunt. Esuriunt et sitiunt etiam, ut sua justitia quotidie crescat, esuriunt et sitiunt vitam æternam. Animæ vero sanctorum non esurient neque sitient amplius; quia quod esurierunt, jam percipere meruerunt (87). *Et non cadet super eos sol, neque ullus æstus.* Per solem tribulationes quas sancti ab hominibus perferunt, possumus intelligere: per æstum tentationes dæmonum, sive voluptates carnales. Et quia sancti in hac vita positi persecutiones iniquorum hominum tolerando vicerunt, tentationes dæmonum superaverunt, desideria carnalia in se exstinxerunt, in cœlesti beatitudine positi, nullum laborem in perpetuum sentiunt.

(Vers. 17.) *Quoniam Agnus, qui in medio throni est, regit illos. Regit Deus sanctos suos, cum voluntates eorum ita disponit, ut nihil velle possint, nisi quod Deus vult. Et deducet eos ad vitæ fontes aquarum. Vitæ fons Christus est, qui dicit: «Ego sum vita (Joan. xiv, 6).» Quod sine illo est, mortuum est: quod vero in illo est, vita est. Ad vitæ fontem Christus sanctos suos ducit, quia ad semetipsum eos ducit; ut sint unum cum illo. Per aquas eisdem sanctos possumus intelligere; ipse est quippe et fons aquarum, quia ab ipso procedit omnis sanctitas electorum, sicut ipse dixit: «Sine me nihil potestis facere (Joan. xv, 5).»*

Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum. Quia tempus flendi hic fuit, tempus ridendi in illa beatitudine erit, sicut Dominus dicit: «Beati qui nunc lugent, quoniam ipsi consolabuntur (Matth. v, 5).»

CAPUT VIII. — (Vers. 1.) *Et cum aperuisset sigillum septimum. Apertio septimi sigilli ad nativitatem Christi pertinet: sed quærendum nobis est, cur in septimo, non in quinto loco ponatur. In Genesi scriptum est, quia sex diebus fecit Deus cuncta quæ ex cœlo et terra originem sumpserunt, septimo autem requievit (Gen. ii, 2): et idcirco vocavit diem septimum sabbatum, id est, requiem. Quæ est autem requies nostra, nisi Christus? Non inconvenienter ergo in septimi sigilli apertione nativitas Christi ponitur; quia ipse est requies omnium sanctorum suorum, quæ per septimum diem figuratur. Et quia ea quæ in nativitate Christi gesta sunt, spiritalem intelligentiam obtinent; septimum sigillum Christus aperuit, cum ea quæ per significationem gesta sunt, doctoribus Ecclesie per inspirationem Spiritus sancti manifestavit. Factum est silentium in cœlo quasi media hora. Per silentium pax quæ ab Octaviano Augusto, Christo nascente, per universum orbem facta est, designatur. Media autem hora silentium factum est, quia pax quam Ecclesia in*

(87) Eadem edit., quia esurierunt, jamque percipere vitam æternam meruerunt; mss. autem ut in contextu.

initio fidei apud paganos habuit, pauco tempore mansit; nam a Nerone imperatore interrupta est, et Petro Pauloque interfectis, præcepit omnes Christianos persequi.

(Vers. 2.) *Et vidi septem angelos stantes in conspectu Dei, et datæ sunt illis septem tubæ. Ordo istorum septem angelorum in sequentibus est; nam sicut præco ante regem aut principem mittitur, qui ejus adventum annuntiet; ita et Joannes, quia magna erant quæ per angelos designabantur, eorum memoriam facere voluit, antequam ad eorum narrationem veniret.*

(Vers. 3.) *Et alius angelus venit, et stetit ante altare, habens thuribulum aureum in manu sua; et data sunt ei (88) incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum quod est ante Dominum. Iste angelus Christum significat; venit autem, quia per incarnationis mysterium in mundo apparuit; per altare autem aureum Ecclesia designatur. Qui ante altare stetisse dicitur; jacebat namque Christus in incredulis, qui eum purum hominem aestimabant: stabat vero cum fidelibus, qui eum Deum verum esse credebant. Ante altare ergo stetit, quia apostolis et cæteris credentibus, ex quibus Ecclesia tunc constabat, quod Deus esset, manifestavit. Per thuribulum vero quod in manu tenebat, corda apostolorum, cæterorumque fidelium demonstrantur. Quod aureum fuisse dicitur, quia corda discipulorum per fidem purificata, et per sapientiam quam a Christo didicerant, erant inaurata. Quod thuribulum in manu tenuisse dicitur, quia corda apostolorum in manu Dei erant, sicut dicit Salomon: «Cor regis in manu Dei, quocunque voluerit inclinabit illud (Prov. xxi, 1).» Numquid cor istius Salomonis in manu Dei erat, quando idola adorabat? Numquid cor Antiochi aut Herodis in manu Dei erat? Numquid corda regum sanctos Dei persequentium in manu Dei erant? In manu diaboli erant, qui ad quæcunque volebat facinora, ea inclinabat: corda vero regum spiritualium, id est, sanctorum in manu Dei sunt; et ideo quocunque voluerit, inclinabit ea.*

535 * Sequitur: *Et data sunt ei incensa multa. Incensa multa præcepta sunt Evangelii; incensa enim in thuribulo ponuntur, ut calore ignis accepto, fragrantiam odoris sui circumquaque spargant: similiter et Christus doctrinam Evangelii in cordibus discipulorum suorum posuit, qui igne charitatis succensi, odorem fidei suæ per omnes gentes sparserunt. Unde et sequitur: Ut daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum quod est in conspectu Dei. Genera orationum plura sunt; orant namque fideles verbis, Deum deprecantes, ut dimittantur eis omnia peccata eorum: orant et eleemosynas largiendo, sicut dicit Dominus in Evangelio: «Date*

(88) Rom. edit. *resecaverat, et data sunt ei..... ante Dominum: vel ut Gill., ante thronum.*

A *eleemosynam, et ecce omni mundi sunt vobis (Luc. xi, 42).» Et in alio loco scriptum est: «Sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit peccatum (Eccli. iii, 33).» Orant etiam dimittendo proximis, quæ in eis deliquerunt, sicut Dominus dicit in Evangelio: «Si remiseritis hominibus peccata eorum, et Pater vester cælestis dimittet vobis peccata vestra (Matth. vi, 15).» Orant nihilominus et præcepta charitatis servando, quemadmodum scriptum est, quia universa delicta operit charitas (Jacob. v, 20). Ille igitur salubriter orat Deum, qui servat mandata Dei; nihil enim prodest nobis clementiam Dei verbis implorare, et operibus irritare. Super altare ergo aureum de orationibus sanctorum dedit Deus, quando super corda credentium fidem, doctrinam actusque apostolorum, cæterorumque prædicatorum posuit; ut haberent unde erudirentur et quid imitarentur.*

(Vers. 4.) Unde et sequitur. *Et ascendit fumus aromaticum de orationibus sanctorum, de manu angeli in conspectu Dei. Per fumum aromaticum non solum orationes fidelium, sed et fragrantia bonorum operum designatur, quæ ab Ecclesia indesinenter ascendit in conspectu Dei. Qui fumus de manu angeli conscendere dicitur: quia quidquid boni fideles faciunt, operante Deo faciunt, sicut dicit ipse: «Sine me nihil potestis facere (Joan. xv, 5).»*

(Vers. 5.) *Et accepit angelus thuribulum, et implevit illud de igne altaris, et misit in terram. Et facta sunt fulgura, voces, et tonitrua, et terræ motus (89). Per ignem Spiritus sanctus designatur: angelus itaque, id est, Christus thuribulum, id est, corda discipulorum, de igne altaris, id est, de Spiritu sancto implevit; quando post ascensionem suam in cælum, decimo die Spiritu sancto misso de cælo, corda discipulorum implevit, ac scientiam omnium linguarum dedit. Et si per altare Ecclesia designatur, cur Spiritus sanctus antequam daretur, ignis altaris esse dicitur, sicut idem Joannes dicit: «Nondum erat Spiritus datus; quia Jesus nondum fuerat glorificatus (Joan. vii, 29)?» Sed Spiritus sanctus antequam daretur, ignis altaris erat; quia per remissionis gratiam jam eum Ecclesiæ possidebat. Nam Dominus ante passionem suam promisit se Spiritum sanctum daturum discipulis suis; et idem Joannes cum verba Caiphæ posuisset dicentis: «Expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat (Joan. xi, 50),» intulit dicens: «Hoc autem a semetipso non dixit, sed cum esset pontifex anni illius, prophetavit quia Jesus moriturus erat pro gente; et non tantum pro gente, sed ut filios Dei qui dispersi erant, congregaret in unum (Ibid. 51, 52).» Numquid ii qui in Christum credituri erant, qui per universas gentes dispersi idolis serviebant, filii Dei erant? Erant itaque jam filii Dei per prædestinationem; quia jam prædestinati*

(89) *Et facta sunt..... et terræ motus, in Rom. edit. loco mota sunt.*

erant ad vitam æternam. Congregati sunt vero postea in unum, quando per fidem, quam in baptis-
mate susceperunt, corpori Ecclesiæ sunt sociati. Misit ergo angelus ignem, quem in thuribulo posuerat, in terram; quia doctrinam fidei, quam in cordibus apostolorum posuerat, per adventum Spiritus sancti in cordibus Judæorum, qui per incredulitatem terra erant, per ora apostolorum effudit.

Facta sunt fulgura, voces, et tonitrua, et terræ motus. Per fulgura virtutes quæ per apostolos fiebant, per voces prædicatio, per tonitrua autem comminatio ignis æterni designatur: per terræ motus vero conversionem Judæorum possumus intelligere; conversi sunt namque ad pœnitentiam per prædicationem beati Petri, sicut liber Actuum apostolorum narrat: « Iis, inquit, auditis, compuncti sunt corde, et dixerunt ad Petrum et ad reliquos apostolos: Viri fratres, quid faciemus? Ostendite nobis (Act. II, 37). » Et in sequentibus scriptum est, quia ad hanc primam Petri prædicationem crediderunt ex illis tria millia, postea vero innumera-
biles. Hunc ignem, id est, Spiritum sanctum, super nos qui terra sumus, misericordia Domini nostri Jesu Christi effundere dignetur, ut ex carnalibus spiritales efficiamur, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum, amen (90).

DE VISIONE QUARTA.

Gratia Domini nostri Jesu Christi largiente, de apertionibus septem sigillorum pauca diximus, nunc de cantu tubarum septem angelorum, qui sequitur, aliqua proferamus. Per septem angelos doctores, qui ad erudiendum populum Dei a Deo missi sunt, et mittentur usque ad finem, designantur. Et quia sacramenta divinarum Scripturarum doctoribus Ecclesiæ perspicacius, Deo inspirante, quam cæteris patuerunt, rationis ordo posebat, ut post reserationem sigillorum quæ apertionem divinarum Scripturarum significat, septem angeli ponerentur, per quos omnes doctores populi Dei designantur, qui scientiam divinarum Scripturarum locupletius perceperunt. Et sicut omne corpus electorum in septem partes divisimus, ita et septem angeli tubis cecinisse visi sunt: per quos omnes doctores populi Dei designantur, quamvis ab eo ordine parumper discrepent. Nam superius per poderem, quæ talaris est tunica (91), et prior in ornamentis Domini ponitur, ut et in sequentibus per primum cornu Agni, justos qui ante diluvium fuerunt, diximus fuisse designatos: per zonam vero auream in corpore Christi, et per secundum cornu patriarchas et cæteros qui ante legem fuerunt: hic autem per primum angelum doctores qui ab initio mundi usque ad legem fuerunt, per secundum doctores legis designantur.

(90) Codex. Germ., *efficiamur, ipso adjuvante, qui vivit et regnat cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti per immortalia sæcula sæculorum, amen.*

(91) *Quæ talaris est tunica, deest in mss.*

(92) Edit., *suasisse conati sunt; mss. suasisse cre-*

A (Vers. 6.) *Et septem angeli paraverunt se, ut tubis canerent.* Per tubæ cantum 536* prædicatio designatur; prædicatores quippe sancti ad hoc semper parati existunt, ut quoscunque possunt, per doctrinam suæ prædicationis Deo acquirant.

(Vers. 7.) *Et primus angelus tuba cecinit.* Per primum angelum, sicut jam diximus, prædicatores qui ante legem fuerunt, designantur. Primus ergo angelus tuba cecinit, quia sancti viri qui ante legem fuerunt, quamvis nullam legem haberent nisi naturalem, hoc quibuscunque poterant, suasisse credendi sunt (92), ut Deum creatorem suum timerent atque diligerent, et quod quis pati non vellet, alteri non faceret. *Et facta est grando et ignis, mista sanguine, et missum est in terram.* Ea quæ septem angelis tubis canentibus facta fuisse visa sunt, in bonam partem, sicut mihi videtur, accipienda sunt: sicut e contrario effusio phialarum septem angelorum, quæ sequitur, in malam. Per grandinem igitur quæ percutit, verba sanctorum virorum, quæ corda pravorum hominum arguendo percutiebant, designantur. Quæ ignem et sanguinem permistum habuisse describitur: per ignem Spiritus sanctus designatur, qui in sanctis inhabitans suis, minister verborum eorum exstitit: per sanguinem vero Christus intelligitur, qui et a Patribus sæpe prædictus est, et eorum actibus præfiguratus: terra autem sæculi homines peccato subditos demonstrat.

Et tertia pars terræ combusta est... et omne fenum viride combustum est. Per tertiam partem terræ eos, qui per doctrinam et exempla bonorum hominum salvi facti sunt, debemus intelligere: qui igne timoris Dei atque amoris quidquid pravi in se fuit, combusserunt atque deleverunt. Arbores vero illos, qui principatum inter eos tenuerunt, significant: ex quibus multi per doctrinam et exempla bonorum hominum salvi facti sunt, sicut Abimelech per Abraham (Gen. xx, 17), et per Job tres amici ejus (Job XLII, 8). Per fenum autem viride, quod omne combustum esse dicitur, ii designantur qui et superius per tertiam partem terræ et arborum quæ combusta est, id est, electi qui eo tempore fuerunt; fenum namque viride difficile accenditur, aridum vero facile consumitur. Per fenum vero viride electi, per aridum autem reprobi designantur. De hoc arido feno propheta dicit: « Vere fenum (93) est populus. Exsiccatum est fenum, et cecidit flos: verbum autem Domini manet in æternum (Isa. xl, 7, 8); » per fenum igitur viride, ii qui fide erant viridi designantur, qui omne quod in se reprobum fuit, igne charitatis combusserunt.

(Vers. 8.) *Et secundus angelus tuba cecinit.* Per secundum angelum Moyses et cæteri legis doctores designantur. *Et ecce tanquam mons magnus igne ar-*

dendi sunt.

(93) Ita mss.; edit. vero, *est populus. Per fenum igitur viride, ii qui fideles erant viri, designantur.*

dens missus est in mare. Per montem magnum lex Moysi designatur, quæ propter gravitatem ponderis sui monti assimilatur; et propter spiritalem intelligentiam, quæ in lege refulgebat, igne ardere dicitur. Ipse vero Hebraicus populus propter magnitudinem scelerum per mare designatur.

(Vers. 9.) *Et facta est tertia pars maris sanguis, et mortua est tertia pars creaturæ, quæ habebat animas in mari, et tertia pars navium interiit.* Omnis remissio in lege sanguinis effusione atque aspersione fiebat; unde et Moyses populum sanguine aspersit, dicens: « Hic est sanguis Testamenti, quod mandavit ad vos Deus (Exod. xxiv, 8). » Sed et Aaron et filios ejus, ut mundi efficerentur ad offerendas hostias Deo, idem Moyses sanguine aspersit, nec sine sanguinis effusione remissio esse poterat (Hebr. ix, 23). Per tertiam ergo partem maris, electi qui eo tempore fuerunt, designantur: per sanguinem vero in hoc loco remissionem peccatorum possumus accipere. Tertia igitur pars maris in sanguinem versa est; quia electi qui eo tempore fuerunt per observationem legis a peccatis suis mundari meruerunt. Tertia vero pars creaturæ, quæ habebat animas in mari, et mortua fuisse dicitur, eandem significationem habet, quam et tertia pars maris quæ in sanguinem versa est. Per mare autem, sicut jam diximus, multitudo peccatorum designatur: pisces vero cum ab aquis subtrahuntur, animas amittunt. Electi ergo quandiu in aquis vitiorum suorum versantur, animas marinas habent, peccatorum videlicet tenebris involutas; cum vero aut per baptismum, aut pœnitentiam ab aquis vitiorum extrahuntur, animas pristinas quasi amittunt, cum ex malis boni efficiuntur, moriunturque diabolo, ut vivant Deo. Tertia igitur pars piscium animas emisserunt, quia electi qui eo tempore fuerunt, per observationem legis mortui sunt peccato, et cœperunt vivere Deo. Per naves autem, quæ aquas sub se habent, illisque super eminent, principes gentis illius designantur. Tertia vero pars quæ interiit, eos designat qui ex eis justi fuerunt juxta illum sensum quem diximus; eo quod interiierint et mortui sint peccato, et vixerint Deo.

(Vers. 10.) *Et tertius angelus tuba cecinit, et cecidit de cœlo stella ardens tanquam facula.* Eandem significationem habet stella quam et angelus; significat namque propheta: sed quærendum nobis est, quomodo de cœlo in terram cecidisse dicatur. Sancti in cœlum quodammodo conscendunt, cum eos amor divinus ad cœlestia contemplanda elevat: cadunt in terram, cum eos amor proximorum ad ima retrahit; ut prædicatione sua peccantes ad viam veritatis reducant; facula vero accenditur, ut tenebras noctis depellat. Verba igitur prophetarum faculæ fuerunt, quia tenebras peccatorum a mentibus hominum fugaverunt. Possumus etiam per ignem faculæ Spiritum sanctum intelligere, quo indamnati prophetæ, et multos ab iniquitatibus correxerunt, et quæ ventura erant, prædixerunt. Et

A cecidit in tertiam partem fluminum, et in fontes aquarum. Per flumina et fontes duodecim tribus cum suis familiis designantur: per tertiam vero partem ii, qui ex eis ad vitam æternam præscripti erant, figurantur. Cecidit ergo stella in tertiam partem fluminum, quia illi doctrinam prophetarum acceperunt, et in cordibus suis plantaverunt, qui ad vitam æternam prædestinati erant.

(Vers. 11.) *Et nomen stellæ dicitur absinthium.* Absinthium valde est amarum: per absinthium igitur comminationes prophetarum designantur, quas populo peccanti ingerebant, prædicentes eis quod nisi pœnitentiam 537 agerent, in prædam et in captivitatem hostibus suis darentur; et quod si nec sic pœniterent, morte perpetua damnarentur. *Et facta est tertia pars aquarum in absinthium.* Illi amaritudinem pœnitentiæ per comminationes prophetarum assumpserunt, quos superius per tertiam partem aquarum diximus fuisse designatos, id est, electi. *Et multi homines mortui sunt de aquis, quia amaræ factæ sunt.* Illis namque amaritudo pœnitentiæ mortem intulit, qui salvi esse meruerunt; mortui sunt enim secundum id quod mali erant, et vixerunt secundum id quod boni esse cœperunt.

(Vers. 12.) *Et quartus angelus tuba cecinit.* Quartus angelus Christum et apostolos ejus significat. *Et percussa est tertia pars solis, et tertia pars lunæ, et tertia pars stellarum; ut obscuraretur tertia pars eorum, et diei non luceret tertia pars, et noctis similiter.* Sol, luna, et stellæ ad unam rem pertinent; nam per solem populus Judæorum, per lunam vero Synagoga, per stellas autem principes sacerdotum et Pharisæi designantur. Sed si obscurationem solis et lunæ atque stellarum ad eos qui in Christum noluerunt credere, transferre voluerimus, ordo superior perturbabitur. Superius enim combustionem terræ tertiæ partis, quæ sub cantu tubæ primi angeli facta esse dicitur, conversionem tertiæ partis maris in sanguinem, quæ sub cantu tubæ secundi angeli facta fuisse visa est, conversionem nihilominus tertiæ partis aquarum in absinthium, quæ sub cantu tubæ tertii angeli facta fuisse legitur, in bonam partem accipiendam esse demonstravimus; ideoque ad electos pertinere. Consequens est ut persecutionem solis et lunæ atque stellarum in bonam partem interpretemur. Per tertiam itaque partem solis, quæ percussa, id est, obscurata est, ii qui ex populo Judæorum in Christum crediderunt, designantur; obscurati sunt namque impiis Judæis, sed refulserunt in conspectu Dei. Similiter et per tertiam partem lunæ atque stellarum quæ obscurata est, ii qui ex archisynagogis atque sacerdotibus et ex Pharisæis in Christum crediderunt, designantur; quia et ipsi propter lumen verum, id est, Christum, quem ceperunt, obscurati sunt eis, quorum mentis oculos diabolus obcæcaverat, ne in Christum crederent; nam claritas solis lippientes oculos obcæcat

magis, quam illuminat. Possumus vero per tertiam A partem diei apostolos, per tertiam autem partem noctis eos qui ex gentibus crediderunt, intelligere. Obscurati sunt namque eis apostoli, qui eorum doctrinam non solum spreverunt, sed etiam ipsos usquequaque persecuti sunt. De hac eorum obscuratione Dominus dicit: « Trademini autem a parentibus et fratribus et cognatis et amicis, et morte afficient ex vobis. Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum (94) (Luc. XXI, 16, 17). »

(Vers. 13.) *Et vidi et audivi vocem unius aquilæ volantis per medium cælum, dicentis voce magna: Væ, væ, væ, habitantibus in terra a vocibus trium angelorum, qui erant tuba canituri.* Per cælum in hoc loco Ecclesia designatur; aquila vero Christum et apostolos ejus demonstrat. Aquila ergo per medium cælum volabat et clamabat; quia Christus primum per Judæam, apostoli vero ejus per universas gentes Evangelium prædicaverunt: quas etiam persecutiones ab adversariis Ecclesiam esse passuram multis modis prædixerunt. Ideoque tria væ posuit, ex quibus primum ad hæreticos pertinet, qui Ecclesiam Dei multis modis impugnare conati sunt: secundum ad paganos, qui eandem Ecclesiam Dei persecuti sunt, maximamque fidelium multitudinem interfecerunt: tertium ad Antichristum, qui populum Dei in fine mundi debellaturus est. Nec putare debemus quod tria væ ad electos pertineant, qui diversas calamitates ab impiis pertulerunt: sed potius ad eosdem impios, qui easdem calamitates ab impiis pertulerunt; sed potius ad eosdem impios, qui easdem calamitates intulerunt. Unde et, *Væ, væ, væ, habitantibus in terra* dicit; impii namque qui nihil aliud quam terram quærunt, habitatores terræ jure vocantur: justi autem qui cælestia semper desiderant, cæli habitatores recte vocantur, sicut dicit apostolus Paulus: « Nostra autem conversatio in cælis est (Philipp. III, 20). »

CAPUT IX. — (Vers. 1.) *Et quintus angelus tuba cecinit.* Quintus angelus defensores Ecclesiæ orthodoxæ fidei designat: tuba cecinerunt, quando pro defensione fidei omnibus modis laboraverunt. *Et vidi stellam de cælo cecidisse in terram.* Per stellam hæresiarchæ designantur; quia sicut stellæ in cælo refulgent, ita et isti antequam caderent, doctrina et sapientia refulgebant in Ecclesia. De cælo in terram cecidit, quia ab Ecclesia præcisi, corpori reproborum, qui per terram designantur, sociati sunt. Sed quærendum nobis est, cur primum hæreticos, qui per stellam et locustas designati sunt, posuerit; et postea persecutores, qui designantur per equites loricatos, de quibus in sequentibus in cantu tubæ sexti angeli dicturus est. Quia antequam imperatores Romanorum Ecclesiam Dei persequi instituissent, hæretici esse cœpe-

runt, sicut Nicolaus, qui temporibus apostolorum exstitit (Act. VI, 5), et multi alii. *Et data est illi clavis putei abyssi.* Per clavem liberum arbitrium hæreticorum, quod habuerunt in malo, designatur; per abyssum vero corda eorum: per puteum autem eorum ora designantur. Data est igitur hæreticis clavis putei abyssi, quia permisit Deus hæreses esse, sicut dicit apostolus Paulus: « Oportet hæreses esse, ut quipro bati sunt, manifesti fiant inter vos (I Cor. XI, 19). »

(Vers. 2.) *Et aperuit puteum abyssi.* Stella quæ de cælo cecidit, puteum abyssi aperuit; quia hæretici ad proferenda mala, quæ in cordibus eorum latebant, ora sua aperuerunt. *Et ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnæ.* Per fumum doctrina hæreticorum designatur; quia sicut fumus vento impulsus cito evanescit, ita et doctrina hæreticorum per doctrinam sanctorum Patrum velut fumus evanuit: per fornacem vero sæpe corda impiorum designantur, sicut dicit propheta: « Velut clibanus ardens corda eorum (Osee. VII, 4). »

Et obscuratus est sol et aer de fumo putei. Per solem sæpe Christus intelligitur, in hoc autem loco membra ejusdem, id est, prædicatores sancti designati sunt: per aerem vero populus fidelis, qui eis subjectus erat. Sed quomodo electi obscurati sunt, quos pravitas hæretica decipere non valuit? Sed obscurati sunt eis, quos hæretici decipere potuerunt, qui et in sequentibus per locustas designantur: verum 538 claritas eorum cæteris fidelibus latere non potuit, sicut nec lucerna sub modio abscondi potest.

(Vers. 3.) *Et de fumo exierunt locustæ in terram.* De fumo, id est, de doctrina eorum qui hæresiarchæ appellati sunt, magna multitudo hæreticorum generata est. In terram exierunt, quia a societate electorum separati, eis qui terra vocantur, id est, infidelibus conjuncti sunt. *Et data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terræ.* Sæpe Deus dicitur dedisse, quod permittit; permittit enim Deus impiis male agere, ut ex eorum malis bona operetur, Per scorpiones vero possumus dæmones accipere; quia sicut scorpiones dum non prævidentur, corpora hominum suo veneno inficiunt et exstinguunt: ita et dæmones incautis hominibus venena malarum persuasionum ingerunt, et dum ad perpetranda scelera pertrahunt, eorum animas veneno suæ malitiæ infectas occidunt. Potestas ergo locustarum, id est, hæreticorum, similis est potestati scorpionum, id est, dæmonum; quia sicut dæmones in hoc semper insistunt, ut quoscunque possunt decipiant: ita et hæretici tota virtute laborabant, ut quoscunque possent, in foveam suæ perditionis demergerent.

(Vers. 4.) *Et præceptum est illis, ne læderent fenum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem.* Quod significat fenum terræ, hoc et omne viride; nam sicut superius (supr. cap. 8, vers 7) sub cantu

(94) *Et eritis odio... propter nomen meum, ex omnibus mss. restituitur.*

tubæ primi angeli per omne fenum viride, quod combustum esse dicitur, electi qui primis temporibus fuerunt, designantur : ita et hic per fenum terræ et omne viride fidelis populus est designatus : per arbores vero doctores Ecclesiæ designantur. Prohibiti sunt ergo hæretici, ne læderent fenum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem ; quia non permisit Deus, ut eos qui viriditatem fidei habebant, id est, qui fidem quam profitebantur, operibus implebant, neque sanctos prædicatores, qui non erant spinæ vel tribuli, ex quibus neque uvæ, neque ficus colliguntur ; sed potius arbores honorum operum fructus ferentes, ex quibus fideles populi reficiebantur, hæretici deciperent ; unde et sequitur : *Nisi homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis.* Quid est autem signum Dei, nisi charitas, de qua idem Joannes loquitur, dicens : « Deus charitas est (I Joan. iv, 8) ? » Possumus vero per frontes, quæ qualitates mentium sæpissime demonstrant, corda reproborum intelligere. Illi ergo facile ab hæreticis decipiebantur, qui signum Dei vivi, id est, charitatem in cordibus suis non habebant.

(Vers. 5.) *Et præceptum est illis, ne occiderent eos.* Quod dicit, *præceptum est illis*, videtur mihi ad dæmones pertinere ; tanta est enim nequitia dæmonum, ut si hoc Deus permisisset, statim ut homo mortale facinus admisisset, eum interficerent : sed exspectat Deus homines impios, ut aliquando per pœnitentiam ad eum redeant et salventur, sive ut justi per eos probentur. Nam et Psalmista, cum de impiis loqueretur, precabatur dicens : « Ne occidas eos, ne quando obliviscantur populi mei (Psal. LVIII, 12). » Et in Judicum libro scriptum est, quia dimisit Deus Chananæos et Philistæos ; ut in eis experiretur Israel, et haberent scientiam certandi cum hostibus (Judic. III, 1, 2). Præceptum ergo Deus, id est, non permisit ut exterminarentur, sive omnes hæretici, sive omnes impii ; ut haberent justi per quos probarentur, sicut aurum quod probatur per ignem.

Unde et sequitur : *Sed ut cruciarentur mensibus quinque.* Per menses quinque omne tempus vitæ præsentis, quod in quinque ætatibus consistit, possumus intelligere. Prima namque ætas est infantia, secunda pueritia, tertia adolescentia, quarta juven-tus, quinta senectus ; quamvis beatus Gregorius, ut cum sex ætatibus mundi ætates hominum conformaret, senectutem in duas partes diviserit (95). In quinque ergo mensibus, id est, in omni tempore vitæ præsentis non solum hæretici, sed et omnes impii cruciantur. Nam velint nolint, cum ad memoriam mortem pœnamque quæ mortem sequitur, reducunt ; quamvis de prosperitatibus sæculi videantur exultare, cruciantur tamen intrinsecus, eo quod sciant se pro sceleribus suis æternaliter esse cruciandos. E contrario justis, quamvis extrinsecus diversis mo-

(95) *Quamvis beatus Gregorius... diviserit*, communi omnium mss. auctoritate vindicatur.

(96) *Ita et diabolus.... animamque interficiat*, in co-

dis affligantur ; intrinsecus tamen de spe cœlestis gloriæ, ad quam se perventuros credunt, exsultant. Possumus etiam per quinque menses omne tempus hujus mundi intelligere ; primus namque mensis est ab origine mundi usque ad diluvium, secundus a diluvio usque ad Moysen, tertius a Moyse usque ad David, quartus a David usque ad Christum, quintus a Christo usque ad consummationem sæculi. In iis ergo quinque mensibus omnes fabricatores errorum cruciantur, sive eo modo quo superius diximus, sive quod falsas adinventiones suas vident a veritate superari.

Et cruciatus eorum ut cruciatus scorpii, cum percutit hominem. Diximus superius per scorpiones dæmones esse designatos ; nam sicut scorpio corpus aculeo vulnerat, ut per vulnus venenum intromittat, per quod hominem interficiat ; ita et diabolus aut ira, aut superbia, aut libidine, aut aliqua delectatione carnali mentem vulnerat, ut per hoc venenum suæ malitiæ infundat, animamque interficiat (96). Cruciatum ergo locustarum similis esse cruciatum scorpii dicitur ; quia hæretici imitantes patrem suum diabolum, per lenia verba atque composita mentes hominum imperitorum vulnerabant, venenumque sui erroris infundentes, eorum animas necabant. Possumus quippe per cruciatum animarum interfec-tionem intelligere.

(Vers. 6.) *Et in diebus illis quærent homines mortem, et non invenient eam : et cupient mori, et fugiet mors ab eis.* Hæc sententia ad electos pertinet. *In diebus illis*, id est, in diebus quibus Evangelii gratia per universum mundum refulget, *quærent homines mortem.* Quærebat Paulus mortem persequendo Ecclesiam Dei, et non invenit eam ; quia Christus qui est murus impenetrabilis, se illi objiciens, a morte quam quærebat, ad vitam, quæ est ipse, violenter reduxit. Fuerunt et alii multi, qui quæsierunt mortem aut Ecclesiam Dei persequendo, aut cætera mala exercendo : sed fugit mors ab ipsis, quia per prædicationem sanctorum ad vitam sunt revocati. Nos etiam quosdam vidimus, qui quæsierunt mortem, et non invenerunt eam ; et cupierunt mori, et fugit mors ab eis. Scimus enim quosdam fuisse, qui amplius quam oportebat sæculum diligentes, multo tempore multisque modis laborassent, ut divites fierent, cupientes deliciose vivere, et carnis 539 suæ desideria perficere : (97) sed cum ad id quod optabant, pervenire non possent, respuentes sæculi falsa promissa, ad divitias cœlestes acquirendas se contulerunt, atque ad earum perceptionem, sicut credimus, bonis operibus insistendo, pervenire mernerunt. Vidimus nihilominus quosdam monasteria reliquisse, et ad sæculum transisse, et in servitio quorundam hominum potentium se tradidisse ; ut terrenas divitias atque possessiones, quas per se habere non poterant, dice Gem. desideratur.

(97) Omnes edit., *ut carnis suæ desideria perficerent ; omnes mss., ut divites fierent, etc.*

eorum suffragiis obtinerent : sed cum ad id quod desiderabant, pervenire non possent, sæculum reliquisset, et ad monasteria sua rediisse, atque in bonis operibus vitam terminasse. Ii ergo quæsierunt mortem, et non invenerunt eam ; et cupierunt mori, et fugit mors ab eis. De talibus Dominus sub specie Jerusalem ad prophetam loquitur, dicens : « Ecce ego sepiam viam tuam spinis, et sepiam eam maceria, et semitas suas non inveniet. Et sequetur amatores suos, et non apprehendet eos : quæret, et non inveniet eos (*Osee* 11, 6, 7). » Amatores nostri sunt desideria carnalia : amatores nostros sequimur, quando in hoc laboramus, ut divitiarum possessores efficiamur, ut habeamus unde desideria carnalia expleamus. Amatores nostros sequimur, et non apprehendimus, quando misericordia Dei impediente, ad hoc quod inutiliter desideramus, pervenire non possumus.

(Vers. 7.) *Et similitudines locustarum similes equis paratis in prælium.* Per equos sæpe prædicatores sancti designantur, sicut Habacuc propheta in cantico suo loquitur, dicens : « Viam fecisti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum (*Habac.* III, 15). » Viam fecit Deus in mari equis suis, in luto aquarum multarum, quando initio fidei pacem mundo largitus est ; ut apostoli ejus per universas gentes, quæ per mare et lutum designatæ sunt, possent discurrere, et semina fidei spargere. Equi ergo Dei ad prælium parabantur, quando prædicatores sancti et verbo et virtutibus ad hoc armabantur, ut genus humanum de potestate diaboli eruerent. Locustæ vero similes equis paratis in prælium esse dicuntur ; quia sicut prædicatores sancti tota virtute laborabant, ut quoscunque possent, de laqueis diaboli eriperent : ita et hæretici ad hoc semper armabantur, ut quoscunque possent decipere, in barathrum suæ damnationis involverent. *Et super capita earum tanquam coronæ similes auro.* Sæpe per aurum sapientia designatur, sicut superius jam diximus ; per coronas locustarum sapientia sæcularis ostenditur. Coronæ igitur locustarum aurum ipsæ non erant, sed similitudinem auri habebant ; quia sapientia sæcularis, in qua hæretici maxime confidebant, aurum non erat, id est, sapientia ; sed potius stultitia, sicut dicit apostolus Paulus : « Sapientia hujus sæculi stultitia est apud Deum (*I Cor.* III, 19). »

Et facies earum, sicut facies hominum. Homo rationale est animal : per faciem vero hominum divinarum Scripturarum scientiam intelligere possumus quam hæretici habere studebant, ut per eam facilius simplices quosque deciperent. Locustæ igitur facies hominum habere videbantur, sed similitudo erat, non veritas ; quia hæretici videbantur quidem scientiam habere divinarum Scripturarum : sed procul a veritate distabant, quia eam non recte intelligebant.

(Vers. 8.) *Et habebant capillos sicut capillos mu-*

lierum. Per capillos qui sine sensu præciduntur, possumus maximam multitudinem stultorum intelligere, qui ab hæreticis facile decipiebantur ; quia sicut capilli absque injuria præciduntur, ita et isti ab Ecclesia sine aliquo dispendio præcisi sunt. Per mulieres vero diversas Ecclesias possumus intelligere. Habebant igitur locustæ capillos sicut capillos mulierum ; quia sicut sanctæ Ecclesiæ Dei habebant turmas suas, quæ certis temporibus ad divina officia celebranda confluebant ; ita et hæretici habebant populos insanos, qui in diversis locis conveniebant, non ad mysteria divina (98), sed ad diabolica celebranda. *Et dentes earum sicut leonum erant.* Officium dentium est, ut quidquid intra se ceperint, terendo consumant, et in foveam ventris demergant. Possumus ergo per leones et dentes persecutores Ecclesiæ intelligere : per leones quidem principes : per dentes autem eos, qui eorum imperio sanctos Dei laniabant. Dentes igitur hæreticorum sicut leonum erant ; quia sicut pagani Ecclesiam Dei persequiebantur, et quoscunque poterant, terroribus atque cruciatibus in perditionis voraginem implicabant ; ita et hæretici quosdam potentes homines sibi sociantes, Ecclesiam Dei persecuti sunt multosque more dentium minis et impressionibus afflictos, in ventrem suæ malitiæ demerserunt.

(Vers. 9.) *Et vox alarum earum, sicut vox equorum multorum currentium in bellum.* Possumus per alas verba hæreticorum intelligere ; quia sicut alæ a terra aves sublevant ; ita hæretici suis eloquiis extollebantur : per equos vero prædicatores designantur, sicut superius jam diximus. Vox igitur alarum locustarum erat sicut vox equorum multorum currentium in bellum ; quia sicut prædicatores sancti voces prædicationum emittebant, cum pergerent ad bellum contra diabolum, ut genus humanum de potestate ejus liberarent : ita et hæretici circumquaque discurrebant, falsam doctrinam spargendo ; ut quoscunque possent, deciperent, et diabolo subjugarent.

(Vers. 10.) *Et habebant caudas similes scorpionum, et aculei erant in caudis earum.* Isaias propheta dicit quia propheta docens mendacium, cauda est (*Isa.* IX, 15). Hæretici ergo qui propter notiam divinarum Scripturarum prophetas se esse æstimant, non inconvenienter caudis scorpionum assimilantur, quia eorum doctrina falsa erat et venenosa, unde et aculeos in caudis habuisse dicuntur. Per aculeos namque blasphemiarum, quas in divinis Scripturis intermiscabant, designantur. Et sicut scorpio innoxius esset, si aculeus deesset ; ita et doctrina hæreticorum bona esset, si hanc blasphemiam non fœdarent. *Potestas earum nocere hominibus mensibus quinque.* Quid sint menses quinque superius dictum est.

(Vers. 11.) *Et habebant super se regem angelum abyssi, cui nomen Hebraice Abaddon, Græce Apollyon, et Latine habet nomen Exterminans.* Certum est

(98) Edit., ad ministeria divina, sed ad diabolica officia ; mss. autem ut in contextu.

omnibus hæreticorum principem esse diabolum, sicut Dominus dicit ad Job: « Ipse est enim rex super omnes filios superbiæ (*Job* xli, 25); » unde et exterminator vocatur, eo quod exterminator sit totius bonitatis.

(Vers. 12, 13.) *Væ unum abiit, et ecce veniunt adhuc duo væ. Et sextus angelus tuba cecinit.* Per sextum angelum martyres designantur: sextus angelus tuba cecinit, quia martyres Christi doctrinam fidei infidelibus propinaverunt. **540** *Et audivi vocem unam ex cornibus altaris aurei, quod est in conspectu Domini, dicentem sexto angelo,* Per altare aureum, sicut superius jam diximus, Ecclesia designatur. Quatuor ergo cornua altaris quatuor evangelistas demonstrant: vocem ergo unam ex quatuor cornibus altaris aurei audisse se dicit; quia una est fides una doctrina quam quatuor libri Evangeliorum docent.

(Vers. 14.) Quid autem hæc vox sexto angelo dicat, manifestat subdendo: *Vade, et solve quatuor angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate.* Primum dicamus quid sint quatuor angeli, quid vincula, quid Euphrates; et postea cur sexto angelo præcipiat Evangelium, ut solvat quatuor angelos, diligentius investigabimus. Nam sicut superius (*cap. vi, vers. 12*) in apertione sexti sigilli quatuor angeli super quatuor angulos terræ stetisse visi sunt, tenentes quatuor ventos terræ; ne flarent super terram, neque in ullam arborem: ita et hic sub cantu tubæ sexti angeli quatuor angeli in flumine magno Euphrate alligati esse referuntur. Eamdem ergo significationem habent quatuor angeli isti quam et illi; significant enim quatuor regna, Assyriorum videlicet, Persarum, Macedonum, atque Romanorum. Et quia potestas quatuor regnorum, sicut superius diximus, ad Romanos secesserat, per quatuor angelos in hoc loco Romani designantur: per Euphraten vero hic mundus intelligitur. Quid sint ergo vincula quatuor angelorum, superius manifestat; nam supra scriptum est, quia « vidit Joannes angelum descendisse de cælo, habentem signum Dei vivi: et clamavit voce magna quatuor angelis, quibus datum est nocere terræ et mari, dicens: Nolite nocere terræ et mari, neque arboribus, quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum (*Apoc. vii, 2, 3*). » Per angelum qui habebat signum Dei vivi, Christum diximus fuisse designatum: vincula igitur quatuor angelorum verba sunt Domini, non quod Dominus præceperit persecutoribus, ut a persecutione cessarent, donec semina fidei per omnes gentes spargerentur; sed quod potestate fecit, hoc dicitur verbis præcepisse. Romani namque ante adventum Christi a cædibus et rapinis atque effusione sanguinis generis humani nullo modo satiari poterant. Veniens vero Christus in carne pacem mundo largitus est, et Romani qui ab effusione sanguinis generis humani (99) manus cohibere

(99) *Nullo modo satiari poterant..... generis humani, isthac omnia hæc edit. debet auctoritati mss.*

(1) *Edit., id est, prædicatores suos; rectius mss.,*

non poterant, pace ligati sunt, atque ab effusione sanguinis prohibiti sunt. Præcepit ergo vox, quæ processit a quatuor cornibus altaris aurei, sexto angelo qui habebat tubam, ut solveret quatuor angelos; quia doctrina Evangelii hoc præcepit prædicatoribus verbi Dei, ut nullis minis, nullis terroribus hominum impiorum terreantur, ut cessent ab officio prædicationis, sicut Dominus dicit in Evangelio: « Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere (*Matth. x, 28*). » Imperatores quippe Romanorum et cæteri principes terræ, cum viderent religionem Christianam quotidie augeri, et culturam idolorum evacuari, interminati sunt mortem omnibus qui Christum colerent aut prædicarent. Sextus ergo angelus, id est, martyres, quatuor angelos, id est, persecutores suos (1) quasi solverunt; cum propter insuperabilem evangelizandi constantiam ad persequendos eos se armaverunt.

(Vers. 15.) Unde et sequitur: *Et soluti sunt quatuor angeli, qui parati erant in horam, et diem et mensem, et annum, ut interficerent tertiam partem hominum.* Soluti sunt quatuor angeli, quia impii homines, pace abjecta, manibusque solutis, quas pax alligaverat, persecuti sunt populum Dei. Quod autem dicit: *Parati erant,* impiorum hominum voluntatem demonstrat; quia antequam tempus persecutionis veniret, voto parati erant, ut populum Dei interficerent. Sane tertia pars hominum, ut superius dictum est, electos significat. Porro quod in horam, et diem, et mensem, et annum, quatuor angeli, ut interficerent tertiam partem hominum, parati esse dicuntur, possumus ad omnes impios, qui ab initio mundi fuerunt, et erunt usque in finem referre. Per horam quippe tempus ab initio mundi usque ad diluvium, per diem autem tempus a diluvio usque ad legem, per mensem vero tempus sub lege, per annum autem tempus sub gratia designantur. In iis ergo quatuor temporibus semper reprobi persequuntur electos.

(Vers. 16.) *Et numerus equestris exercitus vicies millies dena millia, audivi numerum eorum.* Qui designantur per quatuor angelos, ipsi et per equestrem exercitum, videlicet persecutores Ecclesiæ. Exercitus autem persecutorum equestris esse dicitur; quia sicut habet Deus equos suos, id est, sanctos prædicatores, qui eum per universum mundum deportaverunt; ita habet diabolus equos suos, id est, omnes impios, super quos sedet, et ad perpetranda diversa scelera impellit. Qui vicies millies dena millia esse dicuntur; per finitum namque numerum (2) persecutorum innumerabilis multitudo exprimitur.

(Vers. 17.) *Et ita vidi equos in visione; et qui sedebant super eos, habebant loricas igneas, et hyacinthinas, et sulphureas.* In hoc loco per equos insani populi, per sessores autem equorum principes terræ designantur: per loricas vero, quæ

id est, persecutores suos.

(2) *Sic edit.; mss. vero, per infinitum namque numerum.*

ictus gladiatorum a se repellunt, duritia cordium reproborum designatur, quæ ad corda eorum gladium spiritus, quod est verbum Dei, accedere non sinit. Quæ lorice igneæ, hyacinthinæ, et sulphureæ esse dicuntur. Per ignem plane crudelitas mentis persecutorum : per hyacinthum qui cœli figuram habet, honor deitatis quem diis suis deferebant, designatur : per sulphur vero quod fetet, blasphemias quas in Christum proferebant, designantur. Persecutores igitur loricas igneas, et hyacinthinas, atque sulphureas habuisse dicuntur; quia partim propter incredulitatem mentis corda sua induraverant, ut non solum in Christum non crederent, sed etiam servos ejus persequerentur : partim propter defensionem falsorum deorum, partim propter blasphemias quas in Christum proferebant, dicentes eum magnum B fuisse et seductorem. *Et capita equorum erant tanquam capita leonum.* Per capita equorum imperatores Romanorum designantur; quia capita esse videbantur omnium persecutorum, qui etiam propter insatiabilem rabiem leonibus assimilantur. *Et de ore eorum procedit ignis, et fumus, et sulphur.* Per ignem impia præcepta imperatorum designantur, quibus populus Dei interfici jubebantur; per fumum vero honor deitatis, quem diis suis deferre jubebant. Et recte per fumum idololatriæ falsitas designatur, 541 quia sicut fumus a facie venti evanescit, ita et cultura idolorum in conspectu prædicationis evangelicæ deperiit : per sulphur autem, sicut supra dictum est, blasphemias, quas Christo ingerebant, designantur.

(Vers. 18.) *Ab his tribus plagis interfecta est tertia pars hominum; id est, multitudo martyrum: per ignem videlicet, fumum, ac sulphur, quæ procedebant de ore ipsorum.* Procedebat quippe ignis de ore ipsorum, id est, jussio impiissima, quæ præcipiebant ut sancti Dei martyres interficerentur; procedebat et fumus, quia præcipiebant ut honor deitatis ab omnibus hominibus diis suis impenderetur; procedebat et sulphur, id est, blasphemias in Christum, præcipientes ut religio Christiana funditus de mundo exstingueretur.

(Vers. 19.) *Potestas enim equorum in ore ipsorum est, et in caudis eorum.* Superius capita equorum, ut leonum esse dicuntur : in ore vero leonum dentes consistunt, quibus conterunt et dilaniant omnia D quæ ceperint. Possumus itaque per dentes carnifices intelligere, qui in ore leonum, id est, in potestate persecutorum positi, eorum imperio diversis cruciatibus corpora sanctorum cruciabant. Corpora igitur sanctorum persecutores in ore, id est, in potestate habebant, sed animas non habebant, sicut Dominus dicit in Evangelio : « Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere (Matth. x, 28). » Et ideo potestas persecutorum tantummodo in ore erat; quia corpora sanctorum in potestate habebant, sed animas non habebant : oc-

cidere poterant, quos vincere non valebant. Per caudas vero philosophorum atque poetarum doctrina designatur. *Nam caudæ eorum similes serpentibus, habentes capita, et in iis nocent.* Recte doctrina philosophorum serpentibus assimilatur, quia plena erat venenis mendaciorum. Qui serpentes capita habere dicuntur, quia omnes errores gentilium proprios habebant auctores. Potestas ergo equorum in caudis eorum erat, quia persecutores Ecclesiæ per doctrinam philosophorum volebant evertere religionem Christianam.

(Vers. 20, 21.) *Et cæteri homines qui non sunt occisi in iis plagis, neque egerunt pœnitentiam ab operibus manuum suarum : ut non adorarent dæmonia et simulacra aurea, et argentea, et ærea (3), et lapidea, et lignea; quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare : et non egerunt pœnitentiam ab homicidiis suis, neque a veneficiis suis, neque a fornicatione sua, neque a furtis suis; subauditur, perierunt.* Tertia igitur pars, quæ interfecta est, salva facta est, id est, electi, ex quibus multi pro Christi nomine interfecti sunt : reliqui libentissime occumberent, si necessitas exegisset. Cæteri vero, id est, pagani, qui in Christum credere noluerunt, ut agerent pœnitentiam ab iniquitatibus suis, perierunt.

CAPUT X. — (Vers. 1.) *Et vidi alium angelum fortem descendentem de cælo, amictum nube, et iris in capite ejus.* Quia superius adversitates Ecclesiæ narraverat, quæ ab hæreticis et paganis passa est; restat ut de prosperitate ejus, qualiter inter persecutiones creverit, narret. Constat namque Ecclesiam in persecutionibus crevisse, et quanto amplius opprimebatur, tanto amplius confortabatur et crescebat : sicut de filiis Israel in figura ejusdem Ecclesiæ scriptum legimus, qui quanto amplius ab Ægyptiis opprimebantur, tanto amplius multiplicabantur. Angelus fortis Dominum nostrum Jesum Christum designat, de quo dicit Psalmista : « Dominus fortis et potens, Dominus potens in prælio (Psal. xxiii, 8). » Qui descendens de cælo amictus nube esse dicitur; quia Dominus noster veniens in mundum, carnem quæ per nubem designata est, induit; ut per carnis assumptionem se hominibus conformaret, quos redimere veniebat. Per irim vero ejus misericordia designatur, sicut superius diximus : per caput autem ejus divinitas in hoc loco intelligitur. Irim in capite habebat, quia ejus divinitas ante incarnationem suam tantam misericordiam assumpserat, ut homo fieri pro hominibus non dedignaretur, et ad ultimum pessima morte damnari. *Et facies ejus erat sicut sol.* Sæpe per solem Dominus designatur; quia sol omnes creaturas visibiles suo splendore atque pulchritudine antecedit : sed quæ creatura poterit comparari suo creatori? Verum per figuras visibiles sæpe invisibilia demonstrantur. In corde igitur electorum

(3) Ita mss.; edit. autem, *ut non adorarent idola argentea et aurea, etc.*

Christus sol est, quem cernere per spem nullo modo desistunt, et ad hujus pulchritudinem intuendam perventuros esse se credunt. *Et pedes ejus tanquam columna ignis.* Per columnam ignis Ecclesiam possumus accipere; sive quia Spiritu sancto ignita resplendet (4), sive quia amore Dei atque proximi indesinenter ardet. Per duos vero pedes duos populos intelligere debemus. Ex duobus ergo pedibus una columna efficitur; quia ex duobus populis, ex Judæis videlicet atque gentibus, una Ecclesia Dei fabricatur. Possumus etiam per duos pedes duo Testamenta intelligere, sicut in sequentibus plenius demonstrabimus. Nec discordat a sensu superiori, eo quod vetus Testamentum Judæis, novum autem gentibus specialiter traditum sit.

(Vers. 2.) *Et habebat in manu sua libellum apertum.* Hic liber superius septem sigillis signatus fuisse describitur; sed de ejus apertione, Domino largiente, aliqua diximus. Libellum igitur apertum in manu sua Dominus noster Jesus Christus tenere visus est; quia sensus divinarum Scripturarum doctoribus Ecclesiæ ipse aperuit. *Et posuit pedem suum dextrum super mare; sinistrum autem super terram.* Per pedem dextrum, sicut diximus, novum Testamentum: per sinistrum vetus designatur. Possumus autem per mare populum gentium intelligere, propter profunditatem ignorantiae atque errorem; per terram vero quæ excolitur, ut fructum ferat, Judæos qui excolebantur per disciplinam legis, et fructum ferebant, cum præcepta legalia, quamvis carnaliter, implebant. Pedem ergo suum dextrum Dominus super mare posuit, quando specialius gentibus doctrinam Evangelii quam Judæis tradidit, sicut Paulus eisdem Judæis loquitur, dicens: « Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quia repellitis illud, et indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes (Act. XIII, 46). » Pedem sinistrum super terram posuit, quando legem Judæis specialiter tradidit. Sed nullum moveat, quod posteriora prius commemoraverit, et priora posterius; eo quod in divinis Scripturis hoc sæpe contingat. Ad quod comprobandum unum tantummodo exemplum proferamus. In psalmo centesimo quinto, cum dixisset: « Aperta est terra, et deglutivit Dathan, 542 et operuit super congregationem Abiron: et exarsit ignis in synagoga eorum, flamma combussit peccatores (Psal. cv, 17, 18); » retro revertitur, et dicit: « Et fecerunt vitulum in Oreb, et adoraverunt sculptile (Ibid. 19); » nec inconvenienter per dextrum pedem novum Testamentum, per sinistrum autem vetus designatur; eo quod vetus Testamentum umbra fuerit novi Testamenti.

(Vers. 3.) *Et clamavit, quemadmodum cum leo rugit.* Clamavit Christus per legem, sed non quemadmodum cum leo rugit; quia in una domo Israel vox ejus tantummodo audita est: clamavit postea

A per Evangelium, quemadmodum cum leo rugit; quia in omnem mundum vox ejus intonuit. *Et cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas.* Per septem tonitrua septem virtutes possumus accipere. Clamavit Christus per legem, sed septem tonitrua non sonuerunt: clamavit per Evangelium, et locuta sunt septem tonitrua voces suas. Nam illis quibus lex dicebat: Maledictus qui non reliquerit semen suum in Israel; et quibus ob hoc plures uxores atque concubinas habere licitum erat, pudicitiae tonitruum necdum sonuerat. Similiter et illi quibus lex dicebat: « Oculum pro oculo, dentem pro dente; et qualem inflixerit quis maculam, talem et sustinere cogatur (Exod. XXI, 24); » necdum tonitruum patientiæ audierant. Et illi tonitruum charitatis necdum perfecte audierant, quibus lex dicebat: « Diliges amicum tuum, et odio habebis inimicum tuum (Matth. v, 43). » Idem et de cæteris virtutibus intelligendum est. Septem ergo tonitrua locuta sunt, quando per doctrinam Evangelii sublimitas virtutum cœpit demonstrari.

(Vers. 4.) *Et audiivi vocem de cælo dicentem mihi: Signa quæ locuta sunt septem tonitrua, et noli ea scribere.* Vox de cælo vox est de Ecclesia: scribere vero est prædicare; quia sicut scriptor atramento in volumine scribit, unde legentes exercitentur; ita et quilibet doctor verba Dei scribit, cum ea prædicando in cordibus audientium plantat. Cur ergo per vocem quæ de cælo sonuit, prohibitum est ne septem tonitrua scriberentur, in Actibus apostolorum et in Epistolis Pauli invenire possumus. In initio namque fidei prædicatores sancti videntes infirmitatem gentium ad fidem venientium, non sunt ausi eis austeriora Christi præcepta committere; ne forte duritia præceptorum territi, non auderent ad fidem Christi suscipiendam accedere, sicut Paulus apostolus discipulis suis scripsit, dicens: « Tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam; nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis; adhuc enim estis carnales (I Cor. III, 2). » Sed et apostoli qui erant Hierosolymis, eis qui ex gentibus crediderant, mandaverunt, dicens: « Placuit Spiritui sancto et nobis nihil imponere vobis oneris, nisi ut abstinere vos ab escis, quæ idolis immolantur, et a fornicatione, et suffocato, et sanguine (Act. xv, 28, 29). » Vox ergo de cælo Joanni loquitur, ne septem tonitrua scriberet; quia apostoli qui per cælum designantur, primis prædicatoribus præceperunt, ne noviter ad fidem venientes, subito ad celsitudinem virtutum conscendere cogerent, donec in fide confortati, jam ad operationem virtutum transire possent.

(Vers. 5, 6, 7.) *Et angelus quem vidi stantem supra mare et super terram, cum levasset manum suam, et jurasset per viventem in æternum qui creavit cælum, et ea quæ in eo sunt; et terram, et ea quæ in ea sunt: mare, et ea quæ in eo sunt; quia tempus am-*

(4) In edit. deerant, sive quia Spiritu sancto mita resplendet, sive, quæ restituuntur ex mss.

plius non erit, sed in diebus septimi angeli, cum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, quod evangelizavit per servos suos prophetas. Nos quando juramus, volumus ut firmum sit quod loquimur. Dixisse ergo Domini jurasse est; quia fieri non potest ut quod loquitur Dens, irritum fiat, sicut ipse dicit in Evangelio: « Cœlum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt (Luc. XXI, 33). » Cum igitur Christus per viventem in æternum, et per eum qui fecit omnes creaturas juravit, per semetipsum juravit: Quia « omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil (Joan. I, 3). » Juravit autem non quibusdam verbis semetipsum obligando; sed dicendo ea quæ ventura erant. Per septimum vero angelum prædicatores, qui in fine mundi futuri sunt, designantur, de quibus in sequentibus dicemus. Juravit ergo Christus, quod in diebus septimi angeli consummabitur mysterium Dei, quod evangelizavit per suos prophetas; quia prædixit quia tunc veniet finis, cum omnis electorum numerus fuerit completus.

(Vers. 8.) *Et vocem quam audiavi de cœlo iterum loquentem mecum, et dicentem: Vade, et accipe librum de manu angeli stantis supra mare et supra terram. Vocem primam eam dicit, quando de cœlo ei dictum est: Signa quæ locuta sunt septem tonitrua, et noli ea scribere. Eamdem itaque vocem se iterum audisse dicit; quia ejusdem Spiritus sancti vox fuit illa, cujus et ista. Per Joannem in hoc loco omnes apostolos intelligere debemus. Vox ergo divina Joanni locuta est, ut iret ad angelum, et acciperet ab eo librum; quia Spiritus sancti gratia apostolis inspiravit, ut relictis omnibus, Christum sequerentur; ut doctrinam Evangelii ab eo perciperent.*

(Vers. 9, 10.) *Et abii ad angelum, dicens ei ut daret mihi librum. Abierunt apostoli ad Christum, ut ab eo doctrina divinarum Scripturarum instruerentur. Et dixit mihi: Accipe, et devora illum, et faciet amaricare ventrem tuum, sed in ore tuo erit dulce tanquam mel. Et cum devorassem eum, amaricatus est venter meus. Per os in quo sapes discernuntur, corda apostolorum intelligere possumus: per ventrem autem in quo omnes spurcitæ commorantur corporis, memoriam peccatorum intelligere debemus. Liber igitur dum devoraretur, ut mel dulce fuisse dicitur; quia divina Scriptura dum in mente revolvitur, vitamque æternam mandata Dei custodientibus repromittit, dulcis ut mel in corde efficitur: cum vero mentem a superioribus ad inferiora, id est, a contemplatione cœlestis patriæ ad peccata sua intuenda deducit, pœnasque quas impii pro peccatis suis passuri sunt, ostendit, quæ antea fuerat dulcis in demonstratione cœlestis gloriæ, amara efficitur in peccatorum ostensione. Possumus etiam hoc de Joanne proprie intelligere, qui antequam Evangelium scriberet, Pathmos in exilium*

(5) Edit., *Abstinencia vitiorum, cæterisque, etc.*; mss. omittunt, *vitiorum.*

A ductus est: sed quia propter absentiam ejus hæretici Ecclesiam Dei invaserant, post reversionem suam de exilio ad eorum blasphemias destruendas compulsus est Evangelium scribere. Præcepit igitur vox divina Joanni, ut iret ad angelum, et acciperet ab eo librum; quia 543 Spiritus sanctus hoc Joanni inspirando suavit, ut iret ad Christum non passibus corporis, sed passibus mentis, ad considerandam divinitatis ejus potentiam atque cum Patre æqualitatem, ut de divinitate ejus libellum omnibus fidelibus salutiferum posset conscribere. Devoravit vero Joannes librum, cum scientiam Evangelii quod postea scripsit, plenissime accepit. Liber itaque dum devoraretur, dulcedinem mellis ori exhibuit; quia divina Scriptura quanto amplius in corde ruminatur, tanto salubriorem dulcedinem menti exhibet. Possumus autem per ventrem, in quo escæ putrescunt, carnem hanc mortalem intelligere. Liber igitur qui in ore dulcis fuit, amaritudinem ventri generavit; quia sancti viri quanto amplius in meditatione divinarum Scripturarum dediti sunt, quantoque eorum meditatio dulcior fit in mente, tanto majorem amaritudinem carni suæ exhibent, affligendo videlicet eam jejuniis, vigiliis, abstinentia, cæterisque cruciatibus (5), quibus caro atterritur.

(Vers. 11.) *Et dixit mihi: Oportet te prophetare iterum populis, et gentibus, et linguis, et regibus multis. Prædicatur ei quod ab exilio ad prædicandum rediturus sit. Sed cum sancti Patres tradant quod post reversionem suam de exilio tantummodo in Epheso, et circa adjacentia loca ejus prædicaverit, ibique mortuus sit, et corpore requiescat; quomodo populis, et gentibus, et linguis, et regibus multis prophetasse dicitur? Sed prophetavit, id est, prædicavit per Evangelium suum, quod postea scripsit omnibus gentibus, et linguis, et regibus multis; quia per omnes gentes dispersum est, et in meditatione ejus omnes terrarum populi regesque multi proficiunt.*

CAPUT XI. — (Vers. 1.) *Et datus est mihi calamus mensuræ similis virgæ, dicens: Surge, et metire templum Dei, et altare, et adorantes in eo. Per calamus quo antiqui scribere solebant, Evangelium quod ei datum est a Domino, et quod postea scripsit, designatur: per virgam vero sæpe disciplina accipitur. Calamus igitur qui Joanni datus est, similitudinem virgæ habuit; quia disciplina Christianorum est Evangelium. Unde et templum et altare et adorantes in eo metiri præcipitur: per templum namque Ecclesia: per altare sancti et perfecti viri, qui in Ecclesia consistunt: per adorantes autem in eo cætera multitudo, quæ eorum doctrina instruitur, designatur. Templum nempe Dei et altare, atque adorantes in eo unusquisque prædicator metitur, dum unicuique secundum propriam capacitatem spiritualis gratiæ doctrinam administrat (6); aliter enim docendus est sapiens, aliter insipiens: aliter litteratus, aliter illitteratus: aliter paganus,*

(6) Omnes edit., *administrat, aliter hæreticis, aliter catholicis*; mss. vero nobiscum faciunt.

aliter Christianus; aliter hæreticus, aliter catholicus. Nam et Dominus dicit in Evangelio, quia paterfamilias « peregre proficiscens, vocavit servos suos, et tradidit illis bona sua, Et uni dedit quinque tamenta, alii autem duo, alii vero unum; unicuique secundum propriam virtutem (Matth. xxv, 14, 15). »

(Vers. 2.) Sequitur: *Atrium autem quod est foris, ejice foras, et ne metiaris illud; quoniam datum est gentibus.* Si foris erat, quomodo foras ejici poterat? Per atrium ergo Judæi designantur: Judæi igitur foris erant per incredulitatem: sed Joannes et cæteri apostoli adhuc eos per amorem in cordibus suis tenebant, sicut dicit apostolus Paulus: « Optabam ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitæ (Rom. ix, 3, 4). » Unde præcipitur ei, ne illud metiatur, id est, verba prædicationis non eis ministret, sicut in Evangelio ipse præcipit, dicens: « Nolite mittere margaritas vestras ante porcos; ne conculcent eas pedibus suis, et conversi elidant vos (Matth. vii, 6). » Et ad prophetam Ezechielem Dominus loquitur, dicens: « Ecce ego adhærescere faciam linguam tuam palato tuo, nec eris quasi vir objurgans; quia domus exasperans est (Ezech. iii, 26). » Hocque atrium datum esse gentibus dicitur; quia Judæi propter incredulitatem suam paganis gentibus erant conjuncti; sive traditi erant gentibus, id est Romanis, ut ab eis delerentur atque exterminarentur. *Et civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus.* Subito saltum facit ad Eliam atque Enoch, qui temporibus Antichristi venturi sunt: et pulchro satis ordine, videlicet, ut qui Judæorum dejectionem per figuram atri protulerat, eorum restaurationem tacite subnecteret; constat enim Judæos in fine mundi per prædicationem Eliæ et Enoch ad fidem Christi esse reversuros. Civitatem itaque sanctam, id est, Ecclesiam, Antichristus et ministri ejus calcabunt, id est, persequentur mensibus quadraginta duobus qui faciunt tres annos et dimidium.

(Vers. 3, 4.) *Et dabo duobus testibus meis, et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis.* Testes duos Dominus Eliam et Enoch vocat, qui adventum ejus secundum præcurrent, sicut Joannes præcurrit primum. *Ii sunt duæ olive, et duo candelabra in conspectu Domini terræ stantes.* Oliva oleum fert, quod supra candelabrum postea ponitur, ut luceat omnibus qui in domo sunt (Matth. v, 15). Per oleum in hoc loco sapientiam spiritalem possumus accipere; unusquisque enim oliva tunc est, quando apud se quiescens, per contemplationis gratiam Deo deservire studet; quando illud implere studet, quod Dominus dicit in Evangelio: « Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua; ut sit elemosyna tua in abscondito: et Pater tuus qui videt in

A abscondito, reddet tibi (Matth. vi, 3, 4). » Candelabrum vero tunc fit, quando illud implet quod Dominus dicit in Evangelio: « Videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est (Matth. v, 16). » Duo igitur isti sancti modo olive sunt, cum in aliquo loco terræ positi, ubi eos majestas divina commorari præcepit, per contemplationis gratiam Deo deserviunt: candelabra tunc fiunt, cum ad explendum prædicationis suæ officium venerint (7), quando omnibus, et fidelibus videlicet et reprobis, verbum Dei annuntiabunt. De hoc candelabro Dominus dicit in Evangelio: « Neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt (Ibid. 15). » Lucerna quippe super candelabrum ponitur, quando officium prædicationis sancto viro traditur, qui bonum quod prædicat, flammis bonorum operum illustrat; lucerna vero sub modio ponitur, 544 quando officium prædicationis alicui reprobo committitur, qui bonum quod prædicat, pravis operibus tegit; ne lumen præbeat eis qui in domo sunt, sicut dicit sanctus Gregorius, quia cujus vita despicitur (8), restat ut et prædicatio ejus contemnatur. Duæ ergo olive et duo candelabra in conspectu Domini stare dicuntur; quia in terra positi, illud tempus præstolantur, quo officium prædicationis suæ expleant, et mortis debitum solvant, sicut sequentia manifestant.

(Vers. 5.) *Et si quis voluerit eis nocere, ignis exiet de ore eorum, et devorabit inimicos eorum: et si quis voluerit eos lædere, sic oportet eum occidi.* Quia Spiritus sanctus loquitur per ora sanctorum, sicut Dominus dicit in Evangelio: « Non enim vos estis, qui loquimini: sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis (Matth. x, 20); » non incongrue verba sanctorum ignis vocantur, sicut Psalmista dicit de Domino: « Ignitum eloquium tuum vehementer, et servus tuus dilexit illud (Psal. cxviii, 140). » Ignis igitur exiet de ore sanctorum istorum, et devorabit inimicos eorum; quia doctrina eorum ita errores Antichristi destruet, ut omnibus sanam mentem possidentibus nihil videantur esse, quod asserere conabuntur Antichristus et ministri ejus. Quod autem sequitur, *Et si quis voluerit eos lædere, sic oportet eum occidi,* ad eandem rem pertinet.

(Vers. 6.) *Ii habent potestatem claudendi cælum, ut non pluat diebus prophetiæ eorum; et habent potestatem super aquas, convertendi eas in sanguinem, et percutere terram omni plaga quotiescunque voluerint.* Legimus Eliam oratione clausisse cælum, et iterum aperuisse: sed et Moysen aquas in sanguinem convertisse. Non ergo putandum est Eliam minorem virtutem habere, cum ad explendum officium suæ prædicationis venerit, quam habuit

(7) Ita mss., nisi quod ubi alii, et edit. legunt *officium*, Sag. habet *mysterium*, forte *ministerium*: totus autem locus in edit. hoc modo exstat, *officium venerint, quando omnibus, videlicet fidelibus et infi-*

delibus, verbum, etc.

(8) Edit., *sicut scriptum est: Cujus vita despicitur*; omnes vero mss. hanc fraudem potius quam lapsum restituunt.

eo tempore, quo inter homines conversatus est, sed potiore. Possumus etiam per cœlum Ecclesiam, per pluviam verba sanctorum spiritualiter intelligere; clauditur namque cœlum impiis, cum Deus suo iudicio corda eorum ita obdurari sinit, ut nullo modo verbo Dei aditum accedendi ad cor suum tribuant, ut salventur. Nam et propheta Isaias cœlum Judæis clausit, cum ei a Domino dictum est: « Excæca cor populi hujus, et aures ejus agrava, et oculos ejus claude; ne forte videant oculis, et auribus audiant, et corde suo intelligant: et convertantur, et sanem eos (*Isa. vi, 10*). » Clausit et cœlum Jeremias inimicis suis (9), cum dicebat ad Dominum: « Ne propitius iniquitati eorum, et peccatum eorum a facie tua non deleatur. Fiant corruentes in conspectu tuo: in tempore visitationis tuæ peribunt (*Jerem. xviii, 23*). » Numquid Moyses non habebat potestatem claudendi cœlum et aperiendi, cui dicebat Dominus, cum populus peccasset: « Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, et deleam eos, faciamque te in gentem magnam (*Exod. xxxii, 10*)? » Sancti itaque illi quibusdam claudunt cœlum, ut non descendat super eos imber misericordiæ Dei, eis videlicet, quos ab erroribus Antichristi revocare non potuerint: quibusdam vero aperient, eis videlicet quos ab erroribus Antichristi revocaverint; imbremque super eos pluent, quando suis precibus Deum illis propitium efficiant. Per aquas quas in sanguinem convertere dicuntur, populi designantur: sanguis autem ultionem divinam demonstrat. Aquas igitur in sanguinem convertent, quando gentes quæ a fide Christi discesserint, perpetua morte esse damnandas suo iudicio decernent.

(Vers. 7.) *Et cum finierint testimonium suum, bestia quæ ascendit de abyso, faciet contra eos bellum, et vincet illos, et occidet eos.* Bestia hæc Antichristum significat. *Faciet contra eos bellum*, quando eos persequetur: *vincet vero illos* non superando verbis, sed interficiendo.

(Vers. 8.) Unde et sequitur: *Et occidet eos, et jacebunt corpora eorum in platea civitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma et Ægyptus; ubi et Dominus eorum crucifixus est.* Si per civitatem magnam Jerusalem terrestrem voluerimus intelligere propter hoc quod dicit: *Ubi et Dominus eorum crucifixus est*, a veritate aberrabimus (10); eo quod illa Jerusalem usque ad solum destructa sit, et ista quæ pro ea ædificata est, non in eo loco, sed in alio sita esse dicatur: neque Sodoma et Ægyptus dicenda est, eo quod a Christianis incolatur. Simulque considerandum quia ubicunque in hoc libro civitas magna ponitur, Babylonem quæ est civitas diaboli, et ex omnibus reprobis constat, significat. Quod autem in platea civitatis

magnæ corpora eorum projicienda esse dicuntur, possumus simpliciter intelligere, ut in quacunque platea, quæ ad jus alicujus reprobi pertineat, jaceant. Sed melius mihi videtur, ut sicut per civitatem magnam omnes reprobos intelligendos esse diximus, ita et per plateam corda reproborum intelligamus: jacebunt itaque corpora sanctorum in platea civitatis magnæ; quia sancti illic jacent, a quibus nullius esse momenti existimantur: e contrario fidelibus stant, qui quanta sit eorum virtus atque gloria, cordis oculis intuentur. Civitas vero diaboli non inconvenienter Sodoma et Ægyptus nominatur; eo quod Sodoma cæcitas, Ægyptus tenebræ interpretentur. Quis enim deteriorem cæcitatem atque tenebras patitur, quam impii, qui præcipiti gradu, ut in cloacam inferni demergantur, mala operando properare non desistunt? In platea vero civitatis magnæ, ubi Dominus crucifixus est, corpora sanctorum projicienda esse describuntur; quia sicut a membris diaboli Christus crucifixus est, ita ab eisdem ii duo prophetae occidentur.

(Vers. 9-12.) *Et videbunt de populis, et tribubus, et linguis, et gentibus corpora eorum per tres dies et dimidium, et corpora eorum non sinent poni in monumentis: et inhabitantes terram gaudebunt super eos, et jucundabuntur, et munera mittent invicem; quoniam ii duo prophetae cruciaverunt eos qui habitabant terram. Et post dies tres et dimidium spiritus vitæ a Deo intravit in eos: et steterunt super pedes suos, et timor magnus cecidit super omnes qui viderunt eos. Et audierunt vocem magnam de cælo dicentem illis: Ascendite huc. Et ascenderunt in cœlum in nube, et viderunt illos inimici eorum.* Hoc si secundum historiam impleatur, hominibus quidem incognitum, Deo autem nota sunt omnia. Possumus autem et nos huic historiæ spiritalem intelligentiam adjungere: sed temerarium videtur illam historiam, quam 545 intelligimus, spiritualibus sensibus velle adornare. Nullam quippe domum extra positi, interius ornare valemus: sed ne omnino tacuisse videamur, pauca dicamus. Possumus per tres dies et dimidium tres annos et semis intelligere, quibus ii duo prophetae prædicaturi sunt: per monumenta vero mentes reproborum intelligere possumus. De iis monumentis Dominus loquitur, dicens: « Væ vobis, Scribæ et Pharisei, quia estis sicut sepulcra dealbata, quæ a foris quidem videntur candida, intrinsecus autem plena sunt omni immunditia et ossibus mortuorum (*Matth. xxiii, 27*). » Sic et vos a foris quidem paretis hominibus justis, intus autem pleni estis rapina et iniquitate. In monumentis igitur reprobi corpora sanctorum non sinent poni; quia doctrinam illorum a mentibus suis abjicient. Quod autem post dies tres et dimidium spiritus vitæ a Deo intrare in eos dicitur, et stare super pedes suos,

(9) Omnes edit., *Jeremias amicis suis*; omnes mss. melius, *Jeremias inimicis suis*.

(10) Ita mss.: at edit. e contrario, *a veritate non aberrabimus*. Minus commode.

resurrectionis tempus accipere possumus, quod post tria tempora et dimidium, quamvis non statim, in proximo tamen fiet. Stabant quippe super pedes suos, quando post resurrectionis tempus, quanta sit eorum virtus atque magnificentia, omnibus impiis manifestabitur. Timor vero magnus cadet super inimicos eorum, cum viderint eos; quia in die iudicii cum viderint eos, gloriamque illorum, turbabuntur timore horribili, dicentes: « Ii sunt quos aliquando habuimus in derisum, et in similitudinem improperii. Nos insensati vitam illorum aestimabamus insaniam, et finem illorum sine honore. Quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est (Sap. v, 3-5)? » Et quia Malachias propheta ex persona Domini loquitur, dicens: « Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, qui convertat corda patrum ad filios (Malach. iv, 5, 6); » et cætera quæ sequuntur: credimus Judæos per prædicationem Eliæ, sicut superius(11), prout potuimus, demonstravimus, ad fidem Christi esse convertendos. Possumus autem per duos testes duorum populorum prædicatores intelligere, Judæorum videlicet atque gentium. Qui diebus mille ducentis sexaginta prophetaturi esse dicuntur; quia omni tempore quo Antichristi persecutio atque deceptio per universum orbem desæviet, quoscunque poterunt, ad viam veritatis reducere studebunt.

(Vers. 13.) *Et in illa hora factus est terræ motus magnus.* Nunc ad initium prædicationis Eliæ et Enoch revertitur. Terræ motus, sicut superius jam diximus, motionem cordium solet designare: terræ motus tunc fiet, cum per prædicationem Eliæ et Enoch multi ad pœnitentiam, multi ad fidem convertentur. *Et decima pars civitatis cecidit.* Non sanus sensus mihi videtur esse, ut per civitatem, cujus decima pars cecidit, Ecclesiam intelligamus; eo quod hic sermo ad civitatem magis diaboli quam ad civitatem Dei respiciat. Illius ergo civitatis in hoc loco decimam partem corruisse dicit, quam superius civitatem magnam, Sodomamque et Ægyptum vocavit, et in cujus platea corpora sanctorum per tres dies et dimidium insepulta jacere dicuntur. Et quia per denarium numerum sæpe lex designatur, eo quod lex per decalogum sit accepta; possumus per decimam partem quæ corruit, Judæos observatores legis intelligere, qui per prædicationem Eliæ fidem Christi suscipientes, a civitate diaboli corruent et præcidentur. *Et occisa sunt terræ motu hominum septem millia: et reliqui in timorem sunt missi, et dederunt gloriam Deo cæli.* Sicut per denarium numerum lex, ita et per septenarium sæpe gratia Evangelii accipitur. Ecce decima pars civitatis, quam non ex lapidibus, sed ex hominibus constare docuimus, cecidit; et non decem millia, sed septem millia mortua esse perhibentur. Denarius igitur numerus in septena-

rium commutatus est; quia Judæi observationes legales respicientes, doctrinam Evangelii suscipient: quæ propter septem dona Spiritus sancti per septenarium numerum designantur. Septem ergo millia mortua esse describuntur; quia morientur diabolo ut vivant Deo: reliqui vero qui in timore sunt missi, electos cæteros designant, qui videntes conversionem Judæorum atque divinam Scripturam in illis esse completam, in timore Dei atque amore proficient, Deumque pro eorum conversione laudare non desistent.

(Vers. 14.) *Væ secundum abiit, et ecce væ tertium veniet cito.* Væ tertium ad ea mala, quæ per Antichristum facturus est diabolus, ad diem iudicii pertinet. Et quia superius angelum quem vidit stare supra mare et super terram, jurasse dicit per viventem in æternum; quia in diebus septimi angeli, cum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, quod evangelizavit per servos suos prophetas, diem iudicii breviter ponere voluit, et ad mala Antichristi postea narranda revertitur. Quod si diligenter inspicimus, videbimus eum hoc ordinate fecisse; scimus namque quia prædicatores sancti, qui in fine mundi nascituri sunt, hoc prædicabunt, quod dies Domini in proximo sit; ut quos exhortationibus ad viam veritatis reducere non potuerint, saltem terroribus ad pœnitentiam provocent. Et quia ante persecutiones Antichristi, dies iudicii incipiet prædicari, eundem diem iudicii Joannes antea ponere voluit, quam ad persecutiones ipsius Antichristi narrando veniret.

(Vers. 15.) *Et septimus angelus tuba cecinit.* Per septimum angelum, sicut diximus, prædicatores sancti qui in fine mundi nascituri sunt, designantur. Tuba canent, cum verbum Dei annuntiabunt. *Et factæ sunt voces magnæ in cælo, dicentes.* Possumus per cælum Ecclesiam, per voces vero magnas sanctorum verba intelligere, qui in adventu Domini ad iudicium venientes exsultabunt, sicut Dominus dicit in Evangelio: « Respicite et levate capita vestra; quia appropinquat redemptio vestra (Luc. xxi, 28). »

Factum est regnum hujus mundi Domini et Christi ejus, et regnabit in sæcula sæculorum. Numquid antea non erat Domini et Christi ejus regnum hujus mundi? Sed regnum hujus mundi homines vocavit, in quorum mentibus aut regnat Deus, aut regnat diabolus. Regnat Deus in sanctis suis: regnat diabolus in eis qui sunt ex parte ejus: ipse et enim rex super omnes filios superbiam (Job xli, 25). Regnum igitur hujus mundi Domini et Christi ejus tunc fiet, cum diabolus cum omnibus quos decepit, in infernum demersus fuerit: cum illud implebitur, quod angelus ad Danielem loquitur, dicens: « Regnum autem et potestas, quæ est subter omne cælum, tradetur populo sanctorum, qui est obtinebunt illud usque in sæculum, et in sæculum sæculorum (Dan. vii, 27). »

(11) Omnes edit., *superius demonstravimus*; mss. ut in corpore.

(Vers. 16.) *Et viginti quatuor seniores qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis, 546 ceciderunt in facies suas, et adoraverunt Deum, dicentes.* Per viginti quatuor seniores in hoc loco animas sanctorum, quæ in cœlesti beatitudine cum Domino commorantur, possumus intelligere : sedes vero requiem sempiternam designant. Viginti quatuor seniores in conspectu Dei sedent in sedibus suis : quia sanctorum animæ sine corporibus in cœlesti beatitudine modo cum Domino requiescunt. In facies suas ceciderunt et adoraverunt ; quia sancti Dei cum viderint justissimum Dei iudicium peragi, inenarrabilemque ejus potentiam, dejicient se per humilitatis subjectionem in conspectu Creatoris sui, scientes nihil esse quidquid est, in comparatione illius qui Deus est.

(Vers. 17, 18.) *Gratias agimus tibi, Domine Deus omnipotens, qui es, et qui eras sanctus, et qui accepisti virtutem tuam magnam, et regnasti. Et iratæ sunt gentes, et advenit ira tua, et tempus mortuorum judicari ; et reddere mercedem servis tuis prophetis, et sanctis, et timentibus nomen tuum, pusillis et magnis ; et exterminandi eos qui corruerunt terram (12).* Est Christus modo, postquam hominem assumpsit, ejusdem sanctitatis qua et Pater, ejusdem æternitatis ; ejusdem potentiæ : erat et antequam hominem assumeret, æqualis per omnia Patri. Accepit autem virtutem suam magnam, quando per passionem suam diabolum vicit : regnavit vero, quando genus humanum sibi subjecit : iratæ sunt gentes, quia impii homines Ecclesiam Dei persecuti sunt, ut nomen Christi de mundo exstinguerent : adveniet autem ira Dei, cum dies iudicii advenerit : adveniet tempus mortuorum judicari, videlicet ut mortui judicentur. Illi scilicet mortui, qui in hac vita positi, animas suas male vivendo interficere non timerunt. *Et reddere mercedem servis tuis prophetis et sanctis, et timentibus nomen tuum, pusillis et magnis.* Hoc tunc implebitur, quando in die iudicii dicturus est : « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (Matth. xxv, 34). » Pusillos illos vocat qui minoris sunt meriti : magnos, qui majorem gratiam obtinent apud Deum. *Et exterminandi eos qui corruerunt terram.* Corruptores terræ impios vocat : hoc tunc implebitur, quando dicet : « Ite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo (13) et angelis ejus (Ibid. 41). » Sed quærendum nobis est, quam terram corruerunt impii. Semetipsos utique male vivendo corruerunt, quando in luxuriis cæterisque vitiis corpora sua enutrierunt. Corruerunt et aliorum terram, eorum videlicet quos et verbis et exemplis ad mala opera agenda pertraxerunt. Nunc ad ea quæ prætermiserat, id est, ad mala Antichristi narranda revertitur. Et ut commo-

(12) Rom. edit. *resecaverat, et reddere mercedem ... qui corruerunt terram.*

(13) Restituitur ex mss., *qui paratus est diabolo, etc.*

dius ad ea exprimenda perveniat, ab adventu Christi incipit, atque mala quæ Ecclesia a diabolo passa est, commemorans, qualiter idem diabolus eandem Ecclesiam per Antichristum evertere conetur annectit.

(Vers. 19.) *Et apertum est templum Dei in cælo, et visa est arca Testamenti ejus in templo ejus.* Possumus per templum Dei beatam Mariam intelligere : per arcam vero Testamenti Christum, qui ex ea carnem assumpsit. Templum autem Dei non ideo apertum dicitur, quod uterus beatæ virginis Mariæ in pariendo Dominum apertus sit, quæ fuit virgo ante partum, virgo in partu, virgo post partum : sed ideo apertum dicitur, quia per ipsam visibilis nobis factus est Dominus noster Jesus Christus. Possumus etiam per templum vetus Testamentum intelligere : per arcam sacramenta quæ de Christo in veteri Testamento continentur. Veniente quippe Christo in carne, apertum est vetus Testamentum, atque spiritalis intelligentia, quæ in eo latebat, fidelibus est revelata : *Et facta sunt fulgura, et voces, et terræ motus, et grando magna.* Per fulgura, miracula quæ per Christum facta sunt : per voces vero, ejus prædicatio designatur. Terræ motus autem motionem cordium designat ; moti sunt namque multi per prædicationem Christi ad pœnitentiam de peccatis suis peragendam : moti sunt de infidelitate ad fidelitatem : moti sunt de malo ad bonum (14). Et quia grando terram solet percutere, possumus per grandinem comminationes ignis æterni, quæ in Evangeliiis sæpe inveniuntur, intelligere : quibus corda pravorum percutiuntur, ut resipiscant ab iniquitatibus suis.

CAPUT XII. — (Vers. 1.) *Et signum magnum apparuit in cælo, mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite ejus corona stellarum duodecim.* Hæc mulier Ecclesiam designat ; consequens quippe erat, ut post prædicationem Christi, ejus forma describeretur, quam prædicatio Christi genuit. Possumus autem per cælum in hoc loco hunc mundum intelligere : per signum magnum salutem magnam, quam adventus et prædicatio Christi mundo contulit : per solem vero Christus designatur, sicut dicit propheta : « Vobis autem timentibus nomen Domini orietur, Sol justitiæ, et sanitas in peninis ejus (Malach. iv, 2). » Mulier itaque amicta erat sole, quia fideles, ex quibus Ecclesia constat, in baptismo Christum induunt, sicut Apostolus dicit : « Omnes qui in Christo baptizati estis, Christum induistis (Galat. iii, 27). » Per lunam vero, quam sub pedibus habuisse visa est, quæ crescit et decrescit, mundum istum possumus intelligere, quem Ecclesia despiciendo calcat, ut liberius ad cœlestia tendat. Sed, quia luna noctem illuminat, melius mihi videtur, ut per lunam Scripturam sacram in-

(14) Ita mss.; edit. vero, *moti sunt per fidelitatem ab infidelitate... ad bonum per bonam conversionem.*

telligamus, sine cujus lumine in nocte hujus sæculi per vias rectitudinis incedere non valemus. De hoc lumine Psalmista dicit : « Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis (Psal. cxviii, 105). » Mulier igitur lunam sub pedibus suis habuisse visa est ; quia Ecclesia gressus mentis suæ in præceptis divinarum Scripturarum figens, ad cœlestia quotidie novit tendere. Quæ etiam in capite suo coronam stellarum duodecim habuisse visa est. Caput Ecclesiæ Christus est, duodecim vero stellæ duodecim sunt apostoli. Possumus nihilominus per caput mentes fidelium intelligere. Mulier ergo in capite coronam stellarum duodecim habuisse visa est ; quia mentes fidelium doctrina et actus Apostolorum, cum eos imitari satagunt, exornant.

(Vers. 2.) *Et in utero habens, et clamabat in doloribus, et cruciabatur, ut pareret.* Quomodo infans in utero coagulatur, humanamque formam accipit atque spiramentum ; similiter et Ecclesia infideles quosque, quos in utero gestat, dum eos prædicando tandiu nutrit, usque dum humanam formam accipiant, id est, usque dum in Christum credant, atque animam spiritalem accipiant, quæ in baptismo datur, cum efficiuntur 547 Dei filii. Unde et clamare in doloribus dicitur, et cruciari ut pariat ; clamat namque Ecclesia prædicando, clamat etiam pro auditorum suorum salute Deum deprecando. Cruciatur vero ut pariat, cum luget eos, quos in peccatis jacere conspicit, sicut Paulus apostolus infirmantibus discipulis loquitur, dicens : « Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis (Galat. iv, 19). » Et in Actibus apostolorum Ephesens loquitur, dicens : « Per triennium quotidie non cessavi, cum lacrymis monens unumquemque vestrum (Act. xx, 31). » Et Psalmista de prædicantibus loquitur, dicens : « Euntes ibant et flebant, mittentes semina sua (Psal. cxxv, 6). »

(Vers. 3, 4.) *Et visum est aliud signum in cælo : et ecce draco magnus rufus, habens capita septem et cornua decem, et in capitibus suis septem diademata : et cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum cœli, et misit eas in terram.* Draco iste diabolum significat : rufus autem color talis est, ac si croceo colori sanguineum admisceas. Concordat vero pallidus color, id est, croceus cum sanguineo ; quia sanguis dum effunditur, mortem adducit : pallor autem totum corpus morientis cooperit. Recte ergo draco habere dicitur colorem mortis ; quia illius invidia mors introivit in orbem terrarum (Sap. ii, 24) : per septem vero capita reprobis, quibus draco ad decipiendum genus humanum usus est, designantur. Diademata regiam ejus potestatem designant ; ipse est enim rex, sicut dicit Scriptura (Job xli, 25), super omnes filios superbiæ. Nam sicut per septem cornua Agni omnes electi designati sunt, quos in septem partem divisimus ; ita et per septem capita draconis reprobis, qui eis in via Dei adversati sunt, designantur. Primum namque caput draconis fuerunt reprobis, qui ante diluvium fue-

runt, quos Scriptura filios hominum vocat ; quia eis qui filii Dei vocabantur, in laqueum fuerunt. Secundum caput diaboli fuerunt ii, qui post diluvium usque ad legem fuerunt ; inventores scilicet idolorum, diversorumque errorum, per quos genus humanum deceptum est. Tertium caput diaboli fuerunt ii, qui postquam lex data est populo Dei, idola colere suadebant. Quartum caput diaboli fuerunt falsi prophetæ, regesque impii, a quibus populus Dei in tantum deceptus est, ut pro suis iniquitatibus in captivitatem duceretur. Quintum caput fuerunt impii Judæi, qui et Dominum occiderunt, et apostolos ejus persecuti sunt. Sextum caput fuerunt persecutores Ecclesiæ. Septimum vero caput diaboli erit Antichristus. Quid significant autem decem cornua, in sequentibus dicemus, in eo loco ubi mulier meretrix super bestiam coccineam sedisse visa est (Apoc. xvii, 3). Per caudam vero, quæ finis est corporis, Antichristus designatur. Tertiam igitur partem stellarum cœli cauda draconis traxisse visa est ; quia Antichristus multos ex iis, qui ab hominibus electi putabantur, et qui in Ecclesia velut stellæ in cœlo, scientia et intellectu refuigent, decipiet atque in perditionis foveam demerget. *Et draco stetit ante mulierem, quæ paritura erat ; et cum peperisset, filium ejus devoraret.* Possumus per mulierem in hoc loco et beatam Mariam intelligere, eo quod ipsa mater sit Ecclesiæ ; quia eum peperit, qui caput est Ecclesiæ : et filia sit Ecclesiæ, quia maximum membrum est Ecclesiæ. Draco igitur stetit ante mulierem, ut cum peperisset, filium ejus devoraret : quia in exordio nativitatis Christi eum per Herodem ministrum suum interficere voluit (Matth. ii, 16). Stat etiam ante mulierem, id est Ecclesiam, ut eos quos per baptismum Deo generat, male suadendo perdat.

(Vers. 5.) *Et peperit filium masculum.* In quantum hoc ad Dominum nostrum Jesum Christum pertinet, quid necesse fuit dicere filium masculum mulierem peperisse, cum omnes sciamus masculum esse Dominum nostrum Jesum Christum ? In quantum vero ad Ecclesiam, cur dicit masculum eam peperisse, cum ex utroque sexu filios et filias quotidie Deo generet ? Feminæ quippe sexus fragilis est : femina igitur quæ fortitudine animi assumpta diabolum vincit, atque per bona opera Deo placere studet, non incongrue vir vocatur ; quia quamvis corpore sit femina, virtute tamen animi viris bonis coæquatur. Mulier itaque masculum peperit : quia ejus membra quem beata Maria virgo peperit, quotidie Ecclesia parit. Unus ergo masculus est, quem virgo Maria peperit, et Ecclesia quotidie parit ; quia Christus cum omnibus membris suis unus Christus est. *Qui recturus erit omnes gentes in virga ferrea.* Hoc superius (cap. ii vers. 17) dictum est. *Et raptus est filius ejus ad Deum, et ad thronum ejus.* Hoc tunc impletum est, quando quadragesima die postquam resurrexit, ascendit in cœlum. Rapiuntur quotidie filii Ecclesiæ, id est, membra Christi ad Deum et

ad thronum ejus, cum post mortem ad coelestia perducuntur.

(Vers. 6.) *Et mulier fugit in solitudinem, ubi habet locum paratum a Deo, ut ibi pascant illam diebus mille ducentis sexaginta.* Solitudinem Christum vocat; solitudo quippe dicitur, eo quod sola sit, deserta ab habitatoribus: similiter et Christus desertus est a suis, sicut evangelista loquitur, dicens: « In propria venit, et sui eum non receperunt (Joan. 1, 11). » Et per prophetam loquitur, Dominus, dicens: « Torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum (Isa. LXIII, 3). » Mulier igitur fugit in solitudinem; quia apostoli et cæteri discipuli, ex quibus tunc constabat Ecclesia, relicto diabolo, relictisque omnibus quæ possidebant, Christum secuti sunt (Matth. XIX, 27). Per dies vero mille ducentos sexaginta tempus quo Christus prædicavit, designatur. Pascitur ergo mulier diebus mille ducentis sexaginta; quia apostoli et cæteri discipuli, ex quibus, sicut superius diximus, Ecclesia tunc constabat, per tres annos et dimidium dapibus Evangelii a Domino pasti sunt.

(Vers. 7.) *Et factum est prælium magnum in cælo, Michael et angeli ejus præliabantur cum dracone.* Quia superius nativitatem et prædicationem Christi breviter comprehendit, consequens est ut qualiter per passionem suam diabolum vicit, subjungat. Michael qui interpretatur, quis ut Deus; Christum significat. Prælium in cælo factum est, id est, propter cælum, pro salute videlicet omnium electorum præliatus est Michael cum dracone; quia Christus prædicando, patiendo et moriendo, pro salute generis humani præliatus est. Præliati sunt angeli Michaelis, id est, apostoli Christi cum dracone, prædicando videlicet, miracula faciendo, et ad ultimum pro Christi nomine moriendo. *Et draco pugnabat, et angeli ejus.* Pugnabat draco et angeli ejus contra Michaellem, quando diabolus et cætera multitudo dæmonum Judæos 548 contra Christum excitaverunt, ut eum interficerent. Pugnabat et contra angelos Michaelis, quando apostolos Christi et per Judæos et per paganos tandiu persecutus fuit, usque dum eos interficeret.

(Vers. 8.) *Et non valuerunt, neque locus inventus est eorum amplius in cælo.* Non valuit diabolus neque ministri ejus vincere Christum nec apostolos ejus; quia unde putaverunt vincere, victi sunt. Putaverunt namque Christum se per mortem vicisse, sed ex morte ejus nomen illius claruit in mundo. *Non valuerunt ergo, neque locus inventus est eorum amplius in cælo;* quia per prædicationem apostolorum cæterorumque sanctorum a cordibus electorum, qui per cælum designantur, expulsi sunt.

(Vers. 9.) *Et projectus est ille draco magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus et Satanas,*

A qui seducit universum orbem: et projectus est in terram, et angeli ejus cum eo missi sunt. Recte diabolus serpens vocatur, sive quod per serpentem primum hominem deceperit, sive quod veneno suæ malitiæ genus humanum perdiderit. Diabolus vero interpretatur deorsum ruens: ruit quippe primo per superbiam de cælo; ruit postea, cum ab electorum cordibus per Christum dejectus est, sicut præsens scriptura demonstrat. Satanas autem interpretatur contrarius; contrarius est enim Deo, omnibusque bonis hominibus. Væ illis quibus diabolus amicus est! nam quanto amplius est cuilibet amicus, tanto ampliora ei tormenta ingerit; infelix est enim amicitia diaboli. Quod autem dicit: *Qui seducit universum orbem,* præsens tempus pro præterito posuit. Seduxerat autem genus humanum, quod per orbem designatur: sed ex magna parte illud per Christum amiserat. Projectus est ergo diabolus et angeli ejus in terram; quia ab electis expulsus, solos reprobos, qui per terram designantur, possedit.

(Vers. 10.) *Et audivi vocem magnam de cælo dicentem: Nunc facta est salus et virtus et regnum Dei nostri, et potestas Christi ejus.* Vox magna de cælo vox est angelorum pro salute generis humani gaudentium, Deumque laudantium, sicut dicit Dominus in Evangelio: « Gaudium majus est in cælo (15) super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentia (Luc. xv, 7). » Possumus per unum peccatorem populum gentilem, per nonaginta novem justos Judæos intelligere: qui ad centenarium numerum non perveniunt, quia neminem ad perfectum adduxit lex (Hebr. vii, 19); multo enim majus gaudium factum est in cælo de conversione gentium quam de Judæorum observationibus. In dejectione igitur diaboli facta est salus credentium: acceperunt etiam virtutem vincendi diabolum, a quo antea victi tenebantur (16). Factum est nihilominus regnum Dei nostri; quia in quibus diabolus regnabat, cœpit regnare Pater, et Filius, et Spiritus sanctus: facta est et potestas Christi ejus, cum eos quos diabolus possidebat, cœpit Christus possidere. *Quia projectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte.* Accusantur noxii homines apud judices, cum eorum scelera eis manifestantur: in conspectu vero Dei, qui non solum facta, sed et cogitata considerat, quomodo diabolus aliquem accusare potest? Sed accusamur in conspectu Dei, cum peccamus: accusat et diabolus, cum in peccatis male suadendo dejicit.

(Vers. 11.) *Et ipsi vicerunt eum propter sanguinem Agni, et propter verbum testimonii sui.* Propter sanguinem Agni vicerunt; quia redemptio sanguinis Christi hoc contulit sanctis, ut diabolum pos-

(15) Codex Gem., Gaudium est angelis Dei in cælo.

(16) Omnes edit., vincti tenebantur, omnes mss., victi tenebantur.

sent vincere. Vicerunt etiam propter verbum testimonii sui, fidem servando quam professi sunt, eamque operibus implendo. Sed valde obscurum est quod sequitur: *Et non dilexerunt animas suas usque ad mortem.* Quomodo enim sancti animas suas non diligunt, pro quarum salute ardua quæque ac difficilia patiuntur? Quomodo animas suas non diligunt, pro quibus semetipsos vigiliis, jejuniis, abstinentia macerant, atque cæteris virtutibus exercent? Quod si per animam vitam præsentem intelligere voluerimus; quis sanctus vitam suam non diligit in qua positus, illam cælestem gloriam sibi acquirat, « quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec ulla mens potest comprehendere (I Cor. II, 9)? » Aut quis ad illam sine ista unquam pervenit? Lucrum enim magnum confert sanctis vita præsens, sicut e contrario reprobis magnum detrimentum. Secundum tamen quemdam modum recte dicuntur sancti vitam suam odio habere; eo quod propter amorem vitæ æternæ in fastidium eis vita præsens vertatur, sicut Psalmista deplorans dicebat: « Heu mihi! quia incolatus meus prolongatus est (Psal. CXXIX, 5). » Dominus quoque dicit in Evangelio: « Qui amat animam suam, perdet eam: et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam (Joan. XII, 25). » Cum enim in hoc mundo dicit (17), demonstrat quomodo hoc intelligere debeamus. « Qui amat (igitur) animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam, » id est, secundum sæculum perdet eam: « et qui odit animam suam in hoc mundo, » id est, secundum sæculum, « in vitam æternam custodit eam. » Amatores mundi animas suas amant secundum sæculum; quia ab hac vita præsentis nunquam vellent recedere, ut semper luxuriose possent vivere (18). Ille dives animam suam secundum sæculum diligebat, qui dicebat: « Anima, habes multa bona posita in annos plurimos, epulare, jucundare, et satiare (Luc. XII, 19). » Sancti vero qui nolunt conformari huic sæculo, sicut dicit Apostolus (Rom. XII, 2), sed reformari in novitate sensus spiritualis: qui non diligunt mundum, neque ea quæ in mundo sunt (I Joan. II, 15): qui nolunt esse amici sæculi hujus, ne inimici Dei constituentur (Jac. IV, 4): odio habent animas suas in hoc mundo, id est, non diligunt eas secundum sæculum, sed secundum Deum, pro cujus amore transitoria cuncta contemnunt, ut eas in vitam æternam custodiant. Non dilexerunt igitur sancti animas suas usque ad mortem, qui eas in præsentis vita servare noluerunt, ut Christum negarent: sed pro Christi nomine mori potius elegerunt, ut eas in vitam æternam invenirent.

(Vers. 12.) *Propterea lætamini, cæli, et qui habitatis in eis.* Possumus per cælos et habitatores cælorum diversas Ecclesias intelligere, quæ una est. Præcipitur igitur filiis Ecclesiæ ut lætentur, eo

(17) Aberant ab edit., cum enim in hoc mundo dicit usque ad amatores mundi: quæ nos e cunctis mss. in locum suum reposuimus.

A quod a tam immani hoste liberari meruerint per Domini gratiam. *Væ terræ et mari! quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens quod modicum tempus habet.* Possumus per terram Judæos, per mare vero paganos 549 cæterosque reprobos intelligere. Væ igitur Judæis atque gentibus incredulis! quia propter iram quam habet diabolus, eo quod maximam multitudinem amiserit, tam atrociter reprobis dominatur, et in tantis flagitiis dejicit: ut nullo modo digni sint quatenus ad vitæ vias revertantur et sanentur. Dicit etiam diabolus scire quod modicum tempus habeat; quia quanto appropinquare cernit diem judicii, tanto amplius callidior efficitur ad decipiendos homines.

(Vers. 13.) *Et postquam vidit draco quod projectus est in terram, persecutus est mulierem, quæ peperit masculum.* Videns diabolus se maximam multitudinem electorum amisisse, et intra angustias cordium reproborum esse conclusum, persecutus est mulierem, id est Ecclesiam; concitavit enim imperatores Romanorum, omnemque multitudinem impiorum ad persequendum populum Dei.

(Vers. 14.) *Et datæ sunt mulieri duæ alæ aquilæ magnæ, ut volaret in desertum in locum suum; ubi alitur per tempus, et tempora, et dimidium temporis a facie serpentis.* Per aquilam Christum possumus intelligere: duæ vero alæ duo sunt Testamenta. Duæ igitur alæ datæ sunt mulieri, quia duo Testamenta Ecclesia accepit; ut eorum doctrina et diabolus evadat, et ad cælestem patriam quotidie conscendat. Hanc namque patriam desertum vocat, quemadmodum et Dominus dicit in Evangelio, cum se nonaginta novem oves in deserto dixit dimisisse, et unam abiisse quærere, quæ erraverat (Luc. XV, 4-7). Hanc patriam locum Ecclesiæ vocat, sicut ipse in judicio dicturus est: « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (Matth. XXV, 34). » Per tempus vero et tempora, et dimidium temporis, tempus a passione Christi usque ad finem mundi designatur. In hoc ergo spatio temporum animæ sanctorum, id est, Ecclesia, dapibus gloriæ cælestis patriæ in cælesti beatitudine pascuntur.

(Vers. 15.) *Et misit serpens ex ore suo post mulierem aquam tanquam flumen, ut eam faceret trahia flumine.* Flumen aquæ desideria sunt carnalia; videns quippe diabolus Ecclesiam non posse dejici persecutionibus, sed potius crescere et roborari, multitudinem desideriorum carnalium ei immittere voluit, quibus decepta, ad mala opera agenda retraheretur.

(Vers. 16.) *Et adjuvit terra mulierem, et aperuit os suum, et suscepit flumen, quod misit serpens ex ore suo.* Possumus per terram reprobos intelligere, qui susceptores fuerunt desideriorum carnalium, quibus diabolus fideles irretire voluit et ad se pertrahere. Possumus etiam per eandem terram Chri-

(18) Edit., sed semper luxuriose hic vivere; mss. vero ut in contextu.

stum intelligere; et quia in sermonibus Domini magna potestas est: « Dixit enim, et facta sunt, mandavit et creata sunt (*Psal.* cXLVIII, 5); » haud absurde per os terræ potestas ejus intelligi potest. « Adjuvit (ergo) terra mulierem, » id est, Christus Ecclesiam, « et aperuit os suum, et suscepit dumen, quod misit serpens ex ore suo: » id est, sinum misericordiæ suæ aperuit, flumenque vitiorum potestas ejus funditus exstinxit.

(Vers. 17.) *Et iratus est draco in mulierem, et abiit prælium facere cum reliquis de semine ejus, qui custodiunt mandata Dei, et habent testimonium Jesu.* Reliqui de semine Ecclesiæ electi sunt, qui in fine mundi nascituri sunt. Quemadmodum autem hoc prælium diabolus peragat, in sequentibus manifestatur.

(Vers. 18.) *Et stetit super arenam maris.* Per arenam maris multitudo reproborum, qui eo tempore futuri sunt, designatur.

CAPUT XIII. — (Vers. 1.) *Et vidi de mari bestiam ascendentem, habentem capita septem et cornua decem, et super cornua ejus decem diademata.* Hæc bestia Antichristum significat: qui vero designantur per arenam, ipsi et per mare, multitudo scilicet reproborum. De mari igitur bestia conscendere visa est; quia de societate reproborum Antichristus exsurget, quæ bestia capita septem et cornua decem habere describitur. Similiter et draco superius septem capita habuisse dictus est, et in capitibus septem diademata: per quæ omnes reprobos, quibus diabolus ad decipiendum genus humanum usus est, diximus fuisse designatos. Hæc autem bestia non in capitibus, sed in decem cornibus decem diademata habuisse describitur; ideoque per decem cornua gentes quas sibi Antichristus subjugaturus est, designantur: septem vero capita septem vitia principalia designant. Et ut sequentia melius intelligamus, placuit mihi in enumeratione vitiorum Prudentium sequi (19), qui de conflictu vitiorum atque virtutum egregie versibus disseruit. Primum namque vitium posuit culturam idolorum, secundum libidinem, tertium iram, quartum superbiam, quintum luxuriam. Quamvis enim libido ita inserta sit luxuriæ, sicut aliquod membrum corpori: pro qua re (20) a Patribus pro libidine sæpe luxuria ponebatur; tamen inter libidinem et luxuriam distantia est. Sextum posuit avaritiam, septimum blasphemiam sive discordiam. Et quia eos qui iis vitiis subditi erunt, facile Antichristus decipiet sibi sociabit, recte per septem capita septem vitia designantur.

De iis septem vitiis Dominus in Evangelio lo-

(19) Omnes edit., *prudantium sequi vestigia, qui de conflictu vitiorum atque virtutum egregie disseruerunt. Primum namque vitium posuerunt, etc.*: omnes mss. e contrario nobiscum faciunt: unde cognoscitur illius a quo exaratus fuerat ille codex, quem Dunelmensis episcopus prælo subjecit, vel crassa ignorantia, vel putida impostura.

A quitur dicens: « Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, et non inveniens dicit: Revertar in domum meam, unde exivi. Et cum venerit, invenit scopis mundatam et ornatam. Et tunc vadit, et assumit septem alios spiritus secum nequiores se, et intrantes habitant ibi (*Matth.* XII, 43-45). » Immundus spiritus exivit ab homine, quando diabolus exivit a Judæis, cum legem acceperunt. Ambulavit per loca arida, id est, per gentium nationes, quæ aridæ erant; quia viriditatem fidei non habebant. Non invenit ibi requiem, quia veniente Christo in carne, gentes quas diu tenuerat, amisit. Rediit in domum suam, unde exivit; quia ad Judæos possidendos reversus est, eo quod in Christum credere noluerint.

B Invenit domum Judæorum vacantem, quia Christum hospitem non habebant. Quærendum vero nobis est, cur eas mentes quæ Deum habitatores non habebant, mundatas et ornatas dixerit. 550 Sed mundatæ erant diabolo, non Deo; quod enim mundum est in conspectu Dei, immundum videtur diabolo: et quod immundum est Deo, mundum est diabolo. Nam sicut scarabæo mundus videtur stercus cujuslibet animantis (21), quam quilibet cibus mundus atque delectabilis; ita et diabolus plus diligit ea corda, quæ omnibus vitiis sunt repleta, quam ea quæ cunctis virtutibus pollent. Scopæ autem sunt, quæ domum a quisquiliis emundant. Habet igitur Deus scopas suas, habet et diabolus: scopæ Dei sunt, quæ domum ejus emundant, ut in ea ipse habitare possit, videlicet confessio peccatorum, pœnitentia, lacrymæ, et elemosynæ: scopæ diaboli sunt, quæ secundum eum domum ipsius evertunt, scilicet amor sæculi, levitas mentis, contemptus mandatorum Dei, et multa alia. Septem vero spiritus, quos diabolus secum assumpsit, septem sunt vitia principalia: cum iis ergo septem satellitibus diabolus Judæos usque modo possidet. Sed quæri potest, cur hæc septem vitia principalia diabolo esse deteriora dicantur. Verbum nobis deteriora sunt vitia, quam dæmones: quia illi foris nos impugnant, vitia autem intrinsecus nos assidue dehellant. Nam sicut levius tolerantur hostes, qui extrinsecus urbem oppugnant, eo quod muros habeant objectos, quam ii qui intrinsecus positi jam civitatem depopulantur: ita facilius tolerantur dæmones, qui exterius, quam vitia quæ intus nos indesinenter devastant. *Et super capita ejus nomina blasphemiarum.* Blasphemia Antichristi plura nomina habebit: quia multis modis Christum blasphemavit.

(Vers. 2.) *Et bestia quam vidi, similis erat pardo.*

(20) Eadem edit., *pro qua re a pluribus; mss. vero, pro qua re a Patribus.*

(21) Gill. in corpore, *nam sicut mundus videtur stercus cuilibet animanti; in margine autem... quibusdam animantibus: quam emendationem licet ineptissimam Rom. edit. transtulit in contextum. Sed veram lectionem exhibemus e mss.*

et pedes ejus sicut pedes ursi, et os ejus sicut os A leonis erat. Per pardum, qui fertur diversos colores habere, hypocrisis Antichristi designatur: qui cum futurus sit homo nequissimus, variis virtutibus se decolorabit, ut facilius stultos quosque decipiat. Per ursum vero, qui callidissimum est animal, ejus astutia ad decipiendos homines demonstrari potest. Per leonem nihilominus ejus crudelitas ad dilacerandum populum Dei designatur. *Et dedit illi draco virtutem suam, et potestatem magnam.* Virtutem suam diabolus, quæ tota mala est, Antichristo dabit; quia in illo habitabit, et per eum quidquid nequitia diaboli excogitare potest, operabitur. Sed cum Scriptura dicat: « Non est potestas nisi a Deo (Rom. XIII, 1), » quomodo diabolus potestatem magnam Antichristo dabit? Deus dabit Antichristo potestatem, sed ipsam potestatem in tantum permutabit in malum, ut tota diabolica esse credatur et sit.

(Vers. 3.) *Et vidi unum d caputibus ejus quasi occisum in mortem, et plaga mortis ejus curata est.* Diximus superius per septem capita Antichristi septem vitia principalia esse designata. Per caput ergo quod nec occisum, sed quasi occisum visum est, blasphemia designatur. Quærendum itaque nobis est, quomodo blasphemia quasi occisa esse dicatur. Primis namque temporibus Evangelii fuerunt multi hæretici, qui fidem Ecclesiæ suis erroribus labefactare conati sunt: sed omnipotens Deus defensores Ecclesiæ orthodoxos Patres ex filiis ipsius Ecclesiæ elegit, quos flumine sapientiæ suæ replens, per eorum doctrinam omnes hæreses ab Ecclesia sua exstirpavit (22); ut fuerunt Ambrosius, Hilarius, Hieronymus, Augustinus, Gregorius, et multi alii; qui etiam maximam copiam librorum ediderunt, quibus omnes hæreses, quæ fuerunt et quæ esse poterant, destructæ sunt. Blasphemia ergo quasi occisa est modo: quia quamvis sint multi qui multas blasphemias mente concipiant, malum quod mente conceperint, non audent proferre, ne per istorum doctrinam turpiter convincantur. Hoc igitur caput, id est, blasphemia, temporibus Antichristi mortuum esse videbitur; sed a diabolo in Antichristo resuscitabitur, quem ad blasphemandum Christum in tantum accendet, ut omnes blasphematores in suis blasphemis antecedat. *Et admirata est universa terra post bestiam.* Per terram peccatores homines designantur.

(Vers. 4.) *Et adoraverunt draconem, quia dedit potestatem bestie: et adoraverunt bestiam, dicentes: Quis similis bestie, et quis poterit pugnare cum ea? Quomodo draconem, id est diabolum, adorabunt, quem non videbunt? Sed adorabunt Antichristum illi, qui per terram designantur, et in Antichristo diabolum, dicentes nullum esse Antichristo similem, nec esse qui ejus fortitudini possit cœquari.*

(22) Omnes edit., *exstirpavit. Qui etiam, etc.* restitutum est.

(Vers. 5.) *Et datum est illi os loquens magna et blasphemias.* Datum est, id est, permissum est a Deo, ut loquatur magna de semetipso, dicens se esse Filium Dei, et ut loquatur blasphemias de Deo. *Et data est illi potestas facere menses quadraginta duos.* Difficile videtur, ut in tam parvissimo tempore, id est, in tribus annis et dimidio, omnes gentes sibi subjicere, et ad suam culturam genus humanum præter paucos electos possit adducere; erunt enim multi electi, sed in comparatione infidelium valde paucissimi. Verum potest fieri, ut primo omnes gentes suæ ditioni subjiciat: postea vero in superbiam elatus, se pro Deo coli instituat. Nam sicut mihi videtur, in tribus annis et dimidio persecutionis tempus tantummodo comprehenditur, in quo et per se, et per discipulos suos, et per ostensionem signorum mirabilium tota virtute laborabit, ut culturam deitatis omnes homines sibi impendant. Eos autem qui contradicere voluerint, diversis et inauditis tormentis affliget; ut coacti faciant, quod voluntarie facere detrectabunt.

(Vers. 6.) *Et aperuit os suum in blasphemias ad Deum blasphemare nomen ejus, et tabernaculum ejus, et eos qui in cælo habitant.* Aperiet namque os suum ad blasphemandum Deum, Patrem videlicet, et Filium, et Spiritum sanctum: blasphemabit et nomen Dei dicens Christum non esse Deum; blasphemabit etiam tabernaculum Dei, id est Ecclesiam Dei, dicens nihil prodesse fidelibus religionem Christianam, sed interitum magis afferre quam salutem: blasphemabit et eos qui in cælo habitant, id est martyres et cæteros sanctos, dicens nihil 551 prodesse eos posse cuiquam, falsumque esse quidquid de eis a fidelibus asseritur.

(Vers. 7.) *Et datum est illi bellum facere cum sanctis, et vincere illos.* Faciet bellum cum sanctis, quosdam blandiendo, quosdam terrendo, et ad ultimum eis pessima tormenta inferendo, ut eos in errores suos inducat: sed fieri non potest, ut in errorem inducantur electi. Vincet autem illos non superando, sed ineficiendo.

(Vers. 8.) *Et data est ei potestas in omnem tribum, et populum, et linguam, et gentem: et adoraverunt eum omnes qui habitant terram.* Hoc secundum litteram implebitur. Multi dicent, cur talia Deus fieri sinat, ut Antichristus genus humanum tam pessime decipiat? Verum duabus causis existentibus talia permittet; nam sicut ipse dicit in Evangelio: « In illis diebus refrigescet charitas multorum, et abundabit iniquitas (Matth. XXI, 12); » in tantum quippe malitia hominum excrescet, et ita Deum pro suis sceleribus ad iracundiam provocabunt, ut digni sint quatenus tam pessimo homini subjiciantur, atque ab eo decipiantur, testante Scriptura: « Qui regnare facit hominem hypocritam propter perversitatem populi (Job xxxiv, 30). » — « Trade-

Quidquid vero interponitur, e ms. omnibus resti-

enim illos Deus, sicut dicit Apostolus, « in reprobum sensum (Rom. 1, 28); » ut faciant quæ non conveniunt; et quibus nihil pensi erit, tantum (23) ut quidquid mali cogitaverint, expleant; justissima Dei permissione fiet, ut ab Antichristo decepti deterius pereant. Permittet etiam hoc Deus fieri propter probationem electorum suorum, ut sicut aurum probatur per ignem, ita et illi in persecutionibus Antichristi probentur et examinentur, sicut in Daniele de illis scriptum est: « Eligentur, et dealbabuntur, et quasi aurum probabuntur plurimi (24) (Dan. xii, 10). » Sequitur: *Quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ Agni, qui occisus est ab origine mundi.* Liber vitæ prædestinatio est Dei omnipotentis: reprobis non sunt scripti in libro vitæ; quia non sunt prædestinati ad vitam æternam. Sed quærendum nobis est, quomodo Agnus, id est, Christus, ab origine mundi occisus esse dicatur.

(Vers. 9.) Nam illud quod sequitur: *Si quis habet aures, audiat;* ubicunque in divinis Scripturis ponitur, obscurum esse quod præcessit, demonstrat: aures quippe cordis atque intelligentiæ requirit. Agnus igitur ab origine mundi occisus est; quia ejus mors ab exordio generis humani in sanctis patribus præfigurata est. In primo namque homine præfigurata est, quando eo dormiente, Eva de costa ejus facta est: similiter et in Abel præfigurata est, qui a fratre Cain peremptus est; præfigurata est et per Isaac, quem pater in holocaustum obtulit Domino: similiter et per Joseph, quem fratres vendiderunt: præfigurata est etiam mors ejus in diversis sacrificiorum ritibus. Quoties ergo mors Christi a sanctis patribus aut præfigurata aut prædicta est, quasi toties Agnus occisus est. Quamvis hoc simpliciter possit intelligi, ut non dicat Agnum occisum ab origine mundi, sed nomina sanctorum scripta ab origine mundi in libro Agni, qui pro eorum salute occisus est.

(Vers. 10.) *Qui in captivitatem duxerit, in captivitatem vadit: qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi.* Antichristus qui populum christianum a Creatore suo captivabit, ipse a præsentis vita captivabitur, et in infernum detrudetur: et quia gladio malitiæ suæ multorum animas perempturus est gladioque corporali justorum corpora occisurus, ipse gladio mortis perpetuæ damnabitur. « Hic est patientia (25) et fides sanctorum, » id est, patientia et fides sanctorum in persecutionibus Antichristi comprobabitur.

(Vers. 11.) *Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra, habentem cornua duo similia Agni, et loquebatur sicut draco.* Hæc bestia aut unum ex discipulis Antichristi designat deteriorem cæteris, aut multos, qui eum prædicaturi sunt. Quæ de terra ascendisse visa est; quia de societate reproborum

(23) Ita mss.; edit. vero, nihil pejus erit, tantum, etc.

(24) Edit., et dealbabuntur plurimi, mss. autem,

exsurget; duoque cornua similia Agni habuisse visa est. Superius diximus per septem cornua Agni omnes electos esse designatos, quos in septem partes divisimus: per quintum autem cornu diximus Judæos, qui in Christum crediderunt, fuisse designatos: per sextum vero gentes, quæ in Christum similiter crediderunt. Bestia itaque cornua duo similia Agni habebit; quia Judæos et gentes decipiendo possidebit. Quia quamvis multi credant ex Judæis per prædicationem Eliæ in Christum, maxima tamen pars eorum Antichristum secutura est, sicut dicit Dominus in Evangelio: « Ego veni in nomine Patris mei, et non recepistis me: alius veniet in nomine suo, et illum suscipietis (Joan. v, 43). » Loquebatur ergo hæc bestia ut draco, quia ejus verba diabolica erant; nam diabolus qui loquetur per Antichristum, ipse loquetur et per discipulos ejus.

(Vers. 12.) *Et omnem potestatem prioris bestie faciebat in conspectu ejus.* Quod dicit: *in conspectu ejus*, significat in nomine ejus; non enim præsens poterit esse Antichristus in omnibus locis, ubi fuerit prædicatus a suis. Faciet namque miracula Antichristus arte diabolica, facient et discipuli ejus: sed eorum miracula falsa erunt, et non vera, sicut dicit Apostolus: « Cujus adventus erit secundum operationem Satanæ, in omnibus virtutibus et signis et prodigiis mendacibus (II Thess. ii, 9). » Non enim credibile est, ut eos quos Deus excæcaverat, aut debilitaverat, sanitati possint restituere: sed eos tantummodo, quos ipsi læserint, lædentes in occulto, sanantes in aperto. Sed et ipse Antichristus in tanta claritate se hominibus demonstrabit, ut ab insipientibus credatur Deus, sicut dicit Apostolus: « Ita ut in templo sedeat, ostendens se tanquam sit Deus (Ibid. 4). »

(Vers. 13.) *Et fecit terram, et inhabitantes in ea, adorare bestiam primam, cujus curata est plaga mortis. Et fecit signa magna, ita ut etiam ignem faceret de cælo descendere in terram in conspectu hominum.* Legimus in libro Job diabolum ex permissione Dei ignem fecisse de cælo descendere, et oves Job puerosque consumpsisse (Job i, 16). Quod ergo illic per semetipsum fecit, hoc per Antichristum et sequaces ejus extremo tempore faciet.

(Vers. 14.) *Et seduxit habitantes terram propter signa, quæ data sunt illi facere in conspectu bestie.* Nihil est quod sic seducat simplices quosque, quemadmodum signorum demonstratio. Ideoque ministri Antichristi propter signorum operationem facile stultorum multitudinem decipient. *Dicens 552 habitantibus in terra, ut faciant imaginem bestie, quæ habet plagam gladii, et vixit;* videlicet, ut in imaginibus Antichristus adoretur. Quod autem bestiam plagam gladii habuisse dixit, et vixisse, potest fieri ut arte diabolica fingat se Antichristum mori et

et dealbabuntur, et quasi aurum, etc.

(25) Codex Gem., Hic sapientia est, etc.

resurgere, ut hoc facto facilius homines decipiat : A pore necessitatis eos, qui Christianitatis fidem occulte servare voluerint, deprehendant.

(Vers. 15.) *Et datum est illi ut daret spiritum imagini bestiae, et ut loquatur imago bestiae.* Sed et hoc quosdam magos fecisse audivimus; faciebant quippe per necromanticam artem, ut statuæ viderentur moveri et loqui. Possumus hoc aliter intelligere. Imago speciem habet hominis, sed non est homo: similiter et Antichristus propter operationem virtutum atque signorum putabitur esse Deus, sed hoc falsissimum erit, non enim potest fieri ut homo impiissimus aliquid deitatis in se habeat. Imaginem ergo Antichristi facient, qui eum Deum existinabunt: ministri vero Antichristi spiritum imagini bestiae dabunt, cum eos qui crediderint in Antichristum, Christum blasphemare compellent. *Et faciet ut quicumque non adoraverit imaginem bestiae, occidatur.* Fideles qui Antichristum adorare noluerint, diversis pœnis macerati interficientur; erit namque talis tribulatio, sicut dixit Dominus in Evangelio, qualis non fuit ab initio, neque fiet, ita ut in errorem inducantur electi, si fieri potest (*Matth. xxiv, 21, 24.*)

(Vers. 16.) *Et faciet omnes pusillos et magnos, et divites et pauperes, et liberos et servos, habere characterem in dextera manu, aut in frontibus suis.* Potest fieri ut sicut nos habemus characterem Christi, id est, crucem, qua signamur; ita habeat Antichristus proprium characterem, quo signentur ii qui in eum crediderint. Possumus et hoc aliter intelligere. Discipuli Antichristi laudatores erunt vitiorum, docebunt enim ideo creatum vinum cæterasque divitias, ut homines iis abundanter, et sufficienter uterentur: ideoque fecisse Deum genitalia membra, ut homines feminis miscerentur, et nefas esse ut aliquis a concubitu absterneat: omnia desideria carnalia esse perficienda. Cum autem istam nefandam (26) doctrinam virtutibus affirmaverint, terrenos homines qui proni erunt ad malum magis quam ad bonum, facile decipient. Sæpe vero per manus opera intelliguntur: characterem ergo Antichristi in dextera manu habebunt; quia opera maligna doctrinæ Antichristi congruentia exercent: habebunt et in fronte, per quam mens sæpe discernitur; quia ex pravis operibus, quam pessimas mentes gerant dignoscetur.

(Vers. 17.) *Et ne quis possit vendere, aut emere, nisi qui habuerit characterem nominis bestiae, aut numerum nominis ejus.* Scimus humanam vitam non posse subsistere, nisi aut vendant aliquando homines, aut emant: eo itaque Antichristi persecutio erga fideles crudelius grassabitur, quo eis hoc interdictum fuerit, sine quo vivere non poterunt. Facient autem hoc ministri Antichristi, ut in tem-

(Vers. 18.) *Hic sapientia est. Qui habet intellectum, computet numerum bestiae; numerus enim hominis est, et numerus ejus est sexcenti sexaginta sex.* De hoc numero multi multa dixerunt, pluraque nomina repererunt, in quorum litteris hic numerus invenitur. Tamen si aliquod ex iis nominibus Antichristus possideat, prævidere non potuerunt: sed de re tam incerta nihil audeo definire. Quis enim scit, si nomen quod ei a parentibus imponetur, hunc numerum contineat?

CAPUT XIV. — (Vers. 1.) *Et vidi, et ecce Agnus stabat supra montem Sion.* Si diligenter textum lectionis sequentis inspiciamus, hæc quæ de centum quadraginta quatuor millibus dicuntur, ad electos potius, quorum animæ in cœlesti beatitudine cum Domino exsultant, quam ad eos qui in hac vita laborant, videbimus pertinere. Agnus itaque Christum demonstrat: Sion autem speculatio interpretatur: per montem vero Sion cœlestem patriam intelligere debemus. In monte igitur Sion Agnus visus est, quia in cœlesti beatitudine cum sanctis suis Christus consistit. *Et cum illo centum quadraginta quatuor millia, habentes nomen ejus, et nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis.* In tertia visione quæ hanc præcedit, centum quadraginta quatuor millia ex duodecim tribubus electa (27), et signo fidei signata fuisse dicuntur. Illa ergo centum quadraginta quatuor millia, sicut expositio nominum duodecim tribuum demonstrat, ad electos qui in hac vita laborant, pertinent: ista vero centum quadraginta quatuor millia electos, qui in cœlesti gloria cum Domino lætantur, significant, sicut textus præsentis lectionis manifeste indicat. Sed cur nomen Patris et Filii tantummodo in frontibus suis eos scriptum habere dicit, et de Spiritu sancto reticuit? Quia videlicet ubicunque Patrem et Filium legimus, intelligere debemus Spiritum sanctum. Possumus autem per frontes corda sanctorum intelligere: nomen itaque Patris et Filii et Spiritus sancti in frontibus suis habent scriptum; quia a mentibus eorum amor Dei numquam avelli poterit, sicut avulsus est a cordibus quorundam angelorum, qui propter superbiam de cœlo ceciderunt.

(Vers. 2.) *Et audiivi vocem de cœlo, tanquam vocem aquarum multarum, et tanquam vocem tonitruum magni.* Sæpe per Joannem præsentis vitæ fideles demonstrantur: per aquas vero populi designantur. Et quia de omnibus gentibus quotidie colliguntur electi, et in cœlesti beatitudine collocantur, sancti Dei in terra constituti, qui per Joannem designantur, vocem aquarum multarum assidue audiunt; quia doctrinam sanctorum in cœlis con-

(26) Ita mss.; edit. e contrario, *creatum vitium cæterasque divitias, ut homines iis abundanter, et efficienter uterentur. Cum autem istam nefandam, etc.*

(27) Edit. Gill., *Christus consistit. Et cum illo*

centum quadraginta quatuor millia, ex duodecim tribubus electa, edit. Rom., Christus consistit. In superioribus quoque centum quadraginta quatuor millia, ex duodecim, etc.; mss. autem ut in contextu.

sistentium et cordis auribus sentiunt, et virtute qua possunt, eorum actus imitantur. Unde et eadem vox tanquam tonitruum esse dicitur, quod corda audientium terrere solet; terrentur enim, cum ad eorum perfectionem se ascendere non posse considerant. *Et vox quam audivi, sicut citharædorum citharizantium in citharis suis.* Vox citharædorum valde est dulcis audientibus: et quid dulcius fidelibus, quam memoria sanctorum in cœlis commorantium; dum quanta sit eorum gloria mente pertractant, atque ut ad hanc quandoque perveniant, suppliciter exorant?

(Vers. 3.) *Et cantabant quasi canticum novum ante sedem, et ante quatuor animalia, et seniores: et nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra.* Hic magna **553** obscuritas est; dicit quippe centum quadraginta quatuor millia non fuisse coinquinatos cum mulieribus, virginesque esse; et ideo canticum novum cantare, quod nemo potest dicere, nisi illi soli: scimus autem quosdam ex apostolis atque martyribus uxores habuisse. Numquid ii qui virginitatem corporis servare studuerunt, laudes Deo decantant, et isti in laudibus Dei muti existunt? Maxime cum sciamus ex utroque sexu parvi meriti homines virginitatem corporis usque ad mortem servasse, sicut sunt infantes et pueri, quos ~~etas~~ virginitatem amittere non permittit. Vidimus etiam quosdam aliquibus peccatis obnoxios, virginitatem corporis usque ad mortem servasse, quos credimus per ignem purgatorium esse purgandos, ut in justorum numero quandoque ascribi mereantur. Numquid istos tales apostolis et martyribus, quos uxores habuisse Scriptura non tacet, præferre audebimus; ut illud canticum suavissimum Deo offerant, a quo Petrus ejusque similes alieni existant? Nam sicut est dulcis sanctis visio Dei, sic et laus Dei: et quemadmodum saturari nequeunt visione Dei, ita nec satiari laudibus Dei. Et quanto proximiores sunt secundum meritorum qualitates Domino Deo, tanto et ferventiores in laudibus Dei. Quis vero digne considerare potest quam magna pars gloriæ sanctis detrahatur, si a laudibus Dei expertes habeantur? Nec ideo hoc dicimus, ut virginitati derogemus, quæ magna est virtus, sociæque angelorum; si tamen eam vitio non fœdaverint. **D** Quis enim perpendere potest quam magnum bonum est integritatem corporis et animæ possidere? Igitur quia hæc quæ superius de virginibus dicta sunt, de iis solummodo qui virginitatem corporis servaverunt, intelligere non possumus; necesse est ut indagemus, qui sint virgines, et qui illi qui canticum virginum dicere non poterunt. Nam si superficiem lectionis diligenter attendimus, inveniemus non de solis virginibus, sed de omnibus sanctis animabus hæc esse dicta.

Diximus superius per centum quadraginta qua-

(28) Omnes edit., *tanto ampliorem vel amplius gaudium et lætitiã*; nonnulli mss., *tanto ampliorem*

A tuor millia sanctorum animas esse designatas quæ in cœlesti beatitudine Deum assidue laudare non desinunt: per sedem vero, et quatuor animalia, et seniores ante quos canticum novum cantare dicuntur, fideles in hac vita positi, ex quibus Ecclesia constat, designantur, sicut in secunda Visione diximus. Ante sedem ergo, et quatuor animalia, et seniores centum quadraginta quatuor millia canticum novum cantasse dicuntur; novum namque Testamentum canticum novum dicitur, sicut dicit propheta: « Cantate Domino canticum novum, laus ejus ab extremis terræ (Isa. XLII, 10). » Novum autem Testamentum dicitur, eo quod præcedat aliud, quod vetus vocatur: sive pro eo quod novos populos faciat, cum ex filiis diaboli facit filios Dei. **B** Habent et fideles in hac vita positi cantica sua, sed in iis canticis sæpe confessio fit peccatorum, sæpe pro peccatis deprecatio, sæpe commemoratio tormentorum æternorum: ideoque in fletus sæpe cantantes excitant, sæpe in laudibus Dei orare solent, sæpe ad spem cœlestis patriæ mentes fidelium elevant; in illo vero cantico spirituum cœlestium nihil triste, nihil quod mentem perturbet, resonat; et quanto amplius depromitur, tanto amplius gaudium et lætitiã (28) mentibus cantantium infundit. Sicut igitur novum Testamentum dicitur, quia præcessit vetus: ita et illud canticum spirituum cœlestium novum canticum dicitur, quia præcessit aliud quod vetus est illis qui ad cœlestem beatitudinem quotidie transeunt, et novum est ad quod perveniunt. **C** Et hoc canticum ante sedem Dei, id est, in conspectu sedis, cantasse dicuntur; quod enim in conspectu nostro est, indesinenter aspiciamus. In conspectu ergo fidelium, qui per sedem et quatuor animalia et seniores designantur, animæ fidelium canticum novum cantasse dicuntur; quia sancti viri in hac terra positi, gloriã sanctorum in cœlis commorantium oculis mentis assidue conspiciunt, atque ut ad eorum societatem quandoque perveniant, tota virtute laborant.

Et nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra (29): id est, nemo illorum qui per sedem et quatuor animalia et seniores designantur. Vident namque modo fideles viri in terra positi quasi per speculum et in ænigmate gloriã sanctorum in cœlis consistentium, illudque canticum quia ardentè desiderant, quasi audiunt, sed dicere non possunt; quia « oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se (I Cor. II, 9). » Qui de terra empti esse dicuntur; empti sunt quippe in terra positi pretioso sanguine Christi. Sed melius est ut per emptionem assumptionem intelligamus; assumpti sunt enim de terra, et in cœlesti beatitudine collocati.

(Vers. 4.) *Ii sunt qui cum mulieribus non sunt gaudii lætitiã*; cæteri ut nos in textu.

(29) Rom. edit. *jugulaverat, nisi illa..... de terra.*

coinquinati ; virgines enim sunt. Hic rursus oritur quæstio ; nam si in illa beatitudine diversi ordines sunt, ut sunt apostoli, martyres, confessores, et virgines ; quomodo omnes sanctorum animæ virgines esse dicuntur, et in tantum virgines, ut cum mulieribus coinquinatæ non fuisse dicantur ? Et si verum est quod Dominus dicit, imo verum est, quia non potest fieri ut Deus mentiatur : « Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo (*Matth. v, 28*), » quomodo omnes sanctorum animæ in toto spatio vitæ præsentis ab iniquatione mulierum mundæ esse poterunt ? Quærendum ergo nobis est quomodo hoc intelligendum sit ; multi quippe fuerunt ante baptismum adulteri et fornicatores, sed in Christum credentes, atque de peccatis suis pœnitentiam agentes, fontemque baptismatis expetentes, quidquid in eis sordidum fuit, per Spiritus sancti gratiam aquis baptismatis deletum est : qui in bono quod in eodem baptismo promiserunt, usque in finem vitæ perseverantes, veniente Domino, ut eos per mortem ab hac terrena habitatione subtraheret, eorum animæ virgines, id est, integræ, et ab omni corruptione vitiorum mundæ inventæ sunt. Istorum ergo animæ jure virgines vocantur ; quia eorum omnis corruptio aquis baptismatis, bonisque operibus deleta est. Fuerunt etiam multi, qui post baptismum multa scelera commiserunt, sed cum per pœnitentiam et lacrymas atque per misericordiam, cæterisque bonis operibus malum quod gesserunt, delere studuerint, et in bono proposito perseveraverint, Domino veniente, eorum animæ virgines repertæ sunt ; quia quidquid in eis fuit reprobum, charitatis remediis est purgatum. Fuerunt et conjugati, qui Deum tota **554** virtute dilexerunt, atque in virtutibus vitam ducere studuerunt. Istorum igitur animæ recte virgines vocantur ; quia si quas sordes ex conjunctione feminarum traxerunt, bonis operibus deletum est. Similiter de cæteris ordinibus (30) intelligendum est.

Possimus etiam per mulieres corpora sanctorum intelligere, per viros autem animas ; quia sicut vir et mulier una caro vocantur (*Gen. ii, 24*), ita corpus et anima unus homo : et quemadmodum femina inferior est viro, ideoque necesse est ut a viro regatur, ejusque dominationem perferat ; ita corpus multo inferius est quam anima, et ideo necesse est ut a spiritu regatur atque dometur, ejusque desideria frangantur. Quod quia sancti facere studuerunt, non sunt coinquinati cum mulieribus ; quia ex conjunctione corporum nullas sordes traxerunt, ex quibus Deum nimis offenderent. *Hi sequuntur Agnum quocumque abierit.* Quo vadit, qui omnia implet, et totus ubique est ? Sed quemadmodum vadat, Apostolus docet dicens : « Cui vult miseretur, et quem vult indurat (*Rom. ix, 18*). » Vadit itaque Deus miserendo quibusdam, et a quibusdam

A misericordiam suam auferendo. Sequuntur vero sancti, quia quibus ille misericordiam suam largitur, largiuntur et illi ; et a quibus abscidit, abscindunt et illi. Hoc de electis in terra positis intelligere non possumus ; sæpe enim miserentur quibus Deus non miseretur, sicut Samuel qui lugebat Saul (*I Reg. xv, 35*), quem Deus projecerat a facie sua : quosdam etiam sancti damnare volunt, quibus Deus miseretur, sicut Jonas, qui cupiebat ut Ninivitæ delerentur (*Jon. iv, 3*), quos Deus salvare decreverat. *Hi empti sunt ex omnibus primitiæ Deo et Agno.* In lege præceptum est ut primitiæ frugum offerrentur Deo (*Exod. xxii, 29*) : per primitias frugum, electi designantur ; nam sicut ex multitudine fructuum parvæ primitiæ Deo offerebantur, ita et ex multitudine populorum parvus numerus electorum eligitur, qui ab angelis Deo in templo gloriæ cœlestis offertur, sicut Dominus dicit in Evangelio : « Multi enim sunt vocati, pauci vero electi (*Matth. xxii, 14*). » Sancti ergo primitiarum more ex hominibus sunt assumpti, et in cœlesti beatitudine collocati.

(Vers. 5.) *Et in ore eorum non est inventum mendacium.* Valde difficile esse videtur, quod dicitur ; sunt quippe quædam mendacia valde gravia, sunt alia quæ inter levia peccata deputanda sunt, a quibus nostris temporibus nescio si aliquis omni tempore vitæ suæ abstinere possit, nisi fuerit infans, qui loqui ignorat. Non itaque de omnibus mendaciis hoc dictum esse mihi videtur : sed est mendacium valde gravissimum, cum mentimur ea quæ in baptismo promisimus. Hoc ergo mendacium in ore sanctorum non est inventum ; quia hoc quod in baptismo promiserunt, usque in finem vitæ servare studuerunt. Et si fuerunt aliqui qui post baptismum multa peccata commiserunt, tamen in ore eorum non est inventum mendacium ; quia per pœnitentiam, charitatisque opera malum quod gesserunt, ante mortem delere studuerunt : *Sine macula enim sunt.* Et hic satis aperte demonstrat, ea quæ in hac lectione continentur, non ad fideles qui in hac vita laborant, sed ad eos qui in cœlestibus sedibus requiescunt, pertinere. Quis enim in hac vita positus, sine macula esse potest ? cum idem Joannes dicat : « Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est (*I Joan. i, 8*). » Animæ vero sanctorum sine macula sunt ; quia si quas sordes ex mundana habitatione contraxerunt, aut per pœnitentiam et lacrymas, charitatisque opera, aut per flagella, aut certe post mortem igne purgatorio deletæ sunt.

Dixi quod sensi. Quod si quis textum hujus lectionis ad præsentem Ecclesiam transferre voluerit, et per centum quadraginta quatuor millia, aut prædicatores, aut cæteros justos in hac adhuc vita degentes : per novum vero canticum quod nemo nisi ipsi soli dicere poterant, Evangelium designatum esse censuerit ; perpendat sanctum Evangelium non

(30) Omnes edit., de cæteris sordibus, omnes mss., de cæteris ordinibus.

solum ab electis, verum et a reprobis sæpe prædicari, de quibus Dominum in Evangelio dixisse credimus : « Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo dæmonia multa ejecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis : Amen dico vobis, nescio vos. Discedite a me, omnes operarii iniquitatis (*Matth. VII, 22, 23*). » De talibus etiam Paulus apostolus loquitur, dicens : « Sunt qui per contentionem Christum annuntiant, non sincere, existimantes se pressuram suscitare vinculis meis (*Philipp. I, 17*). » Si quis autem seriem lectionis hujus ad præsentis temporis virgines pertinere sanxerit, ad eos videlicet quos amor Dei ad integritatis custodiam, adjunctis cæteris bonis operibus, quotidie impellit, sanum mihi in hoc videtur possidere sensum : sed animadvertere debet non posse huic sensui convenire, ut per canticum novum in hoc loco Evangelium intelligat; sed potius gaudium spiritale, quod eis ex custodia virginitatis accrescit. Nullus igitur canticum novum dicere potest, nisi illi soli; quia gaudium virginitatis nullus habere prævalet, nisi soli qui hanc cæteris bonis operibus exornatam quotidie Deo offerre consuescunt. Similiter et qui hanc sententiam eis aptare voluerit, qui cum virginitatis palma ad cælestia regna jam conscendere meruerunt, a recto intellectu non discrepat; sed sciat non convenire huic sensui, ut per novum canticum, aliquod canticum quod voce, lingua, labiis componi potest, intelligat : sed potius virginitatis præmium, quod a Domino æternaliter percipere merentur. Hocque canticum nullus, nisi illi soli, dicere potest; quia virginitatis præmium nullus percipit, nisi qui hanc in sæculo positi, intemerata mente pro Christi amore servare studuerint. De talibus propheta Isaias loquitur, dicens : « Hæc dicit Dominus eunuchis : Qui custodierint sabbata mea, et elegerint quæ volui, et tenuerint fœdus meum, dabo eis in domo mea, et in muris meis locum, et nomen melius a filiis et filiabus, nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit (*Isa. LVI, 4, 5*). »

(Vers. 6.) *Et vidi alterum angelum volantem per medium cælum, habentem Evangelium æternum; ut evangelizaret sedentibus super terram, et super omnem gentem, et tribum, et linguam, et populum, dicentem voce magna.* Iterum universa breviter comprehendit; nam sicut superius cum mala Antichristi narrare vellet, ab adventu Christi inchoavit, persecutionesque quas Ecclesia a diabolo passa est, prius narrans ad Antichristum pervenit : ita et hic diem judicii describere cupiens, ab adventu Christi inchoat, atque sub specie trium angelorum cuncta **555** breviter replicans (31), ad diem judicii pervenit. Iste quippe angelus Christum et apostolos ejus, cæterosque Christi prædicatores

A significat. Qui Evangelium æternum habuisse dicitur; quia doctrina Evangelii a Christo, apostolis, cæterisque prædicatoribus data est, quam gentibus prædicarent. Qui Evangelium æternum esse dicitur, quia æternitatem præstat omnibus facientibus illud. Quod etiam super terram sedentibus prædicatum esse dicitur; gentes namque quibus Evangelium prædicatum est, nihil aliud quam terram quærebant, totamque requiem suam in terra posuerant. Quid autem iste angelus prædicet, audiamus.

(Vers. 7.) *Time te Dominum, et date illi honorem; quia venit hora judicii ejus et adorare eum qui fecit cælum et terram, mare et fontes aquarum.* Convenienter timorem Domini primo posuit, et postea honorem; timor etenim Domini ad pœnitentiam impellit hominem : pœnitentia vero ad bona opera agenda eum provocat. Honorem itaque Deo deferimus, cum bona opera agimus, sicut ipse Dominus dicit : « Videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cælis est (*Matth. v, 16*). » Hora vero judicii ex tunc incœpit, ex quo Evangelium prædicari cœpit. Illi igitur acriter in die judicii judicabuntur, qui verbum Evangelii audientes, illudque spernentes, fidem Christi suscipere noluerunt. Similiter et illi qui susceperunt quidem fidem Christi, sed eam operibus implere noluerunt; cui enim plus committitur, plus ab eo exigetur. De illis autem qui verbum Dei non audierunt, Dominus dicit in Evangelio : « Qui non credit, jam judicatus est (*Joan. III, 18*). »

C (Vers. 8.) *Et adorare eum, qui fecit cælum et terram, et mare et fontes aquarum, id est, relinquit idola surda, muta, et cæca, et adorare eum qui cuncta fecit ex nihilo. Et alius angelus persecutus est, dicens.* Alius angelus doctores Ecclesiæ, qui, finitis persecutionibus, Ecclesiam Dei gubernaverunt, designat. *Cecidit, cecidit Babylon magna.* Per Babylonem, sicut superius diximus, civitas diaboli designatur, quæ ex omnibus impiis constat. Ceciderat autem, quia omnis cultura dæmonum per fidem Christi deleta fuerat. Et bis cecidisse dicitur; quia ex parte persecutorum, et ex parte culturæ diabolicæ ceciderat. *Quæ a vino iræ suæ potavit omnes gentes.* Vinum iræ errores sunt gentilium, quibus Deum ad iracundiam provocaverunt : sed cum Babylon nihil sit aliud quam omnes gentes, id est omnes reprobi, quomodo omnes gentes a vino iræ suæ potavit? Verum cum unus alterum docuit, et ille tertium, et tertius quartum, et ita in omnes homines error diabolicus transiit, utique Babylon omnes gentes vino iræ Dei potavit.

(Vers. 9, 10.) *Et angelus tertius secutus est illos, dicens voce magna : Si quis adoraverit bestiam et imaginem ejus, et acceperit characterem ejus in fronte sua, aut in manu sua; et hic bibet de vino iræ Dei, quod mixtum est mero in calice ipsius.* Angelus tertius prædicatores sunt, qui temporibus

(31) Ita mss.; edit. vero, *cuncta comprehendens.*

Antichristi futuri sunt; prædicabunt enim ut nullus Antichristum adoret, neque ad ejus pessimam doctrinam aures cordis accommodet, neque opera ejus imitetur : quod si quis fecerit, perpetua pœna eum esse damnandum testabuntur. Per vinum iræ Dei damnatio ultima, quæ in die judicii impiis irrogabitur designatur : merum autem purum dicimus. Per merum igitur justitia Dei designatur, per calicem vero judicium Dei accipere possumus. Vinum itaque mistum est mero in calice Dei ; quia damnatio ultima, qua impii damnabuntur, mista erit cum justitia in calice Dei, id est, in judicio Dei ; quia justissimo Dei judicio perficietur. Bibent igitur impii vinum iræ Dei, cum illis dicetur : « Ite, maledicti, in ignem æternum, qui præparatus est (32) diabolo et angelis ejus (Matth. xxv, 41). »

(Vers. 11.) *Et cruciabitur igne et sulphure in conspectu angelorum sanctorum, et in conspectu Agni ; et fumus tormentorum eorum in sæcula sæculorum ascendet.* Ignis exurit, sulphur autem fetorem pessimum de se emittit. Igne autem corporaliter cruciabantur, qui ignem vitiorum in se extinguere noluerunt : fetore sulphuris torquebantur, quibus dulcis fuit fetor luxuriæ. In conspectu angelorum sanctorum cruciabantur, et in conspectu Agni, videlicet ut in eorum conspectu crucientur, in quorum conspectu non timuerunt multa mala perpetrare. *Nec habebunt requiem die ac nocte, qui adoraverunt bestiam et imaginem ejus, et si qui acceperint characterem nominis ejus.* Cur neque in die, neque in nocte reprobos habere dicit requiem, cum electi æternum diem possessuri sint ; reprobi vero perpetuam noctem ? Sed more humano locutus est.

(Vers. 12, 13.) *Hæc est patientia sanctorum, qui custodiunt mandata Dei, et fidem Jesu ; id est, talis est patientia sanctorum, et talem fructum affert, qualis in sequentibus demonstratur. Et audivi vocem de cælo dicentem mihi : Scribe, beati mortui qui in Domino moriuntur.* Talis est igitur patientia sanctorum, qui custodiunt mandata Dei, et fidem Jesu, ut sint beati in perpetuum. Sed quid est quod dicit : *Beati mortui, qui in Domino moriuntur ?* Quis enim mortuus mori potest ? Nullus procul dubio mortuus mori potest, nisi prius animam recipiat, ut iterum mori possit. Sed illi sunt beati, et illi in Domino moriuntur, qui prius moriuntur sæculo, postea carne : qui prius veterem hominem, id est, omnes nequitias et spirituales et carnales in se extinguunt, ut possint dicere cum Apostolo : « Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo (Galat. vi, 14). » Illi namque in Domino moriuntur, de quibus Dominus dicit in Evangelio : « Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Matth. xxiv, 13). »

(32) Omissum fuerat in edit., qui præparatus est diabolo et angelis ejus.

(33) Edit. Gil., *falcem suam acutam super terram, et messuit terram : uterque namque, etc.* Rom. au-

A *Amodo jam dicit spiritus, ut requiescant a laboribus suis.* Amodo, id est, a tempore mortis suæ requiescent sancti a laboribus suis. *Opera enim illorum sequuntur illos.* Quomodo sequuntur ? Nonne Cornelium opera sua præcesserant, cui ab angelo dictum est : « Orationes tuæ et eleemosynæ tuæ commemoratæ sunt in conspectu Dei (Act. x, 4) ? » Sed *sequi* pro comitari posuit ; nam et exercitus qui regem comitatur, eum sequi dicitur ; cum alii procedant, alii sequantur, alii ad dexteram, sive sinistram incedant. Opera igitur sanctorum sequuntur illos ; quia merces operum illorum comitatur illos in perpetuum. Possumus et hoc de illis spiritualiter intelligere qui temporibus Antichristi pro nomine Domini nostri Jesu Christi interficiendi sunt ; beati quippe erunt illi, et in Domino morientur, qui pro fide Domini nostri 556 Jesu Christi morientur. Nunc quia pœnam illorum qui in Antichristum credituri sunt, narravit, beatitudinemque illorum qui in fide Christi perseveraverint usque in finem, breviter comprehendit ; consequens est ut diem judicii describat, in quo hæc cuncta complebuntur.

(Vers. 14-19.) *Et vidi, et ecce nubem candidam, et super nubem sedentem similem Filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, et in manu sua falcem acutam. Et alter angelus exiit de templo, clamans voce magna ad sedentem super nubem, dicens : Mitte falcem tuam, et mete ; quia venit hora ut metatur, quoniam aruit messis terræ. Et misit qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, et messuit terram. Et alius angelus exiit de templo, quod est in cælo, habens et ipse falcem acutam. Et alius angelus exiit de altari, qui habebat potestatem supra ignem, et clamavit voce magna ad eum qui habebat falcem acutam, dicens : Mitte falcem tuam acutam, et vindemia botros vineæ terræ, quoniam maturæ sunt uvæ ejus. Et misit angelus falcem suam acutam in terram, et vindemiavit vineam terræ, et misit in lacum iræ Dei magnum (33).* Totam pene sententiam posui, ut undique circumspecta ejus anfractus apertius videantur. Uterque namque iste angelus Christum significat : similiter et duæ falces unam significationem habent ; designant enim illum ignem quo universus mundus delendus est ; quia sicut primo tempore mundus per aquam deletus est, ita et in fine temporum per ignem delebitur. Sed quærendum nobis est, cur unus Christus per duos angelos, et una exterminatio per duas falces figuretur. Primus quippe angelus super nubem candidam sedisse, et coronam auream habuisse visus est : secundus vero neque coronam auream habuisse, neque super nubem candidam sedisse dicitur. Et primus messem terræ, secundus vero botros vineæ terræ præcidisse dictus est : sed primus quo loco messem terræ posuerit,

tem, *falcem suam acutam in terram, et vindemiavit vineam terræ et misit in lacum iræ Dei magnum. Uterque namque, etc.* Locum vero, ut in mss. habetur, reposuimus.

non dicitur : secundus autem botros vineæ terræ A in lacum iræ Dei magnum misisse dictus est. Videtur itaque mihi per messem terræ electos : per botros autem, ex quibus vinum oritur, quod mentes hominum alienat, reprobos esse designatos. Ista est messis, de qua Dominus dicit in Evangelio : « In tempore messis dicam messoribus : Colligite primum zizania, et ligate ea in fasciculos ad comburendum : triticum vero recondite in horreis meis (*Matth. XIII, 30*). » Qui enim illic per triticum, ipsi in hoc loco per messem designantur. Et qui illic per zizania, ipsi in hoc loco per botros vineæ terræ figurantur : et quia Christus aliter apparebit justis, et aliter injustis, non inconvenienter per duos angelos figuratur. Justi namque in eadem claritate eum videbunt, quomodo ab angelis et sanctis spi- B ritibus in cœlesti beatitudine cernitur ; impii autem in ea specie eum videbunt, qua ab hominibus in terra positus videbatur : « Tolletur quippe impius, ne videat gloriam Dei (*Isa. xxx, 40, sec. Lxx*). » Blandus itaque justis, terribilis apparebit injustis ; unde et primus super nubem candidam sedisse, et coronam auream habuisse in capite describitur. Per nubem namque candidam corpus ejus immaculatum designatur : per coronam vero auream multitudo angelorum atque sanctorum, qui eum ad iudicium venientem comitabuntur, exprimitur. Similiter et una exterminatio per duas falces designatur ; quia aliter exterminabuntur justis, aliter injustis. justorum exterminatio redemptio potius dicenda est, sicut Dominus dicit : « Respicite, et levate capita vestra ; quoniam appropinquat redemptio vestra (*Luc. xxi, 28*). » Redemptio jure vocatur, eo quod a malis temporalibus liberet, et ad gaudia æterna perducatur. Impiorum autem exterminatio et hic gravis erit, et post mortem gravior ; damnatio enim luctusque perpetuus in eis permanebit. Justis de spe retributionis æternæ mortem lætam excipient : impii vero de damnatione perpetua timidi, tristissima morte plectentur.

Alter angelus qui exivit de templo, et clamavit voce magna ad eum qui sedebat super nubem, dicens : *Mitte falcem tuam, et mete*, electos qui in hac terra laborant designat, per templum autem unde exiisse visus est, Ecclesia designatur. Clamavit ergo ad eum qui sedebat super nubem, ut mitteret falcem suam in terram, et meteret ; quia sancti viri videntes mundum in maligno positum, ejusque miseras horrentes, deprecantur quotidie ut regnum Dei veniat, in quo ab omnibus angustiis liberati, corpora propria recipient, et in æternum cum Domino exultabunt. Ariditas vero messis maturitatem ejus indicat ; nam sicut messis crescit usque ad maturitatem, quando arida efficitur : ita et numerus electorum usque ad finem mundi crescet, eorumque maturitas tunc perficietur, cum

eorum fuerit numerus completus. Similiter et quartus angelus qui exiit de altari, qui habebat potestatem super ignem, eandem significationem habet quam et secundus qui de templo exiisse visus est ; significat namque electos in hac vita laborantes. Altare autem Ecclesiam significat, sicut et templum ; per ignem vero charitatem possumus intelligere, quam in cordibus sanctorum spiritualibus fomentis Spiritus sanctus enutrit. Super hunc ignem sancti habere potestatem ideo dicuntur, quia et ipsi possident charitatem, et possidentur ab ea. Iste ergo angelus clamavit ad tertium angelum secundam falcem gerentem, quem Christum significasse diximus, ut vindemiaret botros vineæ terræ, per quos impii designantur ; quia viri sancti videntes quotidie genus humanum a dæmonibus decipi, videntes etiam impios florere, mundumque semper ad deteriora delabi, orant ut dies iudicii veniat, in quo et nequitia dæmonum cum ipsis auctoribus pereat, et omnis prævaricatio cum ipsis prævaricatoribus accipiat finem, et adducatur justitia sempiterna, quæ nullo fine terminabitur. Vineam quippe mundum significat, quæ omnem impiorum multitudinem genuit et nutrit : lacus vero, quem infernum vocamus, ideo lacus iræ Dei dicitur, quia vindicta iræ Dei in eo consummabitur.

(Vers. 20.) *Et calcatus est lacus extra civitatem.* Per calcationem demersionem impiorum in infernum possumus intelligere : per civitatem autem cœlestis Jerusalem designatur : quæ ex omnibus electis constat. Extra hanc ergo civitatem lacus calcabitur ; quia a consortio justorum impii separabuntur, et in infernum detrudentur, sicut Dominus dicit in Evangelio : « Exhibunt angeli, et separabunt malos de medio justorum, et mittent illos in camino ignis. Ibi erit fletus et stridor dentium (*34*) (*Matth. XIII, 49*). »

557 *Et exiit sanguis de lacu usque ad frenos equorum per stadia mille sexcenta.* Per sanguinem pœna impiorum designatur : per spatium vero mille sexcentorum stadiorum, quod sanguis de lacu exiens occupavit, falsi Christiani designantur ; qui numerus quamvis a quaternario numero derivetur, circumquaque tamen eundem numerum servans spargitur (*35*), finesque ejus minime transiit. Similiter et falsi christiani fidem Christi, quæ in quatuor libris Evangelii consistit, in baptismo suscipiunt : sed arctam et angustam viam, quæ intra angustias quaternarii numeri concluditur, relinquentes, quæ ducit ad vitam (*Matth. vii, 14*) ; per latam et spatiosam hujus sæculi viam, quæ ducit ad mortem, incedunt (*Ibid. 13*). Verumtamen a quaternario numero non recedunt, quia quamvis opera christianis non habeant, nomen tamen christianitatis non amittunt. Sanguis ergo de lacu exiit, et mille sexcenta stadia occupavit ; quia ea

(34) Desiderabatur in edit., et mittent illos... et stridor dentium.

(35) Omnes edit., eundem numerum spargens spargitur ; omnes ms. . . . . servans spargitur.

pœna quæ dæmones et omnes incredulos absorbebit, etiam falsos Christianos, qui fidem visi sunt habuisse, sed opera fidei non habuerunt, illaqueabit: per equos vero falsi pastores Ecclesiæ designantur, qui officium regiminis non pro amore Dei, sed pro amore sæculi suscipiunt: per frenos quibus equi reguntur, eorum falsa doctrina designatur. Habent quidem falsi pastores doctrinam in ore, ne ab officio funditus alieni videantur: sed Pharisæorum exemplum sequentes, dicunt et non faciunt. Et quia aliud non possunt docere, nisi quod Evangelium loquitur, et in prædicatione sua annuntiant peccatoribus quas pœnas patientur, nisi corrigantur; usque ad equorum frenos sanguis pervenit, quia pœnas quas peccatoribus minati sunt, nisi corrigerentur, ipsi quia vitia sua deserere noluerunt, experientur.

CAPUT XV. — (Vers. 1.) *Et vidi aliud signum in cælo magnum et mirabile, angelos septem habentes septem plagas novissimas; quoniam in illis consummata est ira Dei.* Sicut superius antequam ad narrationem septem angelorum tubis canentium veniret, eorum mentionem facere studuit; ita et hic antequam ad septem angelorum phialas habentium narrationem veniat, eorum mentionem facit, ut indicet magna mysteria in eorum visione contineri. Sed de iis in sequentibus quod Dominus dederit, dicemus.

(Vers. 2, 3.) *Et vidi tanquam mare vitreum mistum igni, et eos qui vicerunt bestiam et imaginem ejus, et numerum nominis ejus, stantes super mare vitreum, habentes citharas Dei, et cantantes canticum Moysi servi Dei, et canticum Agni dicentes.* Quid significet mare vitreum, superius in visione secunda diximus (cap. iv, vers. 6): sed illic tanquam crystallum esse dicitur, hic autem mistum igne: et quia crystallus eximiæ claritatis est, ignemque de se cum calorem solis acceperit, solet emittere, eandem significationem habet illic crystallus quam hic ignis: significant namque spiritalem intelligentiam, quæ in divinis Scripturis invenitur. Mare igitur vitreum mistum est igni; quia divina Scriptura mista est spiritalibus intellectibus. Super mare itaque vitreum ii, qui bestiam vicerunt, stare visi sunt; quia sancti Dei qui contra Antichristum pugnaturi sunt, in præceptis divinarum Scripturarum gressus figent, nullaque impulsione ventorum (36) a sua fide moveri poterunt. Per citharas vero quas habebant, mortificatio carnis designatur: canticum autem Moysi, vetus Testamentum: canticum Agni novum demonstrat. Canticum ergo Moysi et canticum Agni cantabant; quia et vetus et novum Testamentum sancti prædicabunt. Quod canticum quale sit, audiamus.

(Vers. 14.) *Magna et mirabilia opera tua, Domine Deus omnipotens: justæ et veræ viæ tuæ. Rex sæcu-*

(36) Edit., nullaque impulsione vitiorum; ms. . . ventorum.

lorum. Quis non timebit te, Domine, et magnificabit nomen tuum? Quia tu solus pius es; quoniam omnes gentes venient, et adorabunt in conspectu tuo, quoniam judicia tua manifesta sunt. Concordat hoc canticum cum veteri et novo Testamento; nam septem benedictiones ibi inveniuntur, quæ septem partibus, de quibus superius diximus (cap. v, vers. 9; vii), coaptari possunt. Prima quippe benedictio est: *Magna et mirabilia opera tua, Domine Deus omnipotens;* quæ primo tempori convenire potest in quo factum est cælum et terra, omnesque creaturæ, quæ valde sunt mirabilia. Secunda est: *Justæ et veræ viæ tuæ, Rex sæculorum;* quæ congruit parti secundæ, in qua omnes creaturæ quæ habebant spiritum vitæ, justissimo Dei judicio, aquis diluvii delectæ sunt. Tertia est: *Quis non timebit te, Domine?* quæ tertiæ parti, iis videlicet quibus lex data est, congruit, qui timore potius quam amore legis mandata exercebant. Quarta est: *Et magnificabit nomen tuum;* quam prophetis convenire manifestum est, qui nomen Dei et prædicationibus et scriptis magnificaverunt. Quinta est: *Quia tu solus pius es;* in quinta parte adventum Christi posuimus, in qua Dominus noster, qui solus pius est, et homo fieri pro salute generis humani, et pati et mori dignatus est. Sexta est: *Quoniam omnes gentes venient, et adorabunt in conspectu tuo;* manifestum est post ascensionem Domini omnes gentes ad fidem venisse Christi, quas in sexto loco posuimus. Septima est: *Quoniam judicia tua manifesta sunt;* quam ad diem iudicii pertinere manifestum est, in quo judicia Dei justa et vera esse manifestabuntur. A cujus iudicii damnatione nos misericordia et pietas Domini et redemptoris nostri Jesu Christi liberare dignetur (37), qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum, amen.

DE VISIONE QUINTA.

Visio quinta, ad cuius sensus elucidandos, Domino juvante, pervenimus, ex maxima parte visioni superiori concordat, de cuius intelligentia usque modo quod Domini gratia largiri dignata est, diximus (Ad cap. viii, vers. 2). Nam sicut illic septem angeli visi sunt, quibus datæ sunt septem tubæ: ita et hic septem angelis septem phialæ datæ fuisse memorantur: et sicut in cantu tubæ primi angeli grando magna terram percussit; ita et in effusione phialæ primi angeli homines, qui per terram sæpe designantur, pessimis vulneribus percussi esse dicuntur: 558 et quemadmodum in cantu tubæ secundi angeli tertia pars maris in sanguinem versa est, similiter et in effusione phialæ secundi angeli totum mare in sanguinem versum fuisse describitur. Eundem sensum sequuntur et cæteri: sed qualiter isti cum superioribus concordent, in sequentibus

(37) Codex Gem., dignetur, cui est honor et gloria per omnia, etc.

dicemus (38). Eandem ergo significationem habent isti quam et illi; significant quippe prædicatores qui fuerunt ab initio, et erunt usque ad finem. Sed ideo bis ponuntur, quia sicut superius demonstravimus, ea quæ sub cantu tubæ primi angeli, secundi, tertii, atque quarti gesta fuisse visa sunt, ad electos pertinent. Porro quæ sub cantu tubæ quinti, sexti, atque septimi angeli facta fuisse referuntur, quibus et tria væ conjunguntur, in quibus persecutiones Ecclesiæ, quas ab hæreticis et a paganis passa est, et ab Antichristo in fine mundi passura est, describuntur, ex una parte ad reprobos, ex altera ad electos pertinent; quia impii ex malo quod piis ingerunt, pœnam perpetuam: justi vero ex malo quod perferunt, gloriam sempiternam sibi acquirunt. Omnia itaque quæ sub effusione phialarum septem angelorum describuntur, ad reprobos pertinent; unde et primi tubis, quibus exercitus Dei ad pugnam provocabatur, cecinisse dicuntur: sequentes autem phialas plenas iracundiæ Dei super impios effudisse referuntur.

(Vers. 5.) *Post hæc vidi, et ecce apertum est templum tabernaculi testimonii in cælo.* In Exodo scriptum est quod fecerit Moyses tabernaculum in deserto: postea vero a Salomone jam populo in terra repromissionis degente, templum ædificatum est. Per desertum igitur hoc sæculum: per tabernaculum quod de loco ad locum transfertur, præsens Ecclesia designatur, quæ de deserto hujus sæculi quotidie ad cœlestem beatitudinem transit, pergitque de virtute in virtutem, ut videat Deum deorum in Sion (*Psal. LXXXIII, 8*). Unde et cortinæ tabernaculi, quæ diversis coloribus depictæ erant, pellibus tegebantur et ciliciis; ut demonstrarent mortificationem carnis atque humilitatem custodiam esse virtutum. Quid autem per terram repromissionis, nisi cœlestis patria designatur, quam repromisit Deus diligentibus se (*Jac. I, 42*)? Et quid per templum, quod ex optimis lapidibus ædificatum fuit, figuratur, nisi cœlestis Jerusalem, quæ ex vivis lapidibus quotidie ædificatur? Quod (39) ergo dicit: *Apertum est templum tabernaculi*; tale est ac si dicatur: Apertum est templum Ecclesiæ: templum vero Ecclesiæ quid est aliud, nisi cœlestis patria? In hoc templo Psalmista habitare desiderabat, cum dicebat: *Unam petii a Domino, hanc requiram; ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ (Psal. XXVI, 4).* Hoc itaque templum per Christum apertum est, quia aditus regni cœlestis per eum omnibus fidelibus patefactus est.

(Vers. 6.) *Et exierunt septem angeli, habentes septem plagas de templo, vestiti lapide mundo et candido, et præcincti circa pectora zonis aureis.* Si per templum cœlestis patria, et per septem angelos prædicatores designantur, quomodo de templo exiisse dicuntur? Numquid sancti de illa cœlesti patria ad

prædicandum descendunt? Sed sancti prædicatores quasi de cœlesti patria exeunt, cum ab illo mittuntur, qui est gloria sanctorum, et a quo omnis doctrina eorum procedit. Qui septem plagas habuisse dicuntur: et superius septem plagas habuisse dicti sunt, eo quod in illis consummata sit ira Dei. Si septem plagas iracundiæ Dei habuerunt, quomodo sancti facti fuerunt? Sed habuerunt sancti Dei plagas septem in potestatem, non in pœnam suam; Dominus namque dicit in Evangelio: *« In regeneratione cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel (Matth. XIX, 28).* » Per septem autem plagas septem vitia principalia, ex quibus omnia mala oriuntur, designantur. Septem igitur plagas septem angeli habuisse visi sunt; quia prædicatores sancti in die judicii septem vitia principalia, id est, omnes operatores malorum ita in potestate habebunt, ut eorum iudicio perpetua pœna plectantur. Consummata est vero in sanctis prædicatoribus ira Dei, id est, per illos; quia eorum iudicio ira Dei perficietur. Possumus septem plagas aliter intelligere. Superius omne corpus impiorum in septem partes divisimus (*cap. I, vers. 11*): septem ergo plagæ sunt peccata, quæ unicuique parti aptius conveniunt; aliter enim judicabuntur ii qui ante diluvium fuerunt, populumque Dei conjunctione feminarum deceperunt (*Gen. VI, 2*): aliter ii qui post diluvium idololatriam, diversosque errores invenerunt, per quæ genus humanum deceptum est: aliter ii qui sub lege fuerunt, et mandata Dei non custodierunt: aliter pseudo-prophetæ, qui populum Dei deceperunt, aliter impii Judæi, qui Dominum interfecerunt, et apostolos ejus persecuti sunt: aliter persecutores Ecclesiæ, qui fidem Christi extinguere conati sunt: aliter ministri Antichristi, qui Christum deserturi, et Antichristum sunt secuturi. Has itaque plagas sancti Dei in potestate habebunt; quia singuli eos qui suis temporibus fuerunt, eorumque monita contempserunt, suo iudicio perpetua pœna damnabunt. Per lapidem vero mundum atque candidum, quo septem angeli vestiti fuisse visi sunt, Christus designatur, de quo dicit Apostolus: *« Omnes qui in Christo baptizati estis, Christum induistis (Galat. III, 27).* » Per zonas autem aureas, quibus circa pectora præcincti narrantur, prædicatorum sapientia intimatur: quæ corda sanctorum intra se ita concludit, ut extra ipsam per diversos errores evagari non sinat.

Et unum e quatuor animalibus dedit septem angelis septem phialas aureas, plenas iracundiæ Dei viventis in sæcula sæculorum. Quatuor animalia quamvis quatuor evangelistas significant, tamen et simul et sigillatim Christum significant: sed quia brevis non permittit ut dicamus quemadmodum:

(38) Ita mss.; edit. vero, *describitur. Sed qualiter isti... dicemus, eundem sensum secuturi.*

(39) Omnes edit., *Quid igitur dicit, apertum*

est templum Ecclesiæ: Templum, etc. Sed mss. hiatum resarciunt, ut in contextu.

unumquodque Christum significet : per istud unum animal Christum intelligamus. Phialæ vero corda sunt sanctorum, quæ propter sapientiam aurea recte vocantur. Unus ergo ex quatuor animalibus dedit septem angelis septem phialas aureas, quia Christus corda sanctorum suorum sapientia replevit. Verum si sapientia repleta sunt, quomodo iracundiæ Dei plena esse dicuntur ? 559 Dominus in Evangelio dicit de impiis Judæis : « Si non venissem, et locutus eis fuisset, peccatum non haberent (Joan. xv, 22). » Numquid Judæi ante adventum Christi peccatum non habebant ? Erant itaque antea peccatores, sed peccatum incredulitatis, peccatum blasphemiarum, quo eum Beelzebub vocaverunt, peccatum homicidii, quo eum crucifixerunt, et multa alia scelera quæ ex adventu ejus traxerunt, non habebant. In phiala autem Christi : in qua vita mundi continebatur (40), Judæi suis culpulis exigentibus, mortem invenerunt. Phialæ igitur septem angelorum plenæ fuerunt iracundiæ Dei ; quia quantum ad reprobos pertinet, prædicatio sanctorum iram Dei in se continuit ; quia pro eo quod eorum prædicationem contempserunt, iram Dei incurserunt.

(Vers. 8.) *Et impletum est templum fumo a majestate Dei, et de virtute ejus.* Diximus superius per templum cœlestem patriam designari : fumes vero si intra domum fuerit, oculos a foris perspicientium obscurat ; ut non perfecte possint videre ea quæ in domo geruntur. Templum igitur cœlestis patriæ modo fumo est plenum ; quia electi in hac vita positi, dum oculos mentis suæ ad contemplanda cœlestia attollunt, obscurantur quadam caligine, quam transmeare non possunt : quam obscuracionem fumum vocat. Hanc caliginem Paulus patiebatur, cum dicebat : « Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem (I Cor. xiii, 12). » Et iterum : « Nunc autem cognosco ex parte, tunc vero cognoscam sicut et cognitus sum (Ibid.). » Et notandum quia hanc hebetationem electi quamdiu in hac vita positi sunt, patiuntur : cum autem ad illam cœlestem beatitudinem transierint, ab oculis mentis eorum avelletur. Unde et sequitur : *Et nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagæ septem angelorum.* Numquid in illa cœlesti beatitudine quotidie justi non introeunt ? Sed de ingressione corporum hoc dictum esse intelligamus ; in illa quippe cœlesti beatitudine justi non ingrediuntur cum corporibus suis, usque dum septem plagæ septem angelorum compleantur. De septem plagis superius diximus : ultima vero plaga erit, cum Antichristus suis erroribus genus humanum inficiet. Finitis autem septem plagis, pro quibus examinandis dies judicii fiet, sancti corpora sua recipient, atque in templo patriæ cœlestis sine fine cum Domino habitabunt. De hac habitatione dicit Psalmista : « Beati qui

habitant in domo tua, Domine ; in sæcula sæculorum laudabunt te (Psal. lxxxiii, 5). »

CAPUT XVI. — (Vers. 1.) *Et audivi vocem magnam de templo, dicentem angelis septem : Ite, et effundite septem phialas iracundiæ Dei in terram.* Vox de templo vox Domini est præcipientis prædicatoribus, ut verbum Dei non solum electis, sed etiam reprobis annuntient ; quatenus habeant isti unde corrigantur, et illi unde deterius damnentur. Per terram vero peccatores designantur. Prædicatores itaque phialas suas super terram effundunt, cum verbum Dei peccatoribus annuntiant.

(Vers. 2.) *Et abiit primus, et effudit phialam suam in terram, et factum est vulnus sævum ac pessimum in hominibus, qui habebant characterem bestiarum, et in eis qui adoraverunt imaginem ejus.* Primus Angelus prædicatores qui ante legem fuerunt, designat : sicut et ille qui in præcedenti visione tuba primus cecinisse visus est (cap. viii, vers. 7). Sed illi per tertiam partem terræ quæ combusta est, electi designantur : hic autem per eos qui vulnus sævum ac pessimum passi sunt, reprobi. Effudit igitur angelus phialam suam in terram : quia sancti viri qui ante legem fuerunt, admonitionis verba impiis impenderunt, ut eos corrigerent : sed vulnus sævum ac pessimum in eos factum est ; quia ex prædicatione sanctorum deteriores effecti, mandata Dei contempserunt ; vulnus namque sævum ac pessimum est contemptus mandatorum Dei. Verum si vulnus sævum ac pessimum tantummodo ad reprobos pertinet, et illi tantummodo hoc passi sunt, qui characterem bestiarum habuerunt, quærendum nobis est quid sit character bestiarum. Quod si per characterem bestiarum superbiam voluerimus intelligere, eo quod propter illam diabolus de cœlo ceciderit, advertere debemus multos electos superbiæ vulnus habuisse, sed medicamento humilitatis sanctos esse. Est autem aliud vitium pessimum, quod medicamentum pœnitentiæ a se semper excludit ; scimus enim diabolum esse irrevocabilem, ut nullo modo ab iniquitatibus suis corrigi possit. Itaque qui irrevocabilis est, medicamentum pœnitentiæ non requirit, sicut et diabolus ab hoc medicamento alienus existit. Ergo qui per doctrinam sanctorum Patrum a sceleribus suis revocari non potuerunt, characterem diaboli habuerunt, qui incorrigibilis et impœnitens perseverat. Sed quia hoc vitio, nostro tempore, multi laborant, necesse est ut de magnitudine ejus aliqua dicamus ; nam sunt nonnulli ita irrevocabiles, ut quamvis sciant pravam esse assertionem suam, nullo modo ab ea revocari possint, timentes vinci ab hominibus ; et ne convincantur, mendaciis et perjuriis atque flammantibus contentionibus falsitatem suam defendere conantur : dumque timent vinci ab hominibus, a diabolo vincuntur. Cætera ergo vitia medicamento pœnitentiæ sanantur ; istud autem solum est quod a se hoc salubro

(40) Codex Gem., qui sapientia continebatur.

medicamentum excludit; ne scilicet per confessionem et pœnitentiam victi esse videantur. Et quia malum suum ut vicisse videantur, laudant, completur in illis illud propheticum: « Væ qui dicitis malum bonum, et bonum malum: ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras (*Isa. x, 20*)! » Fertur avis quædam esse, quæ serpentem vincit et comedit, sed post paululum veneno illius perimitur: similiter et isti gaudent se vicisse proximos, sed talis victoria interfectoria est animarum illorum. Quicunque ergo tales sunt, characterem portant diaboli. Per imaginem vero bestię vitia possumus intelligere: eo quod ipse sit auctor (41) omnium malorum. Imaginem itaque bestię adorat, quicunque vitiis servit; nam et Paulus dicit quod venter Deus esset falsorum prædicatorum: « Quorum, inquit, Deus venter est, et gloria in confusione ipsorum: qui terrena sapiunt (*Philipp. III, 29*). » Similiter et avaritiam servitutem vocavit idolorum (*Coloss. III, 5*).

560 (Vers. 3.) *Et secundus effudit phialam suam in mare, et factus est sanguis tanquam mortui, et omnis anima vivens mortua est in mari.* Iste angelus doctores Legis significat, sicut et ille qui in præcedenti visione secundus tuba cecinisse visus est (*cap. VIII, vers. 8*): sed ibi tertia pars maris in sanguinem versa fuisse dicitur, per quæ electos designatos fuisse diximus: hic autem totum mare in sanguinem versum esse legitur. Vindicta criminalium scelerum secundum legem erat sanguinis effusio (*Gen. IX, 5*). Per mare igitur prævaricatores legis designantur: quod in sanguinem versum est, quia vindictam perpetuam pro contemptu mandatorum Dei receperunt. Omnis vero anima vivens mortua est in mari; quia multi ex iis qui in mari erant, id est, ex numero reproborum, qui per mare designantur, et qui ante perceptionem legis vivi, id est, justi videbantur, accepta lege, quod injusti fuerint, ex prævaricatione legis comprobatur. Sunt etiam modo multi in Ecclesia, qui antequam ad honores ecclesiasticos, sive sæculares conscendant, sancti et justi videntur: verum acceptis honoribus, dum donum Dei in malum pervertunt, quod mortui et non vivi fuerint, omnibus patet.

(Vers. 4.) *Et tertius effudit phialam suam super flumina, et super fontes aquarum, et factus est sanguis.* Iste angelus prophetas designat, per flumina vero fontesque aquarum duodecim tribus cum suis familiis designantur; nam et in præcedenti visione per tertium angelum tuba canentem prophetas diximus fuisse designatos. Sed ibi tertia pars fluminum (42) atque fontium versa esse legitur in ab-

A sinthium, per quam eos qui per doctrinam prophetarum amaritudinem pœnitentiæ assumpserunt, atque per eam salvi esse meruerunt, diximus fuisse designatos: hic autem in effusione phialæ tertii angeli flumina et fontes in sanguinem conversa fuisse leguntur. Angelus igitur phialam suam super flumina et fontes aquarum effudit, quando prophetæ sancti impio populo verbum Dei annuntiaverunt: sed illi ex prædicatione sanctorum multo deteriores effecti, non solum mandata Dei contempserunt, sed et ipsos verbi Dei ministros occiderunt. In sanguinem vero versi sunt; quia ipsi sibimetipsis mortem perpetuam intulerunt.

(Vers. 5, 6.) *Et audiivi angelum quartum dicentem: Justus es, qui es, et qui eras sanctus, quia hæc judicasti; quia sanguinem sanctorum et prophetarum effuderunt, et sanguinem eis dedisti bibere, quod digni sunt.* Possumus per angelum quartum (43) angelum illius populi intelligere, qui videns justo Dei iudicio populum iniquum esse damnatum, laudat sententiam justissimam Dei omnipotentis. Et quia sanguinem sanctorum et prophetarum fuderunt, sanguinem biberunt; quia pro morte temporali, quam justis intulerunt, mortem perpetuam receperunt.

(Vers. 7.) *Et audiivi etiam altare dicens (44): Domine Deus omnipotens, vera et justa iudicia tua.* Possumus per altare sanctos viros qui eo tempore fuerunt, intelligere; qui laudaverunt justum iudicium Dei, eo quod impio populo justissimam damnationem intulerit, sicut legimus Danielelem et tres pueros fecisse.

(Vers. 8, 9.) *Et quartus phialam suam effudit in solem, et datum est illi aestu afficere homines (45), et igni. Et aestuaverunt homines aestu magno, et blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas; neque egerunt pœnitentiam, ut darent illi gloriam.* Quartus angelus Christum et apostolos ejus, cæterosque prædicatores significat, ut quartum angelum in superiori visione significasse diximus: sed ibi per solem populus Judæorum, per tertiam partem solis et lunæ atque stellarum fideles qui ex illo populo in Christum crediderunt, designantur. Quartus igitur angelus phialam suam in solem effudit; quia Christus et apostoli ejus, quod impii Judæi a Romanis delendi essent, apertis vocibus prædixerunt. Nam sicut quilibet servus accipit a Domino suo gladium, non unde ipse juguletur, sed unde reum jugulet; ita et Romani effusionem phialæ, in qua ira Dei continebatur, non ad hoc susceperunt ut ipsi in ea perirent, sed ad vindicandum Christi sanguinem in Judæos effunde-

(41) Edit., eo quod ipsa, id est, diabolus sit auctor; mss., eo quod ipse sit auctor.

(42) Omnes edit., Sed ibi pars fluminum: mss... tertia pars fluminum.

(43) Rom. edit., angelum aquarum dicentem: Justus es, Domine... Possumus per angelum aquarum, etc.

(44) Omnes edit., Et audiivi vocem de altari dicentem: Etiam, Domine: omnes mss. ut in contextu.

(45) Ita mss.; edit. autem Gill. pro afficere in margine posuit, affligere, quod Rom. in textum admisit, ac præterea totum, qui sequitur, Scripturæ versiculum exsecavit.

rent; unde et sequitur: *Quia datum est illi æstu afficere homines et igni.* Possumus per æstum obsidionem, per ignem autem famem et gladium, quibus Judæi pene omnes consumpti sunt, intelligere. Datum est ergo soli afficere homines æstu et igni; quia Romanis datum est a Deo, ut impios Judæos diversis calamitatibus afflictos, quosdam occiderent, quosdam a sua terra evellerent. *Et æstuaverunt homines æstu magno.* Quam magnus fuerit ille æstus, quo Romani Judæos afflixerunt, qui vult scire, Josephum legat, et inveniet nullam gentem in omnibus regnis terrarum atrocius periisse (*De bello Judaico*). *Et blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas.* Tam impia fuit gens Judæorum, ut cum scirent se pro sceleribus suis inaudita mala perpeti, non solum a blasphemii Christi non cessaverint, sed etiam multo deteriores blasphemias in suis afflictionibus contra Deum evomerint. Unde et sequitur: *Neque egerunt pœnitentiam, ut darent illi gloriam;* darent namque Deo gloriam, si ex suis iniquitatibus pœnitentiam agentes in Christum credidissent, ejusque mandata custodissent.

(Vers. 10, 11.) *Et quintus effudit phialam suam super sedem bestię, et factum est regnum ejus tenebrosum: et commanducaverunt linguas suas præ dolore, et blasphemaverunt Deum cœli præ doloribus et vulneribus suis; et non egerunt pœnitentiam ex operibus suis.* Quintus angelus orthodoxos patres qui contra hæreticos dimicaverunt, significat, quemadmodum et illum diximus significasse, qui in superiori visione quintus tuba cecinit (*cap. ix, Vers. 1*). Et sicut illic per locustas hæretici designati sunt, ita et hic per sedem bestię hæretici designantur: bestia autem diabolum significat. Jure igitur hæretici sedes bestię dicuntur; quia in eorum cordibus diabolum inhabitat. Quintus igitur angelus phialam suam super sedem bestię effudit; quia sancti viri errores hæreticorum delegentes, quæ pœna illis instaret, manifestare studuerunt. Factum est vero **561** regnum ejus tenebrosum; quia illis quibus doctrina hæreticorum fulgida videbatur, per doctrinam sanctorum Patrum, quod misera et tenebrosa esset, demonstratum est. *Commanducaverunt linguas suas præ dolore:* quia singuli singulorum errores reprehendebant; nam neque Arius Eunomium secutus, vel Sabellium, vel quemquam illorum; neque illi illum: sed unusquisque hæresim suam stabilire volens, cæterorum errores reprehendebat (46). Qui etiam Deum præ doloribus et vulneribus suis blasphemasse dicuntur; dolebant quippe hæretici, eo quod a catholicis viris semper convincerentur: vulnera vero eorum erant errores singulorum. Blasphemabant vero hæretici Deum præ doloribus suis; quia quanto amplius a catholicis

(46) Nam neque Arius. . . errores reprehendat, ex mss. omnibus restitutum est.

(47) Aberat ex edit., et sanitas in pennis ejus; sed habetur in cunctis mss.

A viris superabantur, tanto ampliores blasphemias ad eos revincendos inveniebant: impellebant nihilominus eos ad Deum blasphemandum proprii errores, quos profitebantur. Qui etiam sine pœnitentia fuisse dicuntur, vix enim aliquem ex inventori- bus hæresum invenies, qui pœnitentiam egerit ex suis erroribus.

(Vers. 12.) *Et sextus effudit phialam suam super flumen magnum Euphraten, et siccavit aquam ejus; ut præpararetur via regibus ab ortu solis.* Sextus iste angelus eandem significationem habet quam et ille qui sexta tuba cecinisse visus est; significat enim martyres sanctos: et qui designantur illic per equites, a quibus tertia pars hominum occisa fuisse describitur, ipsi et in hoc loco per flumen magnum Euphraten persecutores videlicet Ecclesię Dei. Effudit ergo angelus phialam suam super flumen Euphraten; quia quæ damnatio persecutoribus Ecclesię instaret ipsis persecutoribus sine aliqua trepidatione prædixerunt. Per aquam vero ipsa persecutio designatur: siccavit autem aquam ejus: quia tandiu in prædicatione verbi Dei sancti martyres perstiterunt, usquedum omnis persecutio finem acciperet, quibusdam ex persecutoribus in infernum demersis, quibusdam fidei christianę semetipsos subjicientibus. Per reges multitudinem gentium, quæ ad fidem Christi confluit, possumus intelligere. Via itaque regibus siccata aqua præparata est; quia finitis persecutionibus, libera facultas data est omnibus gentibus ad fidem Christi veniendi. Sed quomodo ab ortu solis venisse dicuntur, id est, a Christo, qui per solem designatur; cum non a Christo, sed ad Christum, diabolum relinquentes venerint? Nisi forte per solem diabolum intelligamus, ut ab ipso ad Christum venerint: sed melius est ut per solem Christum intelligamus, propter illud propheticum: « Vobis autem timentibus nomen meum orietur sol justitię, et sanitas in pennis ejus (47) (*Malach.*) iv, 2). » Ab ortu ergo solis, id est, a Christo veniunt, quia ipso inspirante et impellente ad eum veniunt; ipsius est donum et velle et perficere, quæ bona sunt, sicut ipse dixit: « Sine me nihil potestis facere (*Joan.* xv, 5). » A Christo itaque veniunt quicumque ad Christum veniunt; quia ipse dat ut veniant, et ipse suscipit venientes.

(Vers. 13, 14.) *Et vidi de ore draconis et de ore bestię, et de ore pseudoprophetę exire tres spiritus immundos in modum ranarum; sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa.* Vocatione gentium (48) descripta, qualiter ad fidem Christi venerint, mentionem facit Antichristi, qui prope finem mundi venturus est. Spiritus vero tres immundi discipulos designant Antichristi, qui eum per universum orbem prædicaturi sunt: qui quamvis homines sint futuri, spiritus immundi, et spiritus dæmoniorum

(48) Mss. etiam omnibus debetur, quidquid ab his verbis, vocatione gentium usque ad venturus est, legitur.

vocantur; quia dæmones in ipsis habitabunt, et per ora eorum loquentur: qui de ore Antichristi, et de ore pseudoprophetae ejus exiisse visi sunt; quia per eorum doctrinam filii diaboli efficiuntur: qui etiam de ore draconis exiisse visi sunt; quia per os Antichristi diabolus loquetur. Ranis nihilominus, quæ sunt reptilia immunda, et in luto viventia, recte assimilantur: quia sicut ranæ in sordidis aquis immorantur, ita et discipuli Antichristi eos facile decipient, qui diversis vitiis et sceleribus non timeant sordidari. Nam et ranarum vox rauca et turpis impiissimam eorum prædicationem blasphemiam plenam designat. *Et procedent ad reges totius terræ congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei.* Per reges terræ non solum reges, sed et populi designantur: congregabunt autem illos discipuli Antichristi in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei, non quod contra Deum pugnare audeant (49) in die judicii, a quo tam terribiliter judicabuntur: sed congregabunt eos in prælium ad persequendam Ecclesiam; ut in die magno Dei omnipotentis perpetua pœna damnentur. Et quia finita persecutione Antichristi, Dominus ad judicium in proximo veniet, subdit:

(Vers. 15.) *Et ecce venio sicut fur.* « Dies Domini, » sicut dicit Apostolus, « sicut fur, » ita in nocte veniet; cum enim dixerint: Pax et securitas, tunc repentinus eis superveniet interitus (*I Thess. v, 2, 3*). *Beatus qui vigilat, et custodit vestimenta sua; ne nudus ambulet, et videant turpitudinem ejus.* Impii qui in voluptatibus suæ carnis veluti in quadam mollitie lectuli requiescunt, et qui nolunt prævidere mala quæ sequuntur, non inconvenienter dormire dicuntur. Quos Apostolus admonet dicens: « Surge, qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus (*Ephes. v, 14*). » Justi vero qui mala quæ sequuntur, prævidere student, qui voluptates carnales in se extinguunt, qui armis virtutum se muniunt; ut contra visibiles et invisibiles hostes indesinenter dimicare valeant, non incongrue vigilare dicuntur, ideoque beati sunt. Vestimenta autem nostrarum animarum sunt opera bona: custodia vestium custodia est mandatorum Dei. Vestimenta ergo nostra custodimus, si ea quæ præcepit Deus, operando implemus: nudus vero est, qui a bonis operibus alienus existit. Nudi impii ambulabunt, cum ad diem judicii a bonis operibus vacui deducantur: et ideo turpitudine illorum videbitur, quia et angelis et hominibus eorum scelera manifestabuntur.

(Vers. 16.) *Et congregabit eos in locum qui vocatur Hebraice Armageddon.* Armageddon mons globosus, sive consurrectio in priora interpretatur: quæ utraque interpretatio diei judicii coaptari potest. Mons quippe globosus recte vocatur; eo quod globis flammarum universus mundus tunc delea-

tur: similiter et consurrectio in priora recte dicitur; eo quod omnes homines in priorem statum resurgendo reparentur.

(Vers. 17.) *Et septimus effudit phialam suam in aerem.* Per septimum istum angelum 562 prædicatores sancti, qui temporibus Antichristi futuri sunt, designantur; sicut et illum significasse diximus, qui superius (*Ad cap. xv, v. 15*) septimus tuba cecinisse legitur: per aerem vero vani homines designantur. Angelus igitur phialam suam in aerem effudit; quia prædicatores sancti vanis et impiis hominibus quod perpetua pœna sint damnandi, denuntiabunt. *Et exivit vox magna de templo a throno, dicens.* Vox magna vox est prædicatorum sanctorum: per templum Ecclesia intelligitur. A templo ergo vox exiit, quia ab Ecclesia vox sanctæ prædicationis procedit: quæ etiam et a throno exiisse dicitur: quia Ecclesia Dei thronus est Dei, et in illa sedens requiescit. Quid autem hæc vox dicat, subdendo manifestat: *Factum est;* id est, finis mundi instat, in quo omnia quæ prædicta sunt a Domino et a sanctis, complebuntur.

(Vers. 18.) *Et facta sunt fulgura et voces et tonitrua, et terræ motus factus est magnus, qualis nunquam fuit, ex quo homines fuerunt super terram, talis terræ motus, sic magnus (50).* Per fulgura miracula quæ per sanctos suos factururus est Deus, designantur; legimus namque in superioribus, Eliam et Enoch plurima signa esse facturos: per voces prædicatio sanctorum: per tonitrua autem terror ignis æterni exprimitur; terræ motus vero motionem cordium sæpe designat. Movebuntur enim quidam de malo ad bonum, sicut Judæi qui in Christum credituri sunt: movebuntur alii de bono ad malum, qui fidem Christi relicturi sunt, et errores Antichristi secuturi.

(Vers. 19.) *Et facta est civitas magna in tres partes, et civitates gentium ceciderunt.* Civitas magna civitas est diaboli, id est, omnis multitudo reproborum: per tres partes in quibus divisa est, Judæi qui in Christum credere noluerunt, et pagani atque falsi christiani designantur. Quod autem dicit: *Et civitates gentium ceciderunt;* videtur mihi ad diem judicii pertinere. Civitates gentium tunc cadent, cum eo igne qui faciem Domini ad judicium venientis præcedet, omnes gentes delebuntur, sicut dicit Psalmista: « Ignis ante ipsum præcedet, et inflammabit in circuitu inimicos ejus (*Psal. xcvi, 3*). »

Et Babylon magna veniet in memoriam ante Deum dare ei calicem vini indignationis iræ ejus. Quomodo Babylon in memoriam ante Deum venisse dicitur, ad cujus memoriam nihil accedere, nihil recedere potest: in cujus conspectu sicut præsentia, ita præterita, et futura consistunt? Sed memoriam pro tempore posuit. Babylon igitur in memoriam ante

(49) Edit., *contra Deum audeant*: mss. *contra Deum pugnare audeant*.

(50) *Talis terræ motus, sic magnus*, in solis edit. omittebatur.

Deum veniet, quando illud tempus veniet, in quo statuit judicare mundum, et reddere unicuique secundum opus ejus. Vinum vero indignationis iræ Dei, pœna perpetua est; quia peracto iudicio, omnes impii cum auctore iniquitatis diabolo damnabuntur.

(Vers. 20.) *Et omnis insula fugit, et montes non sunt inventi.* Eadem significationem habent montes et insulæ quam civitates gentium, quæ paulo superius dicuntur cecidisse; per insulas namque gentes, per montes vero earum principes designantur: fugere autem dicuntur, cum ab igne in die iudicii delebuntur.

(Vers. 21.) *Et grando magna sicut talentum descendit de cælo in homines.* In Evangelio scriptum est quod quidam paterfamilias peregre proficiscens, dedit uni servorum suorum quinque talenta, alii duo, alii vero unum. Sed primus et secundus negotiando talenta quæ a domino acceperant, duplicarunt: tertius fodit in terram, et abscondit pecuniam domini sui (*Matth. xxv, 25*). Quæcunque ergo bona temporalia aut quascunque artes a Domino accepimus, pro talentorum acceptione nobis reputabuntur: justi igitur qui per primum et secundum servum designantur, talenta sua duplicant; cum bona temporalia quæ a Domino accipiunt, in bonis operibus expendunt, atque ad bona agenda quoscunque possunt, provocant: impii vero qui per servum tertium designantur, talenta sua in terra abscondunt; quia ex bonis temporalibus quæ a Domino acceperunt, vitia potius quam virtutes enutriunt. Per grandinem, quæ ea quæ ex terra nascuntur, conterit et delet; vindicta omnipotentis Dei designatur, qua impios conteret, et in infernum demerget: quæ sicut talentum esse dicitur, quia unumquemque secundum talenti sui qualitatem puniet; et quanto amplius quis deliquit, tanto ampliora tormenta sustinere cogetur. Sed obscurum est valde quod sequitur: *Et blasphemerunt homines Deum propter plagam grandinis; quoniam magna facta est vehementer.* Quis enim in illo tam districto iustoque iudicio (51) blasphemare Deum audebit? Sed blasphemare dicuntur, quia blasphemiam reproborum, quas modo in corde tegunt, cunctis manifestabuntur.

CAPUT XVII. — (Vers. 1.) *Et venit unus de septem angelis, qui habebant septem phialas, et locutus est mecum, dicens.* Sicut superius sub cantu tubæ septimi angeli diem iudicii breviter comprehendens, ad ea quæ prætermiserat, rediit; atque sanctam Ecclesiam sub specie mulieris, quæ amicta erat sole, et luna sub pedibus ejus, describens (52), passiones quas a diabolo pertulit, et quas ab Antichristo in fine mundi passura est, adnectit; ita et hic sub effusione phialæ septimi angeli diem

(51) Omnes edit., *districto justorum iudicio*: omnes mss., *districto iustoque iudicio*.

(52) Ita mss.; edit. vero, *Ecclesiam describens*, cæteris prætermisissis.

A iudicii summam perstringens, ad ea quæ prætermisit revertitur, atque sub specie mulieris meretricis civitatem diaboli describens, quas pœnas pro sceleribus suis passura sit, in sequentibus manifestat. Angelus vero phialam habens, prædicatores sanctos designat: Joannes autem typum tenet omnium fidelium; unde et subditur:

(Vers. 1, 2.) *Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, quæ sedet super aquas multas, cum qua fornicati sunt reges terræ: et inebriati sunt omnes qui habitant terram de vino prostitutionis ejus.* Meretrix ista in aliquibus locis Romam specialiter, quæ tunc Ecclesiam Dei persequebatur: in quibusdam vero generaliter civitatem diaboli, id est, omne reproborum corpus demonstrat. Angelus igitur Joanni ostendit damnationem meretricis magnæ; quia prædicatores sancti et verbis et scriptis fidelibus ostendunt, quas pœnas impii pro sceleribus suis patiantur, ut eorum pœnis territi a peccatis abstineant. Quæ super aquas multas sedere dicitur; quia ex multitudine gentium, quæ per aquas designantur, civitas diaboli construitur: cum qua reges terræ fornicati esse dicuntur; quia scelera Babylonis auxerunt potius quam destruxerunt. 563 *Et inebriati sunt omnes, qui inhabitant terram, de vino prostitutionis ejus.* Vinum prostitutionis, diversi errores, diversa sunt scelera impiæ civitatis; nam sicut meretrix prostituitur omnibus secum fornicari volentibus, ut eorum immunditiis polluantur: ita et omnes impii subjiciuntur dæmonibus, cum eorum pravis suggestionibus obtemperantes, in omnibus sceleribus se dejiciunt (53), sicut propheta ad Jerusalem loquitur dicens: *Et posuisti ut terram corpus tuum, et quasi viam transeuntibus (Isa. LI, 23).* Terra autem habitatores omnes reprobos vocat: ebrietas vero malitia est Babylonis; quia sicut ebrietas tamdiu impletur vino, usque dum a mente sua alienus efficiatur: ita et reprobi tamdiu omni malitia semetipsos replent, usque dum a mente sua alieni effecti, timorem Dei, omnemque bonitatem a semetipsis abjiciant, sicut dicit beatus Job, quia bibunt sicut aquam iniquitatem (*Job xv, 16*).

(Vers. 3.) *Et abstulit me in desertum in spiritu: et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiarum, habentem capita septem, et cornua decem.* Per desertum omnis impiorum multitudo designatur; eo quod ipsi deserunt Deum, et ideo derelicti sunt a Deo. In deserto igitur mulier meretrix inventa est, quia ex multitudine iniquorum civitas diaboli constat. Bestia vero, sicut ipse in sequentibus exponit diabolum significat: coccus autem colorem sanguinis habet; et per sanguinem sæpe mors designatur. Diabolus itaque sanguineus est, quia auctor est mortis et

(53) Edit., *pravis suggestionibus sceleribus se pelliciunt*; Rom. *devinciunt*; mss. vero, ut in contextu.

omnis perditionis. Quæ bestia plena nominibus A blasphemiam esse dicitur, eo quod ipse diabolus auctor sit omnium blasphemiarum. Quid sint autem capita septem et cornua decem, angelus in sequentibus exposuit.

(Vers. 4.) *Et mulier erat circumdata purpura et coccino, et inaurata auro, et lapide pretioso, et margaritis, habens poculum aureum in manu sua, plenum abominationum, et immunditiæ fornicationis ejus.* Purpura sanguine tingitur, coccus vero sanguinis habet colorem, suntque vestimenta regalia, per quæ potestas sæcularis designatur: per sanguinem autem sæpe mors designatur (54). Purpura igitur et coccus sanguinis speciem habent; quia potestas sæcularis mortifera est, et periculum sempiternum affert iis qui eam amplius quam cœlestem gloriam amplectuntur. Possimus etiam per vestimenta sanguinea opera impiorum intelligere, pro quibus morte perpetua damnabuntur. Quodque sequitur: *Et inaurata auro*; per aurum sæpe sapientia designatur. Mulier igitur inaurata erat auro; quia sapientiam hujus sæculi possidebat, quæ stultitia est apud Deum. Per gemmas vero et margaritas eloquentia sæcularis designatur: per poculum aureum, quod manu tenuisse dicitur, philosophorum et poetarum doctrina designatur: quod plenum abominationum et immunditiæ fornicationis ejus dicitur; quia doctrina philosophorum et poetarum plena erat mendaciis, omnibusque erroribus ad decipiendum genus humanum compositis.

(Vers. 5.) *Et in fronte ejus nomen scriptum, Mysterium, Babylon magna, mater fornicationum et abominationum terræ.* Per frontem atque faciem (55) homo dignoscitur; similiter et impii ex operibus suis intelliguntur, sicut Salomon dicit: « Ex studiis suis intelligitur puer (Prov. xx, 11). » Per frontem itaque atque faciem opera impiorum designantur; quia ex operibus suis intelliguntur quod sint filii diaboli, civesque impiæ civitatis.

(Vers. 6.) *Et mulierem vidi ebriam de sanguine sanctorum, et de sanguine martyrum Jesu.* Numquid Babylon sanguinem sanctorum biberat? Sed ebria erat, id est, ab omni spirituali ratione aliena: ebria erat; quia ultio sanguinis sanctorum ita eam damnabilem fecerat, et a misericordia Dei alienam, ut non esset digna quatenus aliquo modo suæ saluti posset consulere. *Et miratus sum cum vidissem illam, admiratione magna.* Mirantur fideles, cum vident reprobos tantum a timore Dei alienos, ut sine aliqua trepidatione et innocentibus plurima mala ingerant, et in omnibus flagitiis semetipsos demergant, scientes Deum nullum scelus impunitum relinquere; nisi prius pœnitentia cæterisque medicaminibus, quibus peccata sanantur, fuerit deletum.

(54) Per sanguinem autem sæpe mors designatur, e mss. in locum suum repositum est.

(55) Aberat etiam ab edit., Per frontem atque fa-

(Vers. 7.) *Et dixit mihi angelus: Quare miraris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris, et bestiam, quæ portat eam, quæ habet capita septem, et cornua decem.* Eandem significationem habet bestia in hoc loco, quam et superius diximus draconem habuisse; significat namque diabolum. Quid sint autem capita septem, et cornua decem, ipse, ut diximus, sequentibus exponit. *Bestia quam vidisti, fuit, et non est, et ascensura est de abyso, et in interitum ibit.* Bestia, id est diabolus, fuit ante adventum Christi, possidens genus humanum; non est modo, id est, non possidet genus humanum sicut antea; quia per Christum ab electorum cordibus expulsus est: ascensura vero est de abyso; quia temporibus Antichristi solvetur Satanas de carcere suo, et exhibit, seducet omnes gentes, sicut sequentia plenius manifestant; et in interitum ibit; quia cum omnibus reprobis quos deceperit, et cum omnibus satellitibus suis æterna pœna damnabitur.

(Vers. 8.) *Et mirabuntur inhabitantes terram, quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ a constitutione mundi, videntes bestiam quæ fuerat, et non est.* Inhabitantes terram eos debemus intelligere, qui amatores terræ erunt magis quam Dei, quos Antichristus facile decipiet. Mirabuntur ergo reprobi, quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ, id est, qui non sunt prædestinati ad vitam æternam; videntes bestiam, id est, diabolum per Antichristum signa facientem, et in Antichristo diabolum adorantes.

(Vers. 9.) *Et hic est sensus, qui habet sapientiam: id est, in hoc quod sequitur, magna obscuritas est, et sensus ad ea intelligenda valde acueendus est. Et nos rogemus Dominum, ut hanc obscuritatem nobis aperiat.*

(Vers. 10.) *Septem capita, septem montes sunt, super quos mulier sedet; et reges septem sunt. Quinque ceciderunt, unus est, alius nondum venit; et cum venerit, oportet illum breve tempus manere.* Diximus superius per septem capita draconis illos reprobos esse designatos, per quos diabolus genus humanum decepit, quos etiam in partes septem divisimus, sicut et cæteram multitudinem reproborum. Et quia eandem significationem 564 habet hæc bestia de qua loquimur, quam et draconem diximus habuisse; designant namque diabolum: eandem significationem habent etiam septem capita bestiam, quam et septem capita draconis diximus habuisse. Quæ et montes dicuntur; quia altiores fuerunt illi in sceleribus, qui cæteros deceperunt, quam illi qui ab eis decepti sunt, sicut in sequentibus de Babylone dicit: « Quia venerunt peccata ejus usque ad cælum (Inf. cap. xvii, vers. 5). » Vocantur nihilominus et septem reges, eo quod cæteris ad perditionem euntibus ducatum præbuerint. Super hos ergo montes meretrix sedere

ciem.... intelligitur puer: sed in nullis scriptis cod. desideratur.

dicta est; quia ab iis civitas diaboli in omnibus erroribus atque sceleribus informata est. Nam sicut apostoli fundamenta dicuntur Ecclesiae, ita e diverso inventores errorum fundamenta sunt civitatis diaboli. Ex iis igitur capitibus, sive montibus, vel regibus, quinque ceciderunt, unus erat, alius nondum venerat. Primum caput diaboli ceciderat; quia illi qui ante diluvium fuerunt, per quos ii qui filii Dei vocabantur (*Gen. vi, 2*), decepti sunt, in cloacam inferni descenderant. Similiter et secundi qui post diluvium usque ad legem fuerunt, in eadem perditionis fovea demersi tenebantur. Ceciderant et tertii, qui populo Dei, quibus lex data est, idola colere suadebant. Similiter et falsi prophetæ, qui in quarto loco ponuntur, jam ceciderant in interitum suæ perditionis, eo quod deceptores fuerint populo Dei. Iniqui vero Judæi, qui Dominum interfecerunt, et apostolos ejus persecuti sunt, qui in quinto ponuntur loco; eo tempore quo hæc visio Joanni demonstrata est, jam a Romanis devastati fuerant. Quinque ergo capita bestiae jam ceciderant, quæ montes regesque nominantur; quia omnes præcedentes, et impii Judæi qui in quinto loco ponuntur, jam perditionis suæ pœnas luebant. Unus erat; quia pagani, illi videlicet qui Ecclesiam Dei persecuti sunt, qui et in sexto loco ponuntur, tunc Ecclesiam Dei persequebantur; ob quam causam et iste Joannes in Patmos insula relegatus tenebatur. Alius nondum venerat; quia Antichristus qui in septimo loco ponitur, nondum venit; et cum venerit, oportet illum breve tempus manere; quia Dominus Jesus interficiet eum spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus, sicut ipse dicit in Evangelio: « Et nisi Dominus breviasset dies illos, id est, dies persecutionis Antichristi, non fieret salva omnis caro (*Marc. xiii, 20*); » per omnem carnem solos electos designans.

(Vers. 11.) *Et bestia quæ erat, et non est, et ipsa octava est, et de septem est; et in interitum vadit.* Et bestia, id est, diabolus, qui ante adventum Christi dominabatur humano generi, et modo non tenet illud ita obnoxium, quemadmodum tunc faciebat, ipsa scilicet bestia octava est. Septem namque partes sunt omnium reproborum, octava vero pars eorum est diabolus cum cæteris dæmonibus. De septem est, quia de societate reproborum dæmones existunt: et sicut fuerunt auctores perditionis eorum, ita erunt et socii tormentorum. Unde et sequitur: *Et in interitum vadit.* Hæc quæ sequuntur, usque ad eum locum ubi angelus de cælo descendisse visus est, ad destructionem Romani imperii proprie pertinent.

(Vers. 12.) *Et decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt, qui regnum nondum acceperunt; sed*

(56) Edit., hæc gentes propriam potestatem acceperunt. *Et unum consilium habebunt, id est, unam voluntatem in malo. Et virtutem suam, et potestatem bestiae tradiderunt. Quia eorum virtus, etc.;*

A potestatem tanquam reges una hora accipient post bestiam. Quatuor bestiae Danieli in visione demonstratae sunt (*Dan. vii, 3*), per quas quatuor figurabantur: quarta autem bestia, quæ erat fortis atque terribilis, per quam Romani designati sunt, decem cornua habuisse describitur, per quæ ea regna quæ Romanum imperium destruxerunt, designata sunt, sicut sanctus Hieronymus quorundam assertionem sequens exponit (*Comment. in cap. vii Daniel.*). Eandem itaque significationem habent decem cornua in hoc loco, quam et illa habuisse dicuntur; significant quippe ea regna, per quæ Romanum imperium destructum est. Partem namque Asiae per se primitus abstulerunt: postea vero Saraceni totam subegerunt: Vandali Africam sibi vindicaverunt, Gothi Hispaniam, Longobardi Italiam, Burgundiones Galliam, Franci Germaniam, Hunni Pannoniam: Alani autem et Suevi multa loca depopulati sunt, quæ eorum subjacebant ditioni. Hæc ergo regna eo tempore, quo visio ista Joanni demonstrata est, potestatem nondum acceperant: sed una hora tanquam reges potestatem acceperunt; quia singularum istarum gentium potestas paucis tempore permansit. Post bestiam regnum acceperunt, quia destructo regno diaboli per Christum, hæc gentes impiam potestatem acceperunt (56).

(Vers. 13, 14.) *Et unum consilium habebunt, virtutem suam et potestatem bestiae tradiderunt.* Unum consilium habuerunt, id est, unam voluntatem in malo. Virtutem suam et potestatem bestiae tradiderunt; quia eorum virtus atque potestas diabolica fuit. *Et cum agno pugnabunt, et agnus vincet illos.* Cum agno pugnauerunt, qui Ecclesiam Dei persecuti sunt, populumque Dei interfecerunt: Agnus autem vincet illos, quia scimus has gentes præter paucas jugum fidei Christi jam suscepisse. *Quoniam Rex est, et Dominus dominantium, et qui cum illo sunt vocati, electi et fideles.* Qui sunt reges et dominantes, ipsi sunt electi et fideles. Christus igitur Rex regum est, et Dominus dominantium: quia ipse est Rex et Dominus omnium sanctorum: et qui cum illo sunt vocati, electi et fideles sunt, id est sancti, qui ad hoc vocati sunt, ut cum illo in æternum permaneant, electi et fideles jure vocantur. Vocantur enim et reprobi, sicut Dominus dicit: « Multi sunt vocati, pauci vero electi (*Matth. xx, 16*). » Sed reprobi ad hoc vocantur, ut inexcusabiles sint: electi vero, ut cum ipso in æternum perseverent (57).

(Vers. 16.) *Et decem cornua, quæ vidisti in bestia, hi odient fornicariam.* Fornicariam Romam vocat, quæ pro defensione falsorum deorum, Deum creatorem suum persequebatur. Decem itaque cornua odio habuerunt fornicariam, quando gentes quæ per decem cornua designatae sunt, ad destruendum

mss. vero nobiscum faciunt.

(57) Rom. edit. hic posuerat: *Et dixit mihi: Aquæ quas vidisti, ubi meretrix sedet, et alia quæ in mss. et Gill. edit. habentur proxime ante, vers. 18.*

Romanum imperium arma sumpserunt. *Et desolatam illam facient et nudam.* Desolatam illam fecerunt et nudam, quando omnes gentes (58) potestati ejus ademerunt. *Et carnes ejus manducaverunt.* Quia deliciae carnem nutriunt, possumus per carnes divitias omnium gentium intelligere. Carnes ejus manducaverunt, quando opes omnium 585 gentium, quæ Romam deferebantur, acceperunt, et in suos usus redegerunt. *Et ipsam igni concremabunt.* Scimus plurimas civitates, vicos, et castella, quæ Romano imperio subjacebant, ab his gentibus fuisse concremata.

(Vers. 17.) *Deus enim dedit in corda eorum, ut faciant quod illi beneplacitum est; ut dent regnum suum bestiæ, donec consummentur verba Dei.* Deus dedit in corda eorum, id est, permisit ut faciant B quod illi beneplacitum est, et quod prædictum est a prophetis ejus et apostolis, qui prædixerunt quod potestas Romani imperii ab eis gentibus esset destruenda. Regnum autem suum bestiæ dederunt, donec consummarentur verba Dei; quia secundum justissimi Dei permissionem tandiu suggestiones diaboli in sceleribus perpetrandis secuti sunt, quandiu consummarentur verba Dei, id est, impleantur ea quæ a Deo et sanctis ejus prædicta sunt.

(Vers. 15.) *Aquæ quas vidisti, ubi meretrix sedet, populi sunt et tribus et linguæ.* Per aquas, omnes gentes quas sibi Romani subjecerant, designantur.

(Vers. 18.) *Et mulier quam vidisti est civitas magna, quæ habet potestatem super cunctos reges terræ.* Hoc manifestum est; scimus enim Romanos C eo tempore cunctis regibus terræ dominatos esse. Sed dicet aliquis: Quomodo per mulierem meretricem Romani designantur, cum illis temporibus, quando hæ gentes diversas clades generi humano intulerunt, Romani christiani exstiterint? Ad quod nos respondemus, quia per mulierem meretricem non electi, qui ex eadem gente fuerunt, intelliguntur, quique mundi gloriam pro amore gloriæ cœlestis contempserunt; sed reprobi, sive pagani, sive christiani fuerint. Illorum ergo potestas ab iis gentibus destructa est, qui impia dominatione genus humanum premebant.

CAPUT XVIII. — (Vers. 1.) *Post hæc vidi alium angelum descendentem de cælo, habentem potestatem magnam: et terra illuminata est a gloria ejus.* Hæc D quæ sequuntur, generaliter ad impiam civitatem, id est, ad omnes reprobos pertinent. Et ut plenius eversionem Babylonis demonstret, ad primam ejus ruinam, qua per Christum eversa est, revertitur. Angelus namque iste Christum significat, qui de cælo ad terram descendere dignatus est, ut homines ad cœlestia sublevaret. Qui potestatem magnam habere dicitur; quia eandem potestatem habet quam et Pater, eo quod æqualis sit per omnia

A Patri. *Terra illuminata est a gloria ejus; quia per doctrinam fidei ejus genus humanum a tenebris ignorantiae atque incredulitatis est ereptum.*

(Vers. 2.) *Et clamavit in forti voce, dicens. Vox Christi doctrina est Evangelii. Quid autem hæc vox clamaverit, subdendo manifestat: Cecidit, cecidit Babylon magna.* Dixisse Dei fecisse est; dixit enim cecidisse Babylonem, quia ipse fecit ut caderet: quæ bis cecidisse dicitur, quia cecidit primo, cum per doctrinam Evangelii maximam multitudinem electorum amisit, qui ab ea per fidem Christi præcisi, cives sanctæ civitatis, id est, Ecclesiæ facti sunt: cadet secundo, cum in ultimo die morte perpetua, quæ in hoc libro mors secunda vocatur, punietur. *Et facta est habitatio dæmonum.* Numquid ante adventum Christi dæmones in Babylone non habitabant? Habitabant quidem, sed eorum habitatio ignorabatur: quando autem multitudo electorum ad fidem conversa est, Babylon habitatio dæmoniorum facta est: quia illi qui fidem Christi susceperunt, quod habitatio dæmoniorum in Babylone semper fuerit, veraciter cognoverunt. *Et custodia omnis spiritus immundi, et custodia omnis volucris immundæ et odibilis.* Qui sunt dæmones, ipsi sunt spiritus immundi, et volucres immundæ. Volucres quippe nominantur eo quod per aerem istum more ventorum indesinenter discurrant: custodes vero Babylonis ideo vocantur, quia sicut angeli electos Dei custodiunt: ne tam pessime peccent, ut peccent: ita et dæmones impios observant, ne aliquando ab iniquitatibus suis resipiscant et salventur.

(Vers. 3.) *Quia de vino iræ ejus biberunt omnes gentes, et reges terræ cum illa fornicati sunt, et mercatores terræ de virtute deliciarum ejus divites facti sunt.* Quid sit vinum iræ, et quid fornicatio regum cum Babylone autem, superius breviter diximus. Per mercatores terræ amatores sæculi possumus intelligere, qui animas suas pro acquisitione pecuniarum perditioni tradunt. De hujusmodi mercatoribus Jesus filius Sirach loquitur, dicens: « Hic enim animam suam venalem habuit; quoniam in vita sua projecit intima sua (Eccli. x, 10). » Animam suam venalem habuit, qui eam pro acquisitione pecuniarum dæmonibus tradere non timuit: delicias vero virtutem Babylonis vocat: quia sicut electi tota virtute laborant ut divitias cœlestes acquirant, ita et reprobi totis nisibus insistant ut divitias perituras sibi accumularent. De talibus dicit propheta: « Ut inique agerent, laboraverunt (Jerem. ix, 5). »

(Vers. 4.) *Et audiivi aliam vocem de cælo dicentem.* Per cælum in hoc loco Ecclesia designatur: vox de cælo vox est prædicatorum de Ecclesia procedens. Sed quid dicit vox ista? *Exite de illa, popule meus.* Dominus per prædicatores suos, suadet

(58) Ita mss.; edit. autem: *arma sumpserunt, Et desolatam illam fecerunt, et nudam. Quando omnes gentes, etc.*

electis, ut exeant a Babylone, non corpore, sed mente. Quemadmodum autem a Babylone exire debeant, in sequentibus docet, dicens: *Et ne participes sitis delictorum ejus*; illi enim a Babylone convenienter exeunt, qui a malis operibus ejus se alienos reddunt, sicut Psalmista de semetipso loquitur, dicens: « Non sedi in consilio vanitatis, et cum iniqua gerentibus non introivi (Psal. xxv, 4). »

Et de plagis ejus non accipiatis. Quid sunt plagæ Babylonis, nisi vitia quæ animas interficiunt? Possumus etiam per plagas Babylonis pœnas, quæ impiis præparatæ sunt, intelligere, ut sit sensus: Si a sceleribus Babylonis abstinueritis, a pœnis quas in æternum patietur, alieni eritis.

(Vers. 5.) *Quoniam pervenerunt peccata ejus usque ad cœlum, et recordatus est Deus iniquitatem ejus.* Iniquitates Babylonis omnipotens Deus semper in-tuetur; sed cum vindictam non exigit, videtur non videre quod videt. Per hoc ergo quod dicit, illud designat (59) tempus, in quo omnes impii perpetua pœna plectentur.

(Vers. 6.) *Reddite sibi, sicut ipsa reddidit vobis.* Præcipitur electis, ut reddant Babyloni, sicut illa ipsis reddidit, sive pro eo quod sancti Dei impios **566** judicabunt, sicut dicit Dominus in Evangelio: « In regeneratione cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel (Matth. xix, 28); » sive pro eo quod ipsi membra sunt ejus cui judicandi potestas a Patre tradita est. Reddunt itaque justis impiis mala quæ ab eis passi sunt; cum Christus qui caput illorum est, et cujus membra ipsi sunt, eos perpetua pœna damnabit. *Et duplicate duplicia secundum opera ejus.* Dupliciter Babylon electos Dei persecuta est, quando corporibus et animabus eorum multa mala ingessit. Dupliciter pœnas ipsa recipiet, quia cum animabus corpora cruciabuntur; ipsaque duplicia duplicabuntur; quia pro pœnis temporalibus atque brevibus, quibus justos affixit, pœnas æternas excipiet. *In poculo quod miscuit vobis, miscete ei duplum.* Per poculum tribulationes quas ab iniquis sancti passi sunt, possumus intelligere.

(Vers. 7.) *Quantum glorificavit se, et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum.* Quantum glorificavit se, id est, in superbiam erexit, et omnibus vitiis se implicavit, tanto et ampliora tormenta excipiet. *Quia in corde suo dicit: Sedeo regina, et vidua non sum, et luctum non videbo.* Reginam se Babylon quodammodo vocat, cum se in prosperis hujus mundi extollit. Viduam non se esse dicit; quia a bonis temporalibus, quibus conjuncta est, et ex quibus luxuriam suam enutrit, non se posse disjungi confidit. Luctum non esse visuram dicit; quia impii, quamvis sciant se pro sceleribus suis esse puniendos, fingunt se non videre quod vident,

(59) Edit. et ms. Reg., non exerit; et edit. solæ, Per hoc quod dicit aliam vocem, illud designat, etc.; mss. vero nobis consentiunt.

A memoriamque mortis a mente sua rejiciant, ne tristis cogitatio lætitiâ cordis eorum perturbet.

(Vers. 8.) *Ideo in una die venient plagæ ejus, mors, et luctus, et fames.* In die judicii mors perpetua illi veniet, quæ in hoc libro mors secunda vocatur. Luctus illi veniet, sicut Dominus dicit in Evangelio: « Ibi erit fletus et stridor dentium (Matth. viii, 12). » Fames illi veniet, id est, fames requiei; desiderabunt enim a pœnis requiescere, quas patientur, ad quam requiem nullo modo perveniunt.

(Vers. 9, 10.) *Et igni comburetur; id est, igne æterno. Quoniam fortis est Dominus, qui judicabit illam. Et flebunt, et plangent se super illam reges terræ, qui cum illa fornicati sunt, et in deliciis vixerunt, cum viderint fumum incendii ejus, longe stantes propter timorem tormentorum ejus, dicentes: Væ, vae civitas illa Babylon, civitas illa fortis; quia in una hora venit judicium tuum! Quid sit fornicatio regum cum Babylone superius diximus: sed mirum valde est quod longe stare dicantur, cum in eisdem pœnis et ipsi sint demergendi, in quibus et cæteri reprobi, qui per Babylonem designantur. Stabunt igitur longe, mente et voluntate, non corpore; horrentes scelera sua, pro quibus æternaliter cruciabuntur. Stabunt longe per desiderium, aliud desiderantes, id est requiem; et aliud patientes, id est tormenta æterna.*

(Vers. 11.) *Et negotiatores terræ flebunt et lugebunt super illam: quoniam mercedes (60) eorum nemo emet amplius.* Quia superius per mercatores terræ amatores sæculi diximus esse designatos, possumus in hoc loco per negotiatores eos accipere, qui bonum quod facere videntur, vendunt. Sunt namque multi, quibus legum sæcularium scientia data est, qui causas pauperum in judiciis portant: sed quia non pro amore Dei, sed pro præmiorum acceptionibus hoc faciunt, mercedem a Deo non recipiunt. In tantum vero hæc miseria convaluit, ut vix invenias aliquem ex iis, qui locum habent apud principes, qui aliquod verbum ad proximi pauperis necessitatem sustentandam proferat sine præmii acceptione. Possumus et per negotiatores terræ, eos intelligere, qui ex bono quod faciunt, laudes ab hominibus requirunt. Possumus etiam et per eosdem, illos qui gradus ecclesiasticos vendunt intelligere: quod divina Scriptura valde condemnat. Et quamvis multi ex episcopis ab hoc scelere videantur immunes, ministri tamen eorum in hoc sæpe polluuntur: sed ad magistros respicit, quidquid a discipulis delinquitur. Est et aliud scelus valde pessimum, quod ab iis qui archidiaconi appellantur, committitur; nam ab adulteris presbyteris pretium accipiunt, et tacendo in malum consentiunt, quod per auctoritatem quam ab episcopis acceperunt, emendare possent. Sunt etiam alii ex hujusmodi presbyteris, qui timentes se damnari pro sceleribus suis, in servitiis archidiaconorum plus sunt assidui quam

(60) Rom. edit., quoniam merces eorum; sed mss. ac Gill. hic et alibi constanter legunt, mercedes, mercedem, et similia.

cæteri : contra quos si quis aliquod verbum contrarium proferre voluerit, defenduntur ab eis ; et fingunt se nescire quod sciunt, condemnanturque illius prophetica sententia, quæ dicit : « Væ qui dicitis malum bonum, et bonum malum ; ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras (*Iss. v, 20*) ! » Ad te ergo loquor, qui talis es : ecce animam sacerdotis diabolo vendidisti. Quis enim suasit presbytero ut fornicaretur, nisi diabolus ? Qui ergo suasit ut fornicaretur, ipse suasit ut pretium tibi daret, quatenus hoc scelus sine timore perpetrare posset. Per manum ergo presbyteri pretium perditionis animæ ipsius tibi diabolus dedit. Ecce pretium accepisti, et animam fratris. Christi sanguine redemptam, eidem diabolo a quo redempta est, tradidisti. In Lege scriptum est quod si quis hominem qui frater ejus esset, vendidisset, morte moreretur (*Exod. xxi, 16*) : si igitur reus est ille, qui hominem homini vendit ; quanto magis tu reus existis qui hominem Christi sanguine redemptum non homini, sed quod perniciosius est, diabolo vendidisti ! Tales ergo negotiatores flebunt et lugebunt in inferno, quoniam mercedes eorum nemo emet amplius ; amittent enim quod tenere videbantur, et incident in malum quod prævidere neglexerunt.

(Vers. 12, 13, 14.) *Mercedem auri, et argenti, et lapidis pretiosi, et margaritæ, et byssi, et purpuræ, et serici, et cocci, et omne lignum thynum, et omnia vasa eboris, et omnia vasa de lapide pretioso, et æramen- to, et ferro, et marmore, et cinnamomo, et odoramentorum, et unguenti, et thuris, et vini, et olei, et simi- læ, et tritici, et jumentorum, et ovium, et equorum, et rhedarum, et mancipiorum, et animarum hominum : et poma tua desideria animæ tuæ discesserunt a te, et omnia pingua et præclara perierunt a te, et amplius illa non invenient mercatores horum.* In omnibus quæ enumerata sunt, avaritia Babylonis atque luxuria condemnatur. Nam et in iudicio Dominus non dicet reprobis : **567** *Ite, maledicti, in ignem æternum ; quia homicidæ fuistis, superbi, fornicatores, adulteri ; sed dicet : « Esurivi, et non dedistis mihi manducare ; sitiivi, et non dedistis mihi bibere ; » et cætera misericordiæ opera, a quibus avaritia retrahit reprobos, ne misericordes sint erga pauperes. Avaritia quippe nutrix est luxuriæ : nutrimenta autem luxuriæ in hoc loco descripta sunt, quibus ab avaritia nutritur. Et si diligenter inspicere voluerimus, inveniemus omnia quæ in hoc loco ad avaritiam sive luxuriam Babylonis demonstrandam enumerata sunt, ad quinque corporis sensus pertinere. Quinque enim sunt corporis sensus, id est visus, auditus, gustus, odoratus et tactus, quos Deus hominibus et animalibus dedit ; animalibus ad vitam suam tantummodo tuendam, hominibus autem et ad vitam tuendam, et ut per eos ratio animam quæ illi commissa est per viam re-*

A ctitudinis posset ducere. Justi itaque qui per hos quinque corporis sensus secundum rationis rectitudinem incedere studuerunt, amicitiam sibi Dei omnipotentis acquisierunt : impii vero qui rationis bonum in malum pervertentes, hos corporis sensus luxuriæ et cæteris vitiis servire coegerunt, iram nihilominus justis iudicis incurrerunt. Igitur si ea quæ in sequentibus scripta sunt, vocem scilicet citharædorum et musicorum, et tibia canentium et tuba, cum iis conjungere volueris ; invenies omnes divitias Babylonis, quæ hic descriptæ sunt, ad quinque corporis sensus, ut supra diximus, pertinere. Aurum namque, et argentum, et lapides pretiosi, et margaritæ, ad visum : byssus, et purpura, et coccus, et cætera, ad tactum : cinnamomum, et odoramenta, et unguenta, et thus, ad odoratum : vinum, oleum, similæ, triticum, et cætera, ad gustum : vox citharædorum, et musicorum, et tibia canentium, ad auditum pertinent. Damnatio ergo Babylonis, sicut hæc Scriptura demonstrat, maxime in divitiis consistit ; eo quod divitiæ nutrimenta sint vitiorum, et ex quibus avaritia, quæ modo regina mundi dici potest, luxuriam filiam suam alit.

(Vers. 15, 16, 17.) *Qui divites facti sunt, ab ea longe stabunt propter timorem tormentorum ejus, flentes et lugentes, et dicentes : Væ, væ, civitas illa magna quæ amicta erat bysso, et purpura, et cocco, et inaurata auro, et lapide pretioso, et margaritis ; quoniam una hora destitutæ sunt tantæ divitiæ !* Quod divites Babylonis longe stare dicantur, secundum sensum superiorem, quem de regibus diximus, intelligendum est.

(Vers. 18, 19.) *Et omnis gubernator, et omnes qui in lacum navigant (61), et nautæ qui in mari operantur, longe steterunt, et clamaverunt, videntes locum incendii ejus, dicentes : Quæ similis civitati huic magnæ ? Et miserunt pulverem super capita sua flentes et lugentes, et dicentes : Væ, væ, civitas illa magna, in qua divites facti sunt omnes, qui habent naves in mari de pretiis ejus ; quoniam una hora desolata est !* Possumus per mare hoc sæculum : per gubernatores vero principes iniquos intelligere : per eos autem qui de loco ad locum navigant, et per nautas qui in mari operantur, eos qui diversa officia ad deprædationes pauperum, et ad peccata sua quotidie agenda in mundo exercent. Isti ergo flebunt et lugebunt, videntes locum incendii Babylonis ; ipsi namque erunt Babylon, et ipsi lugebunt et flebunt. Videbunt autem incendia Babylonis, quia sua incendia perferendo videbunt, quæ mente in sæculo positi, conspiciere neglexerunt, ut se corrigerent. Qui etiam cinerem super capita sua misisse dicuntur ; nam sæpe per caput mens, per cineres peccata designantur. Cinerem itaque super capita sua ponent ; quia memoria peccatorum a mentibus eorum nunquam recedet.

(61) Omnes edit., qui a longe navigant ; codex lacum, etc.

gem., qui in locum navigant : Sag. et Reg., qui in

(Vers. 20.) *Exsulta super eam, cælum, et sancti apostoli et prophetæ; quia judicavit Deus judicium vestrum de illa.* Possumus per cælum angelos, per apostolos novi Testamenti patres, per prophetas autem patres veteris Testamenti intelligere. Exsultabunt igitur, cum destructa fuerit omnis caterva impiorum cum ipsis dæmonibus auctoribus iniquitatum. Exsultant etiam, eo quod tunc finem acceptura sit omnis malitia et adducetur justitia sempiterna (62).

(Vers. 21.) *Et sustulit unus angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, et misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon magna, et ultra non inveniatur.* Iste angelus Christum significat, qui fortis esse dicitur; quia fortitudinem Christi quanta sit, humana mens comprehendere non potest; per lapidem vero molarem magnum omnis multitudo impiorum designatur: mare autem infernum designat, in quo omnes impii demergentur. Angelus igitur lapidem molarem in mare misit; quia Dominus noster Jesus Christus in die iudicii omnem impiorum multitudinem suo justo iudicio in infernum demerget.

(Vers. 22, 23.) *Et vox citharædorum, et musicorum, et tibia canentium et tuba, non audietur in te amplius. Hoc superius commemoratum est. Et omnis artifex, et omnis ars non inveniatur in te amplius, et vox molæ non audietur in te amplius, et lux lucernæ non lucebit in te amplius, et vox sponsi et sponsæ non audietur in te adhuc.* Quærendum nobis est cur artes, et vocem molæ, et lumen lucernæ, et vocem sponsi et sponsæ inter scelera Babylonis computet; cum ista omnia sine culpa exerceri possint, et sine istis vita humana subsistere non possit. Spiritualiter itaque ista omnia intelligenda sunt. Possumus ergo per artes sapientiam hujus sæculi, quæ stultitia est apud Deum (I Cor. III, 19), intelligere, quas artifices maligni et filii Babylonis ad hoc discunt, ut in malitia Babylonis possint proficere; sapientes enim sunt ut faciant mala, bene autem facere nesciunt (Jerem. IV, 22). Mola vero quidquid sub se acceperit, conterit et comminuit: possumus igitur per molam iudices impios accipere. Vocem ergo mola mittit, cum iudices impii iudicia injusta ad conterendos innocentes proferunt. Per lumen vero lucernæ, hujus sæculi gloria designatur: de hac lucerna dicit Scriptura: « Lucerna impiorum exstinguetur (Prov. XXIV, 20). » Lucerna quippe impiorum exstinguitur, cum ab hac vita subtracti, gaudium temporale amittunt, et æternam tristitiam incurrunt. Possumus nihilominus per sponsum amatores sæculi, per sponsam vero terram intelligere; quia sicut amor sponsum et sponsam ligat, ut una caro efficiantur: ita et amor sæculi amatores suos sic terræ conjungit, ut unum cum ea efficiantur, a qua, si fieri posset,

(62) Ita mss., edit. e contrario, et adducentur justis ad gaudia sempiterna.

(63) Edit. et mss. Reg., esse divisam; edit. addunt:

in perpetuum segregari nollent. Tales ergo artifices in Babylone non audientur amplius; quia cum ea in perpetuum damnabuntur. *Quia mercatores tui erant principes terræ.* Habet Ecclesia mercatores suos, habet et Babylon: mercatores Ecclesiæ thesauros suos in cælo recondunt, ubi fures non effodiunt et furantur (Matth. VI, 20); mercatores vero Babylonis thesauros suos in terra recondunt, ubi fures effodiunt, nec furantur. *Et in veneficiis tuis erraverunt omnes gentes.* Veneficia Babylonis sunt diversi errores per quos genus humanum deceptum est.

(Vers. 24.) *Et in ea sanguis prophetarum et sanctorum inventus est, et omnium qui interfecti sunt in terra.* Sanguis sanctorum in ea inventus est, id est, scelus interfectionis sanctorum, sicut Dominus dicit impiis Judæis sub intellectu omnium reproborum: « Veniet, inquit, super vos omnis sanguis justus qui effusus est super terram (Matth. XXIII, 35). »

CAPUT XIX. — (Vers. 1-8.) *Et audiivi quasi vocem magnam tubarum multarum in cælo dicentium: Alleluia, salus, et gloria, et virtus Deo nostro est, quia vera et justa iudicia ejus sunt; quia judicavit de meretrice magna, quæ corrupit terram in prostitutione sua, et vindicavit sanguinem sanctorum suorum de manu ejus. Et iterum dixerunt: Alleluia; et fumus ejus ascendit in sæcula sæculorum. Et viginti quatuor seniores ceciderunt in facies suas, et quatuor animalia, et adoraverunt Deum sedentem super thronum, dicentes: Amen, alleluia. Et vox magna exiit de throno, dicens: Laudem dicite Deo nostro, omnes sancti ejus, et qui timetis eum, pusilli et magni. Et audiivi quasi vocem tubæ magnæ, et quasi vocem aquarum multarum, et quasi vocem tonitruorum magnorum, dicentium: Alleluia, quoniam regnavit Dominus Deus noster omnipotens: gaudeamus, et exultemus, et demus gloriam ei; quia venerunt nuptiæ Agni, et uxor ejus præparavit se. Et datum est ei ut operiat se byssino splendente candido; byssinum enim justificationes sunt sanctorum.*

Totam sententiam posui, ut undique circumspecta ejus subtilitas facilius indagari possit. A septem namque vocibus quinquies alleluia decantata esse legitur: primo et secundo a voce tubarum multarum; tertio a viginti quatuor senioribus, et quatuor animalibus; quarto a voce de throno exiit non jam alleluia, sed ejus interpretatio decantata est, id est: *Laudem dicite Deo nostro, omnes sancti ejus;* alleluia quippe « laudate Dominum » sonat. Quinto vero a tribus vocibus semel decantata est, id est, a voce tubæ magnæ, et a voce aquarum multarum, et a voce tonitruorum magnorum. Scriptura libri hujus sæpe demonstrat omnem electorum multitudinem in septem partes esse dividendam (63), si ejus intelligentia subtilius perscrutetur. Justis itaque si ejus subtilitas vel intelligentia perscrutetur; alii mss. melius, ut nos in textu.

qui ante diluuium fuerunt, ad primam partem : illi qui post diluuium usquequo Lex data est, ad secundam pertinent, sicut sæpe jam demonstravimus; nullamque aliam legem habuerunt, nisi naturalem, id est, dilectionem Dei et proximi. Scit enim unusquisque se debere timere et super omnia diligere eum a quo creatus est, et a quo ei vita et vitæ subsidia ministrantur : et nulli se debere facere quod non vult ab alio pati. Hanc legem nullus qui sanæ mentis est, ignorare permittitur. Per tubas igitur multas electi qui ante diluuium fuerunt, et qui post diluuium usque ad illud tempus quo Lex data est, designantur. Vocem emisissent, quia per prædicationis suæ doctrinam, quoscunque potuerunt, a suis erroribus revocaverunt : alleluia decantaverunt, quia secundum naturalis legis notitiam per bona opera Deo placere studuerunt : secundo alleluia dixerunt, quia hi qui post diluuium fuerunt, secundum eandem legem viventes, creatori suo juste viventes adhæserunt. Sed quærendum nobis est, cur in pronuntiatione secunda alleluia fumus Babylonis in sæcula sæculorum ascendisse dicatur. Potest per fumum fama designari. Scimus quia in secunda parte Noe et filii ejus primi ponuntur, quorum temporibus aquis diluvii humanum genus deletum est. Postea vero Sodoma et Gomorrha, et cæteræ civitates quæ eis adhærebant, cœlesti igne consumptæ sunt. Fumus ergo Babylonis in sæcula sæculorum ascendit, quia hæc fama ab ore fidelium nunquam recedet.

At vero per viginti quatuor seniores, patres qui sub Lege fuerunt designantur. Quibus junguntur quatuor animalia, per quæ novum Testamentum figuratur; quia in veteri Testamento si spiritaliter intelligatur, novum continetur. Alleluia decantaverunt, quia mandata legalia observantes, per bona opera Deo placere studuerunt. Per thronum autem prophetæ designantur, eo quod sedes Dei fuerint, et per eos sua judicia disposuerit. A throno vox exiit : quia a prophetis prædicationis sancta processit. Laudem Deo decantaverunt quia ei tota virtute servire studuerunt. Tuba vero magna Christum significat : vox tubæ prædicationis est Evangelii; per vocem autem aquarum multarum multitudo gentium Christum confitentium designatur : per vocem vero tonitruorum magnorum electi qui in fine mundi nascituri sunt, intelliguntur : et jure per tonitrua, quia terrorem diei iudicii annuntiabunt. Tres ergo voces semel alleluia decantaverunt; quia fidem sanctæ Trinitatis doctrinamque Evangelii, quæ a magna tuba, id est, a Christo processit, servaverunt, et servabunt usque in finem. Duæ igitur partes, id est, prima et secunda, ad legem quam naturalem esse diximus, pertinent : duæ quæ sequuntur, id est, tertia et quarta, ad legem quæ per Moysen data est : tres autem quæ restant, id est, quinta et sexta, et septima, ad legem Evangelii; ut indicent eos in fide sanctæ Trinitatis usque ad finem mundi permanere debere.

A Quid autem istæ tres partes decantent, audiamus : *Alleluia, quoniam regnavit Dominus Deus noster omnipotens*; id est, laudemus Dominum, eo quod destructo regno diaboli perditoris nostri, ipse in nobis regnare dignatur, qui est Dominus et Salvator noster. *Gaudeamus et exultemus, et demus gloriam ei; quia venerunt nuptiæ Agni, et uxor ejus præparavit se.* Ideo gaudeamus, ideo exultemus, eo quod misericordia conditoris nostri Ecclesiam suam, quæ sumus nos, ita sibi conjungere sit dignatus, ut sponsa jungitur sponso suo; **569** quatenus simus cum ipso una caro, sicut dicit Scriptura : « Erunt duo in carne una (*Gen. ii, 24; Ephes. v, 31*); » quod Apostolus de Christo et Ecclesia intelligendum esse docuit. Uxor ejus præparavit se, id est, Ecclesia quæ uxor Agni dicitur, variis virtutibus semetipsam ornavit. *Et datum est illi ut operiat se byssino splendenti candido.* Quid byssus significet, ipse exponit : *Byssinum enim justificationes sunt sanctorum.*

(Vers. 9.) *Et dixit mihi : Scribe, beati qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt.* Prandium electorum nunc est, quando in Ecclesia dapibus evangelicis pascuntur : cœna vero tunc erit, quando post resurrectionem in cœlesti beatitudine æterna gloria perfuerunt. Et quia prandium quod nunc agitur, et bonos et malos recipit, non omnes beati sunt, qui in eo videntur recumbere : illi autem soli beati sunt, qui in illa cœna, quæ post finem mundi futura est, recipientur.

C (Vers. 10.) *Et dixit mihi : Hæc verba Dei vera sunt. Et cecidi ante pedes ejus, ut adorarem eum. Et dixit mihi : Vide ne feceris; conservus tuus sum, et fratrum tuorum habentium testimonium Jesu : Deum adora.* Redemptio sanguinis Christi hoc fidelibus contulit, ut filii Dei sociique angelorum efficerentur; ideoque pertimescit angelus adorari ab homine, qui super se adorabat hominem Deum : quapropter conservum se Joannis cæterorumque fidelium vocat. Testimonium Jesu est spiritus prophetiæ; patres autem veteris Testamenti, qui adventum Christi, passionem et resurrectionem ejus prædixerunt, spiritum prophetiæ habuisse certissimum est, unde et prophetæ vocantur. Quicumque ergo testimonium Christo perhibet, spiritum prophetiæ habet.

(Vers. 11.) *Et vidi cœlum apertum, et ecce equus albus, et qui sedebat super eum vocabatur fidelis et verax.* Nullo modo æstimare debemus quod hoc capitulum ad adventum Christi pertineat, in quo ad iudicium venturus est; sed potius ad electos, qui in fine mundi nascituri sunt; fine etenim mundi instante, veniet Dominus in sanctis suis, ut pugnet per ipsos contra Antichristum et ministros ejus. Et qualis a sanctis illis prædicabitur, talis et forma ejus in hoc loco describitur; nam per cœlum Ecclesia designatur : per equum album homo, quem Filius Dei assumpsit, super quem et sedisse visus est. Qui etiam fidelis et verax vocari dicitur. Hæc

duo nomina, id est fidelis et verax, unum sensum A habent in hoc loco. Recte Filius (64) Dei fidelis vocatur, de quo dicit Psalmista: «Fidelis Dominus in omnibus verbis suis, et sanctus in omnibus operibus suis (Psal. CXLIV, 13).» Veracem vero seipsum in Evangelio vocat, dicens: «Ego sum via, et veritas, et vita (Joan. XIV, 6).» Sequitur: *Et cum justitia judicat et pugnat.* Non armis Deus in die iudicii contra impios dimicaturus est, sed ejus justitia expugnabuntur et conterentur; omnia enim peccata impiorum atque scelera in conspectu eorum adducet Dominus, ut sciant se justissimo Dei iudicio esse damnatos.

(Vers. 12.) *Oculi ejus sicut flamma ignis, et in capite suo diademata multa.* Per oculos Domini Spiritus Dei (65) designatur, sicut in tertia visione B auctor hujus libri exponit: *Habebat, inquit, Agnus oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem terram.* Et quia flamma urit et illuminat, non inconvenienter Spiritus sanctus flammeus esse dicitur; eo quod corda fidelium et illuminet et incendat in amorem Dei. *Et in capite ejus diademata multa.* Per diademata multa multitudo sanctorum exprimitur. *Habens nomen scriptum, quod nemo novit, nisi ipse.* Cum superius dicat quia vocabatur fidelis et verax, et paulo post quia vocabatur nomen ejus Verbum Dei; quid est quod dicit quod nemo scit nomen ejus, nisi ipse? Sciunt quidem sancti Dei nomen Christi, quod est Filius Dei, et nesciunt. Ex parte quippe sciunt, et ex parte nesciunt; in omnibus enim creaturis quæ gignunt et gignuntur, nullus filius coævus C potest esse patri; quia necesse est ut antecedit qui generat, et subsequatur qui generatur: sed non talis est natura Filii Dei; nam et quemadmodum Pater est sine initio, sic et Filius. Et quamvis hoc quomodo fieri possit, considerare non possumus; in veritate tamen credimus et confitemur Filium per omnia æqualem et coævum esse Patri. De hac ejus generatione propheta loquitur dicens: «Generationem ejus quis enarrabit (Isa. LIII, 8)?»

(Vers. 13.) *Et vestitus erat veste aspersa sanguine: et vocabatur nomen ejus Verbum Dei.* Possumus per vestem corpus Christi: per sanguinem vero peccata nostra, pro quibus mortuus est ipse, sive ipsam mortem quam pertulit pro nobis, intelligere. Sed quia peccata electorum suorum moriendo delevit, et ipsam mortem resurgendo calcavit, sicut dicit apostolus Paulus: «Christus resurgens a mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur (Rom. VI, 9);» melius mihi videtur ut per vestem Christi multitudinem sanctorum intelligamus, qui sunt membra ejus: per guttas autem sanguinis, quibus vestis aspersa esse legitur, martyres designantur, qui pro amore Christi sanguinem fundere non dubitaverunt; ideoque vestem

(64) Filius Dei in edit. desideratur.

(65) Edit. et ms. Reg., Spiritus sanctus; cæteri mss., Spiritus Dei.

(66) Ita mss.; edit. vero, superius expositum est.

Christi, quæ ex angelis et sanctis hominibus constat, in illa cœlesti beatitudine suo splendore exornant.

(Vers. 14.) *Et exercitus qui sunt in cœlo, sequentur eum in equis albis, vestiti byssino albo mundo.* Diximus superius quia qualis Christus a sanctis in fine mundi prædicabitur, talis et figura ejus hoc in loco describitur. Per cœlum ergo in hoc loco Ecclesia: per exercitus qui de cœlo processisse Christum sequentes visi sunt, sancti qui in fine mundi nascituri, et contra Antichristum pugnaturi sunt, intelliguntur: per equos autem corpora: per sessores verè equorum animæ designantur. Albos igitur equos habuisse visi sunt, quia se mundos et nitidos, in quantum humana fragilitas permittit, exhibebunt in conspectu Dei. Quid sit vero byssinum, superius B exponit: *Byssinum, inquit, justificationes sunt sanctorum (66).*

(Vers. 16.) *Et habebat in vestimento et in femore suo scriptum: Rex regum, et Dominus dominantium.* Per vestimentum, sicut superius diximus, sancti: per femur autem ex quo humana origo procedere dicitur, homo quem Christus assumpsit, designatur. In vestimento itaque suo quod ipse sit Rex regum, scriptum habebat: quia in operibus 570 sanctorum agnoscitur hunc esse verum Deum, qui tales servos possidet. Habet et in femore suo scriptum quod ipse sit Rex regum et Dominus dominantium; quia in operibus quæ in carne positus gessit, cognitum est hunc esse verum Dei Filium. Possumus etiam per femur patres veteris Testamenti, ex quorum stirpe Christus originem duxit, intelligere: C qui et ipsum præfiguraverunt, et quod ipse futurus esset Rex regum et Dominus dominantium, apertis vocibus prædixerunt.

(Vers. 15.) *Et de ore ejus gladius acutus eribat.* Possumus per os Domini eosdem prædicatores, de quibus diximus, qui in fine mundi nascituri sunt, accipere, per quorum os loquetur Deus, sicut ipse dixit in Evangelio: «Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis (Matth. X, 20).» Et ipse dicit per prophetam: «Si separaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris (Jerem. XV, 19).» Per gladium vero divinam Scripturam, sicut superius diximus, intelligere debemus, sicut dicit apostolus Paulus: «Et gladium spiritus, quod est verbum Dei (Ephes. VI, 17).» Qui acutus esse dicitur; quia ad rescandanda vitia, divina Scriptura acutissima est. *Ut in ipso percutiat gentes.* Percutiet Christus gladio suo gentes, quando per doctrinam sanctorum suorum hominum stultorum (67) errores destruet. *Et ipse reget eas in virga ferrea: et tanquam vas figuli confringentur.* Per virgam ferream Evangelium diximus fuisse designatum; reget ergo Christus gentes in virga ferrea, quando per doctrinam sanctorum et Judæos ad fidem suam convertet, et electos ab er-

Byssinum igitur justificationes, etc.

(67) Omnes edit., hominum infidelium; omnes mss., hominum stultorum.

roribus Antichristi defendet. *Et tanquam vas fictile A* *confringentur.* Quandiu quilibet in peccatis jacet, recte vas fictile vocatur : cum autem per pœnitentiam et lacrymas ad bona opera agenda conversus fuerit, confringitur vas fictile, et ex va se fictili efficitur vas solidum et firmum, et ad ictus tentationum dæmonum fortissimum. *Et ipse calcabit torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis.* Isaias cùm de passione Domini loqueretur interposuit Dominum dicentem : « Torcular calcavi solus; et de gentibus non est vir mecum (Isa. LXIII, 3). » Sed ibi per torcular crux Domini intelligitur; hic vero non crux, sed locus pœnarum, in quem impii retrudendi sunt, designatur. Eandem quippe significationem habet torcular in hoc loco, quam et lacum superius diximus habuisse, in quem botri vineæ terræ, per quos impii designantur, demersi fuisse leguntur. Sed et ipsa calcatio torcularis eandem significationem habet, quam et illic calcationem lacus habuisse diximus; significat namque ultimam demersionem impiorum in infernum. Quid vero sit vinum furoris iræ Dei omnipotentis, superius diximus (cap. XIV, vers. 10).

(Vers. 17.) *Et vidi alium angelum stantem in sole, et clamavit voce magna omnibus avibus, quæ volabant per medium cælum.* Iste angelus prædicatores qui in fine mundi futuri sunt, significat : qui etiam et per equites paulo superius designati sunt : per solem vero Christum intelligere debemus. Angelus igitur in sole stetit; quia prædicatores sancti in Christo ita solidabuntur, ut ab ejus fide nulla vi persecutionum avelli possint. Per aves autem fideles omnes, qui eo tempore futuri sunt, designantur : per cælum volabunt, quia in terris positi, mente in cœlestibus habitabunt. Possumus nihilominus per cælum Ecclesiam intelligere. Per cælum sancti volant; quia duas alas habentes, id est, duo præcepta charitatis, circumquaque volant, quibusdam misericordiam impendendo, quosdam ab iniquitatibus revocando.

(Vers. 18.) *Venite, congregamini ad cœnam magnam Dei omnipotentis, ut manducetis carnes regum, et carnes tribunorum, et carnes fortium, et carnes equorum, et sedentium in ipsis, et carnes liberorum et servorum, et pusillorum et magnorum.* Qui designantur per reges et principes, liberos et servos, cæterosque, ipsi per equos, eorumque ascensores, principes scilicet terræ, ac populi qui eis subjiciuntur. Cœna vero Dei quid aliud est, nisi exterminatio impiorum? Carnes autem impiorum justi manducabunt, cum vindictam ex malis quæ eis intulerunt, excipient. Et quia justi videntes pœnam impiorum, in bonis operibus proficiunt, sicut dicit Psalmista : « Lætabitur justus, cum viderit vindictam, manus suas lavabit in sanguine peccatoris (Psal. LVII, 14). »

(Vers. 19.) *Et vidit bestiam, et reges terræ, et*

exercitus eorum congregatos ad faciendum prælium cum illo, qui sedebat in equo, et cum exercitu ejus. Hic demonstrat non ad adventum Domini secundum ea, quæ superius dicta sunt pertinere, sed potius ad illud tempus, in quo per sanctos suos contra Antichristum præliaturus est, sicut jam diximus. Congregabuntur namque bestiæ, et reges terræ, et exercitus eorum, ut pugnent contra Christum et sanctos ejus; quando Antichristus et innumerabilis multitudo gentium quæ ab eo decipientur, ad persequendam Ecclesiam Dei exsurgent; ut nomen Christi de mundo funditus exstinguant.

(Vers. 20, 21.) *Et apprehensa est bestia, et pseudopropheta, qui fecit signa coram ipsa, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestię, et qui adoraverunt imaginem ejus : vivi missi sunt ii duo in stagnum ignis ardentis sulphure, et cæteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedebat de ore ipsius, et omnes oves saturatæ sunt de carnibus eorum.* Apprehendentur bestia et pseudopropheta ejus, quando illud implebitur, quod apostolus Paulus ait : « Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui (II Thess. II, 8). » Si Antichristus spiritu oris Domini interficiendus est, quomodo ipse et pseudopropheta ejus in stagnum ignis vivi mittendi sunt? Est vita justorum, est et impiorum. De vita justorum dicit propheta, quia « justus in fide sua vivet (Habac. II, 4); » de vidua vero mala dicit Paulus, quia « vivens mortua est (68) (I Tim. V, 6). » Vitam namque impiorum justi non incongrue mortem vocant : similiter et impii vitam justorum mortem æstimant, sicut in judicio dicturi sunt : « Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, et in similitudinem improprietatis : nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, et finem illorum sine honore (Sap. V, 3, 4). » Antichristus ergo et pseudopropheta ejus vivi missi sunt in stagnum ignis, id est, in malitia sua vivi, in ea videlicet usque in finem vitæ suæ perseverantes. Quod autem dicit quia cæteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, interfectionem istam pro confusione posuit; nam 571 sancti, quorum doctrina per gladium oris Domini designatur, interfecto Antichristo, insultabunt infidelibus, eo quod hominem impiissimum, atque omnibus hominibus deteriorem Antichristum, immortalem deumque existimaverint, quem constabit pessima morte peremptum : at illi confundentur et tabescent in iniquitatibus suis. Omnes ergo aves saturatæ sunt de carnibus eorum; quia subverso Antichristo, omnes electi inenarrabiliter gaudebunt et exultabunt, eo quod a tam pessimo hoste misericordia divina eos liberaverit, omnesque qui eos persequabantur, velut fumus evanuerint.

CAPUT XX. — (Vers. 1.) *Et vidi angelum descen-*

(68) Sic omnes mss.; at edit. e contrario, dicit propheta, quia justus in fide vivit; de vita vero mala dicit Paulus, quia vidua male vivens mortua est.

dentem de caelo, habentem clavem abyssi, et catenam magnam in manu sua. Damnationem diaboli narrare volens, ad adventum Christi revertitur. Tres namque sunt damnationes diaboli : damnatus est primo, quando de caelesti beatitudine propter iniquitatem suam est dejectus : secunda damnatio ejus fuit, de qua auctor libri hujus loqui modo incipit ; quando per mortem Christi genus humanum de potestate ejus ereptum est, et ipse, sicut praesens scriptura demonstrat, in abyssum est religatus (69) : tertia damnatio ejus erit, quando in infernum cum omnibus impiis in aeternum cruciandus demergetur. Angelus itaque iste Christum significat : descensio ejus de caelo est incarnatio ejus. Clavem abyssi, id est, inferni, ipse possidet ; quia ab ingressu ejus quos vult, retrahit ; et quos vult, in ejus damnationem cadere juste permittit. Per catenam vero magnam ejus potestas designatur.

(Vers. 2.) *Et apprehendit draconem, serpentem antiquum, qui vocatur diabolus et satanas, et reli-gavit eum per annos mille.* Apprehendit Christus serpentem antiquum, id est, diabolum, quando per mortem suam ejus destruxit imperium : per annos autem mille omne tempus ab adventu Christi usque ad finem mundi debemus accipere. Religavit ergo Christus diabolum non vinculis corporeis, sed vinculis potestatis suae immensae ; quia eum a cordibus electorum suorum expellens, ab eorum deceptione divina sua virtute exclusum tenet.

(Vers. 3.) *Et misit eum in abyssum, et clausit, et signavit super eum ; ut non seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni : post haec oportet illum solvi modico tempore.* Alligationem diaboli tribus modis possumus intelligere ; possumus namque hoc simpliciter intelligere, ut virtute Dei omnipotentis in abisso religatus teneatur usque ad tempus praefinitum : possumus etiam per abyssum corda impiorum intelligere, ut a cordibus electorum exclusus, intra angustias cordium reproborum constrictus et alligatus teneatur : possumus et hoc tertio modo intelligere, Diabolus nihil aliud desiderat, quam deceptionem hominum : et dum per custodiam Dei omnipotentis, qui electos suos custodire et defendere non desistit, ab eorum deceptione arce-tur, quasi quibusdam vinculis ejus impiissima voluntas religata tenetur. Per gentes vero quas seducere non permittitur, solos electos debemus intelligere : tempus modicum, quo post mille annos solvendus esse dicitur, tempus Antichristi est ; tunc enim peccatis hominum facientibus, dabitur potestas diabolo tota virtute contra genus humanum dimicandi.

(Vers. 4.) *Et vidi sedes ; et sederunt super eas, et judicium datum est illis.* Quia superius narravit, quo ordine misericordia divina quotidie electos suos ab immanissimo hoste diabolo liberet, consequens

(69) Pro *religatus* quidam codices scribunt *rele-gatus* ; sed haec duo voces facile in mss. commutantur.

A est ut gloria ad quam eorum animae quotidie perducuntur, describatur ; per sedes namque caelestis patria, per sedentes vero super eas sanctorum animae designantur : quod autem judicium datum sit sanctis, quorum animae in caelesti beatitudine requiescunt ; in hoc advertere possumus, cum ad eorum sepulcra daemonia ab obsessis corporibus expelli, perjuriam saepe detegi, atque multa miracula fieri videmus. *Et animas interfectorum propter verbum Dei, et testimonium Jesu ; et qui non adoraverunt bestiam et imaginem ejus, nec acceperunt characterem ejus in frontibus aut in manibus suis, vixerunt et regnaverunt cum Christo mille annis.* Per animas interfectorum propter verbum Dei, et testimonium Jesu martyres qui diversis temporibus interfecti sunt, possumus accipere : per eas vero quae non adoraverunt bestiam et imaginem ejus, eos qui ab Antichristo interficiendi sunt, puto esse intelligendos. Isti ergo *vixerunt et regnaverunt cum Christo mille annis* ; quia quamvis corpore sint interfecti, secundum animam tamen vivunt cum Christo in caelesti beatitudine. Sed quaerendum nobis est quomodo electi qui instante fine mundi nascituri sunt, cum Christo mille annis regnare dicantur, cum tempus mille annorum non ad futurum tempus, quod sine fine est, sed ad praesens potius pertineat, quod in fine mundi consummabitur, et in quo fides Evangelii per universum orbem florens, electos quotidie ad vitam aeternam percipiendam dirigit. Quod ita solvendum puto. Tempus ab ascensione Christi usque ad finem mundi, quod per mille annos designatur, omnibus electis deputatum est, ut in eo sine corporibus gloria caelesti cum Domino perfruantur : et scimus quia omnes electi membra Christi sunt, et ex multis membris unum corpus efficitur ; et si gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra. Gaudium igitur praecedentium sanctorum, illorum nihilominus erit, qui in fine mundi nascituri sunt, quia unum corpus efficientur cum eis, et in aliis possidebunt quod ipsis deerit.

(Vers. 5.) *Ceteri vero non vixerunt, donec consummentur mille anni.* Ceteri autem, id est reprobi, non vixerunt, quia post mortem non ad vitam ducuntur, quae in caelestibus sanctorum animabus datur, sed in infernum demerguntur, quae in hoc libro mors prima vocatur (70).

(Vers. 6.) *Haec est resurrectio prima. Beatus qui habet partem in resurrectione prima, in iis secunda mors non habet potestatem.* Quaerendum nobis est, quae sit resurrectio prima ; nam primam resurrectionem non diceret, nisi esset et secunda : nec secundam mortem, nisi esset et prima. Resurgimus itaque primo per baptismum a morte animae : sed quia dicit beatos esse eos qui habent partem in resurrectione prima, non mihi de baptismo hoc

(70) Rom. edit. et Reg. ms., *mors secunda vocatur.... Beatus et sanctus, qui habet, etc.*

dictum videtur; eo quod non omnes beati sint qui per baptismum a morte animæ resurgere videntur; eo quod nonnulli 572 post baptismum ipsi sibi peccando mortem attrahunt, mentiendo quæ in eo promiserunt, atque in suis malis perseverando. Sunt etiam nonnulli qui post perpetrationem scelerum, quibus sibi mortem intulerunt, ad vitam per pœnitentiam, et lacrymas, cæteraque bona opera redeunt, de quibus Apostolus loquitur, dicens: « Surge, qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus (Ephes. v, 14). » Sed nec istam primam resurrectionem dicere possumus; eo quod primo per baptismum, secundo per pœnitentiam et lacrymas animæ nostræ ad vitam revocentur. Necessè est ergo ut investigemus, quam vocet resurrectionem primam.

Quatuor sunt vitæ fidelium: prima mala, secunda bona et mala, tertiæ vero et quartæ nullum malum adhærere potest. Prima est ante baptismum, quæ tota mala est: secunda post baptismum, quæ et bona et mala dici potest; nullus enim fidelium tempus vitæ præsentis sine aliquibus peccatis transire potest, sicut iste Joannes loquitur dicens: « Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, et veritas in nobis non est (1 Joan. 1, 8). » Tertia est, quæ tota bona est, et ad quam series hujus lectionis pertinet, quæ a passione Christi usque ad finem mundi extenditur, in qua sancti sine corporibus cum Domino vita æterna perfruuntur: quam etiam primam resurrectionem vocat, cum dicit: *Hæc est resurrectio prima*. Tempus itaque a passione Christi usque ad finem mundi resurrectio prima vocatur. Quarta vita sanctorum erit post receptionem corporum, quæ nullo fine terminabitur. Igitur quia vita præsens in comparatione vitæ cœlestis mors recte dici potest, sancti prima resurrectione tunc resurgunt, cum ab hac misera vita subtracti, in cœlesti beatitudine cum Domino collocantur.

Et sicut est hæc prima resurrectio sanctorum, ita est et prima mors impiorum; quando præsentem vitam deserunt, et in pœnis demerguntur: secunda vero mors ultima damnatio erit, sicut in sequentibus exponit. Beati ergo erunt qui habent partem in resurrectione prima, et in iis secunda mors non habet potestatem; quia illi tantummodo beati sunt et erunt, qui ante finem mundi in consortio sanctorum ascribi merebuntur. Multos enim, sine mundi instante, ignis purgatorius purgando cremabit, sed ante iudicium absoluti in sanctorum collegio recipientur: atque in iis secunda mors, id est, damnatio ultima non habebit potestatem; quia jam non cum hædis in sinistris, sed cum ovibus in dexteris ponentur (Matth. xxv, 33). *Sederunt sacerdotes Domini et Christi, et regnaverunt cum Christo mille annis*. Nomine sacerdotum omnes

electos comprehendit; omnes namque electi, sacerdotes vocantur, sive quod sint membra summi sacerdotis, sive quod ipsi semetipsos offerre Deo per bona opera non desistant.

(Vers. 7.) *Et cum consummati fuerint mille anni, solvetur satanas de carcere suo, et exhibit, et seducet gentes, quæ sunt super quatuor angulos terræ, Gog et Magog*. Quod hic carcer, superius abyssus vocatur. Sed interim quæstio oritur: superius quippe quorundam opinionem sequens, dixi per abyssum corda impiorum posse designari, in quibus diabolus a cordibus fidelium expulsus, religatus teneatur: si ergo per abyssum corda reproborum designantur, quomodo de abisso, id est, de cordibus reproborum exire dicitur, quos nunquam derelinquet? numquid reprobos derelicturus est, et invasurus electos? Nullo modo. Alligationem ergo diaboli secundum litteram intelligendam puto, ut in aliquo abissi loco virtute divina religatus teneatur, vel certe in inferno usque ad diem absolutionis suæ. *Seducet autem gentes quæ sunt super quatuor angulos terræ*; quia universas gentes quæ infra quatuor plagas mundi continentur, Antichristi impiissima doctrina perlustrabit: nullasque alias gentes seducet, nisi quæ spiritaliter Gog et Magog vocantur; Gog namque interpretatur tectum, Magog de tecto (71). Per Gog igitur, qui interpretatur tectum, ii designantur qui malitiam suam in corde tegentes, justi ab hominibus videbuntur, cum futuri sint mente reprobi: Magog vero, qui interpretatur de tecto, eos designat qui de tecto cordis sui in apertas miseras (72) prorumpentes, omnibus se impios esse demonstrabunt. Tales itaque diabolus per Antichristum facile decipiet.

(Vers. 8.) *Et congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris*. In prælium eos congregabit; quia ad Ecclesiam Dei persequendam eos armabit. *Et ascenderunt super latitudinem terræ, et circumdederunt castra sanctorum, et civitatem dilectam*. Diximus superius discipulos Antichristi laudatores fore vitiorum, et omnia quæ ad delectationes carnales pertinent, docere. Super latitudinem ergo terræ ascenderunt; quia vastas hujus sæculi vias ingredientur, quæ ducunt ad mortem. Castra vero sanctorum et civitas dilecta, unam significationem habent: significant quippe Ecclesiam. Castra igitur sanctorum circumdabunt; quia Ecclesiam Dei tota virtute persequentur, ut nomen Christi de mundo funditus extinguant.

(Vers. 9.) *Et exivit ignis de cælo a Deo, et devoravit eos*. Ignis de cælo exiet; quia veniente Domino ad iudicium, ignis ante ipsum præcedet, qui non solum omnem catervam impiorum, sed et ipsum mundum consumet, sicut in nonagesimo sexto psalmo David loquitur dicens: « Ignis ante ipsum præcedet, et inflammabit in circuitu inimicos ejus

(71) *Magog de tecto*, in edit. omissum erat.

(72) Ita mss. ac Gill. in corpore: idem vero Gill.

in margine, et Rom. edit. in corpore, *in apertas malitias*.

(*Psal.* xcvi, 3). » Reprobi namque quamvis cum electis conversentur, in circuitu sunt; quia sicut hostes civitatem aliquam impugnant, ut capiant eam: ita et Ecclesia a reprobis impugnatur. Sed et in psalmo quadragesimo nono idem David loquitur dicens: « Ignis in conspectu ejus exardescet, et in circuitu ejus tempestas valida (*Psal.* xlix, 3). » Quidam hunc versum ita exponunt, quod post successionem elementorum pluvia descendet, quæ combustionis cineres abluat: sed talis expositio absurdissima mihi videtur; scimus enim pluviam a mari atque a terra sive per nebulam, sive per exsiccationem solis exurgere. Et sicut aqua levia quæque a fundo ad superiora elevat; ita et aer aquam aut in nebulam conversam, aut per ardorem solis in tenuissimum fumum, et pene invisibilem redactam, usque ad ea loca ubi consummatio ejus est, elevat: ibique conglobata, primo in densam nebulam, quam nubes vocamus, convertitur: deinde, vento agitante, minutissimæ guttæ simul mistæ, atque sua permistione graves effectæ, ad terras decidunt, pluviamque faciunt. 573 Ecce terra, ecce aer, ecce mare, cæteraque elementa igne consumentur: unde ergo pluvia exsurget, maxime cum secundum Apostolum tunc creatura liberetur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei (*Rom.* viii, 21)? Numquid Deus qui omnia ex nihilo creavit, non poterit mundare creaturam suam sine adjutorio pluviae? præsertim cum ipse mundus in meliorem statum, atque multo pulchriorem reparetur post ignem. Aut quid sunt aliud cineres, nisi terra munda? Nam quascunque sordes ignis absumpserit, in cineres mundos convertit. Numquid non poterit Deus mundos cineres in meliorem statum cum altera terra reparare, ut necessaria non sit ei ablutionis pluvia?

Dicamus aliter: Omnium sordium ablutiones aut terra ebibit, aut in flumina decurrunt, et cum fluminibus in mare. Et quomodo terra, postquam ab igne examinata fuerit, sordes suas ebibet, ut iterum sordescat? aut quomodo in flumina decurret et cum fluminibus in mare, cum mare jam non sit, sicut sequentia hujus libri videntur fateri? Quod si mare in meliorem statum reparabitur sicut cælum terraque, a terræ sordibus quomodo inquinabitur? Quod si quis dixerit ante innovationem hanc (73) passurum esse iniquationem, atque in permutatione ejus ad nihilum esse redigendas: non poterit Deus sicut in aqua, ita et in terra easdem sordes ad nihilum redigere, ut non sit necesse ut in mare defluant? Per tempestatem igitur validam ultimum interitum impiorum possumus intelligere, quem Sapia per Salomonem in ultimo examine impiis se illaturam esse testatur, dicens: « Ego quoque in interitu vestro ridebo, et subsannabo, cum vobis quod timebatis

(73) Nonnulli mss., ante invocationem hanc, minus commode.

A advenerit; cum irruerit repentina calamitas, et interitus quasi tempestas ingruerit (*Prov.* i, 26, 27). »

Et diabolus qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis et sulphuris, ubi est bestia et pseudopropheta. Hoc tunc implebitur, quando Dominus dicit: « Ite, maledicti, in ignem æternum qui præparatus est diabolo et angelis ejus (74) (*Matth.* xxv, 41). »

(Vers. 10.) Et cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum. A quo cruciatu misericordia Redemptoris nostri nos liberare dignetur, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum, amen.

DE VISIONE SEXTA.

B Domini nostri Jesu Christi misericordia largiente, ad sextam visionem pervenimus, quæ brevior est cæteris; eo quod in eo generalis resurrectio, damnatio impiorum, glorificatio justorum tantummodo breviter describatur. Et recte in sexto loco resurrectio ultima ponitur; quia senarius numerus perfectus est, et quidquid sanctis promissum est, in resurrectione perficietur.

(Vers. 11.) Et vidi thronum magnum et candidum, et sedentem super eum. Thronus iste Dei non auro et gemmis ornabitur, sed hominibus justis; iste est namque thronus, de quo Psalmista dicit: « Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi; virgæ æquitatis virgæ regni tui (*Psal.* xlv, 7). » Thronus igitur Dei est omnis multitudo angelorum atque sanctorum. A cujus conspectu fugit terra et cælum, et locus non est inventus eis. Quemadmodum a conspectu sedentis super thronum cælum et terra fugiat, Psalmista ostendit, sicut superius jam diximus, qui dicit: « Ignis in conspectu ejus exardescet (*Psal.* xlix, 3): » et iterum: « Ignis ante ipsum præcedet (*Psal.* xcvi, 3). » Fugiet autem terra et cælum, id est, species terræ et cæli; qui per ignem a sua specie commutabuntur, ut possint in aliam reformari multo meliorem et pulchriorem. Quod vero dicit: *Locus non est inventus eis*; non ideo dicit, ut locum pristinum amittant, sed speciem.

(Vers. 13.) Et vidi mortuos magnos et pusillos, stantes in conspectu throni. Per mortuos magnos et pusillos soli reprobi designantur, qui in die resurrectionis mortui astabunt in conspectu Dei, ea videlicet morte quam primam esse diximus, post paululum in mortem secundam dejiciendi: per mortuos vero magnos eos designari puto, qui aut majores fuerunt in sceleribus, aut altiores in sæculi dignitatibus: per pusillos autem ii designantur, qui eis subjecti fuerunt, vel certe ii qui minus peccaverunt. *Et libri aperti sunt: et alius liber apertus est, qui est vitæ.* Libri multi ad reprobos: unus qui est vitæ, ad electos pertinet. Reprobi multos libros habent, quia in

(74) Edit. prætermiserant, qui præparatus est diabolo et angelis ejus.

multis erroribus sunt devoluti; nam pagani A multos deos coluerunt, et in multis erroribus semetipsos dejecerunt: similiter et hæretici multa dogmata prava et Deo odibilia invenerunt; falsi etiam Christiani in multis sceleribus quotidie involvuntur. Multos ergo libros reprobi possident, quia multis modis Deum offendunt; electi vero unum librum habent, quia unum Deum colunt, unam fidem catholicam confitentur, uno vinculo charitatis connectuntur. Sed quærendum nobis est, qui sint libri isti: numquid ex aliqua materia visibili, aut invisibili, fient libri, in quibus singulorum facta describantur? Libri igitur multi sunt facta reproborum: libri multi aperientur, cum scelera reproborum omnibus manifestabuntur. Per librum autem vitæ prædestinationem Dei omnipotentis possumus intelligere. In hoc libro nomina discipulorum esse conscripta Dominus in Evangelio manifestat, cum dicit: « Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis (Luc. x, 20). » De hoc libro apostolus Paulus loquitur dicens: « Quos autem præscivit, hos et prædestinavit: et quos prædestinavit, hos et vocavit: et quos vocavit, illos et glorificavit (Rom. viii, 30). »

(Vers. 13.) *Et judicati sunt mortui secundum ea quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum. Judicati sunt mortui secundum ea quæ scripta erant in libris (75);* quia secundum errores proprios et juxta qualitatem scelerum suorum singuli judicabuntur; aliter enim judicabuntur hæretici, aliter pagani, aliter falsi christiani: sed unusquisque C ipsorum quanto deterior fuerit in proprio errore, tanto et acrius judicabitur.

Et dedit mare mortuos suos, et mors et infernus dederunt mortuos qui in ipsis, erant: et judicatum est de singulis secundum opera eorum. Nunc ad ea quæ prætermiserat, revertitur; prius quippe resurrectione generalis fiet, et postea judicium exercebitur. Quod ita esse Dominus in Evangelio manifestat, dicens discipulis: « In regeneratione cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim, 574 judicantes duodecim tribus Israel (Matth. xix, 28). » Primo regenerationem posuit, id est, resurrectionem (76); postea ad judicandos populos eos sessuros esse dixit. Et in Evangelio hujus Joannis Dominus loquitur, dicens: « Venit hora quando omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei; et procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii (Joan. v, 28, 29). » Ad imperium igitur Domini de monumentis suis procedent mortui; quia corpora omnium mortuorum per receptionem animarum vivificata, de sepulcris suis exient. Qui vero mala fecerunt, in resurrectione judicii procedent,

(75) *Judicati sunt secundum ea quæ scripta erant in libris,* in edit. non iterabatur, sed sic iteratur in mss.

(76) *Omiserant edit., id est, resurrectionem.*

quia ad hoc resurgent, ut in corporibus in quibus animæ peccaverunt, in ipsis et judicentur; ut quos habuerunt socios in iniquitatibus, habeant participes in tormentis. Præsens quoque lectio quod ante judicium futura sit resurrectio, ostendit, cum post redditionem mortuorum, quos mare, mortem et infernum reddidisse dicit, impios esse judicandos narrat. Sed et fides catholica quam frequenter decantamus, hoc demonstrat; cum dicit de Domino: Ad cujus adventum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, et redditori sunt de factis propriis rationem (*Athan. Symb.*).

Verum quærendum nobis est, quid significant mors, mare, et infernus. Scimus quippe aquas ad abluionem peccatorum nostrorum esse consecratas, sicut dicit Dominus in Evangelio: « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei (Joan. iii, 5). » Mare itaque ad resurrectionem electorum; mors vero atque infernus, ad reproborum (77) pertinent. Mare ergo in hoc loco baptismum designat. Quasi igitur mare mortuos suos reddet, cum electi qui in ea munditia quam in baptisate perceperunt, in ea etiam et resurgent, nullam maculam peccati habentes. Mare mortuos suos reddet, quia sacri baptismatis ablutio, et sancti Spiritus gratia, electos omnes tempore resurrectionis in conspectu Creatoris sui mundos et immaculatos exhibebit. Per mortem autem corpora impiorum, quæ in terræ sinibus mortua detinentur: per infernum vero eorum animas, eo quod in inferni claustris detineantur, intelligere possumus. Infernus itaque mortuos suos dabit; quia animas prima morte devoratas, quas detinet, ad recipienda propria corpora remittet. Mors etiam mortuos suos dabit; quia corpora quæ in pulverem redegerat, ut virtute divina per animarum susceptionem vivificentur, exhibebit.

(Vers. 14, 15.) *Et mors et infernus missi sunt in stagnum ignis... et omnis qui non est in libro vitæ scriptus, missus est in caminum ignis.* Mors et infernus missi sunt in stagnum ignis, id est, animæ cum corporibus. Possumus et per mortem dæmones, eo quod ipsi auctores fuerint mortis, intelligere. Mors et infernus in stagnum mittentur, quia dæmones cum cæteris impiis in infernum demergentur.

CAPUT XXI. — (Vers. 1.) *Et vidi cælum novum et terram novam; primum enim cælum, et prima terra abiit, et mare jam non est.* Cælum et terra, et cætera elementa, quæ modo videmus, ab igne consumentur, non ut penitus deleantur, sed ut in meliorem statum, sicut superius jam diximus, per ignem reparentur, si-

(77) *Eadem edit., ad reproborum dejectionem,* mss. vero, si Reg. excipias, *dejectionem* non agnoscunt: sed vocem *mortuorum* referre licet ad *resurrectionem*.

cut Psalmista indicat dicens : « Ipsi peribunt, tu autem permanebis : et omnes ut vestimentum veterascent ; et velut amictum mutabis eos, et mutabuntur (Psal. CI, 27). » Quod dicit : *Primum cœlum et prima terra abiit*, speciem ejusdem cœli ac terræ transituram esse demonstrat ; species enim eorum, non essentia transibit, cum in meliorem statum commutabuntur. Quod vero infert : *Et mare jam non est*, possumus secundum litteram intelligere, ut mare penitus deleatur. Aliter : mare jam non erit ; quia propriam figuram amittet, sicut cœlum et terra, ut in pulchriorem formam reparetur. Sed spiritaliter hoc intelligendum puto ; quidquid enim de innovatione cœli et terræ dictum est, et historialiter intelligendum est, sicut superius diximus, et spiritaliter. Possumus itaque per cœlum animas sanctorum, per terram corpora intelligere. Cœlum novum fiet, cum animæ sanctorum per receptionem corporum in hominis naturam restituentur. Terra nova efficietur, cum corpora sanctorum quæ antea erant mortalia atque corruptibilia, immortalia et incorruptibilia reddentur. Sæpe vero per mare impii designantur, dicente Isaia propheta : « Impii quasi mare fervens, quod quiescere non potest, et redundant fluctus ejus in conculcationem et lutum (Isa. LVII, 20). » Mare igitur jam non erit ; quia omnis multitudo impiorum cum deceptoribus suis dæmonibus in infernum detrusa, præsentem mundi faciem a sua inquinata habitatione mundam præstabunt.

(Vers. 2.) *Et civitatem sanctam Jerusalem vidi descendentem de cœlo a Deo, paratam sicut sponsam ornatam viro suo.* Civitas Jerusalem Ecclesia est ex omnibus justis constructa : de cœlo descendet ; quia Domino ad judicium veniente, cum illo omnis multitudo sanctorum veniet, sicut dicit Isaia propheta : « Dominus ad judicium veniet cum sensibus populi sui, et principibus ejus (Isa. III, 14). » Et sapientissimus Salomon in Proverbiis : « Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ (Prov. XXXI, 23). » Quæ sicut sponsa parata et ornata esse dicitur ; quia sicut sponsa diversis monilibus et ornamentis semetipsam exornat, ut sponso suo placeat : ita et Ecclesia diversis virtutibus decoratur, ut Creatori suo, qui est sponsus ejus, placere valeat.

(Vers. 3.) *Et audivi vocem magnam de throno dicentem : Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis ; et ipsi populus ejus erunt, et ipse Dominus cum eis erit eorum Deus.* Scimus per civitatem Jerusalem et tabernaculum Domini Ecclesiam sæpe esse designatam. Civitas ergo in hoc loco et tabernaculum Ecclesia vocatur ; eo quod in illa habitet Deus, sicut ipse dicit per prophetam : « Inhabitabo in illis, et inambulabo, et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus (Levit. XXVI, 12). »

(Vers. 4.) *Et absterget Deus omnem lacrymam ab*

oculis eorum. Animæ omnium hominum immortales creatæ sunt, sicut Dominus dicit in Evangelio : « Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere (Matth. X, 28). » Quamvis enim moriantur peccato, aut ea morte quam primam et secundam diximus ; tamen non ita moriuntur, ut penitus non sint : sed earum male esse mors vocatur. Duo quoque tempora iis constituit Deus : præsentis vitæ, quod cito finitur, et futuræ, quod finiri non potest ; unumque fletui et mœrori, alterum gaudio atque lætitiæ deputavit. 575 Verbi gratia, si quis vellet in hoc tempore, quod brevissimum est, pro peccatis suis flere et lugere, et affligendo semetipsum carnalia desideria exstinguere, in alio tempore quod istud sequitur, quodque infinitum est, gauderet et exsultaret in æternum ; si quis autem hoc elegerit, ut in præsentem tempore gaudeat, et desideria carnis suæ perficiat, in futuro lugebit, et tristabitur in sempiternum. De iis duobus temporibus videtur mihi Salomonem dixisse : « Tempus flendi, et tempus ridendi (Eccl. III, 4). » Tempus flendi electorum nunc est : tempus ridendi tunc erit, quando illud implebitur, quod Dominus dicit in Evangelio : « Beati qui lugent nunc, quoniam ipsi consolabuntur (Matth. V, 5). » Peccatoribus vero dicit : « Væ vobis qui ridetis nunc, quia plorabitis et flebitis (Luc. VI, 25) ! » Absterget ergo Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum ; quia post resurrectionem nihil triste sanctis accidere poterit, unde lacrymæ oriri possint.

Et mors ultra non erit. Primus homo immortalis factus est : peccando autem et immortalitatem amisit, et mortem mundo intulit. Post resurrectionem autem mors non erit ; quia et ipse princeps mortis diabolus cum omnibus satellitibus suis in infernum perpetuo reclusus tenebitur, et immortalitas quam primus homo peccando amisit, justis reddetur : et possibilitas peccandi, quæ mortem mundo intulit, ab eis auferetur. *Neque luctus.* Cum superius dicat quod absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum, quid necesse fuit in hoc loco luctum ponere ? Sed inter effusionem lacrymarum et luctum aliqua distantia est ; nam tristitia sæpe lacrymas educit, sæpe gaudium, sæpe desiderium, sæpe lætitia (78) ; luctus vero semper ex magno mœrore nascitur ; luctus namque est fletus dierum multorum. Lugebat Paulus eos qui peccaverunt, et non egerunt pœnitentiam. Et Salomon loquitur dicens : « Luctus mortui septem diebus, luctus autem fatui omnibus diebus vitæ ejus (Eccl. XXII, 13). » Ecclesia nunc in luctu est, eo quod per deceptiones dæmonum quotidie maximam partem ex suis amittit : in illa autem vita luctus non erit, qui per deceptiones dæmonum nullum ex suis amittere poterit. *Neque clamor.* In Genesi scriptum est quod dixerit Deus ad Abraham : « Clamor Sodomorum et Gomorrhæ venit ad me (Gen.

(78) Ita mss. ; edit. autem, sæpe gaudium, sæpe lætitiā. Non bene.

xviii, 20). » Isaias vero propheta quid sit clamor A Sodomorum, exponit, cum loquitur de Israel : « Peccatum suum quasi Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt (Isa. III, 9). » Prædicatio igitur peccati clamor vocatur. Possumus etiam clamorem aliter intelligere; Psalmista namque dicit : « Ad Dominum, cum tribularer, clamavi, et exaudivit me (Psal. cxix, 1). » Et Moyses in angustia positus clamabat ad Dominum. Ubi ergo neque peccatum, quod prædicetur, neque tribulatio erit ulla, clamor nullus necessarius non erit. *Neque dolor erit.* Est dolor corporis, est et mentis. Istique dolores ita sunt connexi, ut unus sine altero esse non possit; dolor quippe corporis affligit mentem; similiter et dolor mentis corpus excruciat. In illa igitur vita dolor non erit, ubi neque corpori, neque animæ B ulla adversitas accidere poterit. *Quæ prima abierunt.* Prima ista abierunt, quia cum sæculo transierunt; electi enim qui præsentem vitam, sicut superius jam diximus, in doloribus et afflictionibus deputaverunt, post finem præsentis vitæ gaudium sempiternum invenerunt.

(Vers. 5, 6.) *Et dixit qui sedebat in throno : Ecce nova facio omnia.* De innovatione creaturarum superius aliqua diximus. *Et dixit mihi : Scribe quia hæc verba fidelissima sunt, et vera.* Sed et hoc superius dictum est. *Et dixit mihi : Ego sum Alpha et Omega.* Quid sit Alpha et Omega subdendo manifestat, cum dicit : *Initium et finis. Ego sitiienti dabo de fonte aquæ vivæ gratis.* Per fontem aquæ vivæ sæpe Scriptura sancta designatur, sicut Dominus dicit in Evangelio : « Qui credit in me, sicut Scriptura dicit, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ (Joan. vii, 38). » Sed ut ordinem servemus, per fontem aquæ vivæ gloriam cœlestis patriæ debemus intelligere : qui fons ab ipso Domino procedens, montes omnium justorum sua inenarrabili dulcedine satiare non desistit. Verum quomodo gloria ista gratis justis datur, pro cujus acceptione multa adversa perferunt, multas lacrymas fundunt, innumeras preces offerunt, multas eleemosynas largiuntur : et cæteris bonis operibus semetipsos exercent ? Sed gratis vitam æternam percipiunt : quia pretium vitæ æternæ, quod sunt bona opera, ab ipso accipiunt, qui dixit : « Sine me nihil potestis facere (Joan. xv, 5). » Ipse quippe dat pretium, ipse et pro pretio (79) vitam æternam largitur.

(Vers. 7, 8.) *Qui vicerit, possidebit hæc, et ero illi Deus, et ipse erit mihi filius.* Qui vicerit diabolum, omniaque vitia superans, in bonis operibus perseveraverit, possidebit hæc, id est, ea quæ superius dicta sunt; videlicet ut bibat ipse de fonte vitæ æternæ, quod est gloria perpetua.

Timidis autem, et incredulis, et execratis, et homicidis, et fornicatoribus, et veneficis, et idolola-

(79) Edit. Gill. in contextu, *dat pretium, et sine pretio*; in marg. autem, et Rom. in contextu, *dat pretium et suo pretio*; mss. vero nobis suffragantur.

tris, et omnibus mendacibus : pars illorum erit in stagnum ignis ardentis sulphure, quod est mors secunda (80). Cum timor valde necessarius sit hominibus, cur timorem inter octo vitia valde pessima primum posuit? Sed sunt timores boni, sunt et mali. Est timor valde optimus, de quo dicit Psalmista : « Timor Domini sanctus, permanens in sæculum sæculi (Psal. xviii, 10); » est et timor mortis valde necessarius, timorque ignis æterni: timor etiam bonorum hominum, quando amantur ab iis a quibus timentur : sunt et alii timores, qui aliquando juvant, aliquando nocent; sicut est timor malorum hominum, timor judicum, timor dominorum : sunt alii timores valde pessimi, de quibus hic dictum esse reor; sunt namque nonnulli, qui timore pœnarum sæpe in fletibus compunguntur : sed quia timent asperitatem viæ illius, quæ ducit ad vitam, vitia deserere, rigoremque vitæ bonæ apprehendere trepidant : sunt etiam multi, quibus dedit Deus scientiam legum temporalium, qui in judiciis positi, dum vident quosdam a potentioribus injuste opprimi, plus timentes iras hominum quam iram Dei, eos quos per doctrinam quam acceperunt, juvare poterant, et a periculo liberare, tacendo in damnum magnum sinunt devenire : sunt alii qui non solum non eos juvant, sed propter timorem hominum sententiam damnationis in eos proferunt : est et timor quem avaritia parit, aliique timores valde inutiles, de quibus longum est dicere.

C Incredulos autem non eos tantummodo vocat qui non credunt, sicut sunt Judæi atque pagani; sed et eos qui non credunt resurrectionem. Sunt etiam alii multi qui Christiani vocantur, qui non credunt 576 Dei justitiæ; pro eo enim quod vitia diligunt, et desideria carnis suæ perficere volunt, non credunt comminationes divinarum Scripturarum, ut putent se pro iis esse damnandos; nam libidinosi dicunt nullo modo pro usu concumbendi quemquam esse periturum : sed et ebriosi dicunt nullo modo se pro nimia vini potatione esse puniendos : similiter et avari, luxuriosi, atque superbi defendunt vitia sua.

D Exsecratos autem eos esse puto, qui execrantur mandata divinarum Scripturarum, correctionesque hominum bonorum. Possumus et per execratos eos intelligere qui in tantum sunt inverecundi, ut non pudeat eos quædam execrabilia in conspectu omnium perpetrare : qui non solum a justis, verum etiam a quibusdam injustis sæpe execrantur.

Homicidas autem vocat non solum interfectores quorundam hominum, sed et eos qui odium portant in cordibus suis, sicut iste Joannes loquitur dicens : « Omnis qui odit fratrem suum, homicida est (I Joan. iii, 15). »

Sequitur fornicatio. Fornicationum genera multa

(80) Rom. edit. loco moverat, *et omnibus mendacibus... quod est mors secunda.*

sunt: quibuscunque enim modis, excepta legitima uxore, desiderium libidinis expletur, fornicatio vocatur. De fornicationis malo Paulus apostolus loquitur, dicens: « Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat (I Cor. vi, 18). » In corpus suum peccat, quia integritatem ejus violat atque corrumpit; cum humores ejus innoxios vi extrahit atque effundit. Est et fornicatio cogitationis, de qua Dominus loquitur dicens: « Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo (Matth. v, 28). » Propheta quoque Jerusalem fornicatricem vocavit, eo quod Deum derelinquens idola coluerit (Ezech. xvi, 15-22). Similiter et nos suggestionibus dæmonum obtemperando, cum nosmetipsos eis subjicimus, fornicatores non inconvenienter vocamur.

Venefici autem sunt, qui corpora hominum veneno inficiunt, ut eos exstinguant. Sunt et alii multo deteriores venefici, ii videlicet, qui seminant inter fratres discordias: illi enim corpora interficiunt, isti animas: et multo deterior est mors animæ quam corporis.

Idololatræ vero sunt non solum ii qui idola colunt, sed et omnes avari, hoc demonstrante apostolo Paulo, qui avaritiam idolorum servitatem vocat (Coloss. iii, 5).

Sed valde terribile est quod sequitur: *Et omnibus mendacibus*; deinde subjungit: *Pars illorum erit in stagno ignis ardentis sulphure, quod est mors secunda*; et Psalmista dicit ad Dominum: « Perdes omnes qui loquuntur mendacium (Psal. v, 7); » et in alio loco: « Omnis homo mendax (Psal. cxv, 11). » Si igitur omnis homo mendax, et si perdet Deus omnes qui loquuntur mendacium, et si omnes mendaces partem habebunt in perditione cum cæteris impiis, de quibus hactenus locuti sumus; quis salvus esse poterit? Scimus namque nullum hominem hanc vitam posse transire, ut aliquando non mentiatur; nisi fuerit infans, qui dari non potest. Sed non de omnibus mendaciis hoc dictum esse intelligere debemus, sicut nec illud de omnibus peccatoribus, quod in psalmo tricesimo sexto canitur: « Quia peccatores peribunt (Psal. xxxvi, 20); » et in psalmo centesimo quadragesimo quarto: « Custodit Dominus omnes diligentes se, et omnes peccatores disperdet (Psal. cxliv, 20). » Si peccatores peribunt, et omnes peccatores disperdet, et omnes sumus peccatores secundum dictum istius Joannis: « Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est (I Joan. i, 8); » ergo omnes peribimus. Sed non hoc de omnibus peccatoribus dictum esse intelligere debemus, sed de illis tantummodo qui in gravibus peccatis semetipsos præcipitantes, nolunt agere pœnitentiam de iniquitatibus suis. Similiter et hic non de omnibus mendacibus dictum esse intelligere debemus; sunt enim mendacia quæ inter levia peccata deputantur, a

quibus nullum puto hominem ex toto posse abstinere: sunt et gravia, quæ mergunt hominem in damnationem mortis.

Sed quia his temporibus multi sunt qui sine aliqua reverentia Dei omnipotentis pene assidue mentiuntur, placuit nobis ut de hoc vitio aliqua dicamus. Verum prius de levibus mendaciis dicamus, postea de gravioribus. Sæpe æstimatione mentimur, æstimantes nos videre quod non videmus, aut audire quod non audimus, aut scire quod non scimus. Sæpe namque cum a longe quosdam prospicimus, fallit nos aspectus noster, et dicimus esse, qui non sunt. Sæpe etiam et obscuris temporibus, cum procul lapides aut arbusta conspiciamus, ipsa obscuritate fallimur, et dicimus homines esse aut bestias. Sæpe oblivione fallimur, cum obliviscimur quæ fecimus et vidimus, aut locuti fuimus, et dicimus nos fecisse quod non fecimus, aut non fecisse quod fecimus; aut audisse quod non audivimus, aut non audisse quod audivimus; aut vidisse quod non vidimus, aut non vidisse quod vidimus; aut dixisse, quod non diximus, aut non dixisse, quod diximus. Sæpe et cum audimus, quod desideramus, dicimus verum esse, quod audimus; et sæpe contingit quod falsum sit: et cum audivimus, quod nolumus, dicimus falsum esse, quamvis verum sit. Sæpe etiam joco mentimur, ut risum audientibus excitemus. Sæpe vero ex nimia credulitate mentimur; nam cum audivimus quosdam homines, quos veraces existimamus, aliqua narrantes verisimilia, credentes quod audimus, cum ea aliis referimus, dicimus vera esse, quamvis sint falsa; et frequenter cum juramento affirmamus.

Sunt et multi, qui gesta Patrum quæ in divinis Scripturis aut legerunt, aut audierunt, ex parte obliviscentes; cum ea aliis narrare cœperint, aut quædam mendacia intermiscant, aut ex multis narrationibus unam facere conantur: et sicut qui stannum auro vel argento admiscet, inutilem materiam facit; ita et isti cum ex multis narrationibus unam facere satagunt, mentiendo inutilem reddunt; melius est enim silere, quam gesta sanctorum mendaciter proferre. Sunt etiam multi divinis litteris eruditi, qui Judæis ultra quam oportet credentes, quasdam eorum fabulas vanissimas suscipiunt; et suis traditionibus interserunt. Scimus enim quoniam Judæi omnia quæ de Christo in veteri Testamento inveniuntur, in pravos sensus pervertere nituntur; ut gloriam nominis Christi apud quoscumque possunt, exstinguant: et non solum prophetias de Christo evertunt, sed et in cæteris locis multas vanissimas et absurdissimas fabulas (81) interponunt. Miror ergo cur inimicis Christi, omnisque religionis nostræ creditur; aut ab eis aliqua suscipiuntur, nisi tantummodo ea quæ ab antiquis Patribus probata esse dignoscuntur. Ipsi quippe patrem habent diabolum, qui in veritate non stetit,

(81) Edit., et obscurissimas fabulas; mss., et absurdissimas fabulas.

quia mendax est ipse, et pater ejus (*Joan. viii, 44*); A et quoscunque diabolus possidet, mendaces facit.

Sæpe et timore mentimur; nam cum timemus, ne a potentioribus aliqua molestiæ nobis ingerantur, aliquando mendacia excogitamus, per quæ libere-
mur. Sed et viatores quædam mendacia invenire solent, ut a latronibus liberentur. Similiter et servi et pueri aliqua mendacia interpolare solent, ne va-
pulent. Sunt etiam multi qui in extraneis locis po-
siti, egestatis aut alicujus necessitatis causa men-
tiuntur; ut victum, aut aliqua corporis necessaria sibi acquirant. Sæpe et nos amore atque ira men-
timur, laudantes eos quos diligimus ultra modum, et vituperantes eos quibus irati sumus, plus quam oportet: sed ista graviora mihi videntur quam superiora. Sunt alia mendacia superioribus similia, B quæ longum est prosequi; in talia namque mendacia non solum injusti, sed et justi sæpe dilabuntur. Et propter hoc videtur mihi Psalmistam dixisse: « Omnis homo mendax (*Psal. cxv, 11*). »

Est et aliud genus mendacii, quod absque culpa videretur, nisi Scriptura diceret, quia omne mendacium a malo est (*Joan. ii, 21*), ex quo aliqua in divinis Scripturis inveniuntur. In Genesi (82) namque scriptum est quod præceperit Pharaon obstetricibus Hebræorum, ut masculos interficerent, et feminas reservarent (*Exod. i, 16*): sed illæ timentes Deum, conservabant mares. Pro qua re, cum a Pharaone increparentur, dixerunt quod omnes Hebrææ mulieres obstetricandi haberent scientiam, illisque nescientibus, parerent. Nonne C melius fuit mentiendo pueros reservare, quam vera dicendo tot homicidia perpetrare? In Josue quoque scriptum est quod miserit duos exploratores ad explorandam Jericho (*Josue ii, seqq.*); at illi ingressi sunt domum cujusdam meretricis, nomine Rahab quæ abscondit eos in interioribus domus suæ, venientibusque persecutoribus eorum dixit quod cum porta clauderetur, in tenebris aufugissent (*Josue ii, 1-5*). Atque pro hoc mendacio a persecutoribus eos liberans, ipsa cum tota cognatione sua a mortis periculo liberata est. Et pro hoc facto a beato Paulo apostolo in Epistola ad Hebræos laudatur; ait enim: « Fide Rahab meretrix non periit cum cæteris incredulis, excipiens exploratores cum pace (*Hebr. xi, 31*). » In Regum etiam volumine scriptum D est quod David fugiens Absalon filium suum, miserit Jerusalem, duos exploratores ad explorandos actus ejusdem filii sui (*II Reg. xv, 32-36*). Quod cum audisset Absalon, misit qui eos caperent: at illi fugientes, ingressi sunt domum cujusdam viri, cujus uxor abscondit eos in puteo, quem habebat in vestibulo, posito desuper operimento. Venientibus vero persecutoribus eorum, eosque requirentibus, illa respondit: « Transierunt gustata paululum aqua (*II Reg. xvii, 20*). » Verum igitur dicendo eos potuisset perdere, quos mentiendo servavit.

(82) Edit. Gill. in marg. ac Rom. in corp., *In Exodo*: Gill. vero in corp. cum mss. *In Genesi*.

Talium itaque mendaciorum maculæ a charitate ex qua procedunt, delentur; quia « charitas operit multitudinem peccatorum (*I Petr. iv, 8*). »

Nunc de gravioribus mendaciis dicamus; sunt namque infidelitatis mendacia, sunt et blasphemiarum, sunt et alia quæ ex odio procedunt, alia quæ invidia generat, alia quæ avaritia, alia quæ vana gloria; habent nihilominus cætera vitia mendacia sibi convenientia. Infideles quippe Judæi atque ethnici habent plurima mendacia; nam excepto quod Christum negant venisse in carne, habent multos errores, quibus decepti pereunt. Sunt et mendacia blasphemiarum, quibus iidem Judæi atque pagani, nec non et hæretici Deum et Ecclesiam ejus, omniaque divina mysteria multis modis blasphemant. Sunt etiam mendacia quæ ex odio procedunt; nam nonnulli pro eo quod odium in cordibus contra proximos gestant, falsa crimina eis innectunt: et quos non possunt gladio interficere, falsis criminationibus in damnum magnum, sæpe etiam et in mortem præcipitant. Sunt et alia mendacia quæ parit invidia; invidiosi quippe cum vident aliquos aut dignitatibus sæculi, aut sapientia, aut aliquibus artibus præpollere, eos despiciere et subsannare non cessant, seque ipsos illis præferre; ut ipsi clariores apud eos qui eorum mendaciis credunt, videantur, quam illi quos despiciunt. Sunt et derisionis mendacia, quæ proprie ad invidios pertinent; derident namque semper invidi facta meliorum, et quibus coæquari non possunt, eorum actus suis mendaciis obnubilare quærunt. Sunt enim multi, qui eos quos odio habent, aut quibus invident, fingentes se esse amicos, suis callidis suasionibus ad quædam flagitia perpetranda pertrahunt: quos cum in aliquod scelus veluti in foveam præcipitaverint, contra eos versi atrocius quam cæteri persequuntur; et qui videbantur amici, quod fuerint pessimi inimici comprobantur. Habet et avaritia mendacia sua. Quam multi quippe sunt, qui propter aliorum substantiam tollendam multas fallacias et diversas machinationes componunt; ut aliis auferant unde avaritiæ suæ barathro, quod insatiabile est, aliquantulum satisfaciant! Sunt etiam multi qui pro præmiorum acceptionibus falsi testes contra proximos suos efficiuntur, et eos mentiendo aut in servitium præcipitant, aut hæreditatem sive substantiam auferunt, sæpe vero et mortem inferunt (83).

Sunt alia mendaciæ, quæ gignunt vanam gloriam; sunt enim multi vanæ gloriæ amatores, qui ut magni et egregii ab hominibus habeantur, dicunt se magna quædam fecisse, quæ non fecerunt, aut posse quod non possunt, aut possidere quod non possident, aut sapere quod non sapiunt; ut ad celsitudinem, ad quam conscendere nequeunt, sua mendacia eos elevent. Et quia hoc vitium apud quosdam pro nihilo habetur, etiam in monasteriis scimus

(83) Sæpe vero et mortem inferunt e mss. restituitur.

quosdam hoc vitio esse maculatos. Multi quippe sunt qui postquam sæculum reliquisse videntur, ut magnos et inclytos se apud simplices quosque, et eos qui in monasteriis educati fuerunt, consti-
tuant; dicunt se possessores fuisse magnarum divitiarum, jactant se fuisse præliatores, venatores, et multa alia de se mentiuntur; ut magni apud eos, quos suis mendacii decipere possunt, habeantur. Ad te ergo loquor qui talis es: Ecce qui in sæculo positus vix simplicem cibum, qui tibi tuisque omnibus sufficeret, per totum annum elaborare poteras, in monasteris positus, possessor thesaurorum, prædiorum magnarumque divitiarum efficeris: et qui vix unam vulpeculam capere poteras, monachus effectus, venator potentissimus factus es; et qui quosdam ex infimis vicinis tuis formidaas, in monasterio positus, præliatorem fortissimum te fecisti. Ecce hoc non fuit sæculum reliquisse, sed acquisisse. Dicis te hominem interfecisse, **578** et homicidii reatum super te imposuisti. Lingua mendax fecit, quod manus non prævaluit. Et vis ut probem quod te mentiendo reum homicidii feceris? Saul, ut in libro Regum legimus (*I Reg. xxxi, 4*), timore Philistinorum manu propria semetipsum interfecit; venit quidam homo ad sanctum David, et dixit quod ipse Saulem, qui eum persequeretur, interfecisset: sed ille spiritu prophetiæ mentitum esse eum intelligens, veluti homicidam punire iussit, reatumque homicidii super illum imponens, dixit: « Sanguis tuus super caput tuum; os enim tuum locutum est adversum te, dicens: Ego interfeci Christum Domini (*II Reg. i, 16*). » Scimus autem divites sæculi ad conversionem venientes, graviter peccare, si se de divitiis ac potentia sua jactare cœperint: et si ille reus est, qui verum dicit, quanto magis tu, qui pene per omnia mentiris!

Sunt etiam alii, qui prope indesinenter mentiuntur, et vix aliquid loqui possunt sine mendacii admistione. Qui ad omnia semper quæ audiunt, quædam mendacia confingunt: et dicunt se vidisse quæ non viderunt, et audisse quæ non audierunt; et fecisse quæ non fecerunt. Cumque a veracibus deprehensi fuerint, dicunt non posse quemdam bene vera loqui, qui non possit bene mentiri. O stulte, quam vana est assertio tua! Ecce Christus multa bene et veraciter locutus est, qui nunquam potuit mentiri, cujus vestigia te sequi magis oportuisset, in quantum virtus suppeteret. Similiter apostoli, et cæteri prædicatores multa docuerunt et scripserunt sine permistione mendacii. Et Scriptura dicit quia omne mendacium a malo est (*I Joan. ii, 21*): si mendacium malum est, quomodo malum bene potest proferri? O infelix, quam vicina est (**84**) tibi ira Dei omnipotentis, quem assidue sine causa offendere non trepidas! Nam cætera vitia quanquam Domino contraria sint, videntur tamen aliquid corpori conferre. Avaritia

A quippe, quamvis sit per omnia Deo odibilis, videtur tamen aliquid corpori conferre; quia divitias congregat, ex quibus desideria ejus expleat. Similiter et libido videtur aliquid corpori conferre; quia in perfectione ejus voluptas carnis exstinguitur. Et ebrietas quamvis Deum offendat, gulæ desideria perficit. Similiter et cætera vitia ad carnis desideria perficienda assumuntur. Sunt etiam quædam mendacia quæ corpori aliquid videntur adjicere, sicut sunt avaritiæ, de quibus superius diximus. Tu autem nihil corpori acquiris, et Deum sine intermissione offendere non metuis. Ecce mendacium tuum leve esset, si tarde accidisset; verum ex jugi continuatione gravissimum atque importabile efficitur. Nam sicut lutum levius est quam plumbum, sed ex multiplicatione sua gravius et periculosius fit, ita ut in eo sæpe pecora demergantur: sic et quædam levia peccata ex congerie sua graviora quibusdam, quæ gravia existimantur, efficiuntur. Et scito quia sicut ipse dixit: « Deus veritas est (*I Joan. iv, 8*); » nihil plus contrarium potest esse veritati quam mendacium.

Horum ergo pars erit in stagno ignis ardentis sulphure, quod est mors secunda. Quid sit mors secunda, in hoc loco manifeste demonstrat. A supradictis igitur vitiis ne in mortem secundam incidamus, misericordia Redemptoris nostri nos liberare dignetur, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum, amen.

DE VISIONE SEPTIMA.

C Septima visio ad quam, Domino donante, pervenimus, tota ad illud tempus quod post resurrectionem futurum est (*supr. cap. xx*), pertinet. Et ordo poscebat, ut, generali resurrectione descripta, gloriam sanctorum, quam post resurrectionem sine fine possidebunt, describeret; quæ sub figura civitatis Jerusalem in hac visione describitur.

(Vers. 9.) *Et venit unus de septem angelis qui habebant phialas, et locutus est mecum dicens: Veni, et ostendam tibi sponsam uxorem Agni.* Superius in quinta visione Joannes dicit septem angelos habentes septem phialas sibi fuisse demonstratos, et in sequentibus unum ex illis civitatem diaboli damnationemque ejus sub specie mulieris meretricis sibi ostendisse: similiter et hic unum ex iisdem septem angelis dicit sibi civitatem Dei sub figura Jerusalem demonstrasse. Eandem ergo significationem habent singuli isti quam illi septem; significant namque prædicatores, qui fuerunt, et erunt usque in finem: Joannes vero typum tenet cæterorum fidelium. Angelus igitur Joanni se demonstraturum civitatem Dei repromittit: quia prædicatores sancti cæteris fidelibus quanta sit beatitudo justorum, in quantum possunt, student demonstrare, ut eos ad vitam æternam percipiendam accendant. Quam etiam sponsam uxorem Agni vocat. Quod sponsa Agni Ecclesia jure vocetur,

(84) Edit. et quidam mss., *quam vana est*; melius Gem., *quam vicina est*.

Joannes Baptista demonstrat dicens: « Qui habet sponsam, sponsus est (Joan. III, 29). » Quod autem et uxor dicatur, Scriptura demonstrat dicens: « Propter hoc relinquet homo patrem et matrem suam, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una (Gen. II, 24). » Quasi ergo Patrem suum Filius Dei dereliquit, cum de illa cœlesti beatitudine ad terras descendens, hominem assumpsit, quem pro sponsa sua, quæ est Ecclesia, daret: matrem dereliquit, quia affectum matris abjiciens, corpus quod ex ea assumpsit, pro Ecclesia sua tradidit; quam sibi ita univit, ut ipse sit caput, et ipsa corpus.

(Vers. 10.) *Et sustulit me in montem magnum et altum.* Mons iste Christus est. De hoc monte propheta loquitur dicens: « Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini super verticem montium (Isa. II, 2). » Montes super quorum verticem mons domus Domini præparatus esse dicitur, patres veteris Testamenti designant. Super horum ergo verticem mons domus Domini præparatus esse dicitur; quia et ab ipsis prædictus est, et in carne veniens, eos mira altitudine est transgressus (85). Super hunc igitur montem domus Domini, id est Ecclesia, ædificata est; quia super Christum fundata est, sicut Paulus apostolus loquitur dicens: « Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus (I Cor. III, 11). »

(Vers. 11.) *Et ostendit mihi civitatem sanctam Jerusalem descendentem de cœlo a Deo, habentem claritatem Dei.* Notandum quia Ezechielis ultima visio cum hac Joannis visione concordat in aliquibus locis; ideo placuit ut de illa huic operi pauca inseramus. Dicit namque montem fuisse 579 demonstratum, super quem erat civitas, et in ea templum: verum civitatem tantummodo commemorans, de templi structura multa est locutus (Ezech. XL, 2-49). Eandem ergo significationem habet illic templum, quam et hic civitas; significant enim Ecclesiam: sed per templum illud præsentis temporis Ecclesia, per civitatem autem Jerusalem Ecclesia quidem, sed qualis post finem mundi futura est, designatur. Sed dicit aliquis: Quomodo descriptio ista Jerusalem, id est Ecclesiæ, ad futurum tempus pertinet, cum præsentis temporis ejus forma in hac videatur visione describi? Ad quod nos respondemus quia Ecclesia, quandiu in hac vita consistit, agnoscere perfecte non potest, sed quasi sub quodam velamine absconsa tenetur; cum ignoretur quis sit reprobus, aut quis electus, aut ad quem finem actus suos unusquisque perducatur: in illa autem vita ejus forma omnibus patebit; tunc enim liquido omnibus apparebit, quis fuerit murus, qui portæ, qui fundamenta, qui lapides structuræ, qui lapides pretiosi. Sed quærendum

(85) *Super horum ergo.... est transgressus*, e cod. Gem. restituitur, cum in aliis et cunctis edit. non habeatur.

A nobis est quomodo de cœlo descendere dicatur, cum ad cœlestem habitationem quotidie conscendat, in qua sine fine permansura creditur. Sanctorum actus atque merita quandiu mente pertractamus, semper augentur in cordibus nostris; et quanto plus ea consideramus, tanto amplius eorum magnificentia nobis elevatur: at cum oculos mentis nostræ ad magnitudinem Dei omnipotentis considerandam attollimus, magnitudo sanctorum magnitudini Dei comparata, valde nobis humiliatur. Ascendunt igitur nobis sancti, cum eorum actus et merita consideramus: descendunt vero, cum ad considerandam Dei omnipotentiam oculos mentis nostræ attollimus. Dicitur quoque claritatem Dei habuisse. Habebat profecto claritatem Dei, non suam. Sæpe etenim sol in aqua fulgens, suam claritatem aquæ largitur; ita ut aqua oculos intuentium reverberet, sicuti et sol: quemadmodum igitur aqua claritatem solis habet, sed non a se ipsa, sed a sole: ita et sancti habent claritatem Dei, sed non a se ipsis, sed a Deo, a quo illuminantur.

Lumen ejus simile lapidi pretioso, tanquam lapidis jaspidis, simile crystallo. Ecce tres lapides posuit, quorum lumini lumen Ecclesiæ assimilavit (86): unum sine nomine, duos vero nominatim exprimens. Possumus itaque per lapidem pretiosum Patrem, per jaspidem Filium, per crystallum Spiritum sanctum intelligere. Primus sine nomine est, quia Pater a se ipso est; secundus et tertius nominatim exprimuntur, quia Filius a Patre est, Spiritus vero sanctus ab utroque procedit. Possumus etiam per lapidem pretiosum spem, per jaspidem fidem, per crystallum vero charitatem intelligere. Sed potest aliquis dicere quia in illa vita necessariæ non erunt fides et spes. « Quod enim videt quis, quid sperat (Rom. VIII, 24)? » Ad quod respondemus quia sicut vestis, quæ ex aliqua materia tingitur, post tinctionem materia abjecta colorem pulcherrimum in se retinet; ita et in illa vita fide, spe, humilitate, abstinentia, cæterisque virtutibus absque charitate finem accipientibus, splendor quem ex operatione illarum sancti acquisierunt, in eis sine fine permanebit.

(Vers. 12.) *Et habebat murum magnum et altum.* Iste est murus, de quo dicit propheta: « Urbs fortitudinis nostræ Sion, Salvator ponetur in ea murus, et antemurale (Isa. XXVI, 1). » Per hunc igitur murum Christus cum omnibus membris suis designatur; ita ut per illum fundamentum, per reliquam vero structuram ejus membra figurentur. *Habentem portas duodecim.* In Ezechiele scriptum est quod templum, quod ei demonstratum est (Ezech. XL, 5 seq.), tres portas habuerit, orientalem videlicet, australem, et aquilonarem. Præcipitque Deus ut porta orientalis clausa semper maneret (Ezech. XLIV, 1), Principe tantummodo per eam intrante et

(86) Ita mss.; edit. vero, *et tanquam lapidi jaspidis atque crystallo.... quorum lumen Ecclesiæ assimilavit.*

exeunte. Per portam orientalem beata et gloriosa virgo Maria figuratur, quæ clausa ante ingressum Principis, id est Christi, semper exstitit : et post egressum ejus clausa in ævum permansit. Porta autem australis vetus Testamentum, porta vero aquilonaris novum designat. Hi vero qui ab australi parte venire dicuntur, Judæos : qui autem ab aquilonari, gentes designant. Judæi itaque qui cognitionem Dei habebant, et quibus Lex data fuerat a parte solis, id est, ab australi parte, in qua sol amplius fervet ; non inconvenienter ad Ecclesiam venire dicuntur. Per portam australem ingrediebantur, quia cognoscentes in veteri Testamento multipliciter Christum esse prophetatum, diversisque modis præfiguratum, eos ad fidem Christi suscipiendam suæ scripturæ pertrahebant. Gentiles vero idololatriam deserentes, illique abrenuntiantes, qui dixit : « Sedebo in monte Testamenti in lateribus aquilonis : ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo (*Isa. xiv, 13, 14*) ; » non incongrue ab aquilonari parte venire dicuntur. Per portam aquilonarem ingrediebantur ; quia doctrinam Evangelii audientes, virtutes etiam quæ per Christum et ministros ejus factæ sunt admirantes, ad fidem Christi suscipiendam currebant. Præceptum est etiam, ut per iter quo quisque intraverat, non regrederetur, sed e regione ejus egrederetur ; videlicet ut qui ingrediebatur per portam meridianam, egrederetur per portam septentrionalem : et qui ingrediebatur per portam septentrionalem, egrederetur per portam meridianam. Judæi quos intelligentia veteris Testamenti ad fidem Christi suscipiendam perducebat, non debebant reverti ea parte, qua venerant, scilicet ut observationes legales carnaliter implerent : sed egredi potius per portam aquilonarem, ad Evangelii videlicet doctrinam meditandam et perscrutandam se transferre ; ut discerent spiritualiter implere, quod antea carnaliter facere satagebant. Gentiles vero qui per portam aquilonarem ingrediebantur, id est, qui per doctrinam Evangelii filii Ecclesiæ efficiebantur, non debebant reverti ea parte, qua venerant ; videlicet ut ad errores philosophorum perscrutandos regrederentur ; sed potius post susceptionem fidei atque doctrinæ evangelicæ ad portam meridianam, id est, ad doctrinam veteris Testamenti perscrutandam se transferre : ut cum invenirent in eo Christum multis modis esse prædictum, roboraretur in eis fides Christi. Per portas autem duodecim, quas Jerusalem habere dicitur, duodecim apostoli eorumque doctrina designatur.

Et in portis angelos vidi duodecim. Angeli duodecim (87) cæteros prædicatores, 580 videlicet apostolorum sequaces, designant. Qui in portis fuisse dicuntur, quia fidem apostolorum inconcusam tenentes, eorumque doctrinam sequentes,

(87) Mss., *angulos vidi duodecim, anguli duodecim, etc.*; sed melius edit., *angelos vidi, etc.*

(88) Edit., *Vera est ergo hujus Joannis præsens*

A quoscunque potuerunt, ad fidem Christi trahere studuerunt. *Et nomina scripta duodecim tribuum filiorum Israel.* Per nomina duodecim tribuum patres veteris Testamenti possumus accipere, qui a fide sanctæ Trinitatis non deviaverunt : possumus etiam et per eadem nomina vetus Testamentum intelligere. Nomina duodecim tribuum in portis scripta erant ; quia doctrina apostolorum cæterorumque prædicatorum plena est exemplis veteris Testamenti.

(Vers. 13.) *Ab oriente portæ tres, et ab aquilone portæ tres, et ab austro portæ tres, et ab occasu portæ tres.* Quatuor plagas mundi posuit, ut indicet pene omnes gentes, quæ inter quatuor plagas mundi continentur, ad Ecclesiam convenisse. Contra unamquamque vero plagam ternas portas se vidisse dixit, id est, simul duodecim ; ut indicet nullum intra Ecclesiam ingredi posse, nisi per confessionem sanctæ Trinitatis. Et quia doctrina apostolorum nihil est aliud nisi Evangelium, et ipsum Evangelium in quatuor libros dividitur, et uniuscujusque libri doctrina in fide sanctæ Trinitatis consistit, recte hæc civitas quatuor latera habere dicitur, et per singula, ternas portas ; quæ simul junctæ, fiunt duodecim.

(Vers. 14.) *Et murus civitatis habens fundamenta duodecim, et in ipsis scripta duodecim nomina apostolorum et Agni.* Quid significant duodecim fundamenta, ipse exposuit, cum subjunxit quod in eis scripta essent nomina duodecim apostolorum et Agni. Reprehensus sum a quodam, cur Petrum fundamentum Ecclesiæ dixerim ; in eo loco ubi Dominus dicit : « Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam (*Matth. xvi, 18*). » Si Petrus fundamentum est Ecclesiæ, sicut et cæteri apostoli, quemadmodum præsens lectio aperte demonstrat ; ergo super ipsum ædificata est, sicut et super cæteros : si vero super Petrum Ecclesia ædificata non est, ergo nec super cæteros ; falsa est ergo hujus Joannis præsens assertio, quia dicit duodecim apostolos duodecim fundamenta esse Ecclesiæ (88). Nec repellit nos a nostro intellectu illud, quod Apostolus dicit : « Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus (*I Cor. iii, 11*). » Non enim aliud fundamentum est Petrus, et aliud Christus Jesus ; quia Petrus membrum est Christi Jesu, sicut ipse dixit discipulis suis : « Vos in me, et ego in vobis (*Joan. xiv, 20*). » Christus namque fundamentum est omnium apostolorum suorum, similiter et ipsi fundamenta sunt eorum, qui per eos crediderunt. Unum est igitur fundamentum, id est Christus, a quo continentur omnia fundamenta, super quem etiam tota compages Ecclesiæ constructa est. De hoc fundamento Paulus loquitur dicens : « Si quis autem ædificat supra fundamentum hoc, assertio, quia duodecim fundamenta Ecclesiæ esse dixit : optime vero mss. ut in textu.

aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fenum, A stipulam; uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit (*I Cor. III, 12*). » Sex hic posuit species, tres speciosas, et tres viles. Sæpe per aurum sapientia designatur. Aurum supra fundamentum Christi ædificat, qui sapientiam qua vitia conterat, et virtutes nutriat, in corde suo recondit, imitans Psalmistam, qui dixit: « In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi (*Psal. cxviii, 14*). » Per argentum vero sermo prædicationis exprimitur: de quo idem Psalmista dicit: « Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum (*Psal. xi, 7*). » Argentum supra fundamentum Christi ædificat, qui bonum quod didicit, alios docet; ut eos ad bona opera agenda pertrahat: per lapides B pretiosos bona opera designantur. Lapidem pretiosum supra fundamentum Christi ædificat, qui bonum quod docet, operibus implet. Sunt quidam qui verba exhortationis, quibus cæteros perfecte instruant, non habent: sed cum se per bona opera exercent, lapides pretiosos super fundamentum Christi ædificant. Similiter et qui parva sciunt, et ea alios docent, argentum utique super Christum ædificant; si tamen operibus implent ea, quæ docent. Multi enim intellectum quem acceperunt, alios docendo, super Christum ædificant: sed per mala opera destruunt in se, quod ædificaverunt. Per ligna vero, fenum atque stipulam, peccata minima designantur. Sed alius intellectus est, qui nos ab hoc sensu excludit; non enim super Christum peccata, sed virtutum opera ædificantur. Et quando peccamus, C ab ædificatione quæ fit super Christum, recedimus: et quanto gravius peccamus, tanto longius separamur. Sed cum per pœnitentiam ad bona opera agenda recurrimus, ad ædificationem, quæ fit super Christum, revertimur. Possumus ergo per ligna terrena opera intelligere, dum quis terreno operi insistit, ut habeat unde vivat; ne forte necessitate compulsus, furari cogatur. Nam Apostolus præcipit, ut cum silentio operantes, unusquisque suum panem manducet; et iterum: « Qui non vult operari, inquit, non manducet (89) (*II Thess. III, 10*). » Per fenum vero amorem terrenum possumus accipere, cum quis pro affectu carnis uxorem, filios, fratresque diligit. Sed et hoc ipsum Apostolus præcipit, ut viri uxores (*Ephes. VI, 1-4*), uxores viros (*Ephes. V, 25, 28; Tit. II, 4*), filii parentes, parentes filios suos diligant. Per stipulam autem, eos ipsos possumus intelligere, qui pro eo quod eos libido exagitat, et se continere non possunt, uxores accipiunt. Sed et hoc Apostolus præcipit dicens: « Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque suum virum habeat (*I Cor. VII, 2*). » Et quia tales conversationes sine crebris offensionibus esse non possunt, dicit per ignem tales esse

(89) *Et iterum: Qui non vult operari, inquit, non manducet, ex mss. in textum restituitur; non secus ac quod habetur infra, et unaquæque virum suum habeat.*

salvandos, id est, per ignem purgatorium. Et hoc fiet, si a gravibus peccatis se abstinerint, et per eleemosynarum largitionem hoc promeruerint, ut post mortem per ignem purgatorium salvari possint. Sicut enim aurum quod ex aliis permistionibus sordidum efficitur, per ignem purgatur: ita et isti a sordibus quas ex mundanis actibus contraxerunt, per ignem mundantur, ut digni fiant electorum numero sociari.

(Vers. 15.) *Et qui loquebatur mecum, habebat arundinem auream, ut metiretur civitatem, et portas ejus, et murum.* Angelus qui loquebatur cum Joanne, in hoc loco Christum significat, qui modo regit omnes gentes in virga ferrea, sicut superius jam dictum est: in futuro autem civitatem Dei, quæ ex omnibus gentibus constabit, arundine aurea metietur. Diximus superius per virgam ferream disciplinam Evangelii esse designatam: ferrum vero grave est et durissimum. De duritia autem 581 virgæ ferreæ dicit Dominus in Evangelio: « Arcta et angusta via est, quæ ducit ad vitam (*Matth. VII, 14*). » Sed hanc duritiam amor Dei et spes cœlestis patriæ suavem et levem facit, sicut ipse iterum dicit: « Jugum enim meum suave est, et onus meum leve (*Matth. XI, 30*). » Virga itaque ferrea in arundinem levem, suavem, atque auream commutabitur; quia sancti pro angustiis, quas pro Christo pertulerunt, suavitatem et gloriam perpetuam recipient. Metietur vero civitatem et portas ejus, et murum; quando secundum qualitatem operum unicuique mercedem restituet. Sed quærendum nobis est, cum civitatem mensus fuisse dicatur, cur portas et murum adjunxerit, cum civitatis nomine hæc omnia comprehendantur. Verum sicut præterita et futura docent, per portas apostoli, per civitatem apostolici viri, per muros vero cætera multitudo fidelium designatur. Sed hæc sequentia plenius manifestant.

(Vers. 16.) *Sequitur: Et civitas in quadro posita est, et longitudo ejus tanta est, quanta et latitudo.* Per quadraturam civitatis perfectio (90) sanctorum designatur; quadratum quippe lapidem in quamcunque partem verteris, rectus stabit. Et si quadratum lapidem, aut aliud quid quod quadrari potest, diligenter inspexeris, perfectionem Ecclesiæ in eo esse depictam deprehendere poteris; habet namque sex facies, octo cornua, crepidines duodecim. Sex facies perfectionem demonstrant honorum operum; quia senarius numerus perfectus est. Habet octo cornua, ex quibus quatuor cœlum, quatuor terram respiciunt. Quatuor igitur cornua designant Evangelia, quæ duplicamur; quia dilectionem Dei et proximi specialiter commendant. Quatuor cœlum respiciunt, ut indicent Deum super omnia esse diligendum: quatuor terram respiciunt, ut indicent

(90) *Omnes edit., perfectio designatur....., aut aliud quidquid quadrari potest... Habet namque sex latera... sed latera perfectionem, etc.; mss. autem nobis congruunt.*

proximos tanquam nosmetipsos esse diligendos. Duodecim vero crepidines fidem demonstrant duodecim apostolorum. A singulis autem cornibus tres crepidines prodeunt, ut indicent a doctrina Christi, quæ est Evangelium, quæ etiam in quatuor libros dividitur, fidem sanctæ Trinitatis in apostolos transisse, ut per illos ad omnes gentes migraret. Hoc totum de quadrato lapide ideo diximus, ut demonstrarem per quadraturam civitatis perfectionem Ecclesiæ esse designatam. Et quia hæc civitas quadraturam æqualem habet, longitudo ejus tanta esse dicitur, quanta et latitudo: per longitudinem namque æterna gloria, per latitudinem autem charitas designatur. Longitudo igitur hujus civitatis tanta est, quanta et latitudo; quia quantum unusquisque fidelis in hac vita positus major fuerit in charitate, tanto majorem gloriam in cœlesti beatitudine possidebit: et quanto minor fuerit charitas, tanto minor erit in gloria.

Et mensus est civitatem per stadia duodecim millia: longitudo et latitudo et altitudo ejus æqualia sunt. Eandem significationem habent stadia duodecim, quam et portæ duodecim habent; significant namque apostolos. Sed superius longitudinem et latitudinem hanc civitatem æqualem habere dicitur: hic vero dicitur quod longitudo, latitudo et altitudo ejus æqualia sunt. Possumus ergo in hoc loco per tria hæc quæ posuit, fidem, spem, et charitatem intelligere; ita ut per longitudinem fidem, per latitudinem charitatem, per altitudinem vero spem intelligamus. Sed quomodo æqualia esse possunt, cum Apostolus dicat: « Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc: major autem horum est charitas (I Cor. XIII, 13) ? » Nam quamvis charitas major sit omnibus virtutibus, eo quod ipsa manet in æternum; secundum tamen quemdam modum is tribus virtutibus æqualitas ascribi potest. Dicit quippe Apostolus quia fides per charitatem operatur, et fides sine operibus mortua est (Jac. II, 26). Si mortua est, ille cui mortua est, nihil est: et si fides per charitatem operatur, et illi mortua est, qui charitatis opera non habet, ergo fides tanta est, quanta sunt et opera charitatis. Similiter spes tanta est, quanta fides et charitas; quia quanta sunt opera fidei, quæ est charitas, tanta est et spes gloriæ: in quantum namque unusquisque fidelis per charitatis opera se dilatare prævaluerit, in tantum sibi gloriam patriæ cœlestis accrescere non dubitet.

(Vers. 17.) *Et mensus est muros ejus per circuitum centum quadraginta quatuor cubitorum mensura hominis, quæ est angeli.* Hoc, si superiora attendamus, secundum litteram stare non potest; superius namque dicit quia mensus est civitatem per stadia duodecim; hic autem muros civitatis centum quadraginta quatuor cubitorum dicit esse mensuratos;

(91) Eadem edit., *majus est spatium per quod eos, qui majoris meriti sunt, etc.*; mss. autem, ut in contextu.

(92) Gill., *et muros mensura hominis est, vel men-*

A multo enim majus est spatium stadiorum duodecim, quam spatium centum quadraginta quatuor cubitorum: ideoque per majus spatium eos, qui majoris meriti sunt (91), intelligere possumus. Diximus superius per duodecim stadia duodecim apostolos esse designatos: martyres ergo et confessores, et cæteri perfecti viri, qui apostolorum doctrinam per omnia sunt secuti, et eorum actus imitati, in eorum ambitu metientur; quia eandem gloriam possidebunt, quam et illi. Per muros vero, qui ex minoribus lapidibus fiunt, cætera multitudo fidelium designatur: qui minorem ambitum tenebunt, quam illi de quibus superius diximus; quia qui minoris erunt meriti, minora percipient et præmia. Quorum mensura in duodenario numero consistit; quia fidem apostolicam intemeratam servaverunt; duodecies namque duodecim fiunt centum quadraginta quatuor. Quod autem dicit civitatem et muros mensura hominis, quæ est angeli, fuisse mensuratos (92), demonstrat angelum in similitudinem hominis sibi apparuisse. Possumus hoc aliter intelligere. Mensuram hominis dicit esse mensuram angeli, et ea mensura civitatem et muros dicit esse mensuratos; quia sancti viri æqualitatem habebunt cum angelis, et eorum mensura mensurabuntur; quia eandem gloriam possidebunt, quam et illi, sicut Dominus dicit in Evangelio: « In resurrectione neque nubent, neque uxores ducent; sed erunt sicut angeli Dei in cœlo (Matth. XXII, 30). »

(Vers. 18.) *Et erat structura muri ejus ex lapide jaspide; ipsa vero civitas auro mundo similis vitro mundo.* Sed et hic aliquam distantiam inter muros et civitatem fecit. Muros dixit ex lapide jaspide esse constructos, ipsam vero civitatem auro mundo et vitro mundo dixit esse similem: per viriditatem namque jaspidis fides designatur; per jaspidem ergo 582 simplices quique et imperfecti viri non inconvenienter designantur; qui fide salvantur, sicut dicit propheta: « Justus autem in fide sua vivet (Habac. II, 4). » Sancti autem et perfecti viri, qui per civitatem designantur, auro mundo non inconvenienter assimilantur; eo quod et sapientia fuerint repleti, quæ per aurum sæpe figuratur, et diversis tribulationibus probati, sicut aurum quod per ignem purgatur. Per vitrum vero mundum, quod clarius est omnibus metallis, angeli designantur, quos nulla macula peccati unquam sordidare potuit.

(Vers. 19.) *Fundamenta muri civitatis omni lapide pretioso ornata.* Superius diximus per duodecim fundamenta duodecim apostolos esse designatos; per lapides autem pretiosos omnes justii designantur. Duodecim ergo fundamenta duodecim lapidibus ornabuntur; quia in illa beatitudine apostoli et cæteri prædicatores pro ornamento habe-

suram hominis dicit angelos fuisse mensuratos. Romani correxerunt, et muros mensura hominis esse, vel mensura hominis, etc.; sed mss. melius locum restituant.

bunt eos, qui per eos crediderunt, quoniam pro A illis omnibus mercedem recipient.

Fundamentum primum jaspis. Jaspis viridis ac pressi coloris est (93) : significat autem fideles sæculares, qui a vitiis abstinentes, quamvis eorum viriditas, id est fides, ex mundi actibus aliquantulum obfuscetur ; eleemosynis tamen et cæteris misericordiæ operibus peccata sua redimere non cessant. Nec abs re est quod tales in primo loco ponantur : apostoli namque, sicut sæpe jam inculcatum est, timentes iis qui ex gentibus primo crediderant, austeriora Domini præcepta committere ; ne forte duritia præceptorum territi, non auderent ad suscipiendam Christi fidem accedere, scripserunt eis : « Placuit Spiritui sancto et nobis nihil imponere vobis oneris, nisi ut abstineatis vos tantummodo a fornicatione, et ab escis quæ idolis immolantur, et a suffocato, et sanguine (Act. xv, 28, 29). » Et in alio loco Petrus conversationem gentium narrans, dicit Judæis : « Et qui novit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illis Spiritum sanctum sicut et nobis, fide purificans corda eorum (Ibid. 8, 9). » Quicumque ergo istos imitantur (94), in figura lapidis jaspidis continentur.

Secundus saphirus. Saphirus cærulei coloris est, sicut hyacinthus : sed guttas habet intermistas ejusdem coloris, sed nigrioris. Videntur etiam mihi per hunc lapidem sæculares quidam viri designari, coelestia quidem desiderantes, sed in sæculi actibus adhuc occupati, ex qua occupatione quasdam maculas contrahere videntur. Qui pro eo quod omnibus curis coelestia anteponunt, cœli habere colorem dicuntur : qui in secundo numero ideo ponuntur, quia Deum super omnia, et proximos sicut seipsos student diligere.

Tertius chalcedonius. Chalcedonius rubeum habet colorem, sed tamen obscurum, nisi cavando attenuetur : ipsa vero concavitas pulcherrimum colorem et gratissimum ei confert. Significat autem et iste sæculares quosdam viros, qui quantæ sanctitatis ante persecutionis tempus fuerint, homines latuit : sed a persecutoribus suis diversis tribulationibus attenuati, quantus splendor sanctitatis in eis latuerit, cunctis patuit : qui non inconvenienter in tertio loco ponuntur ; eo quod in confessione sanctæ Trinitatis perdurantes, ad martyrii palmam pervenire meruerint.

Quartus smaragdus. Eximiæ pulchritudinis atque viriditatis est, in tantum ut ea quæ circa se sunt, sua viriditate inficiat. Significat autem prædicatores sanctos, qui et fide virides, et virtutibus præclari, splendorem suæ fidei prædicando circumquaque sparserunt : qui ideo in quarto loco ponuntur, eo quod doctrinam Evangelii, quæ in qua-

(93) Ita mss. ; edit. autem, *Jaspis vero viridis ac spissi coloris est.*

(94) Omnes edit., *Deum imitantur* ; omnes mss., *istos imitantur.*

(95) Eædem edit., *designantur. Quia igitur per*

tuor libros dividitur, per multa loca disseminaverunt.

(Vers. 20.) *Quintus sardonix.* Sardonix candidus est, in rubeum colorem parumper declinans : significat autem simplices quosque et innocentes viros, qui propter vitæ puritatem per lapidem candidum designantur. Qui pro eo quod vigilando, jejunando, abstinendo, ac diversis modis corpora sua affligendo, martyria sibi imponunt, quasi colorem rubeum habere videntur : qui non inconvenienter in quinto loco ponuntur ; per quinarium enim numerum sæpe quinque sensus corporis designantur. Beatus quoque Gregorius dicit, quia per quinque corporis (95) sensus exteriorum scientia designatur : et quia isti exteriorum scientiam quam perceperunt, aliis impertire studuerunt, recte in ædificio civitatis sanctæ quintum locum obtinent.

Sextus sardius. Sardius fulvi coloris est, qui pro eo quod in rubicundum colorem aliquantulum declinare videtur, parumper obscuratur. Per fulvum itaque colorem, qui aureo colori appropinquat, tribulationes quas sancti ab hostibus pertulerunt, designantur : rubeus vero color martyrium designat. Per sardium igitur sancti et perfecti viri designantur, qui post experientiam omnium virtutum, post diversas persecutiones, post immania tormenta quæ ab inimicis pertulerunt, ad martyrii palmam pervenire meruerunt : qui non incongrue in senario numero, qui perfectus est, ponuntur ; quia et virtutibus perfecti exstiterunt, et ipsam perfectionem martyrio ornaverunt.

Septimus chrysolithus. Chrysolithus totus aureus est, et sæpe per aurum sapientia designatur. Per chrysolithum ergo sapientes in Ecclesia viri designantur, qui propter fulgorem sapientiæ aurei apud homines recte dici possunt ; qui congruenter in septimo loco ponuntur ; eo quod septem donis Spiritus sancti repleti, multos verbis et exemplis ab iniquitate averterint.

Octavus beryllus. Beryllus eximiæ claritatis est, cæruleum colorem habens admistum ; significat autem puræ vitæ homines, et a sæculi actibus per omnia alienos : qui ne claritatem vitæ suæ aliquo modo macularent, etiam a consortio cæterorum hominum sequestrari valuerunt : quorum claritas in cæruleum colorem vertebatur ; quia cœlo semper intenti, angelicam vitam inter homines duxisse comprobantur : qui non inconvenienter in octavo loco ponuntur ; bis namque quaterni fiunt octo (96). Quaternarium itaque numerum isti impleverunt ; quia Evangelii præceptum secuti sunt, quod dicit : « Vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlo, et veni, sequere me (Matth. xix, 21). » Quaternarium numerum du-

quinque sensus corporis ; contra vero cuncti mss. in nostram restitutionem consentiunt.

(96) *Bis namque quaterni fiunt octo, ex mss. restituitur.*

plicaverunt; quia ad 583 idem perfectionis culmen A multos alios secum conscendere suaserunt.

Nonus topazius. Topazius ærei aureique coloris esse dicitur, jubar suum circumquaque spargens. Sæpe per aurum probati viri, qui igne tribulationis probantur, designantur: ipsæque tribulationes diversæ sunt; aliquando namque sancti viri diversis tentationibus quas a dæmonibus patiuntur, probantur: aliquando per tribulationes, quæ eis a malis hominibus ingeruntur; aliquando per afflictiones, quas ipsi sibi ingerunt; aliquando flagellis Dei etiam probantur, et per activæ vitæ exercitia. Videntur itaque mihi per lapidem topazium ii designari, qui prius per activæ (97) vitæ opera probantur; et postea transeunt ad contemplativam. Ille enim competenti gradu ad contemplativam vitam conscendit, B qui prius per activæ vitæ exercitia probatus fuerit; nam qui subito ad contemplativæ vitæ celsitudinem sine exercitiis activæ vitæ transit, facile labitur. Quod autem hic lapis radios suos circumquaque spargere dicitur, significat illos viros, qui per eum designantur, et ad activæ vitæ opera prædicando multos pertraxisse, et ad contemplativæ vitæ celsitudinem multos etiam secum duxisse; qui non incongrue in nono loco ponuntur: ter enim terni fiunt novem. Sancti ergo viri qui propter amorem sanctæ Trinitatis in activæ vitæ bonis operibus prius affligentes semetipsos, suis exhortationibus quoscunque potuerunt, ad suam imitationem pertraxerunt; et iterum ad contemplandam ejusdem sanctæ Trinitatis divinitatem conscendentes, multos secum perduxerunt, non inconvenienter in nono loco ponuntur; eo quod talentum quod a Domino perceperunt, non solum duplicaverunt, sed et triplicaverunt.

Decimus chrysoprasus. Chrysoprasus lapis viridis aureique coloris esse perhibetur: qui pro eo quod in decimo loco ponitur, possumus per eum quosdam doctores Ecclesiæ intelligere, qui et verbis in corporibus positi multos docuerunt, et multo plures suis scriptis erudierunt et erudiunt quotidie (98), ut fuerunt Hieronymus, Augustinus, Gregorius et multi alii; qui etiam et lumina Ecclesiæ recte dici possunt: qui per viridem et aureum colorem designantur; eo quod viriditate fidei fuerint firmi, et sapientia, ut aurum fulgidi. Per denarium vero numerum vetus Testamentum, propter decem videlicet præcepta Legis, possumus intelligere. Et quia D vetus Testamentum sine doctrina novi Testamenti nullus intelligere potest, eo quod spiritalis intelligentia in veteri Testamento nihil sit aliud, quam novum Testamentum; non inconvenienter in decimo loco ponuntur, eo quod scientiam veteris Testamenti ac novi plenissimam habuerint. Possumus et denarium numerum aliter intelligere; de-

(97) Mss. etiam omnibus debetur hæc restitutio: in edit. enim legebatur, qui per activæ vitæ opera ad contemplativam vitam conscendunt, qui prius per activæ, etc.

(98) Ita mss.; edit. vero, et erudiunt. Qui etiam et

narius quippe numerus dividit et perficit omnes numeros: ita et isti diviserunt quodammodo Scripturas, cum eas exponendo per sententias et libros partiti sunt: ordinaverunt eas, cum earum obscuritates aperuerunt; et quæ inordinata videbantur, quam rectum ordinem habuerint, manifestaverunt: perfecerunt autem, cum ea quæ deesse videbantur, suppleverunt.

Undecimus hyacinthus. Hyacinthus cujus species hyacinthino colori nomen imposuit, pretiosissimus est, cæli sereni colorem habens, sicut sapphirus: sed ille maculas habet, istius pulchritudo nullis maculis deturpatur. Significat autem sanctos viros ab omnibus sordibus peccatorum alienos, terram corporibus, cælum mentibus semper inhabitantes; de qualibus fuit Apostolus, qui dicebat: « Nostra autem conversatio in cælis est (Philipp. III, 20). » Qui non inconvenienter in undecimo loco ponuntur; per decem namque scientia divinarum Scripturarum, sicut superius diximus, jam designatur; unus vero qui decem sequitur, ut undecim fiant, ad unius Dei contemplationem pertinet. Isti ergo sancti decimum numerum (99) compleverunt; quia scientia divinarum Scripturarum repleti, multos suis prædicationibus ad vitam æternam perduxerunt: unum numerum compleverunt; quia in contemplatione Dei omnipotentis assidui fuerunt: nec instantia prædicationis a contemplatione, nec assidua contemplatio a prædicatione eos retraxit; similitudinem gestantes angelorum, qui et angelicum officium semper implent, et a contemplatione Dei omnipotentis nunquam alieni existunt. De talibus videtur mihi propheta dixisse: « Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt ex ore ejus; quia angelus Domini exercituum est (Malach. II, 7). » De talibus fuit Joannes Baptista, de quo Dominus dicebat: « Hic est de quo scriptum est: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te (Luc. VII, 27). »

Duodecimus amethystus. Sæpe per duodenum numerum apostoli designantur: amethystus vero purpureus est; et scimus quia purpura ornamentum est regale. Per amethystum igitur apostoli eorumque similes designantur, qui ornamentum fuerunt Dei; quia eum per universum mundum prædicaverunt. Ornamentum Dei fuit Petrus, de quo scriptum est quod clarificaverit Deum morte sua (Joan. XXI, 19): similiter et cæteri apostoli ornamentum Dei fuerunt: quia eum prædicando, miracula faciendo, pro nomine ejus moriendo, clarificaverunt.

(Vers. 21.) *Et duodecim portas duodecim margaritæ per singulas: et singulæ portas erant ex singu-*

lumina Ecclesiæ... eo quod viriditate fidei, firmitate et sapientia, ut aurum fulgidi fuerunt.

(99) Omnes edit., undenarium numerum; omnes mss., decimum numerum. Melius, cum de unitate infra dicatur.

lis margaritis. Hoc secundum litteram stare non potest. Si singulæ portæ erant ex singulis margaritis, quomodo per unamquamque duodecim margaritæ fuisse dicuntur? Sed spiritaliter intelligendum est; duodecim namque margaritæ sunt, ex quibus singulæ portæ esse dicuntur, id est, centum quadraginta quatuor, per quas apostolorum successores doctores Ecclesiæ designantur, qui fidem doctrinamque apostolorum sunt secuti, et actus imitati; qui propter vitæ munditiam et sanctitatem præcipuam per candorem margaritarum significantur. *Et platea civitatis aurum mundum, tanquam vitrum perlucidum.* Superius per aurum mundum et vitrum mundum perfectos viros et sanctos angelos diximus significatos: sed hic per plateam civitatis mentes fidelium; per aurum vero mundum, et vitrum perlucidum munditia mentium hominum designatur, atque angelorum; quia sicut ad mentes angelorum nulla unquam vana cogitatio accedere potuit, quæ eos macularet; ita et sanctis post resurrectionem nulla unquam inutilis cogitatio adveniet, quæ eorum mentes commaculet.

(Vers. 22.) *Et templum non vidi in ea; Dominus enim omnipotens templum illius est, et Agnus.* Per templum, in quo hostiæ et sacrificia offerebantur, præsens Ecclesia designatur, in qua non carnalia, sed spiritalia sacrificia quotidie Deo offeruntur. Nam sicut illic secundum qualitatem peccatorum exercebatur ritus sacrificiorum; ita et in Ecclesia secundum modum culparum debent esse sacrificia pœnitentiæ, sacrificia orationum, fletum, cordis compunctionum. De talibus sacrificiis Propheta loquitur dicens: « Sacrificium Deo spiritus contribulatus (*Psal. l., 19*); » et iterum: « Tunc acceptabis sacrificium justitiæ (*Ibid. 21*). » Si est sacrificium justitiæ, est et patientiæ (1), est et abstinentiæ, est et humilitatis cæterarumque virtutum. Hæc sunt sacrificia, quæ odorem suavissimum præbent Domino, non carnes pecudum, quæ in altari cremabantur. Joannes, ergo templum in sancta civitate se non vidisse dixit; quia hæc omnia quæ diximus, in illa beatitudine necessaria non erunt: *Absterget enim Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum, et mors ultra non erit, neque luctus neque clamor, neque dolor erit ultra, quæ prima abierunt (supr. vers. 4).* Dominus vero templum illius erit et Agnus; quia in illo erunt sancti, et in illo habitabunt, sicut ipse dixit discipulis suis: « Sicut ego in Patre, et vos in me, et ego in vobis (*Joan. xiv, 20*). »

(Vers. 23.) *Et civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea; nam claritas Dei illuminabit eam, et lucerna ejus est Agnus.* Per solem novum Testamentum, per lunam vetus designatur. Absque istis duobus luminaribus Ecclesia per viam rectitudinis in tenebris hujus sæculi sine crebris offensionibus

(1) Eadem edit., *est et sapientiæ*; mss. e contrario, *est et patientiæ*.

incedere non potest: in illa autem beatitudine, ubi nullæ tenebræ erunt, nulla offensio, nihil incorrectum quod corrigi possit, lux novi ac veteris Testamenti necessaria non erit; illius enim lumine sancti sine fine perfruentur, qui auctor est lucis, qui « illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (*Joan. i, 9*). »

(Vers. 24.) *Et ambulabunt gentes per lumen ejus et reges terræ afferent gloriam suam et honorem in illam.* Per gentes omnes electi designantur. Sed quomodo ambulabunt? Ambulabunt mente, non corpore: non mutando locum, sed considerando omnipotentiam, divinitatem atque majestatem. Per lumen Ecclesiæ ambulabunt; quia ut hoc iter perficere possint, illo lumine illuminabuntur, quod cunctæ Ecclesiæ omnipotens Deus daturus est: per reges autem terræ apostoli et cæteri prædicatores designantur: gloriam vero et honorem prædicatores eos vocat, qui per eos crediderunt, sicut apostolus Paulus dicit discipulis suis; nam gloria nostra vos estis in Domino (*II Cor. i, 14*). Afferent ergo gloriam suam et honorem in illam; cum eos qui per eos crediderunt, Domino repræsentabunt.

(Vers. 25.) *Et portæ ejus non cludentur per diem; nox enim non erit illic.* Superius per duodecim portas, quæ ex duodecim margaritis fuisse dicuntur, apostolos fuisse diximus designatos: sed hic ubi sine numero ponuntur, aliam significationem habent; significant namque corda fidelium, fideles namque in hac vita positi noctem patiuntur, id est, dæmones et impios homines. Portas autem in nocte claudunt, cum contra omnia tentamenta dæmonum aditus mentium suarum obstruunt, eaque a se repellunt. Claudunt etiam portas in nocte, cum contra malitiam pravorum hominum corda sua muniunt; ut non audiant linguam detrahentem, non reddant malum pro malo, vel maledictum pro maledicto, ut secundum prophetam: « Excutiant manus suas ab omni munere, et obturent aures suas, ne audiant sanguinem; et claudant oculos suos, ne videant malum (*Isa. xxxiii, 15*). » Porro in illa beatitudine, ubi nullus dæmon, nullus reprobus esse poterit, qui mala suadeat, qui per noctem designantur, portarum, id est, mensium observatio necessaria non erit; nam et secundum litteram erit ibi dies perpetuus, nulla nocte succedente.

(Vers. 26.) *Et afferent gloriam gentium, et honorem in illam.* Superius reges terræ, id est, prædicatores sanctos, gloriam suam in civitatem sanctam detulisse dicit: per quam gloriam gentes, quæ per eos crediderunt, diximus fuisse designatas. Si ergo gloria prædicatores gentes sunt, gloria gentium quæ est? Nisi forte secundum Salomonem hoc dictum intelligamus, qui dicit: « Gloria senum filii filiorum: et gloria filiorum (2) patres eorum (*Prov.*

(2) Omnes edit., *patres eorum. Gloria vero filiorum*; sed lacunam egregie suppleant omnes mss.

xvii, 6.) » Gloria namque senum, id est, apostolorum, filii sunt filiorum, id est, gentes quæ per ipsos, et per filios, id est, discipulos eorum crediderunt; gloria vero filiorum erunt patres eorum; quia gaudebunt gentes, eo quod tanti meriti tantæque excellentiæ patres habeant, cum eorum gloriæ participes esse meruerint. Quod autem dicit *afferent*, possumus ad angelos referre; qui in die iudicii sanctos Dei ad percipienda præmia repromissa deducunt, sicut Dominus dicit in Evangelio: « Mittet Filius hominis angelos suos, et congregabunt electos ejus a quatuor ventis cœli, et a summitate cœlorum (Matth. xxiv, 31). »

(Vers. 27.) *Nec intrabit in eam aliquid coinquinatum, et faciens abominationem et mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.* Inquinatos vocat eos, qui se diversis sceleribus inquinaverunt: abominationem autem faciunt, qui malum operantur: nihil enim abominatur Deus, nisi malitiam, sicut in libro Sapientiæ scriptum est: « Misereris omnium, Domine, et nihil eorum odisti, quæ fecisti (Sap. xi, 25). » Quæri autem potest cur mendacium fieri dicatur. Quod autem facimus, jam non est mendacium, quia quod factum est, non potest non esse factum, ut sit mendacium. Sed factum pro locutione posuit; peccatum quippe mendacii loquendo facimus, non operando. Possumus etiam per mendacium omne peccatum intelligere; scimus enim quia Deus veritas est, peccatum vero deceptio est animarum. Quidquid ergo contrarium est veritati, atque ad deceptionem animarum pertinet, quamvis videatur verum, mendacium recte dici potest. In illa itaque sancta civitate non intrabit aliquid coinquinatum, et faciens **585** abominationem et mendacium; quia in die iudicii « exhibunt angeli, et separabunt malos de medio justorum, et mittent eos in caminum ignis ardentis (Matth. xiii, 49, 50). » Nam et illis qui oleum charitatis in vasis suis non habuerint, claudetur janua regni cœlestis; diceturque illis a Domino: « Amen dico vobis, nescio vos (Matth. xxv, 12). »

CAPUT XXII. — (Vers. 1.) *Et ostendit mihi fluvium aquæ vitæ, splendidum tanquam crystallum procedentem de sede Dei et Agni, in medio plateæ ejus.* Ezechieli in ultima visione torrens demonstratus est, qui de templo exibat, et decurrebat in mare, de quo ita loquitur: « Et duxit me, inquit, angelus mille cubitos, et transduxit me per aquam usque ad talos. Et duxit me mille cubitos, et transduxit me per aquam usque ad genua. Et duxit me mille cubitos, et transduxit me per aquam usque ad renes. Et duxit me mille cubitos, torrentemque non potui transvadere; quia intumuerant aquæ torrentis, qui transvadari non potest (Ezech. xlvii, 3-5). » Per terrentem Scripturam divinam intelligere debemus, quæ de templo,

(3) In edit. hæc verba, *angelus igitur transducit... intelligendi Scripturas*, supra ponebantur post voces *Dominum significat*; sed in mss. hoc loco aptius collocantur.

A id est, de Ecclesia egreditur, ab ore scilicet prædicatorum: angelus vero Dominum significat: propheta autem typum tenet eorum qui divinas Scripturas ad hoc discere volunt, ut ipsi in eis proficiant, et alios per earum scientiam instruant: millenarius vero numerus perfectionem alicujus rei sæpe demonstrat. Et prima transductio ad historiæ intelligentiam, secunda ad moralem, tertia pertinet ad spiritalem.

Angelus igitur prophetam mille cubitos ducit, cum Dominus alicubi fideli suo desiderium largitur intelligendi Scripturas (3): transducit eum usque ad talos, cum ei historiæ intellectum tribuit; quisquis enim moralem et spiritalem intelligentiam in divinis Scripturis investigare desiderat, necesse est ut historiæ intelligentiam prius possideat: secundo angelus prophetam mille cubitos ducit, cum Dominus fidelem suum ad moralem intelligentiam percipiendam accendit: per aquam usque ad genua eum transducit, cum moralis scientiæ sensus ei manifestat. Tertio angelus prophetam (4) mille cubitos ducit, cum Dominus post moralem intelligentiam fidelem suum ad spiritualis intelligentiæ sensus enucleandos per desiderium evehit. Per aquam usque ad renes eum transducit, cum spiritualis scientiæ sensus ei aperit. Quarto prophetam angelus mille cubitos ducit, cum post intelligentiam Scripturarum fidelem suum Dominus ad contemplanda divina et cœlestia sacramenta elevat. Torrentemque non potuit transvadare; quia profunditatem divinorum cœlestiumque mysteriorum nullus, sicut est, perscrutari potest: « Ex parte enim cognoscimus, et ex parte prophetamus, » sicut dicit Apostolus: « Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est (I Cor. xiii, 9, 10); » et iterum: « Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem (Ibid. 12). » Hunc torrentem idem Paulus transmeare se non posse considerans dicebat: « O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia ejus, et investigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit, aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei? Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia: ipsi gloria in sæcula sæculorum, amen (Rom. xi, 33-36). » Et propheta Isaias: « Oculus non vidit, Deus, absque te, quæ præparasti expectantibus te (Isa. lxiiv, 4). » Ecce angelus prophetam usque ad locum præfinitum ducit, et non eum transduxit; quia omnipotens Deus suos sanctos usque ad contemplanda secreta et arcana mysteria suæ divinitatis perducit: sed nequaquam eos transducit; quia fragilitas humana perfecte non potest comprehendere illa inscrutabilia et divina mysteria. Et sicut qui regios cibos odoratus est, et eorum dulcedinem prægustavit, amplius eos desiderat, quam ille

(4) Quidquid a vocibus, *Tertio angelus prophetam*, usque ad *sacramenta elevat* intercedit, e mss. omnibus restituitur.

qui nec eos vidit, nec odoratus est, nec qualis esset eorum dulcedo gustando sensit : ita et sancti, qui per contemplationis gratiam dulcedinem patriæ cœlestis sæpe degustant, multo amplius in ejus amore quotidie exardescunt, quam illi qui propter dulcedinem sæculi dulcedinem non sentiunt vitæ æternæ.

Dicit idem propheta in sequentibus vidisse se ligna in utraque ripa torrentis, quorum fructus erant in cibum, et folia ad medicinam. Duæ ripæ duo Testamenta significant : inter has duas ripas magnus torrens Scripturarum, qui a sanctis Patribus editus est, decurrit : per ligna vero doctores Ecclesiæ designantur, qui in utriusque ripis, id est, in doctrina veteris ac novi Testamenti plantati esse dicuntur ; unde aquas veræ scientiæ trahentes, et fructus gignunt, et folia : per fructus namque opera bona, per folia autem verba prædicationis designantur. Fructus in cibum, et folia ad medicinam proficiunt ; quia unusquisque doctor languenti animæ medicinam verborum salutiferam tunc ministrat, cum eam prius exemplis bonorum operum paverit.

Ecce Ezechiel torrentem de templo exiisse se vidisse dixit (*Ezech. XLVII, 5*) : Joannes autem non torrentem, sed fluvium a sede Dei et Agni procedentem sibi ostensum fuisse dicit. Torrens ex nimio ardore solis solet siccari, fluvius vero nullo ardore exsiccatur : non inconvenienter ergo per torrentem divina Scriptura exprimitur, quæ veniente sole, id est, Domino ad judicium, siccabitur ; quia post resurrectionem divina Scriptura necessaria non erit. Porro per fluvium, qui nullo ardore solis exsiccatur, gloria sanctorum perpetua intelligitur, qui a sede Dei et Agni procedere dicitur ; quia ab illo fluvius gloriæ sanctorum procedet, a quo, illis in carne positus, processit rivus omnium bonorum.

Qui fluvius splendidus tanquam crystallus esse dicitur : verum quia hujus lapidis in hoc libro sæpe fit mentio, placuit ut de natura et significatione ejus pauca dicamus. Hic lapis clarior est omnibus lapidibus : nascitur autem in frigidissimis locis, a quibus frigus nunquam recedit. Quia ex inferiori parte saxo aliquantulum molliori inhæret, radicem in eo parumper desigens, sursumque crescens erigitur, sex angulos habens in summitate vero acuitur ; eundem tamen ordinem sex angulorum usque ad summitatem servans. Significat autem unumquemque perfectum virum : lapis vero, cui inhæret, Christum designat : claritas crystalli puritatem mentium **586** sanctorum : sex anguli perfectionem demonstrant operum bonorum. Ordinem sex angulorum usque ad summitatem ducit ; quia sancti hoc student, ut perfectionem bonorum operum usque ad finem vitæ perducant : in superioribus vero summitate acuitur ; quia omnis intentio sanctorum ad

A illum tendit, qui unus est, et in quo etiam ipsi unum fiunt.

Fluvius ergo iste, qui gloriam sanctorum designat, splendorem crystalli habere dicitur ; quia unicuique fidelium secundum qualitatem operum suorum refulget, sicut dicit Apostolus : « Stella enim ab stella differt in claritate, sic et resurrectio mortuorum (*I Cor. xv, 41*). » Qui de sede Dei et Agni procedere dicitur ; quia ab ipso procedet omnis gloria sanctorum, qui auctor est omnium bonorum : qui etiam in medio plateæ civitatis decurrere dicitur ; quia corda sanctorum perpetua suavitatis dulcedine lætificabit.

B *Et ex utraque parte fluminis lignum vitæ.* Ezechiel in utraque ripa torrentis (*Ezech. XLVII, 7*), plurima ligna demonstrata sunt, de quibus superius locuti sumus : hic autem vitæ lignum utramque partem fluminis occupasse dicit. Sed illic per multa ligna multi prædicatores : hic autem per unum vitæ lignum unus Christus designatur, qui est vita cunctorum fidelium : per utramque vero partem fluminis possumus angelos et homines intelligere. Utramque igitur partem fluminis lignum vitæ obtinebit : quia et angelos et homines sanctos Christus æqualiter possidebit. *Afferens fructus duodecim.* Fructus duodecim apostoli sunt, omnesque qui eorum doctrinam sunt secuti : fructus duodecim lignum vitæ afferet ; quia in illa beatitudine Christus omnem multitudinem fidelium collocabit. *Per menses singulos reddens fructum suum.* Menses singuli tempora sunt ab initio mundi usque ad finem ejus, de quibus frequenter diximus. Per menses ergo singulos reddet fructum suum ; quia omnes electos qui singulis temporibus fuerunt, et erunt usque ad finem, in illa beatitudine Patri repræsentabit. *Et folia ligni ad sanitatem gentium.* Folia ligni verba sunt Evangelii, quæ sanitatem multis gentibus præstiterunt. Et est sensus : Omnes gentes quæ per doctrinam Evangelii a languoribus animarum salvæ factæ sunt, in cœlesti beatitudine constituet.

(Vers. 3.) *Et omne maledictum non erit amplius.* Cum dicit, *omne maledictum*, demonstrat plurimas esse maledictiones. Maledictionem mortis primus homo incurrit (*Gen. III, 19*), quando peccavit, et ab illo in omnes homines pertransivit (*Rom. v, 12*). Et de Christo Paulus dicit quod factus sit maledictum pro nobis (*Galat. III, 13*) ; quia mortem, quæ est maledictio primi hominis, pro nostra salute suscepit. Sed et Cain pro reatu homicidii maledictus est a Deo (*Gen. IV, 11*). Et contemptoribus Legis dicit Moyses : « Maledictus qui non permanserit in sermonibus libri hujus (5) (*Deut. XXVII, 26*). » Similiter et nos cum graviter peccamus, ipsi nos met ipsos pessima maledictione damnamus. Omne igitur maledictum non erit amplius ; quia peccatum non erit, nec aliquid quod occasionem præbeat peccandi. Maledictio quoque primi hominis in re-

(5) Omnes edit., in omnibus iis ; omnes mss., in sermonibus libri hujus.

surrectione delebitur, cum immortalitas omnibus electis fuerit attributa. *Et sedes Dei et Agni in illa erunt.* Si modo sunt sancti Dei in hac vita positi sedes Dei, quanto magis tunc, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem (*I Cor. xv, 53*)? *Et servi ejus servient illi.* Quæ est ista servitus, qua servi Dei servient Deo? Amando videlicet eum, et sine fine eum laudando.

(Vers. 4.) *Et videbunt faciem ejus, et nomen ejus in frontibus eorum.* Quanta sit gloria et suavitas quæ sanctis ministrabitur, mens humana comprehendere non potest, sicut dicit apostolus Paulus: « Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deum diligentibus se (*I Cor. II, 9*). » Sed omnem dulcedinem atque suavitatem illud transcendet, quod videbunt Deum facie ad faciem. Nomen vero Dei est Filius Dei: nomen itaque erit in frontibus sanctorum; quia ipsa claritas atque species demonstrabit eos esse filios Dei.

(Vers. 5.) *Et nox ultra non erit.* Dicit in alio loco Joannes: « Deus lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ (*I Joan. I, 5*). » Quas ergo tenebras pati poterunt, a quibus Deus assidue videbitur? Quod si de dæmonibus et impiis intelligere voluerimus hoc dictum, nox non erit: quia dæmones cum omnibus impiis in cloaca inferni in perpetuum tenebuntur reclusi. *Et non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis.* Diximus superius per lumen lunæ ac lumen solis vetus ac novum Testamentum esse designatum: eandem itaque significationem habet lucerna in hoc loco, quam superius diximus lunam habuisse. De lumine autem solis ac lunæ, id est, veteris ac novi Testamenti, superius aliqua diximus. Hoc igitur lumine non egebunt sancti. *Quoniam Dominus Deus illuminabit illos, et regnabunt in sæcula sæculorum.* Hucusque visio septima. Quæ sequuntur, ad admonitionem pertinent ipsius Joannis cæterorumque fidelium.

(Vers. 6.) *Et dixit mihi: Hæc verba fidelissima et vera sunt.* Hoc bis ideo repetit, ut nullus considerans obscuritates dictionum, et ea quæ secundum litteram irrationabilia videntur, incredulus existat; fuerunt enim quidam, qui non intelligentes divina mysteria, quæ in hoc libro continentur, a catalogo divinarum Scripturarum eum amputare voluerunt. *Et Dominus Deus spirituum prophetarum misit angelum suum ostendere servis suis, quæ oportet fieri cito;* id est, Dominus Deus, qui spiritum prophetiæ dedit omnibus sanctis prophetis, ipse misit angelum suum, id est, ipsum qui hoc loquebatur, qui et Joanni ostendit omnia mysteria, quæ in hoc libro continentur, *ostendere servis suis quæ oportet fieri cito.* Cum hæc scriptura non tantum ad futurum tempus, sed etiam ad præteritum pertineat, cur ad demonstranda ea tantummodo, quæ oportebat fieri

(6) Ita mss.: edit. vero: *Cur angelus Domini a Joanne adorari noluerit, superius in expositione quintæ Visionis sufficienter exposuimus.* Mera impo-

cito, a Deo se dicit esse missum? Quia nimirum præterita facile dignoscuntur: futura autem et incognita hominibus non nisi per revelationem Spiritus sancti, aut per angelorum ministerium intelligere possumus. Aliter quidquid ignoramus, futurum nobis est; quia futurum est ut ad cor nostrum veniat, quod nescimus; illud videlicet, quod Deus prædestinavit ut sciremus; non enim scientia mali nobis prædestinata est, sed ex originali peccato descendit.

587 (Vers. 7.) *Et ecce venio velociter.* Hoc in persona loquitur Christi, significans eum ad iudicium cito esse venturum. *Beatus qui custodit verba prophetiæ libri hujus.* Ille servat verba prophetiæ, id est mandata Dei, qui ea operando implet, et in meditatione eorum assiduus est, implens illud Psalmographi dictum: « Sed in lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte (*Psal. I, 2*). »

(Vers. 8, 9.) *Et ego Joannes qui audiivi et vidi hæc, et postquam audissem et vidissem, cecidi ut adorarem ante pedes angeli, qui mihi hæc ostendebat, et dixit mihi: Vide ne feceris, conseruus tuus sum et fratrum tuorum prophetarum, et eorum qui servant verba libri hujus. Deum adora.* Cur angelus a Joanne adorari noluerit, beatus Gregorius sufficienter exposuit (6): quærendum vero nobis est, cur repetit quod antea ei prohibitum fuerat. Sed si diligenter scripturam libri hujus inspexerimus, non in vanum esse factum intuebimur; nam cum ei demonstrasset angelus Christum in sua sede sedentem, quatuorque animalia, et viginti quatuor seniores, nequaquam dicitur angelum adorare voluisse. Similiter cum ei demonstrasset qualiter ab Agno septem sigilla reserata sunt, et ea quæ sub cantu tubarum septem angelorum gesta sunt, nec non et ea quæ sub effusione phialarum septem angelorum gesta fuisse leguntur, nequaquam dicitur quod angelum adorare voluerit. Ubi vero ventum est ad eum locum, in quo ei ab angelo demonstratum est, qualiter sponsa Christi, id est Ecclesia, Christo conjuncta est, in eo videlicet loco, ubi scriptum est: *Gaudeamus et exsulemus, et demus gloriam ei (7); quia venerunt nuptiæ Agni, et uxor ejus præparavit se: et datum est ei, ut operiat se byssino splendente candido.* Byssinum enim, inquit, *justificationes sunt sanctorum;* continuo angelum adorare voluit. Simili modo et in sequentibus, cum ei demonstrata esset dejectio Antichristi, alligatio diaboli in abyssum, gloria resurrectionis, nullo modo angelum adorare voluit: cum autem in fine hujus visionis demonstratum esset ei qualiter Ecclesia post resurrectionis gloriam Christo in æternum cum illo regnatura sociabitur, continuo angelum adorare voluit; conjungitur namque Ecclesia quotidie Christo per fidem, cæteraque bona opera, quæ stura.

(7) Edit., *et demus gloriam ei, et cætera;* continuo angelum; mss. autem, ut nos in textu.

per byssum designantur. Conjungetur vero ei post resurrectionem multo excelsius atque nobilius, non jam per partes, sicut modo : sed tota simul in æternum cum illo mansura, et sine fine regnatura. Igitur Joannes bis angelum adorare voluit, quia binas conjunctiones Ecclesiæ cum Christo ei demonstravit.

(Vers. 10.) *Et dixit mihi : Ne signaveris verba prophetiæ libri hujus : tempus enim prope est. Signata est Scriptura illis, a quibus non intelligitur. Præcipitur igitur Joanni ne signet verba prophetiæ libri hujus, id est, ne tacendo obscuritates ejus abscondat, sed exponendo potius omnibus eam scire volentibus manifestet ; eo quod dies judicii, qui in hoc libro diversis modis describitur, prope sit, et necesse habeamus ut periculum, quod imminet, corde videamus, ne sicut fur incautos occupet et perdat. Sed cur Joannes secundum præceptum angelicum obscuritates libri hujus exponendo et describendo manifestare noluit ? præsertim cum propter easdem obscuritates quidam in errorem et hæresim deciderint, dicentes Christum post resurrectionem per mille annorum spatium cum omnibus sanctis in mundo carnaliter esse regnaturum. Verum quod non fecit scribendo, credimus eum fecisse prædicando.*

(Vers. 11.) *Qui nocet, noceat adhuc : et qui in sordibus est, sordescat adhuc (8) : et sanctus sanctificetur adhuc. Qui dicit : Qui nocet, noceat adhuc : et qui in sordibus est, sordescat adhuc ; non præcipiendo, sed comminando dixit. Solent quippe homines hoc genere locutionis terrere quosdam sibi subjectos, sicut magistri qui solent dicere pueris vacantibus : Nolite legere, nolite legere : illi vero intelligentes comminationem esse hoc, non prohibitionem, statim incipiunt legere. Hoc etiam modo domini servos otio torpentes terrere solent, ut opus sibi injunctum citius expleant (9).*

(Vers. 12.) *Ecce venio cito, et merces mea mecum est reddere unicuique secundum opera sua. Sæculi homines mercedes, quas sibi servientibus debent reddere aut in sacculis, aut in horreis, aut in quibusdam terræ locis habent : Christus autem præmia servorum suorum secum semper habet ; ab ipso enim procedit modo omnis bonitas sanctorum, ab ipso et in futurum procedet omnis gloria eorum.*

(Vers. 13, 14.) *Ego sum A et Ω, primus et novissimus, principium et finis. Beati qui lavant stolas suas, ut sit potestas illis in ligno vitæ, et per portas intrent in civitatem. Possumus per stolas in hoc loco animas nostras intelligere, et quia assidue*

peccamus, necesse est ut stolas, id est, animas nostras, orando, vigilando, jejunando, eleemosynas largiendo assidue lavemus. Per lignum vitæ possumus sapientiam intelligere, dicente Salomone : « Lignum vitæ est illis, qui apprehenderint eam ; et qui tenuerit eam, beatus (Prov. III, 18). » Potestatem in ligno vitæ, id est, in sapientia habent sancti ; quia quicumque sapientiam possidet, potens est ad omnia vitia extirpanda, ad tentationes dæmonum devincendas, et ad omnia bona opera peragenda, sicut dicit Salomon : « Melior est patiens viro forti, et qui dominatur animo suo expugnatore urbium (Prov. XVI, 32). » Tales ergo per portas intrent in civitatem, per illam videlicet portam, quæ dicit in Evangelio : « Ego sum ostium ; per me si quis introierit, salvabitur ; et ingredietur, et egredietur, et pascua inveniet (Joan. X, 9). » Possumus hoc et ad futurum tempus referre ; per lignum namque vitæ Christus designatur, ut sæpe jam diximus. Sicut enim ex uno stipite ligni multi rami prodeunt, ita et ex uno Christo multitudo sanctorum. Quicumque ergo lavacris spiritalibus, id est, bonis operibus animas suas abluere (10) non cessant, potestatem habebunt in ligno vitæ ; quia ejus membra effecti, per illum magna poterunt : nam sicut ex uno stipite arboris omnis virtus ramorum procedit ; ita et ex uno Christo omnis potestas sanctorum. Per portam autem civitatis possumus accipere misericordiam et clementiam Dei. Hæc est porta, quæ justis aperietur, et injustis claudetur ; quia justos intra aulam paradisi misericordia divina recipiet (11) : a qua misericordia impii alieni existunt. Ab hac porta fatuæ virgines repellentur, quæ oleum charitatis in vasis suis non habebunt (Matth. XXV, 12).

(Vers. 15.) Unde et sequitur : *Foris canes, et venefici, et impudici, et homicidæ, et idolis servientes, et omnis qui amat et facit mendacium. Per canes falsos prædicatores possumus intelligere, de quibus dicit apostolus Paulus : « Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem (Philipp. III, 2), » et propheta : « Canes muti non valentes latrare (Isa. LVI, 10) ; » et iterum : « Canes impudentissimi nescierunt saturitatem, ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam (Ibid. 11). » De cæteris vitiis, quæ hic continentur, superius diximus. Omnes ergo qui his vitiis fuerint sordidati, ab illa beatitudine repellentur, et æterna pœna damnabuntur.*

(Vers. 16.) *Ego Jesus misi angelum meum testificari vobis hæc in Ecclesiis. Ego sum radix et genus David, stella splendida et matutina. David radix est universæ stirpis suæ ; quia sicut ex una radice*

(8) Eadem edit., *sordescat adhuc. Non præcipiendo ; cætera ex mss. restituta sunt.*

(9) Rom. edit. sola, *citius expleant. Et qui justus est, justificetur adhuc : et sanctus sanctificetur adhuc. Ecce venio, etc.*

(10) Edit. Gill., *bonis operibus abluere ; Rom.,... se abluere ; mss.,... animas suas abluere. Infra vero*

utraque edit., *aperietur, quia justos ; mss. e contrario, aperietur, et injustis claudetur, etc.*

(11) Edit. Gill., *recipiet. Sequitur : Ego Jesus, edit Rom., recipiet. Sequitur : Foris canes... et facit mendacium. Ego Jesus. Verum tantam lacunam omnium mss. reparat auctoritas.*

multi rami oriuntur, ita et ex uno David magna progenies est exorta. Cum ergo David fuerit radix Christi, eo quod de stirpe ejus Christi fuerit exortus; quomodo Christus radicem se dicit esse David? Christus igitur et radix et filius est David. Radix est David, quia ab ipso David est creatus, sicut et cæteri homines: filius est David, quia ex ejus progenie processit secundum carnem. Qui etiam stellam matutinam se vocat. Stella matutina, quam luciferum vocamus, recte Christus dicitur; quia sicut illa mane oriens splendorem suum per universum mundum spargit, ita et Christus veniens in mundum, universam mundi faciem illuminavit: qui non incongruenter lucifer vocatur; quia veniens in mundum, lucem secum detulit, quia tenebras hujus mundi exstinxit. De hoc lucifero Job loquitur dicens: « Qui producit luciferum in tempore suo (Job xxxviii, 32). » Luciferum in tempore suo Deus Pater produxit, quando Filium suum tempore constituto ad redimendum genus humanum direxit.

(Vers. 17.) *Et sponsus et sponsa dicunt: Veni.* Sponsus et sponsa, id est, Christus (12) et Ecclesia, omnes homines per Scripturas et per prædicatores ad percipienda præmia sempiterna quotidie invitant. *Et qui audit dicat: Veni.* Audiunt autem non solum illi qui divinas Scripturas intelligunt, sed et illi qui ea bona sciunt, per quæ salvari possunt. Multi sunt vero qui audiunt, id est, qui divina mandata didicerunt: sed non veniunt, quia ea opere implere negligunt. Qui igitur audit, necesse est ut veniat: et qui jam cœpit venire ad Deum per viam operum bonorum, necesse habet ut et alios secum admonendo pertrahat. *Et qui sitit, veniat,* id est, qui sitit vitam æternam, ad eam per viam operum venire se debere cognoscat: *Qui vult, accipiat aquam vitæ gratis.* Hoc superius (cap. 12) expositum est.

(Vers. 18, 19.) *Contestor omni audienti verba prophetiæ libri hujus: si quis apposuerit ad hæc, apponat Deus super illum plagas scriptas in libro isto; et si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ hujus auferat Deus partem ejus de libro vitæ, et de civitate sancta, et de his quæ scripta sunt in libro isto.* Cum superius præcipiat angelus Joanni, dicens: *Ne signaveris verba prophetiæ libri hujus;* quid est quod idem Joannes in hoc loco maledictione terribili damnat eos qui ad scripturam libri hujus aliqua addiderint: maxime cum in hoc libro multa inveniantur quæ secundum litteram inutilia et vana esse videbuntur, nisi eis spiritalis intelligentia adhibeatur, per quam intelligantur? Verum non de expositoribus, sed de hæreticis hoc dictum esse intelligere debemus;

(12) Gill. in textu: *Et sponsus et sponsa, id est Christus;* in margine, *vel spiritus;* Rom. vero, *Et spiritus et sponsa dicunt: Veni, id est, Christus,* etc. Sed omnes mss. nobiscum faciunt.

(13) Edit., *Jesu Christe. Dicit: Venio cito;* melius mss. ut in contextu.

A expositor namque nihil addit aut minuit: sed aut obscuritates historiæ exponendo manifestat, aut moralem aut spiritalem intelligentiam demonstrat. Hæreticos ergo maledicit, qui in Scripturis divinis ad confirmandam hæresim suam quædam falsa apponebant, et quædam detrahebant, quæ eorum hæresi videbantur esse contraria.

(Vers. 20.) *Dicit qui testimonium perhibet istorum: Etiam venio cito, amen. Veni, Domine Jesu.* Christus dicit: *Venio cito* (13), Joannes petit: *Veni, Domine Jesu;* et nos adventum Christi multis modis postulare debemus. Postulamus namque adventum ejus in oratione Dominica, quotidie dicentes: « Adveniat regnum tuum (Matth. vi, 10), » id est, tempus quod post resurrectionem futurum est, in quo omnes sancti cum Christo sine fine regnabunt. In peccatis jacemus; necesse habemus ut pœnitendo, plorando, orando, abstinendo, elemosynas largiendo, adventum ejus deprecemur; ut ad nos misericordiam suam impendendo redeat, a quibus malis nostris irritatus discesserat. In tenebris ignorantiae positi sumus; deprecandus est Dominus, ut veniat, et lumine sapientiæ suæ corda nostra illuminet. Ab invisibilibus hostibus impugnatur; rogandus est Dominus, ut veniat, et ab eis invisibili potentia nos defendat. Visibiles hostes patimur, implorandus est Dominus; ut veniens, patientiam et tolerantiam nobis in adversis tribuat, ut non vincamur a malo, sed vincamus in bono malum. Sunt alii hostes interiores, et multo deteriores, a quibus indesinenter debellamur, avaritia videlicet, gula, libido, invidia, ira, odium, superbia, vana gloria, tumor mentis, despectio proximorum, blasphemiae, et alii multi, quos longum est ponere. Isti sunt itaque hostes pessimi, qui ex nobis prodeunt, et nobiscum morantur, et jugiter nos debellant. Habent autem et innumerabilia jacula malarum cogitationum, quibus assidue nos vulnerant. Si ergo interiores hostes deessent, exteriores hostes nihil nobis nocere possent; isti sunt enim proditores civitatis nostræ, et exteriores hostes nullo modo, nisi per istos, civitatem (14) cordis nostri possunt capere. Rogemus igitur Dominum ut veniat, et istos immanissimos hostes in nobis funditus exstinguat, quia nisi exstinguantur, nos salvi esse non possumus.

(Vers. 21.) *Gratia Domini (15) nostri Jesu Christi sit cum omnibus vobis. Amen.* Sit et nobiscum gratia Domini Jesu Christi, et det nobis arma virtutum, quibus muniti, ipso duce atque signifero, et ab interioribus hostibus, et ab exterioribus defendamur; ut vitæ æternæ participes esse merea-

(14) Eædem edit., *exteriores hostes nullo modo, nisi per istos civitatem,* etc.; mss. vero, *exteriores hostes nihil nobis nocere,* etc.

(15) Ita mss. Edit. autem, *exstinguat, et illi exstinctis, perducere dignetur ad gaudia vitæ perpetuæ. Sequitur: Gratia Domini,* etc.

mur: qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

AUCTORIS ADMONITIO (16).

Quisquis nomen auctoris scire desideras, litteras expositionum in capitibus septem Visionum primas attende. Numerus quatuor vocalium quæ desunt, si Græcas posueris, est LXXXI. Ecce quanta potui brevitate hunc librum conscripsi. Obsecro autem te, cui dedit Deus scientiam litterarum, et in cujus manibus hic liber ad legendum devenerit, ut non propter fœtidam ac rusticissimam elocutionem sermones hujus libri abjicias: sed imitare potius illum, qui gemmam in sterquilinio repertam tandiu aqua nitida abluit, usque dum ad splendorem pristinum perveniret; ita et tu aqua sapientiæ tuæ ablue imperitiæ meæ sordes, tuisque pulchris et compositis verbis sermones hujus libri necessarios adorna, quatenus non jam a superbis lectoribus utilitas libri causa rusticitatis abjiciatur. Scio enim quod hæc mea impolita dictatio a multis scientia litterarum tumidis despuetur atque subsannabitur. Indignabuntur etiam contra me, cur ego idiota, et nihil sciens, præsumserim super tantæ obscuritatis librum volumen Expositionis cudere. Quibus respondeo quia, sicut terræ sterili amplius proficit aspersio stercore, quam alicujus metalli pretiosi; ita et indoctis hominibus plus proficit divina Scriptura mediocriter prolata, quam si philosophico aut poetico sermone proferatur: sciantque Dominum nostrum Jesum Christum sacramenta doctrinæ suæ non primo philosophis, sed piscatoribus 590 tradidisse, ut per pisces veniret ad philosophos. Etenim ille qui dedit asinæ sensatos sermones ad corrigendam prophetæ insipientiam (Num. xxii, 30). ipse mihi indigno et omnium hominum vilissimo

(16) Isthæc auctoris admonitio prætermissa est in superioribus editionibus: at eam cunctis manuscriptis, excepto Gemeticensi, cui folium unum

intelligentiam libri hujus ex parte donare dignatus est. Ego autem tractans apud me illud Salomonis: « Sapientia abscondita, et thesaurus invisus, quæ utilitas in utrisque (Eccli. xx, 32)? » Simulque considerans grave mihi periculum imminere, si parvissimum thesaurum, quem mihi omnipotens Deus largiri dignatus est, tacendo absconderem; considerans etiam non me esse idoneum ad docenda ea quæ intelligebam, eo quod nullus inveniretur, qui more discipuli, dignaretur verba insipientiæ meæ audire; definivi apud me, ut hanc parvam scientiam, quam mihi divina misericordia contulit, qualicumque stylo prosequerem; ne talentum Domini mei abscondens, cum illo servo damnarer, qui « abiens fodit in terram, et abscondit pecuniam domini sui (Matth. xxv, 18). » Et quia idoneus non sum ad duplicandam pecuniam Domini mei, trado eam nummulariis; ut ipse veniens, recipiat quod suum est cum usura. Te autem, cui loqui cœpi, nummularium voco; quia sicut nummularius pecuniam incompositam suis superscriptionibus adornat, ut apta sit ad lucra peragenda: ita et tu hanc pecuniam Domini, quam tibi committo, potens es tua sapientia tuisque compositis verbis adornare; ut apta fiat ad lucra Domini nostri Jesu Christi perficienda: scitoque te mercedem optimam ab ipso esse recepturum, si hic liber, ut puto, Ecclesiæ Dei necessarius, per industriam tuam atque doctrinam sordes dictionum amiserit, tuisque verbis decentibus exornatus, utilior ad ædificationem legentium sive audientium fuerit effectus. Hoc tamen non permitto, ut sensus hujus libri in alios sensus permutentur; nisi forte, quod absit, aliquid in eo quod contrarium sit veritati, inveniatur: quod funditus esse delendum decerno, vel certe in melius commutandum.

avulsum fuit, representamus. Videsis quæ de eadem præmisimus in Admonitione nostra ad istum librum.

IN LIBRUM DE POENITENTIA MONITUM

Hunc librum *de Pœnitentia* e codice Sorbonicæ bibliothecæ in quo nomen Ambrosii tanquam auctori falso inscribitur, Gillotius primus edidit; sed ita tamen ut ei locum non tribueret, nisi post Opera omnia sancti Doctoris, et eundem supposititium esse validis admodum rationibus demonstraret. Ejus autem sunt hæc firmamenta, nimirum quod elocutio sit affectata, et Ambrosianæ prorsus dissimilis, quod eadem illa asperior sit, et quibusdam verbis, quæ Africanum scriptorem referant, passim aspersa, quod Ambrosius non nisi duorum librorum *de Pœnitentia* abs se editorum mentionem faciat, quod hujus auctor nullam fecerit Novatianorum, denique quod idem auctor sibi Victori nomen fuisse in calce libri aperte prodatur. Satis quidem erat ultimum hac momentum, ut hic tractatus ab Ambrosio alienus esse declararetur, sed ut cognoscatur quis ille Victor, solum non sufficit. Memoratus Gillotius cum ex Gennadio ac Tritthemio compertum haberet a Victore Cartennæ in Africa episcopo librum *de Pœnitentia* fuisse compositum, non alii Victori hunc tribuendum existimavit: quam sententiam, utpote veritatis colore haud destitutam, postmodum amplexi sunt non pauci. Verum tamen opinio ista demum evanuit, postquam, sagacissimus ille veterum codicum indagator Sirmondus hancce opellam Victori Tunonensi etiam in Africa pontifici in manuscripto B. Mariæ Remensis, et in alio abbatiae Herivallensis ascriptam legi